

ΑΝΤΑΡΧΙΣΜΟΣ

CLIFFORD HARPER

Μετάφραση ΚΩΣΤΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΙΑΔΗΣ

Εικονογραφημένος οδηγός
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΛΟΓΗ

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

Τίτλος πρωτότυπου: *ANARCHY - A Graphic Guide*
Camden Press Ltd, 1987

Copyright κειμένου & εικονογράφησης: Clifford Harper
Copyright για την ελληνική έκδοση: ΕΠΙΛΟΓΗ 1989

Lettering-σελιδοποίηση: Στεφανία Αβραμίδου
Εκτύπωση: "Λιθογραφία"
Βιβλιοδεσία: Γ. Δεληδημητρίου
Μακέτα εξωφύλλου: Γ. Αβραμίδης

Μετάφραση: Κώστας Δεσποινιάδης

ISBN 978 960 8097 68 1

ΕΠΙΛΟΓΗ

εκδόσεις με έδρα την Θεσσαλονίκη

Βασ. Ηρακλείου 40, 54623
τηλ. 2310 244609 - φαξ 2310 241917
www.thyrathen.gr

ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ & ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:
CLIFFORD HARPER

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΛΟΓΗ

Ο Αναρχισμός δεν έχει ιστορία με την κυριολεκτική έννοια – με την έννοια δηλαδή της συνέχειας και της εξέλιξης. Είναι ένα αυθόρμητο κίνημα ανθρώπων σε ιδιαίτερες κάθε φορά εποχές και περιστάσεις. Μια ιστορία του αναρχισμού δεν θα μπορούσε να έχει χαρακτήρα πολιτικής ιστορίας· θα ήταν κάτι ανάλογο με μια ιστορία των χτύπων της καρδιάς. Μπορεί κανείς να ανακαλύψει μερικά καινούργια πράγματα αναφορικά μ' αυτόν, ενδεχομένως να συγκρίνει τις αντιδράσεις του σε ποικίλες καταστάσεις, αλλά δεν υπάρχει τίποτε καινούργιο καθ' εαυτό.

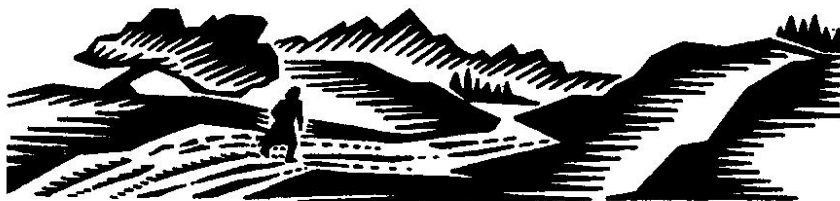
Muriel Spark

—από το βιβλίο *Τα κορίτσια με τα πενιχρά μέσα*

Ο Αναρχισμός προέρχεται μέσα απ' τον λαό, και θα διατηρήσει το σφρίγος του μόνο αν παραμείνει ένα λαϊκό κίνημα.

Πιοτρ Κροπότκιν

Αφιερώνεται στην Jenny Ashworth

Όπως όλες οι πραγματικά καλές ιδέες, η αναρχία είναι αρκετά απλή όταν ασχοληθεί κανείς σοβαρά μαζί της – είναι ό,τι καλύτερο για τους ανθρώπους το να ζουν χωρίς εξουσία, αποφασίζοντας μόνοι τους για τα πράγματα που τους αφορούν, παρά να δέχονται διαταγές. Αυτό σημαίνει η λέξη – “χωρίς κυβέρνηση”. Συνήθως, οι περισσότεροι από μας το γνωρίζουν αυτό ούτως ή άλλως (αν και υπάρχουν και κάποιοι ιδιόρρυθμοι στον κόσμο οι οποίοι πραγματικά απολαμβάνουν το να καταπιέζονται). Αλλά ξέρουμε, επίσης, και πόσο δύσκολο είναι συνήθως να κάνεις οτιδήποτε για λογαριασμό σου – όποιος προσπαθήσει, είναι πιθανόν να παραβεί κάποιο νόμο ή κάποιο κανόνα.

Ωστόσο, οι άνθρωποι σε ολόκληρη την ιστορία τους αυτό ακριβώς προσπάθησαν να κάνουν. Να ζήσουν ελεύθερα. Κάποιες φορές από μόνοι τους, άλλοτε με μικρές ομάδες και άλλοτε οργανωμένοι σε μεγάλα λαϊκά κινήματα.

Γι' αυτά μιλά το βιβλίο. Περιγράφει με συντομία κάποιους από αυτούς τους ανθρώπους και τις απόπειρές τους να χτίσουν έναν κόσμο ελεύθερο και να ζήσουν απαλλαγμένοι από την επιβολή της εξουσίας. Και να θυμάστε: δεν κρατάτε στα χέρια σας ένα βιβλίο ιστορίας· τούτο το βιβλίο μιλά για συνηθισμένους ανθρώπους, όπως εσείς κι εγώ.

Αυτό που περιγράφει, τούτη τη στιγμή ίσως διαδραματίζεται σε κάποιο σημείο του πλανήτη – ίσως πιο κοντά απ' ό,τι νομίζετε.

Εις το επανιδείν
Κλίφορντ Χάρπερ

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

«Εγώ τα δημιούργησα όλα...»

Από τον 11ο αιώνα κι έπειτα συνέβησαν στην Ευρώπη τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές. Η γεωργία, η βιομηχανία, οι πόλεις και οι αγορές αναπτύχθηκαν ταχύτατα. Ο πληθυσμός αυξανόταν, τα δεσμά του φεουδαρχισμού, τα οποία έκαναν τους δουλοπάροικους και τους ελεύθερους χωρικούς να εξαρτώνται από τους κυρίους τους και την εκκλησία, έσπαζαν. Υπήρχαν νέοι περιορισμοί αλλά και νέες δυνατότητες για ελεύθερη ζωή. Μολονότι οι πλούσιοι και οι ισχυροί προσπαθούσαν να αυξήσουν τα βάρη του λαού και να καταπατήσουν τις ελευθερίες του, στην ύπαιθρο οι χωρικοί συχνά αρνούσαν να πληρώσουν φόρους ή να εργαστούν δίχως αμοιβή, και απαιτούσαν δικαιώματα πάνω στη γη. Πολλοί διέφυγαν στις πόλεις, των οποίων «ο αέρας απελευθερώνει τους ανθρώπους» – εκεί δεν υπήρχε δουλοπαροικία. Αλλά καθώς μεγάλωνε το χάσμα ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, όλο και περισσότεροι αντιδρούσαν ριζοσπαστικά, συχνά επιδιώκοντας να εγκαθιδρύσουν τη Βασιλεία των Ουρανών στη Γη, όπου «τα πάντα είναι κοινά».

Το **Ελεύθερο Πνεύμα**, που άκμασε σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα σχεδόν σε κάθε γωνιά της Ευρώπης, ίσως είναι το πρώτο σημαντικό αναρχικό κίνημα παγκοσμίως. Ξεκίνησε το 1200, από τους διανοούμενους του Παρισιού που συναθροίζονταν γύρω απ' τον **Γουλιέλμο τον Χρυσόχοο**, σαν ένα είδος εξέγερσης ενάντια στην ολοκληρωτική εξουσία της εκκλησίας. Οι μνημένοι του Ελεύθερου Πνεύματος περιφρονούσαν απροκάλυπτα τους μοναχούς (το ντύσιμό τους –ένα μπαλωμένο κόκ-

κινο ράσο– παρωδούσε το ντύσιμο των καλόγερων), διέκοπταν τις εκκλησιαστικές λειτουργίες, κάνοντας με οξυδέρκεια και ευγλωττία δημόσιες συζητήσεις με τους ιερείς. Οι αδελφοί του Ελεύθερου Πνεύματος

αρνούνταν να περιμένουν μια μετά θάνατο ζωή τιμωρίας ή επιβράβευσης: προτιμούσαν να απολαύσουν τον Παράδεισο επί της Γης, εδώ και τώρα.

Μολονότι τα μέλη της κεντρικής ομάδας σύντομα εκτελέστηκαν από την εκκλησία ως «αιρετικοί», οι ιδέες τους εξαπλώθηκαν απο πόλη σε πόλη, ιδίως κατά μήκος των εμπορικών οδών μέσω των οποίων διακινούνταν υφάσματα και ρούχα. Οι γυναίκες και οι τεχνίτες, όπως οι υφαντές της Αμβέρσας, ήταν ιδιαίτερα δεκτικοί απέναντι σ' αυτές τις ιδέες. Όλοι απαρνούσαν την ιδιοκτησία, την εξουσία και τα προνόμια, και ζούσαν από αυτά που έπαιρναν ζητιανεύοντας. Οι μνημένοι του Ελεύθερου Πνεύματος, καθώς αποκτούσαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, απέρριπταν όλο και περισσότερο τις ιδέες της εποχής: αρνούνταν όλους τους περιορισμούς, δήλωναν απόλυτα ελεύθεροι και δεν αναγνώριζαν άλλη αυθεντία πέραν της ίδιας τους της εμπειρίας.

Το 1259 αφορίστηκαν. Η Εκκλησία είχε τρομοκρατηθεί ιδιαίτερα από τις πολλές γυναίκες του Ελεύθερου Πνεύματος που ζούσαν μαζί σε κοινοβιακά νοικοκυριά – στην Κολωνία ο αριθμός τους έφτανε τις 2000. Η μεγαλύτερη αμαρτία τους, έλεγαν οι επίσκοποι, ήταν η ανεξαρτησία τους: ήταν «αργόσχολες, κουτσομπόλες αλήτισσες, που αρνούνταν να υπακούσουν στους άντρες με την πρόφαση ότι τον Θεό τον υπηρετεί κανείς καλύτερα σε συνθήκες ελευθερίας». Οτιδήποτε είχε σχέση μαζί τους ήταν απαγορευμένο: το χαρακτηριστικό τους ντύσιμο, η κραυγή «Για όνομα του Θεού, ψωμί», ακόμα και η ελεημοσύνη, έγιναν αδικήματα που τιμωρούνταν με θάνατο. Εκατοντάδες κήκαν στην πυρά ή πνίγηκαν επειδή αρνήθηκαν να ζητήσουν άφεση αμαρτιών, να δηλώσουν μετάνοια ή να παραστήσουν τους παράφρονες.

Οι «Μικροί Αδερφοί και Αδερφές» έγιναν με το ζόρι μια κινούμενη διάνοηση που εξαπλώθηκε στην Ισπανία, την Ιταλία, τη Βαυαρία και ακόμη πιο πέρα. Ουδέποτε αποτέλεσαν μία μόνο εκκλησία με ένα ενιαίο

δόγμα: υπήρξαν ένα άθροισμα ομοφρόνων ομάδων, το ζωηρό μήνυμα των οποίων μεταδιδόταν προφορικά:

“Ο θεός ήταν ελεύθερος και δημιούργησε όλα τα πράγματα κοινά για όλους... Η κλοπή είναι νόμιμη. Φάτε σε ένα πανδοχείο και αρνηθείτε να πληρώσετε. Αν ο ιδιοκτήτης ζητήσει λεφτά, να τον χτυπήσετε... Τα ελεύθερα άτομα πρέπει να κάνουν ό,τι τους ευχαριστεί. Ανήκω στην ελευθερία της φύσης και ικανοποιώ όλα όσα επιθυμεί η φύση μου... Ο έρωτας είναι η απόλαυση του Παραδείσου· και η απόλαυση του Παραδείσου δεν μπορεί να είναι αμαρτωλή.”

Η προπαγάνδα τους συμπεριλάμβανε και τον γραπτό λόγο. Μολονότι η **Μαργαρίτα Πορέτ** κήκε στην πυρά το 1310, το βιβλίο της οι *Καθρέφτες των απλών ψυχών* κυκλοφόρησε κρυφά σε ολόκληρη την Ευρώπη για αρκετούς αιώνες.

Αν και οι αδερφοί του Ελεύθερου Πνεύματος συνήθως ντύνονταν φτωχικά, μερικές φορές κυκλοφορούσαν γυμνοί –«δεν πρέπει να ντρέπεται κανείς για οτιδήποτε φυσικό»– ή ντύνονταν «με ακριβά και προκλητικά ρούχα», για να εκφράσουν την πνευματική τους τελειότητα. Ενώ όλοι διακήρυσσαν ότι θέλουν να γνωρίσουν τον Θεό ενδόμυχα –ακόμα και να γίνουν θεοί– λίγοι προχωρούσαν παραπέρα. Οι γυναίκες του Ελεύθερου Πνεύματος στο Σβάννιτς της Σιλεσίας, για παράδειγμα, υποστήριζαν ότι είχαν «τελειότητα ανώτερη απ' ό,τι ο Θεός, και έτσι πλέον δεν Τον χρειάζονταν». Μία από αυτές είχε πει: «Εγώ τα δημιούργησα όλα. Δημιούργησα περισσότερα απ' όσα ο Θεός. Στα χέρια μου στηρίζονται ο Ουρανός κι η Γη. Χωρίς εμένα δεν υπάρχει τίποτα.»

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ

«...στα χωράφια με βροχές και χιόνια...»

Ιδέες σαν κι αυτές αιχμαλώτιζαν τη φαντασία των φοιτητών που συγκεντρώνονταν στην Οξφόρδη τον 14ο αιώνα, και μαζί με ριζοσπάστες περιπλανώμενους ιερείς διέδιδαν το μήνυμα του Ελεύθερου Πνεύματος στους χωρικούς και τους ζητιάνους, τις πόρνες, τους τσακισμένους φαντάρους, τους λιποτάκτες, τους ανειδίκευτους και τους ανέργους του υποκόσμου των πόλεων.

Την άνοιξη του 1381, στρατιώτες τριγύριζαν στην αγγλική ύπαιθρο, αποσπώντας απ' τους χωρικούς επιπλέον φόρους για να χρηματοδοτήσουν τον μισητό πόλεμο στη Γαλλία. Τον Ιούνιο, η αντίσταση μετατράπηκε σε ανοιχτή σύγκρουση, και μέσα σε μια βδομάδα, χιλιάδες χωρικοί κατέλαβαν κάστρα και αρχοντικά, καταστρέφοντας όσα αρχεία έγγραφια ιδιοκτησίας έπεσαν στα χέρια τους. Οι χωρικοί της νοτιοανατολικής Αγγλίας ενώθηκαν σε δύο τεράστιους στρατούς και πορεύτηκαν προς την πρωτεύουσα. Στις 12 Ιουνίου, τα πλήθη των εξεγερμένων έφτασαν στα περίχωρα του Λονδίνου και στρατοπέδευσαν στο Μπλάκχηθ όπου ο περιπλανώμενος ιερέας **Τζον Μπολ** έκανε το ακόλουθο κήρυγμα: «*Αν όλοι καταγόμαστε από έναν πατέρα και μία μητέρα, τον Αδάμ και την Εύα, πώς μπορούν να λένε ή να αποδεικνύουν οι κύριοι ότι είναι περισσότερο κύριοι απ' όσο είμαστε εμείς – εξασφαλίζοντας έτσι ότι θα μας κάνουν να σκάβουμε και να καλλιεργούμε τη γη ώστε να σπαταλούν ό,τι παράγουμε;*

Είναι ντυμένοι με μεταξωτά και σατέν, τυλιγμένοι με γούνες από σκίουρο, την ίδια στιγμή που εμείς είμαστε ντυμένοι φτωχικά. Έχουν κρασιά, μπαχαρικά και καλό ψωμί. Εμείς έχουμε μόνο σίκαλη, σκουληκιασμένο αλεύρι και άχυρο, και πίνουμε μόνο νερό. Έχουν υπέροχες κατοικίες και αρχοντικά, ενώ εμείς έχουμε βάσανα και δουλειά, όλη την ώρα στα χωράφια, με βροχές και χιόνια. Κι όμως, από εμάς και από τη δική μας δουλειά προέχονται όλα όσα τους επιτρέπουν να διατηρούν την πολυτέλειά τους. Καλοί μου άνθρωποι, τα πράγματα δεν μπορούν να πάνε καλά στην Αγγλία και ποτέ δεν θα μπορέσουν, αν δεν γίνουν όλα κοινά, αν δεν πάψουν να υπάρχουν αριστοκράτες και δουλοπάροικοι και αν δεν βρισκόμαστε όλοι μας στην ίδια κατάσταση.»

Το επόμενο πρωί, ο λαός του Λονδίνου άνοιξε τις πύλες της πόλης για να τους υποδεχτεί και οι εξεγερμένοι μπήκαν μέσα ανενόχλητοι. Η πρώτη πράξη ήταν να κάψουν το Σαβόι Πάλας του μισητού αρχηγού της κυβέρνησης, Ιωάννη του Γκόντ, και μετά να καταστρέψουν τις φυλακές του Λονδίνου και να απελευθερώσουν τους κρατούμενους. Η τρομοκρατημένη κυβέρνηση ισχυριζόταν ότι θα ικανοποιούσε τα αιτήματα των χωρικών –ένα από τα οποία ήταν και να δοθεί χάρη σε όλους όσοι συμμετείχαν στη στάση– αλλά, μυστικά, προετοιμαζόταν να αντεπιτεθεί.

Εκίνησε δολοφονώντας τον ηγέτη των χωρικών, τον **Βατ Τάιλερ**. Μέσα στη σύγχυση και την αναστάτωση που ακολούθησε, οι χωρικοί διαλύθηκαν εύκολα. Το ίδιο καλοκαίρι κυνηγήθηκαν και σφαγιάστηκαν «σαν ζώα του δάσους».

ΟΙ ΘΑΒΩΡΙΤΕΣ

«...και το Βασίλειο πρέπει να παραδοθεί...»

Καίτοι το Ελεύθερο Πνεύμα είχε ηττηθεί στη νότια Αγγλία, έμελλε να εμφανιστεί με ανάλογη δύναμη 40 χρόνια αργότερα στην Τσεχοσλοβακία, κάτω από τη σημαία του Θαβωρίτικου κινήματος. Οι **Θαβωρίτες**, έπειτα από τους άγριους διωγμούς που εξαπέλυσε εναντίον τους η εκκλησία και οι ευγενείς, ανακοίνωσαν στις 10 Φεβρουαρίου του 1420 ότι όλοι όσοι δεν μπόρεσαν να τους ακολουθήσουν στο προπύργιό τους στους λόφους της νότιας Βοημίας θα αντιμετωπίσουν την οργή τους:

“Όλοι οι κύριοι, οι ευγενείς και οι ιππότες θα αποκεφαλιστούν σαν παράνομοι. Οι υιοί του Θεού θα πατήσουν πάνω στους λαμούς των βασιλιάδων.”

Αφού νίκησαν τους τοπικούς άρχοντες, κατέλαβαν τις πόλεις Ούστι και Πίζεκ και απελευθέρωσαν ολόκληρη την περιοχή, διακηρύσσοντας το τέλος όλων των φεουδαρχικών δεσμών, των φόρων, των ενοικίων και της ατομικής ιδιοκτησίας. Οι Θαβωρίτες δημιούργησαν στα μέρη τους κοινότητες που βασιζόνταν στην ισότητα:

“Όλοι πρέπει να ζουν μαζί σαν αδέρφια, κανείς δεν πρέπει να υποτάσσεται σε κάποιον άλλο. Το βασίλειο πρέπει να παραδοθεί στους ανθρώπους της Γης, που δεν θα ξέρουν τι θα πει «δικό μου και δικό σου.»”

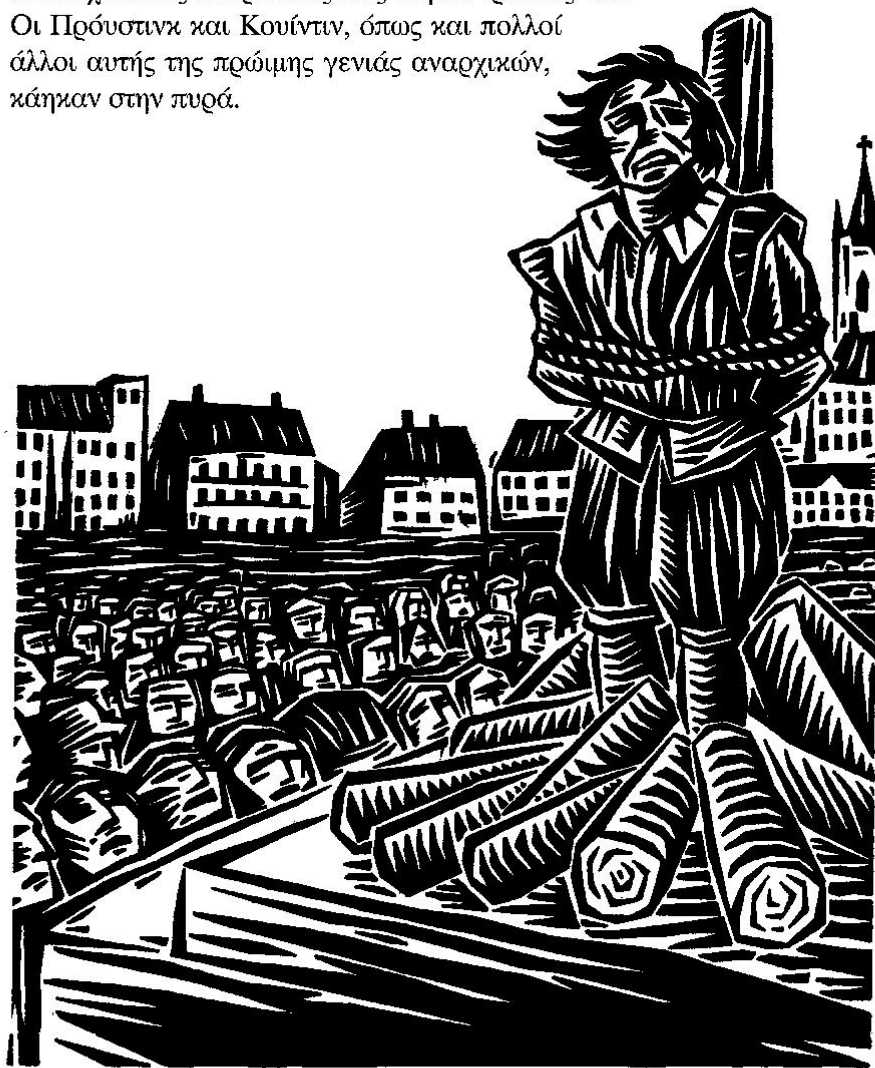

Χιλιάδες άνθρωποι έκαψαν τα σπίτια τους και χάρισαν όλη την κινητή τους περιουσία στη νέα τους κοινότητα. Τα στρατεύματα των Θαβαριτών, με αρχηγό τον Ζίτκα, προχώρησαν στα βάθη της σημερινής Γερμανίας και έφτασαν στη Νυρεμβέργη το 1430. Όμως 4 χρόνια αργότερα, εξολοθρεύτηκαν στη μάχη του Λίταν. Παρά τη στρατιωτική τους ήττα, τα φυλλάδιά τους, που καλούσαν τον λαό να «ξεσηκωθεί ενάντια στους ανωτέρους του και να φτιάξει έναν επίγειο Παράδεισο», συνέχισαν να κυκλοφορούν.

Το 1474, ένας βοσκός και διασκεδαστής σε μαγαζιά, ο Χανς Μπαίμ, κάλεσε τους χωρικούς του Νίκλασχαουζεν να «ανατρέψουν όλους τους άρχοντες, μικρούς και μεγάλους, και τότε τα δάση και τα χωράφια θα είναι ελεύθερα για όλους τους ανθρώπους». Όταν άρχισαν να συρρέουν στο κάλεσμά του οι χωρικοί από όλη τη Γερμανία και ο Μπαίμ ανακοίνωσε ότι δεν πρέπει να χάσουν καιρό και να οπλιστούν, ο Επίσκοπος του Βύρτζμπουργκ έστειλε στρατό για να τον συλλάβει. Χιλιάδες χωρικοί επιτέθηκαν στην πόλη για να τον απελευθερώ-

σουν, αλλά χτυπήθηκαν από το πυροβολικό και το ιππικό, και ο Μπαίμ κήριε στην πυρά. Το 1525 ο Λού Πρόυστινκ, ένας νεαρός οικοδόμος, συγκέντρωσε έναν μεγάλο αριθμό οπαδών ανάμεσα στις πόρνες, τους ζητιάνους και τους κλέφτες της Αμβέρσας. Το κίνημά του τελικά καταπνίγηκε, αλλά στο μεταξύ στην Τουρνέ, ένας ράφτης, ο Κουίντιν, προσέλυσε χιλιάδες ανθρώπους στις συγκεντρώσεις του. Οι Πρόυστινκ και Κουίντιν, όπως και πολλοί άλλοι αυτής της πρώιμης γενιάς αναρχικών, κήριαν στην πυρά.

ΑΘΥΡΟΣΤΟΜΟΙ ΚΑΙ ΣΚΑΦΤΙΑΔΕΣ

*«Όλος ο κόσμος έχει τώρα μια
διάθεση αθυροστομίας...»*

Ο αναρχισμός του Ελευθέρου Πνεύματος έφτασε στην πιο ανεπτυγμένη μορφή του τον 17ο αιώνα στην Αγγλία, με τη δράση των **Αθυρόστομων** και των **Σκαφτιάδων**. Τα ταραγμένα χρόνια της επανάστασης και του εμφυλίου πολέμου έληξαν με την εκτέλεση του βασιλιά και τη δικτατορία του Κρόμγουελ. Όμως αυτά τα γεγονότα δεν βελτίωσαν σε τίποτε τη ζωή του λαού.

Εκείνο τον καιρό, όπως συμβαίνει και σήμερα, ο αναρχισμός βρήκε πρόσφορο έδαφος ανάμεσα στους πικραμένους, προδομένους στρατιώτες, τους ακτήμονες χωρικούς και τους κατοίκους των άθλιων φτωχογειτονιών των μικρών και μεγάλων πόλεων.

Οι χιλιάδες Αθυρόστομοι του Λονδίνου συναντιόνταν σε ταβέρνες –«τους αληθινούς οίκους του Θεού»– όπου έπιναν, κάπνιζαν, χαλάρωναν, τραγουδούσαν, σφύριζαν, φώναζαν, έβριζαν και «μιλούσαν πολύ». Ήταν ειρηνιστές, προτιμούσαν να «γίνονται στουπί στο μεθύσι κάθε ημέρα της εβδομάδας παρά να σκοτώνουν ανθρώπους»· αλλά κατά τα άλλα, υποστήριζαν ότι δεν υπήρχε αμαρτία: «Οι βλαστήμιες, το μεθύσι, η μοιχεία και η κλοπή ήταν εξίσου ιερά με τον Θεό.» Κατά τη γνώμη τους: «Η ισοτιμία, η ισότητα και η κοινοκτημοσύνη θα εγκαθιδρύσουν την παγκόσμια αγάπη, την ειρήνη και την τέλεια ελευθερία.»

Η τεράστια δημοτικότητά τους ώθησε το κράτος να δράσει τιμωρητικά, επιβάλλοντας φυλακίσεις, εξορίες ακόμη και εκτελέσεις για πράξεις

που πρόσβαλαν τις ευαίσθητες των αστών. Όπως είπε ο Κρόμγουελ για μία Αθυρόστομη: “Ήταν ένα πλάσμα τόσο πρόστυχο που θεώρησα ότι ήταν ανάξια να ζει.”

Επίσης, τη δεκαετία του 1640 υπήρξαν κακές σοδειές και εξωφρενικές αυξήσεις στους φόρους και τις τιμές των τροφίμων, και με τη λήξη του πολέμου χιλιάδες στρατιώτες βρέθηκαν στους δρόμους. Σε ολόκληρη τη νότια Αγγλία:

“Οι φτωχοί συγκεντρώνονταν σε ομάδες, άρπαζαν τα σιτηρά, καθώς αυτά μεταφέρονταν στις αγορές, και τα μοιράζονταν λέγοντας ότι δεν μπορούν να πεθαίνουν της πείνας, ότι η ανάγκη διαλύει όλους τους νόμους και τις κυβερνήσεις, και ότι η πείνα θα γκρεμίσει τα πέτρινα τείχη.”

Στο Μπάρφορντ, το 1649, ολόκληρα συντάγματα στασίασαν και καταπνίγηκαν άγρια. Στο Γουάλτον του Τάμεση, στρατιώτες όρμησαν μέσα σε μια εκκλησία και ανήγγειλαν την κατάργηση των φόρων, των υπουργών, των δικαστών και της Βίβλου. Την ίδια μέρα, κοντά στο Σαιν Τζωρτζ Χιλ, 30 άνδρες με επικεφαλής τον Τζέραρντ Γουινστάνλεϋ όργωσαν ακαλλιέργητη γη και έσπειραν σιτάρι.

“Κάλεσαν τους πάντες να τους βοηθήσουν”, έγραψε ένας παρατηρητής, “και υποσχέθηκαν κρέας, ποτά και ρούχα. Έλεγαν ότι θα γίνουν τέσσερις με πέντε χιλιάδες μέσα σε δέκα μέρες.”

Η κοινότητα των Σκαφτιάδων του Γουινστάνλεϋ ποτέ δεν ξεπέρασε τα 50 άτομα, αν και ξεφύτρωσαν κι άλλες παρόμοιες ομάδες στην Αγγλία.

Από την πρώτη στιγμή δέχτηκαν επίθεση από τους ντόπιους γαιοκτήμονες, οι οποίοι κατέστρεψαν τις καλύβες, τις σοδιές και τα εργαλεία τους, κι έδιωξαν μακριά τα ζώα τους. Οι Σκαφτιάδες επανειλημμένα χτυπήθηκαν και ο Γουινστάνλεϋ φυλακίστηκε δύο φορές. Τον Μάρτιο του 1650, όταν οι καινούργιες τους καλύβες κήκαν και απειλήθηκαν όλοι με θάνατο, οι Σκαφτιάδες παραδέχτηκαν την ήττα τους και επέστρεψαν στην αφάνεια.

Το πείραμά τους ώθησε τον Γουινστάνλεϋ να γράψει την πρώτη λεπτομερή εξήγηση του αναρχοκομμουνισμού. Το έργο του είχε τίτλο, *Ο νόμος της ελευθερίας*. Εκδόθηκε το 1652. Το βιβλίο ξεκινούσε με την απαίτηση όλοι να κατέχουν, να καλλιεργούν και να φυτεύουν τη γη από κοινού και να διατίθενται τα προϊόντα δωρεάν. Όλοι οι σωματικά ικανοί άνθρωποι θα συμμετείχαν σε χρήσιμες συνεταιριστικές εργασίες και κανείς δεν θα έβαζε κάποιον άλλον να δουλεύει για λογαριασμό του. Τα μικρά παιδιά θα μορφώνονταν αρχικά από τους γονείς τους, πριν πάνε στο σχολείο για να μάθουν μια δουλειά, μια τέχνη ή μια επιστήμη προκειμένου να παίξουν τον ρόλο τους στην παραγωγική εργασία. Η πολιτική εξουσία θα αποκεντρωνόταν η όποια αναγκαιότητα του κράτους θα εξέλειπε απ' τη στιγμή που ο καθένας θα συμμετείχε στη διοίκηση της δικής του κοινότητας. Οι δημόσιοι αξιωματούχοι, όπου αυτό ήταν αναγκαίο, θα εκλέγονταν μόνο για έναν χρόνο.

Αλλά το βασικό στο σχέδιο του Γουινστάνλεϋ ήταν η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας γης ως η βάση της πραγματικής ελευθερίας. Η ίση πρόσβαση σε όλους τους πόρους ήταν η ουσιαστική ελευθερία, από την οποία θα απέρρεαν όλες οι άλλες:

“Να έχετε υπόψη ότι ο αγγλικός λαός δεν θα είναι ελεύθερος, όσο οι φτωχοί ακτήμονες δεν θα μπορούν ελεύθερα να σκάβουν και να εργάζονται στα βοσκοτόπια, και έτσι να ζουν άνετα όπως και οι ιδιοκτήτες γης που

ζουν στις περιφραγμένες εκτάσεις τους. Και ότι ο λαός πρέπει να πάρει όχι μόνο αυτά τα βοσκοτόπια και τους χερσότοπους, αλλά είναι δίκαιο να πάρει όλα τα βοσκοτόπια και όλα τα ακαλλιέργητα εδάφη στην Αγγλία και σε ολόκληρο τον κόσμο, όχι για να γίνει ιδιοκτήτης, αλλά για να γίνει η γη ένα θησαυροφυλάκιο που θα ανήκει σε όλους.”

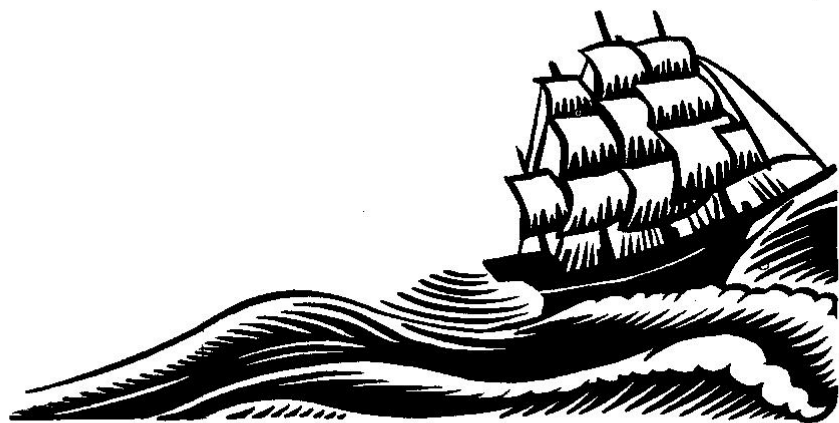

«Μην ασχολείστε με την κυβέρνηση...»

Πολλοί αισθάνθηκαν ότι η πιθανότητα να τερατιστεί η καταπίεση κι η διαφθορά στην Ευρώπη ήταν τώρα τόσο μικρή, ώστε εναπόθεσαν όλες τους τις ελπίδες στις νέες αποικίες της Αμερικής, όπου το «Ελεύθερο Πνεύμα» τους θα έχτιζε μια κοινωνία που θα βασιζόταν σε μια κοινή πίστη και στην ατομική συνείδηση.

Το 1634, η **Αν Χάτσινσον** έφτασε στη Βοστώνη από την Αγγλία. Μια γυναίκα που είχε «κοφτερό μυαλό, τολμηρό πνεύμα και ήταν δημοφιλής ομιλήτρια». Οι πολλοί οπαδοί της αυτοαποκαλούνταν *Antinomians* (ενάντιοι στον νόμο). Όταν ένας από αυτούς, ο **Χένρι Βέιν**, εκλέχτηκε κυ-

βερνήτης της Μασαχουσέτης, και ένας άλλος, ο **Χένρι Γουίλραϊτ**, έβγαλε λόγο, προτρέποντας σε εξέγερση ενάντια στο κράτος, και στην εγκαθίδρυση μιας αναρχικής κοινωνίας, οι αρχές αντέδρασαν άμεσα. Ο Βέιν ηττήθηκε στις επόμενες εκλογές και οι Αντινομοστές κρίθηκαν ένοχοι για στάση και εκδιώχθηκαν από την πολιτεία. Η Αν Χάτσινσον οδήγησε την ομάδα στο Ρόντ Άιλαντ όπου ίδρυσαν τη δική τους αποικία.

Οι Κουάκεροι μεταναστες ήταν εξίσου κακοί υπήκοοι αρνούσαν απεναρά να οπλοφορούν, να ορκίζονται, ακόμη και να ψηφίζουν.

Ο Γουίλιαμ Πέιν, από τον οποίο πήρε την ονομασία της η πολιτεία της Πενσυλβάνια, συμβούλευε:

“Μην ασχολείστε με την κυβέρνηση, ποτέ να μην μιλάτε γι’ αυτήν” αφήστε τους άλλους να λένε ή να κάνουν ό,τι θέλουν” μην ανακατεύετε με δουλείες ή χρήματα· αλλά μάθετε πώς να τα αποφύγετε και προστατευτείτε από αυτά.”

Ο 18ος αιώνας έφερε καινούργια κύματα μεταναστών στη βόρεια Αμερική. Μαζί τους ήρθαν και οι νέες ιδέες του Διαφωτισμού σχετικά με την έμφυτη καλοσύνη της ανθρωπότητας και τη δυνατότητα ατεριόριστης κοινωνικής βελτίωσης. Καθώς αυτοί οι πρωτοπόροι μετακινήθηκαν δυτικά, όλο και πιο μακριά από την καλιά τάξη πραγμάτων, γίνονταν όλο και πιο έτοιμοι να αντισταθούν στους επίσημους και υποχρεωτικούς φόρους και να εξεγερθούν ενάντια σε μια κυβέρνηση που βρισκόταν χιλιάδες χιλιόμετρα

μακριά. Άνθρωποι σαν αυτούς αδιαφορούσαν για ιδέες όπως το έθνος ή το έδαφος, και συγχρωτίζονταν απλά για χάρη της συντροφικότητας και της αλληλοβοήθειας. Όλα αυτά τα στοιχεία συνδυάστηκαν για να διαμορφώσουν τον «φυσικό» αναρχισμό που έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο στη γέννηση της Αμερικάνικης Επανάστασης του 1776.

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

«Μια συνωμοσία ενάντια στην κυβέρνηση»

(Ο Μπέναρ Σου για το Αμερικανικό Σύνταγμα)

Πνευματικός ηγέτης της επανάστασης ήταν ο **Τόμας Τζέφερσον**, γιος πονέρον από το Μπλου Ριτζ Μάουντεν, που πίστευε ακράδαντα ότι «η καλύτερη κυβέρνηση είναι αυτή που κυβερνά λιγότερο».

“Εάν έπρεπε να αποφασίσω εγώ αν είναι προτιμότερο να έχουμε κυβέρνηση και να μην έχουμε εφημερίδες ή να έχουμε εφημερίδες χωρίς κυβέρνηση, δεν θα δίσταζα να διαλέξω το δεύτερο. Είμαι πεπεισμένος ότι αυτοί που ζουν χωρίς κυβέρνηση απολαμβάνουν απείρως μεγαλύτερη ευτυχία απ’ ό,τι αυτοί που ζουν κάτω απ’ τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Με πρόφαση τη διακυβέρνηση, έχουν χωρίσει τα έθνη τους σε δύο κατηγορίες, σε λύκους και πρόβατα.”

Όταν ο **Τομ Πέιν** έφτασε στη Φιλαδέλφεια το 1774, ήταν ήδη διάσημος εξαιτίας της αντίθεσής του στη δουλεία και της υπερχάσισης των δικαιωμάτων των γυναικών. Από την πρώτη στιγμή τάχθηκε στο πλευρό της Αμερικανικής Επανάστασης.

Όπως έγραψε στο βιβλίο του *Κοινή Λογική*:

“Η κοινωνία δημιουργείται από τις ανάγκες μας και η κυβέρνηση από τη

φανλότητά μας· η πρώτη προάγει την εντυχία μας θετικά, ενοποιώντας τα στοργικά αισθήματά μας, η δεύτερη αρνητικά, συγκρατώντας τα ελαττώματά μας. Η κοινωνία είναι σε κάθε περίπτωση μια ευλογία· η κυβέρνηση όμως, ακόμα και στην καλύτερη περίπτωση, είναι ένα αναγκαίο κακό. Η κυβέρνηση, όπως τα ρούχα που φοράμε, είναι το σύμβολο της χαμένης αθωότητας· τα παλάτια των βασιλιάδων είναι χτισμένα πάνω στα ερείπια του παραδείσου.”

Η Αμερική δίδαξε στον Τομ Πέιν ότι αυτό που κρατά ενωμένους τους ανθρώπους είναι το κοινό συμφέρον, μια δύναμη πολύ πιο ισχυρή από οποιεσδήποτε κυβερνητικές διαταγές. Όσο προοδεύει η κοινωνία, τόσο αυξάνεται η συνεργασία και μειώνεται η ανάγκη για κυβέρνηση. Με την επιστροφή του στην Αγγλία, ο Πέιν επηρέασε σημαντικά τον **Γουίλιαμ Γκόντγουιν**, του οποίου το βιβλίο *Πολιτική Δικαιοσύνη*, που κυκλοφόρησε το 1793, έθεσε τα θεμέλια της αναρχικής φιλοσοφίας.

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

«Ξέρουμε ποιοι είναι οι φίλοι μας...»

Η γενιά του Γκόντγουιν εμπνεύστηκε και από τη Γαλλική Επανάσταση του 1789, ένα γεγονός που, μολονότι δεν ήταν αναρχικό στους στόχους του και τις μεθόδους του, επηρέαστηκε δραστικά από το πνεύμα του αναρχισμού. Την άνοιξη του 1793, έπειτα από 4 χρόνια εμφύλιου πολέμου, κοινωνικής αναστάτωσης και ραγδαίας αύξησης στις τιμές των ειδών διατροφής, οι **Αβράκωτοι**, οι πιο φτωχοί κάτοικοι του Παρισιού, οδηγήθηκαν τελικά στην εξέγερση και η κυβέρνηση των Γιρονδίνων ανατράπηκε. «Είμαστε οι φτωχοί Αβράκωτοι. Μια ένωση χειροτεχνών και αγροτών. Ξέρουμε ποιοι είναι οι φίλοι μας: αυτοί που μας απελευθέρωσαν απ’ τον κλήρο, την αριστοκρατία, το φεουδαρχικό σύστημα, τους φόρους, τη μοναρχία και όλες τις ασθένειες που την ακολουθούν. Αυτοί που οι αριστοκράτες αποκαλούν “Αναρχικούς”.»

Οι **Λυσσασμένοι**, ενωμένοι με τους Αβράκωτους, οδηγούσαν τον λαό σε άμεση δράση ώστε να αρπάξει τρόφιμα από τα μαγαζιά. Ένας από αυτούς, που σύντομα πέθανε στη φυλακή, ήταν ο πρώην ιερέας **Ζακ Ρου**: «Η ελευθερία δεν είναι παρά ένα κούφιο φάντασμα εάν μία τάξη μπο-

ρεί ατιμώρητη να κάνει μια άλλη να λιμοκτονει. Η ελευθερία δεν είναι παρά ένα κούφιο φάντασμα όταν οι πλούσιοι ασκούν δικαιώματα ζωής και θανάτου πάνω στους φτωχούς.»

Ένας άλλος ήταν ο **Ζαν Βαρλέ** – από τους δημοφιλέστερους ρήτορες των παρισινών δρόμων:

“Δεν μπορούν να μας εμποδίσουν να είμαστε δύσπιστοι ακόμα και απέναντι σε αυτούς που κέρδισαν τις ψήφους μας. Οι τύραννοι δεν βρίσκονται μόνο στα ανάκτορα.”

Ο Βαρλέ επίσης φυλακίστηκε, αλλά επέζησε και έγραψε την *Έκρηξη*, μια σφοδρή επίθεση ενάντια στην κυβέρνηση των Γιακωβίνων:

“Τι κοινωνικό τερατούργημα είναι τούτη η επαναστατική κυβέρνηση. Για κάθε λογικό ον η κυβέρνηση και η επανάσταση είναι ασυμβίβαστες – εκτός αν ο λαός θέλει να βάλει τους αντιπροσώπους του σε κατάσταση μόνημης εξέγερσης ενάντια στους εαυτούς τους, πράγμα παράλογο.”

Στο πλευρό των Λυσσασμένων και των Αβράκωτων αγωνιζόταν και η **Εταιρεία Επαναστατιών Δημοκρατικών Γυναικών**. Στην πραγματικότητα, οι ταραχές του Φεβρουαρίου και του Ιουνίου, οι οποίες ανέτρεψαν την κυβέρνηση των Γιρονδίνων, ήταν κυρίως έργο των γυναικών. Αυτές έρχονταν καθημερινά αντιμέτωπες με τα αποτελέσματα των υψηλών τιμών και των ελλείψεων στα είδη διατροφής. Η Εταιρεία ιδρύθηκε τον Μάιο από μια νεαρή ηθοποιό, την **Κλαιρ Λακόμπ**:

“Τα δικαιώματά μας είναι αυτά του λαού και αν μας καταπιέξουν θα αντισταθούμε στην καταπίεση.”

Σε όλη τη διάρκεια εκείνης της χρονιάς η Εταιρεία βρισκόταν στο επίκεντρο των αναταραχών, συνδέοντας την πάλη ενάντια στις αυξήσεις των τιμών με τον αγώνα για οικονομική

και πολιτική ελευθερία. Η Κλαιρ Λακόμπ δεν άργησε να συλληφθεί· η Εταιρεία δέχτηκε την επίθεση της κυβέρνησης:

“Από πότε οι γυναίκες έχουν το δικαίωμα να αρνούνται το φύλο τους και να συμπεριφέρονται σαν άντρες; Από πότε είναι ευπρεπές να βλέπουμε τις γυναίκες να εγκαταλείπουν τα οικιακά τους καθήκοντα και τις κούνιες των παιδιών τους για να βγουν έξω στη δημόσια κονίστρα και να εκφωνούν λόγους... να εκτελούν καθήκοντα για τα οποία η φύση προόρισε τους άντρες;”

Μέχρι το χειμώνα, τόσο η Εταιρεία, όσο και οι Λυσασμένοι και οι Α-βράκωτοι είχαν εξουδετερωθεί αποτελεσματικά. Ωστόσο η παράδοση της μαζικής, λαϊκής δράσης και της δημοκρατίας που εγκαινίασαν επέζησε και επηρέασε όλες τις επαναστάσεις του 19ου αιώνα στην Ευρώπη.

ΓΟΥΙΛΙΑΜ ΓΚΟΝΤΤΟΥΙΝ

«Να απελευθερώσουμε το ανθρώπινο μυαλό απ' τη σκλαβιά...»

Όταν έμαθε τα νέα για τη Γαλλική Επανάσταση ο Γουίλιαμ Γκόντγουιν, στην καρδιά του “φτερούγισαν τα ευγενέστερα αισθήματα Ελευθερίας”. Η Επανάσταση τον ενέπνευσε να γράψει το βιβλίο του Έρευνα σχετικά

με την Πολιτική Δικαιοσύνη. Κυκλοφόρησε τον Φεβρουάριο του 1793, και ήταν το πρώτο βιβλίο που έθετε «με πολύ σαφή τρόπο τις οικονομικές και πολιτικές αρχές του αναρχισμού».

Δυο μήνες νωρίτερα, ο Τομ Πέιν είχε καταφύγει στη Γαλλία για να γλυτώσει από τη θανατική καταδίκη που του στοίχισε η έκδοση του βιβλίου του *Τα δικαιώματα του ανθρώπου*. Η κυβέρνηση σκόπευε να ασκήσει και εναντίον του Γκόντγουιν ποινική δίωξη, αλλά εγκατέλειψε την ιδέα, πιστεύοντας ότι το βιβλίο, που κόστιζε τρεις γκινέες, ήταν αρκετά ακριβό για να φτάσει στο ευρύ κοινό. Έκανε λάθος. Εκατοντάδες ομάδες εργατών από ολόκληρη τη χώρα αγόρασαν το βιβλίο, πληρώνοντας ρεφενέ, για να συζητήσουν τις ιδέες του. Επίσης, η «Πολιτική Δικαιοσύνη» για ένα διάστημα έγινε το πιστεύω των ρομαντικών ποιητών. Το βιβλίο χάρισε αμέσως φήμη στον Γκόντγουιν:

“Ελαμπε σαν ήλιος στο στερέωμα της φήμης· κανείς δεν συζητιόταν περισσότερο, δεν έχαιρε μεγαλύτερης εκτίμησης, δεν ήταν πιο περιζήτητος. Οπουδήποτε το θέμα συζήτησης ήταν η Ελευθερία, η Αλήθεια και η Δικαιοσύνη, ακουγόταν και το όνομά του.”

Ο Γκόντγουιν θεωρούσε την κοινωνία σαν ένα φυσικό φαινόμενο που έλκει την καταγωγή του απ’ τον φυσικό κόσμο και μπορεί να βελτιωθεί προς μια καλύτερη τάξη πραγμάτων: μια αποκεντρωμένη κοινωνία, που βασίζεται στην ισοτιμία και την εθελοντική ανταλλαγή του υλικού πλούτου. Αυτός ο ιδανικός κόσμος της ατομικής δικαιοσύνης και ισότητας θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της εκπαίδευσης και της προπαγάνδας κι όχι μέσω των πολιτικών δραστηριοτήτων, μιας και, κατά τη γνώμη του, οι πολιτικές, ακόμα και οι επαναστατικές αλλαγές θα ήταν προσωρινές, εκτός εάν βασιζόνταν πάνω σε μια βαθύτερη αλλαγή των ηθικών αντιλήψεων.

Ήταν πεπεισμένος ότι η κυβέρνηση είναι και περιττή και επιβλαβής στη διευθέτηση των ανθρώπινων υποθέσεων, και υποστήριζε ότι από τη στιγμή που η κυβέρνηση είναι η μοναδική τόσο ισχυρή δύναμη επιρροής πάνω στον ανθρώπινο χαρακτήρα και την ανθρώπινη συμπεριφορά, αυτή πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνη για την πλειονότητα των ανθρώπινων προβλημάτων. Εάν η αρχή της διακυβέρνησης και οι συνέπειές της εξαλείφονταν, τότε ο ανθρώπινος νους κατά τρόπο φυσικό θα ανέβαινε σε ένα ανώτερο επίπεδο λογικής, δικαιοσύνης και αλήθειας:

“Με πόση αδημονία θα πρέπει κάθε ενημερωμένος φίλος του ανθρώπινου είδους να προσδοκά τη διάλυση της κυβέρνησης, αυτής της κτηνώδους μηχανής, η οποία είναι η μόνη μόνιμη αιτία των δεινών της ανθρωπότητας· η ίδια η οντότητά της εμπεριέχει κάθε λογής εγγενή κακά, τα οποία δεν πρόκειται να εξαλειφθούν παρά μόνο με την πλήρη εκμηδένισή της.”

Η κυβέρνηση στην πράξη εργάζεται κυρίως για του πλούσιους, ευνοεί την ατομική εξουσία και ενισχύει “την υποτιθέμενη ανωτερότητα του πλούτου”. Ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό, τον φθόνο και την απληστία· στηρίζει την οικονομική ανισότητα· προξενεί κοινωνική αποσύνθεση, πείνα και πόλεμο, και είναι ο κυριότερος εχθρός του “πλέον επιθυμητού πράγματος: της πνευματικής και ηθικής ευτυχίας του ανθρώπινου είδους.” Η ανθρωπότητα, άπαξ και ελευθερωθεί από την κυβέρνηση, θα μπορεί να βελτιώνεται επ’ αόριστον.

“Η επιδίωξη της τελειότητας είναι από τα πλέον χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ανθρώπινου είδους, έτσι ώστε τόσο η πολιτική όσο και η πνευματική κατάσταση της ανθρωπότητας μπορεί να θεωρηθεί ότι βρίσκονται σε μια πορεία σταδιακής βελτίωσης.”

Φυσικά, η ανθρώπινη επιδίωξη της τελειότητας έχει όρια και περιορισμούς. Τα γηρατεία, ο θάνατος, η φυσική και ηθική αδυναμία είναι με-

ρικά παραδείγματα καταστάσεων που δεν μπορούν να αποφευχθούν. Όμως άλλοι περιορισμοί, οι σημαντικότεροι εκ των οποίων είναι η κυβέρνηση και η εξουσία, μπορούν και πρέπει να αποφεύγονται. Η ευκαιρία για να γίνει κάτι τέτοιο βρίσκεται μέσα στην ίδια τη φύση της ανθρώπινης κοινωνίας απ' τη στιγμή που μέσα στην κοινωνία υπάρχει το μεγαλύτερο δυνατό περιθώριο ελευθερίας: ελευθερία για πειραματισμό, ανακαλύψεις, εφευρέσεις, δημιουργικότητα και άσκηση της ελεύ-

θερης βούλησης. Ωστόσο, η εξουσία τα περιορίζει όλα αυτά και εκτρέπει τη διάνοια μακριά από τη φυσική δικαιοσύνη. Η διάνοια, άπαξ και απελευθερωθεί από τις αλυσίδες της εξουσίας θα κινηθεί πιο κοντά προς μια κατάσταση φυσικής δικαιοσύνης.

Η έννοια της δικαιοσύνης είναι κεντρική στη φιλοσοφία του Γκόντγουιν. Οι απαρχές της κοινωνίας βρίσκονται στην ανάγκη για αλληλοβοήθεια μεταξύ των ανθρώπων, κινητήρια δύναμη της οποίας είναι η αρχή της δικαιοσύνης: *“Ένας κανόνας διαγωγής που προέρχεται από τη σχέση μιας ύπαρξης με μια άλλη”*, και που απαιτεί να κάνουμε ό,τι μπορούμε για την ευημερία των άλλων και για να βοηθήσουμε τους άλλους. *Είμαι προορισμένος, γράφει, να χρησιμοποιήσω τα ταλέντα μου, την αντίληψή μου και τον χρόνο μου για την προαγωγή της μεγαλύτερης δυνατής ποσότητας κοινού καλού.*

Αλλά το γενικό καλό δεν πρέπει ποτέ να τίθεται πάνω απ' το ατομικό: *“Η κοινωνία δεν είναι παρά ένα άθροισμα ατόμων. Τα κοινωνικά δικαιώματα κι οι υποχρεώσεις πρέπει να είναι το άθροισμα των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μελών της. Κανένα από τα δύο δεν είναι πιο αυθαίρετο από το άλλο»*. Η κοινωνία υπάρχει προς όφελος του ατόμου και όχι το αντίστροφο. Στην πραγματικότητα, η μεγαλύτερη βελτίωση της ανθρωπότητας θα προέλθει από την βελτίωση των ατόμων, χάρη στην οποία *“διευρύνεται η αντίληψή μας, ενεργοποιείται η αρετή, μας πλημμυρίζει η συνείδηση της ανεξαρτησίας μας και προσεκτικά εξαλείφεται οτιδήποτε μπορεί να εμποδίσει τους κόπους μας.”*

Αν αποδεχτούμε ότι η ανεξαρτησία του ατόμου είναι το υπέρτατο πράγμα, συνεπάγεται ότι όλα τα άτομα είναι εξίσου υπέρτατα – ότι κανείς δεν είναι σημαντικότερος από κάποιον άλλον. Με άλλα λόγια, όλα τα ανθρώπινα όντα είναι ίσα και ως τέτοια έχουν ίσες αξιώσεις για δικαιοσύνη.

Τη δικαιοσύνη και την ισότητα, λοιπόν, δεν μπορεί να τις υπηρετήσει η κυβέρνηση, η οποία υπάρχει μόνο για να προωθεί την ανισότητα και την αδικία. Η κυβέρνηση, ή η οποιαδήποτε μορφή εξουσίας, δεν μπορεί να προβάλλει κανένα δικαίωμα πάνω στο άτομο, ούτε πρέπει να υπακούει κανείς στους νόμους της. Μόνο η αντίληψη των ατόμων μπορεί να ανακαλύψει και μόνο το άτομο μπορεί να αποφασίσει ποια είναι η δίκαιη και σωστή συμπεριφορά. Εάν η κυβέρνηση εξαλειφόταν και τα άτομα καθοδηγούνταν απ' το λογικό τους, θα υπήρχε μια κοινωνία «απε-

ριόριστης αρμονίας».

Η έμφαση που έδινε ο Γκόντγουιν στην ατομική κρίση δεν απέκλειε την πιθανότητα κοινών ή συλλογικών αποφάσεων. Υπογράμμισε ότι, στην καλύτερη περίπτωση, οι δύο διαδικασίες είναι παρόμοιες. Όταν τα άτομα συναντιούνται για να συζητήσουν ένα πρόβλημα, οι τρόποι συζήτησης και επιχειρηματολογίας είναι παραπλήσιοι με τον τρόπο που το μυαλό του ατόμου φτάνει στα δικά του συμπεράσματα. Και τα δύο είναι «τρόποι ανακάλυψης του σωστού και του λάθους και τρόποι προετοιμασίας επιμέρους προτάσεων με τα κριτήρια της αιώνιας αλήθειας». Αλλά ακόμη κι έτσι, αυτές οι κοινές αποφάσεις δεν μπορούν να γίνουν νόμοι με ισχύ υπεράνω του ατόμου· για τον Γκόντγουιν υπάρχει μόνο ένας δυνατός νόμος, ο Λόγος:

“Οι αποφάσεις του είναι αμετάκλητες και ενιαίες. Οι λειτουργίες της κοινωνίας εκτείνονται όχι στην κατασκευή αλλά στην ερμηνεία του νόμου. Δεν μπορεί να αποφασίσει, μπορεί μόνο να διακηρύξει αυτό που έχει ήδη αποφασίσει η φύση των πραγμάτων...”

Εάν οι συλλογικές αποφάσεις είναι παράλογες, τα άτομα πρέπει να αντιτάσσονται. Ο Γκόντγουιν δίνει έμφαση στην ειλικρινή πειθώ και στην παθητική αντίσταση ενάντια στις άδικες αποφάσεις· η ισχύς και η βία χρησιμοποιούνται μόνο σαν μια τελευταία λύση απελπισίας, όταν όλα τα άλλα μέσα έχουν αποτύχει. Ο καλύτερος τρόπος, λέει, είναι η άμεση προσωπική επαφή και όχι οι πολιτικές ομάδες. Τέτοιου είδους ομάδες, εξηγεί, αναπόφευκτα βασίζονται περισσότερο στο βάρος των αριθμών παρά στον Λόγο. Κατά καιρούς μπορεί να είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν προσωρινές «οργανώσεις» για την υπεράσπιση της ελευθερίας, αλλά:

“Τα ανθρώπινα όντα πρέπει να συναντιούνται όχι για να επιβάλλουν κάτι με το ζόρι αλλά για να προσπαθήσουν να μάθουν. Η αλήθεια αρνείται να συμμαχήσει με αριθμούς παραταγμένους στη σειρά.”

Έκτοτε, αυτή η έμφαση στις μικρές, προσωρινές ομάδες που συνδέονται φυσικά με χαλαρή σχέση, βρίσκεται στο επίκεντρο της αναρχικής θεωρίας και πράξης.

Ο Γκόντγουιν περιέγραψε την αναρχική κοινωνία ως αποκεντρωμένη και απλοποιημένη. Η τοπική διοίκηση θα αντικαταστήσει τα πολύπλοκα, συγκεντρωτικά κράτη και θα οδηγήσει σε μια παγκόσμια δημοκρατία

χωρίς εθνικά σύνορα. Οι άνθρωποι θα δουλεύουν συλλογικά και θα παίρνουν τα αγαθά δωρεάν από τις κοινόχρηστες αποθήκες, αποφασίζοντας από μόνοι τους για τις ανάγκες τους, δίχως το χρήμα και τη συν-αλλαγή, τις «πλέον επιβλαβείς από όλες τις συνήθειες». Με την κατάργηση της συσσωρευμένης ιδιοκτησίας και της οικονομικής ανισότητας, οι οποίες «τσαλαπατούν τη δύναμη της σκέψης, σβήνουν τις σπίθες τις ευφυΐας και εξαναγκάζουν τη μεγάλη πλειονότητα των ανθρώπων να είναι βυθισμένη σε ποταπές έγνοιες», όλοι «θα είναι ενωμένοι με τους γείτονές τους με αγάπη και αμοιβαία ευγένεια χίλιες φορές μεγαλύτερη απ’ ό,τι τώρα· αλλά ο καθένας θα σκέφτεται και θα κρίνει για λογαριασμό του».

Οι προσωπικές σχέσεις θα βασίζονται στην ισότητα και τη φιλία, όχι στον κτητικό εξαναγκασμό. Γι’ αυτό ο Γκόντγουιν καταδικάζει τον γάμο σαν την «χειρότερη μορφή ιδιοκτησίας», γιατί επιχειρεί (και συνήθως αποτυγχάνει) να καταστήσει μόνιμη μια επιλογή που έγινε στο παρελθόν. Ομοίως, τα παιδιά πρέπει να απελευθερωθούν από την κυριαρχία γονέων και δασκάλων: «Κανείς δεν θα μαθαίνει κάτι επειδή πρέπει, αλλά επειδή θα το θέλει». Η εκπαίδευση θα γίνεται σε μικρά, ανεξάρτητα σχολεία ή, ακόμη καλύτερα, θα είναι ατομική. Το να επαφίεται η ευθύνη της εκπαίδευσης στα χέρια της κυβέρνησης είναι, για τον Γκόντγουιν, ένας τρομερός κίνδυνος:

“Πρόκειται για μια συμμαχία ακόμα πιο τρομερή απ’ ό,τι η παλιά συμμαχία εκκλησίας και κράτους. Η κυβέρνηση θα καταφέρει να τη χρησιμοποιήσει για να ενισχύσει τη θέση της και να διαιωνίσει τους θεσμούς της.”

Καθώς η επανάσταση στη Γαλλία μετατρέποταν σε τυραννία και στην Αγγλία αυξανόταν η αντίδραση ενάντια στον ριζοσπαστισμό, ο Γκόντγουιν δεν μπορούσε να έχει καλή τύχη. Τον έβλεπαν «με την ίδια φρίκη που βλέπει κανείς ένα βροικόλακα, ή ένα αναμικτό βαμπίρ».

Το 1797 η ειδυλλιακή ζωή του με την **Μαίρη Γόλστοουνκرافτ**, που ήταν φεμινίστρια και συγγραφέας του βιβλίου *Μια Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων των Γυναικών*, διακόπηκε απότομα και τραγικά, όταν η γυναίκα του πέθανε πάνω στη γέννα της κόρης τους Μαίρης.

Ακολούθησαν χρόνια στερήσης, φτώχειας και ανυποληψίας. Το 1812, ο νεαρός ποιητής **Πέρου Μπυς Σέλλεϋ**, που επιθυμούσε διακαώς να συναντήσει τον συγγραφέα της *Πολιτικής δικαιοσύνης* προσκλήθηκε στο

απομονωμένο σπίτι του Γκόντγουιν.
Ο Σέλλεϋ είχε μόλις αποβληθεί από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης επειδή είχε γράψει ένα φυλλάδιο με τίτλο *Η αναγκαιότητα της αθείας*, το οποίο ξεκινούσε με τις λέξεις: «Δεν υπάρχει Θεός...». Γνώρισε τη Μαίρη, ερωτεύτηκαν αμέσως σφόδρα ο ένας τον άλλο και κλέφτηκαν δυο χρόνια αργότερα.

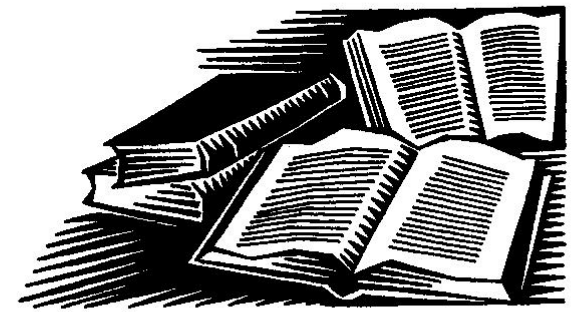

Ο Σέλλεϋ, βαθύτατα επηρεασμένος από την

φιλοσοφία του Γκόντγουιν, προσπάθησε μέσω της ποιήσής του να την μεταδώσει σ' ένα νέο κοινό, και έγινε με τον καιρό ο πρώτος και ο μεγαλύτερος αναρχικός ποιητής.

Την άνοιξη του 1836, ο Γκόντγουιν πέθανε σε ηλικία 80 ετών. Είχε αφιερώσει, έλεγε, όλα τα χρόνια της ενήλικης ζωής του στην προσπάθεια «να κάνω ό,τι μου αναλογούσε για να απελευθερώσω το ανθρώπινο μυαλό από τη σκλαβιά».

Η ΙΔΕΑ

«Ο αναρχισμός έλκει την καταγωγή του απ' τον λαό...»

Μολονότι ο Τζέραρντ Γουίνστανλεϋ και ο Ουίλιαμ Γκόντγουιν είχαν ξεκινήσει να αναπτύσσουν τη φιλοσοφία του αναρχισμού κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, ο αναρχισμός ως συνεκτική θεωρία, με συστηματικά ανεπτυγμένο πρόγραμμα εμφανίστηκε κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Αυτό υπήρξε έργο κυρίως τεσσάρων ανθρώπων –

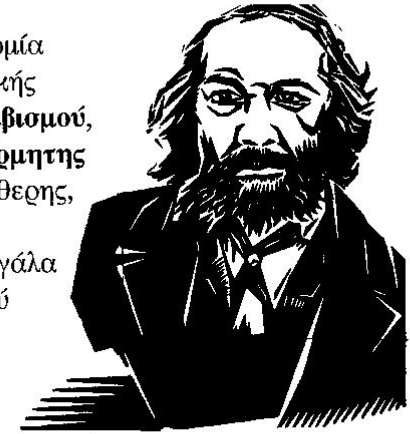
ενός Γερμανού, του **Μαξ Στίρνερ** (1806-1856), ενός Γάλλου, του **Πιερ Ζοζέφ Προυντόν** (1809-1865) και δύο Ρώσων, του **Μιχαήλ Μπακούνιν** (1814 -1876) και του **Πιοτρ Κροπότκιν** (1842-1921).

Ο αναρχισμός του Μαξ Στίρνερ, γεννημένος στην ατμόσφαιρα της γερμανικής ρομαντικής φιλοσοφίας, ήταν μια ακραία μορφή ατομικισμού, ή εγωισμού, η οποία τοποθετούσε το μοναδικό άτομο πάνω απ' όλα – από το κράτος, τους νόμους ή τους φόρους. Παραμένει ένας ακρογωνιαίος λίθος του αναρχισμού.

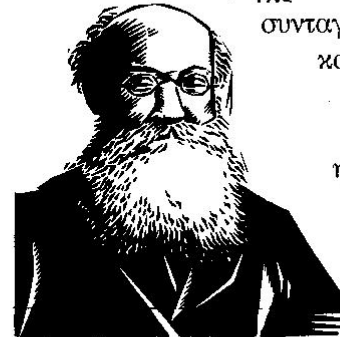

Ο ατομικισμός, εξ ορισμού, δεν έχει συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλαγής των κοινωνικών συνθηκών. Αυτό το επιχείρησε ο Προυντόν, ο πρώτος που περιέγραψε τον εαυτό του ανοιχτά ως αναρχικό. Οι θεωρίες του, της **αμοιβαιότητας** και του **φεντεραλισμού**, είχαν μια βαθύτατη επίδραση στην εξάπλωση του αναρχισμού ως μαζικού κινήματος· έδειξαν ξεκάθαρα πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει και να συντονιστεί ένας αναρχικός κόσμος.

Ο Μπακούνιν, η κεντρική φυσιογνωμία στην ανάπτυξη της σύγχρονης αναρχικής δράσης, τόνισε τον ρόλο του **κολλεκτιβισμού**, του **μαζικού ξεσηκωμού** και της **αυθόρμητης εξέγερσης** για την επίτευξη μιας ελεύθερης, αταξικής κοινωνίας. Τον 20ό αιώνα οι ιδέες του έγιναν δημοφιλείς σε μεγάλα τμήματα του παραδοσιακού εργατικού κινήματος – ιδιαίτερα στην Ισπανία, όπου έγινε η πρώτη σημαντική αναρχική κοινωνική επανάσταση.

Ο Κροπότκιν, ένας σπουδαγμένος επιστήμονας, επεξεργάστηκε μια λεπτομερή αναρχική ανάλυση των σύγχρονων συνθηκών, συνδεδεμένη με μια λεπτομερή συνταγή για μια μελλοντική **αναρχοκομμουνιστική** κοινωνία. Η θεωρία του εξακολουθεί να είναι ευρύτατα αποδεκτή από τους αναρχικούς. Ωστόσο, οι διάφορες θεωρίες δεν αναιρούν η μία την άλλη: επικοινωνούν μεταξύ τους με πολλούς τρόπους και, μέχρι ενός σημείου, αφορούν σε διαφορετικά επίπεδα της κοινωνικής ζωής. Ο ατομικισμός σχετίζεται στενά με τη συμπεριφορά στην ιδιωτική μας ζωή· η αλληλοβοήθεια, με τις σχέσεις μας με τους άλλους. Σε μια αναρχική κοινωνία, η παραγωγή θα έχει συλλογικό χαρακτήρα, με τους ανθρώπους να δουλεύουν μαζί για το κοινό καλό, ενώ στον ευρύτερο πολιτικό και κοινωνικό κόσμο οι αποφάσεις θα λαμβάνονται από κοινού.

ΜΑΞ ΣΤΙΡΝΕΡ

«Τίποτα δεν μετρά περισσότερο για μένα απ' ό,τι ο εαυτός μου...»

Ο **Μαξ Στίρνερ** γεννήθηκε το 1806 στο Μπαϊρόιτ, από φτωχούς γονείς. Οι εξαετείς σπουδές φιλοσοφίας που έκανε στο Βερολίνο διακόπτονταν συνεχώς προκειμένου να φροντίζει τη χήρα μητέρα του, η οποία έπασχε από φρενοβλάβεια που διαρκώς χειροτέρευε. Το 1835 πέρασε με δυσκολία τις εξετάσεις του και ξεκίνησε την πρώτη του άμισθη δουλειά ως

καθηγητής. Δυο χρόνια καταθλιπτικής φτώχειας κατέληξαν σε γάμο με την κόρη της σπιτονοικοκυράς του, η οποία πέθανε τον επόμενο χρόνο πάνω στον τοκετό. Το 1839 η τύχη του χαμογέλασε: έκλεισε ένα πενταετές συμβόλαιο για να εργαστεί ως καθηγητής στο παρθεναγωγείο του Ινστιτούτου της

Madame Gropius. Η σχετική οικονομική ασφάλεια που απέκτησε βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με την αναδυόμενη πολιτική και πνευματική αναταραχή του κόσμου γύρω του. Το 1840 ο Στίρνερ μπήκε στον περιβόητο κύκλο των **Ελεύθερων**: μια παρέα φωνακλάδων φοιτητών, ριζοσπαστών και μποσέμ, μεταξύ των οποίων και οι νεαροί Μαξ και Ένγκελς, που συναθροίζονταν στη γεμάτη καπνούς και οινόπνευμα ατμόσφαιρα της μπυραρίας του Χίππελ. Ο κομμουνιστής Άρνολντ Ρούγκε σοκαρίστηκε τόσο απ' όσα είδε και άκουσε εκεί, ώστε βγήκε έξω φωνάζοντας: *«Ο κοινωνικός μετασχηματισμός δεν επήλθε ποτέ από έναν μεθυσμένο συρφετό.»*

Μεταξύ των πολλών γυναικών που σύχναζαν στον Χίππελ ήταν και η πλούσια εικοσιπεντάχρονη **Μαρία Ντάνχαρντ**, μια φημισμένη παίκτρια μπιλιάρδου, καπνίστρια και πότις, που επέμενε να συνοδεύει τους Ελεύθερους στα κοντινά μπουρδέλα. Τα βράδια, ο Στίρνερ επέστρεφε μόνος στο σπίτι του για να δουλέψει σκληρά, μέχρι αργά τη νύχτα, πάνω στα μυστηριώδη χειρόγραφα του. Το 1843, ο Μαξ και η Μαρία παντρεύτηκαν, με μια χαοτική τελετή, στο κατάλυμά τους. Κανείς δεν θυμήθηκε να φέρει τις βέρες. Έχοντας μια σταθερή δουλειά και μια πλούσια σύζυγο, ο Στίρνερ ολοκλήρωσε το βασικό του έργο.

Ο Μοναδικός και η ιδιοκτησία του –«το πιο επαναστατικό βιβλίο που γράφτηκε ποτέ»– ξέσπασε σαν καταιγίδα πάνω στο ριζοσπαστικό Βερολίνο. Εκτόξευσε μια σειρά από προκλήσεις ενάντια σε κάθε θρησκευτική, πολιτική και φιλοσοφική ορθοδοξία, «δεξιά» ή «αριστερή», «προοδευτική» ή «συντηρητική». Το βιβλίο αμέσως βρέθηκε στο επίκεντρο της προσοχής, προκάλεσε ύβρεις και αγανάκτηση, και εξακόντισε τον Στίρνερ από την ταπεινή αφάνεια στην ένδοξη κακοφημία.

“Τι δεν θα ‘πρεπε να θεωρώ δική μου υπόθεση! Πρώτα και πάνω απ’ όλα την Υπόθεση του Καλού, έπειτα την υπόθεση του Θεού, την υπόθεση της ανθρωπότητας, της αλήθειας, της ελευθερίας, της ανθρωπινότητας, της δικαιοσύνης· κι ακόμα την υπόθεση του λαού μου, του ηγεμόνα μου, της πατρίδας μου· τέλος, ούτε την υπόθεση του Πνεύματος και χίλιες δυο άλλες υποθέσεις. Μόνο η δική μου υπόθεση δεν πρέπει να είναι δική μου. Ντροπή στον εγωιστή που δεν σκέφτεται παρά μόνο τον εαυτό του!”

“Μακριά από κάθε υπόθεση που δεν είναι εξολοκλήρου δική μου. Σκέφτεστε ότι τουλάχιστον η «Υπόθεση του καλού» θα είναι η υπόθεσή μου; Τι είναι καλό; Τι είναι κακό; Κανένα απ’ τα δυο δεν έχει νόημα για μένα. Το θεϊκό είναι υπόθεση του Θεού· το ανθρώπινο των ανθρώπων. Η υπόθεσή μου δεν είναι ούτε η θεϊκή ούτε η ανθρώπινη ούτε η αληθινή, καλή, δίκαιη, ελεύθερη κλπ., αλλά είναι μοναδική, όπως είμαι κι εγώ. Τίποτα δεν μετρά για μένα περισσότερο απ’ ό,τι ο εαυτός μου.”

Τίποτα δεν μετρά για μένα περισσότερο απ’ ό,τι ο εαυτός μου. Αυτή είναι η βασική αλήθεια του Στίρνερ. Καθετί πέρα απ’ το άτομο πρέπει να θεωρηθεί μια λανθασμένη και τυραννική αφηρημένη έννοια. Το ελεύθερο άτομο, «ο εγωιστής», πρέπει να γυρίσει την πλάτη του σε ιδέες όπως το κράτος, η κοινωνία, η θρησκεία, το έθνος, η ηθική, το καθήκον και οι υποχρεώσεις. Όλες αυτές απαιτούν να θυσιάζεται συνεχώς η ύπαρξη των ατόμων για χάρη ενός «ανώτερου» καλού. Ο Στίρνερ επιμένει ότι τα άτομα πρέπει να ζουν μόνο για τους εαυτούς τους, να μην σκύβουν το κεφάλι μπροστά σε τίποτα και σε κανέναν, και να περιμένουν το ίδιο κι απ’ τους άλλους. Ένα πραγματικό άτομο θα αναγνωρίζει πάντα, και έτσι θα διασφαλίζει αυτομάτως, τη μοναδικότητα και των άλλων ατόμων. Μόνο αυτό, η «ένωση των εγωιστών», μπορεί να εγγυηθεί την ελευθερία του ατόμου – και την ελευθερία όλων των άλλων ατόμων.

Ο ατομικιστικός αναρχισμός του Στίρνερ, που ζητά το τέλος όλων των εξουσιών και δεν βάζει τίποτα στη θέση τους, εκτός από την μοναδική αλήθεια του ατόμου, είχε τρομερή επίδραση στον αναρχισμό. Επίσης, για πολλές δεκαετίες άσκησε ιδιαίτερη έλξη στους καλλιτέχνες, των οποίων η δημιουργική δραστηριότητα συνήθως χαρακτηρίζεται από ένα πνεύμα ανεξαρτησίας.

ΠΡΟΥΝΤΟΝ

«Τι είναι η ιδιοκτησία;»

Ο Πιερ Ζοζέφ Προυντόν γεννήθηκε το 1809 στη Φρανς Κομτέ, περιοχή της ανατολικής Γαλλίας. Η μητέρα του ήταν μαγείρισσα· ο πατέρας του ήταν βαρελοποιός, ζυθοποιός και αποτυχημένος ταβερνιάρης. Ο Πρου-

ντόν πέρασε μέρος των παιδικών του χρόνων βόσκοντας αγελάδες στα βουνά της Γιούρα, μια εμπειρία που του ενέπνευσε τα ιδανικά της ελεύθερης ζωής των χωρικών τα οποία διαμόρφωσαν ολόκληρη τη φιλοσοφία του. Ήταν σχεδόν εξ ολοκλήρου αυτοδίδακτος. Στα 19 του πήρε μια υποτροφία για να σπουδάσει στο Παρίσι αλλά η ένδεια της οικογένειάς του τον ανάγκασε να μην τη δεχτεί. Μαθήτευσε σε έναν τυπογράφο και αργότερα άνοιξε τη δική του επιχείρηση στη Μπεζανσόν. Η επιχείρηση σύντομα χρεοκόπησε, αφήνοντάς του χρέη για την υπόλοιπη ζωή του.

Πηγαίνοντας στο Παρίσι, έγινε μάρτυρας της δυσαρέσκειας των εργατών και άρχισε να συναναστρέφεται με επαναστατικές ομάδες. Το 1840 ο Προυντόν εξέδωσε το *Τι είναι η ιδιοκτησία*, ένα έργο που ο Μαρξ περιέγραψε ως «οξυδερκές... η πρώτη σαφής, ρωμαλέα και επιστημονική εξέταση» του θέματος.

Σ' αυτό το έργο, ο Προυντόν κάνει μια σημαντική διάκριση ανάμεσα στην κατοχή αντικειμένων για προσωπική χρήση, τα οποία αποκαλεί υπάρχοντα, και την ιδιοκτησία – τα εργοστάσια, τα εργαλεία, τη γη, τις πρώτες ύλες και ούτω καθεξής, με τη χρήση των οποίων δημιουργούνται τα κέρδη. Ο Προυντόν αναφέρεται στη δύναμη που έχει η ιδιοκτησία να εκμεταλλεύεται την εργασία των άλλων σ' ένα διάσημο και χαρακτηριστικά παραδοξο απόσπασμα:

Εάν με ρωτούσαν “Τι είναι η σκλαβιά;” και έπρεπε να απαντήσω με μια λέξη, θα έλεγα: “Φόνος” και θα γινόμουν αμέσως κατανοητός. Δεν θα χρειαζόταν κανένα επιπλέον επιχείρημα για να δείξω ότι το να αφαιρείς από κάποιους τις σκέψεις τους, τις επιθυμίες τους, την προσωπικότητά τους είναι μια εξουσία ζωής και θανάτου, και το να σκλαβώνεις έναν άνθρωπο είναι σαν να τον σκοτώνεις. Επομένως γιατί στο ερώτημα “Τι είναι η ιδιοκτησία”, να μην απαντήσω “Κλοπή”;

Η ιδιοκτησία, και το πολιτικό σύστημα που τη στηρίζει, πρέπει να καταργηθεί, αλλά η κατοχή –ο αποτελεσματικός έλεγχος των αναγκών της εργασίας και της ζωής– είναι η προϋπόθεση της ατομικής ελευθερίας. Όλοι οι εργάτες πρέπει να έχουν πλήρη δικαιώματα πάνω στο τι παράγουν αλλά όχι πάνω στα μέσα παραγωγής: «*Το δικαίωμα στα προϊόντα είναι αποκλειστικό. Το δικαίωμα στα μέσα είναι κοινό*». Οι πρώτες ύλες της γης δεν πρέπει να ανήκουν σε κανέναν και ο κοινωνικός πλούτος των παραγωγικών δυνατοτήτων και τεχνικών να είναι κληρονομιά όλων.

Ο Προυντόν ήταν πεπεισμένος ότι αν παρέμενε η ιδιοκτησία σε χέρια ιδιωτών ήταν βέβαιος ο αποκλεισμός της πλειοψηφίας απ' το δικαίωμα της δίκαιης κατανομής του κοινωνικού πλούτου.

Ο Προυντόν στάθηκε επικριτικά απέναντι στον κομμουνισμό, ο οποίος επιζητά την ισότητα και αναγνωρίζει τη σημασία της κοινωνικής παραγωγής, αλλά αδιαφορεί για την ανάγκη ατομικής ανεξαρτησίας. Κατά την άποψή του, ο αναρχισμός είναι η ανώτερη μορφή κοινωνίας διότι προωθεί *και τη δικαιοσύνη και την ανεξαρτησία*.

Σύμφωνα με τον Προυντόν, οι αληθινοί νόμοι με τους οποίους λειτουργεί μια κοινωνία αναδύονται φυσιολογικά μέσα από την ίδια την κοινωνία και παρέχουν αυτομάτως την απαραίτητη τάξη στην ανθρώπινη ζωή και δραστηριότητα. Δεν επιβάλλονται από τα πάνω και βεβαίως δεν έχουν καμιά σχέση με κυβερνήσεις – στην πραγματικότητα, η κυβέρνηση επιδιώκει να παρεμποδίσει την ανάπτυξη της αυθόρμητης συνεργασίας ανάμεσα στα ελεύθερα άτομα. Το καθήκον της ανακούφισης της κοινωνίας από το βάρος της εξουσίας και της ιδιοκτησίας πέφτει πάνω στην εργατική τάξη:

“Εργάτες, ανειδίκεντοι εργάτες, ό,τι κι αν είστε, η πρωτοβουλία της μεταρρύθμισης είναι δική σας. Εσείς είστε που θα φέρετε σε πέρας αυτήν τη σύνθεση της κοινωνικής συγκρότησης που θα αποτελέσει το αριστούργημα της δημιουργίας. Είστε οι μόνοι που μπορείτε να το φέρετε σε πέρας... Και εσείς άνθρωποι της εξουσίας, άγριοι δικαστές, δειλοί ιδιοκτήτες, με έχετε καταλάβει επιτέλους;... Μην προκαλείτε το ξέσπασμα της απελπισίας μας, γιατί ακόμα κι αν ο στρατός και η αστυνομία σας καταφέρουν να μας καταστείλουν, δεν θα μπορέσετε να αντισταθείτε στο έσχατό μας μέσο...”

Γι' αυτήν την αόριστη απειλή, η κυβέρνηση τον κατηγορήσε για «εγκλήματα κατά της δημόσιας ασφάλειας», αλλά οι ένορκοι αρνήθηκαν να τον καταδικάσουν. Το 1843 έφτασε στη Λυών, μια πόλη στην οποία η ανάμνηση της μακράς παράδοσης εξεγέρσεων ήταν ακόμη νωπή. Η ιδέα μιας ευρέως διαδεδομένης οργάνωσης εργατών, σε συνδυασμό με μια έμφαση πάνω στην οικονομική δράση, κέρδιζε έδαφος στην πόλη. Ο Προυντόν συνδέθηκε με μια μυστική εταιρεία χειρωνακτών εργατών που αντιτάσσονταν στην πολιτική δράση:

“Η κοινωνική επανάσταση διατρέχει σοβαρό κίνδυνο εάν γίνει μέσω μιας πολιτικής επανάστασης... Το νέο σοσιαλιστικό κίνημα θα ξεκινήσει απ' τον πόλεμο των εργαστηρίων.”

Ο Προυντόν πάντοτε ήταν κάθετα αντίθετος σε οποιαδήποτε αναδιοργάνωση της κοινωνίας που απλώς σκόπευε να αντικαταστήσει μια ομάδα ηγετών με μια άλλη. Το 1847, έχοντας προσχωρήσει στην επαναστατική πρωτοπορία της εποχής στο Παρίσι, απέρριψε τα σχέδια του Μαρξ για μια πολιτική οργάνωση:

“Ας μη γίνουμε οι ηγέτες μιας νέας μισαλλοδοξίας. Ας μη παριστάνουμε τους αλόστολους μιας νέας θρησκείας, ακόμα κι αν είναι η θρησκεία της λογικής, του Λόγου.”

Αντ' αυτού, προέτρεπε για άμεση οικονομική δράση ώστε «μέσω μιας οικονομικής ένωσης να επιφέρουμε την επιστροφή του πλούτου στην κοινωνία, τον οποίο έχει αρπάξει μια άλλη οικονομική ένωση».

Ήταν τέτοια η δύναμη των οπαδών του Προυντόν ανάμεσα στους ριζοσπάστες εργάτες ώστε ο Μαρξ κατέφυγε σε ύβρεις και διαστρεβλώσεις για να περάσει το δικό του. Το χάσμα ανάμεσα στον αναρχισμό και τον μαρξισμό άρχισε να διευρύνεται.

Όλες αυτές οι έριδες, όμως, παραμερίστηκαν στην εξέγερση του Φεβρουαρίου του 1848, που ήταν ένα λαϊκό κίνημα, μιας και τα κυριότερα αιτήματά του συνάντησαν την καθολική επιδοκιμασία που επέφερε τη λήξη της μοναρχίας. Ο Προυντόν αμέσως ακολούθησε τους εξεγερμένους στα οδοφράγματα, μολονότι είχε επιφυλάξεις σχετικά με τους στόχους τους. Σύντομα διακηρύχθηκε η Δεύτερη Δημοκρατία, αλλά ο Προυντόν αντιλήφθηκε τα όριά της. «Έχουν κάνει μια επανάσταση χωρίς ιδέες», έγραψε, «είναι απαραίτητο να δοθεί μια κατεύθυνση στο κίνημα».

Αυτό ήταν το καθήκον που έθεσε τώρα στον εαυτό του. Ξεκίνησε βγάζοντας την πρώτη στον κόσμο τακτική αναρχική εφημερίδα, τον *Αντι-*

πρόσωπο του Λαού, που ο υπότιτλος της έγραφε: «*Τι είναι ο παραγωγός; Τίποτα! Τι θα έπρεπε να είναι; Τα πάντα!*». Απ' τις στήλες της τόνιζε συνεχώς ότι «το προλεταριάτο πρέπει να χειραφετηθεί χωρίς τη βοήθεια της κυβέρνησης», και εξαπέλυε επίθεση ενάντια στους μύθους των εκλογών και του κοινοβουλίου.

Τον Ιούνιο, οι δυσσαρεστημένοι εργάτες του Παρισιού για μια ακόμα φορά εξεγέρθηκαν ενάντια στην κυβέρνηση. Ο Προυντόν μπήκε στις γραμμές τους, αντιλαμβανόμενος ότι εδώ, στην πρώτη εξέγερση της εργατικής τάξης, υπήρχε ένα καινούργιο επαναστατικό στοιχείο. Παρά την άγρια καταστολή που ακολούθησε, κατά τη διάρκεια της οποίας πολλοί εργάτες δολοφονήθηκαν απ' τους πυροβολισμούς των φρουρών ή μεταφέρθηκαν σε αποικίες καταδίκων, ο Προυντόν ακλόνητος υποστήριξε απροκάλυπτα τους εργάτες. Ως απάντηση, η κυβέρνηση έκλεισε την εφημερίδα του. Όταν άρθηκε η απαγόρευση κυκλοφορίας, στον υπότιτλο της προστέθηκε:

“Τι είναι ο καπιταλιστής; Τα πάντα! Τι θα 'πρεπε να είναι; Τίποτα!”

Ο ακραίος τρόπος με τον οποίο υποστήριζε το προβάδισμα της ταξικής πάλης και την ανάγκη συμπαράταξης με τους εργάτες ως τάξη (και όχι απλά με κάποια αόριστη ομάδα, «τον λαό») τον απομόνωσε από αρκετούς ριζοσπάστες. Με την κυκλοφορία της εφημερίδας του να έχει φτάσει τις 40.000 φύλλα, η κυβέρνηση τελικά έκλεισε τον *Αντιπρόσωπο του Λαού*. Ο Προυντόν κι οι φίλοι του, που το περίμεναν, είχαν κάνει ήδη σχέδια για μια καινούργια εφημερίδα, τον *Λαό*. Σ' αυτήν, περιέγραψε τον πρόσφατα εκλεγμένο Γάλλο Πρόεδρο Λουδοβίκο Ναπολέοντα ως την «προσωποποίηση της αντίδρασης που συνωμοτεί για να υποδου-

λώσει τον λαό». (Η διορατικότητά του ήταν αξιοσημείωτη: λίγα χρόνια αργότερα, ο Λουδοβίκος Ναπολέων, ανιψιός του Βοναπάρτη, οργάνωσε ένα πραξικόπημα και αυτοανακηρύχθηκε Αυτοκράτορας).

Ο Προυντόν άρχισε να κρύβεται, προκειμένου να αποφύγει τη σύλληψη, αλλά κατηγορήθηκε για στάση και καταδικάστηκε ερήμην σε τρία χρόνια φυλάκιση. Σύντομα συνελήφθη και φυλακίστηκε στο φρούριο Ντουλέν, αλλά, παρόλ' αυτά, τον περισσότερο καιρό είχε τη δυνατότητα να αρθρογραφεί στην καινούργια του εφημερίδα, τη *Φωνή του Λαού*. Αυτή ήταν η πιο δημοφιλής απ' όσες έβγαλε· πουλούσε 60.000 φύλλα. Τον Μάιο του 1850, απαγορεύτηκε η κυκλοφορία της όπως είχε γίνει και με τις προηγούμενες, αυτή τη φορά για «υποκίνηση σε εμφύλιο πόλεμο». Ο Προυντόν χρησιμοποίησε τον χρόνο που απέμενε μέχρι να αποφυλακιστεί για να γράψει βιβλία, μεταξύ των οποίων οι *Εξομολογήσεις ενός Επαναστάτη*, μια ανάλυση της επανάστασης του 1848, και η *Γενική Ιδέα της Επανάστασης στον 19ο Αιώνα*, στο οποίο ανιχνεύει την μέχρι τότε διαδρομή της κοινωνικής προόδου και υποδεικνύει την μελλοντική της κατεύθυνση.

Στη *Γενική Ιδέα*, ο Προυντόν υποστηρίζει ότι η ανθρώπινη κοινωνία δεν είναι ξέχωρη από τη φύση, αλλά αποτελεί μέρος της· φυσικοί κανόνες και περιορισμοί αναγκάζουν την ανθρωπότητα να εξελιχθεί και να κατακτήσει την ελευθερία. Η επανάσταση είναι εξίσου απαραίτητη –και εξίσου αναπόφευκτη– με τη γέννηση, το μεγάλωμα και τον θάνατο:

“Η επανάσταση είναι μια δύναμη την οποία καμιά εξουσία, θεϊκή ή ανθρώπινη, δεν μπορεί να υπερνικήσει, και είναι στη φύση της να μεγαλώνει εξαιτίας της ίδιας της αντίστασης που αντιμετωπίζει... Όσο περισσότερο την καταστέλλει κανείς τόσο περισσότερο αυξάνει την αντίδρασή της και καθιστά τη δράση της ακατανίκητη. Έτσι, είναι ακριβώς το ίδιο για τον θρίαμβο μιας ιδέας είτε αυτή καταδιώκεται, παρεμποδίζεται, χτυπιέται από την αρχή, είτε αναπτύσσεται και εξελίσσεται ανεμπόδιστα... Η επανάσταση προχωράει, με μελαγχολικά και προκαθορισμένα βήματα, πάνω απ' τα λουλούδια που έχουν στρώσει οι φίλοι της, μέσα απ' το αίμα των υπερασπιστών της, πάνω απ' τα κορμιά των εχθρών της.”

Οι επαναστάσεις του 17ου και του 18ου αιώνα, έγραφε, κατάφεραν απλά να αντικαταστήσουν την απόλυτη αρχή της φεουδαρχικής μοναρχίας με την κυριαρχία του καπιταλιστικού κράτους. Κατά τη γνώμη του,

όλες οι μορφές κρατικής οργάνωσης δεν ήταν παρά «χάος, που προσφερόταν ως βάση για μια δίχως τέλος τυραννία». Επομένως, ο 19ος αιώνας απαιτούσε μια περαιτέρω επανάσταση, μια συνολική οικονομική αλλαγή, κατά την οποία το κράτος θα αντικατασταθεί από μια νέα μορφή κοινωνικής οργάνωσης, που θα βασίζεται στην ένωση των εργατών:

“Η σπουδαιότητα του έργου τους δεν βρίσκεται στα μικροσυμφέροντα του σωματίου τους, αλλά στην άρνηση του ρόλου των καπιταλιστών και των κυβερνήσεων, τα οποία οι πρώτες επαναστάσεις άφησαν ακλόνητα. Κατόπιν, όταν θα' χουν υπερνικήσει το πολιτικό ψεύδος, οι ομάδες των εργατών θα πρέπει να καταλάβουν τους μεγάλους βιομηχανικούς τομείς, οι οποίοι αποτελούν την φυσική τους κληρονομιά.”

Αμέσως μόλις επιτευχθεί αυτό, θα ανοίξει ο δρόμος προς μια αναρχική κοινωνία, βασισμένη στη θεωρία της αμοιβαιότητας. Εδώ ο Προυντόν έθεσε τα θεμέλια της ανάπτυξης των αναρχικών και συνδικαλιστικών κινήματων που έμελλε να ακολουθήσουν, περιγράφοντας τις βασικές ιδέες του άμεσου εργατικού ελέγχου σε μια αποκεντρωμένη και ομοσπονδιοποιημένη κοινωνία:

“Στη θέση των νόμων, θα βάλουμε συμβόλαια: όχι άλλοι νόμοι που έχουν ψηφιστεί κατά πλειοψηφία ή έστω ομόφωνα. Κάθε πολίτης, κάθε πόλη, κάθε βιομηχανικό σωματείο θα φτιάχνει τους νόμους του. Στη θέση των πολιτικών εξουσιών θα βάλουμε οικονομικές δυνάμεις. Στη θέση των μόνιμων στρατών θα έχουμε ενώσεις βιομηχανικών εργατών. Στη θέση της αστυνομίας, θα έχουμε την ταυτότητα συμφερόντων.”

Μετά την αποφυλάκισή του, ο Προυντόν δεν μπορούσε να βρει δουλειά εξαιτίας του εξτρεμισμού του και μόνο το 1858 βρήκε εκδότη για το πιο περιεκτικό έργο του μέχρι τότε, το *Η δικαιοσύνη στην Επανάσταση και την Εκκλησία*. Μέσα σε μια βδομάδα πούλησε 6.000 αντίτυπα, προτού η κυβέρνηση προχωρήσει σε κατάσχεση των υπολοίπων. Κατηγορήθηκε για εγκλήματα κατά της δημοσίας αιδούς, της θρησκείας και του κράτους, και καταδικάστηκε σε τρία χρόνια φυλάκιση. Κατέφυγε αμέσως στο Βέλγιο, όπου έγραψε το *Πόλεμος και Ειρήνη*, ένα έργο του οποίου τόσο η ανάλυση της προέλευσης και της δυναμικής του πολέμου όσο κι ο τίτλος παρέμπουν φανερά στο μυθιστόρημα του **Λέοντα Τολστόι**.

Το 1862, δόθηκε στον Προυντόν αμνηστία και επέστρεψε στη Γαλλία. Γρήγορα ολοκλήρωσε το έργο του για τη θεωρία του φεντεραλισμού, το οποίο έκτοτε επηρέασε βαθιά την αναρχική σκέψη.

Το *Για την ομοσπονδιακή αρχή*, που εκδόθηκε το 1863, είναι μια σύνοψη των απόψεών του πάνω στον εθνικισμό και μια απόπειρα να διευρύνει το πεδίο ενδιαφερόντων των αναρχικών, από το βιομηχανικό και οικονομικό επίπεδο στο επίπεδο της παγκόσμιας κοινωνίας γενικά. Πίστευε ότι η πραγματική αναρχία θέλει ακόμα μερικούς αιώνες για να πραγματοποιηθεί, και πριν γίνει αυτό θα προηγηθεί ένα στάδιο κοινωνικής εξέλιξης που θα βασίζεται στην ύπαρξη ομοσπονδιών σε κάθε επίπεδο. Έτσι η ομοσπονδία θα ξεκινήσει σε τοπικό επίπεδο. Οι άνθρωποι θα ενωθούν μεταξύ τους εθελοντικά για να οργανώσουν και να ελέγξουν τις ζωές τους. Ο συντονισμός (και όχι η διοίκηση) των ενώσεων και των κοινοτήτων θα επιτευχθεί μέσω της συμμετοχής τους σε ακόμα πιο περιεκτικές, αλλά εξίσου ελεύθερα επιλεγμένες συνομοσπονδίες.

Ο Προυντόν ήταν κάθετα αντίθετος στον εθνικισμό: μια φιλοσοφία που κατά τη γνώμη του μπορούσε, κατ' αρχήν, να οδηγήσει μόνο στην καθυπόταξη των πληθυσμών οι οποίοι ενώνονταν πίσω απ' τις «δικές τους» ισχυρές συγκεντρωτικές κυβερνήσεις, και, στη συνέχεια, στον διεθνή ανταγωνισμό και στον πόλεμο. Οι κεντρικές κυβερνήσεις θα καταργούνταν και τα έθνη θα αντικαθίσταντο από συνομοσπονδίες γεωγραφικών περιοχών. Η Ευρώπη, φερόμενη, θα γίνει μια συνομοσπονδία συνομοσπονδιών, όπου η μικρότερη τοπική ομοσπονδία θα έχει την ίδια σημασία με τη μεγαλύτερη. Η πολιτική οργάνωση και οι αποφάσεις της κοινωνίας, τότε, θα κατευθύνονται απ' τη βάση προς τα πάνω.

Αυτή τη φορά, όμως, ο Προυντόν είχε ισχυρούς οπαδούς και επηρέασε το κίνημα αποχής απ' τις εκλογές που δημιουργήθηκε πριν απ' τις εκλογές του 1863.

“Σας λέω με όλη την ενέργεια και τη θλίψη της καρδιάς μου: χωρίστε απ' αυτούς που έχουν αποκοπεί από σας... Με το χωρισμό θα κερδίσετε. Ούτε αντιπρόσωποι, ούτε υποψήφιοι.”

Αυτή υπήρξε έκτοτε η θέση όλων των αναρχικών απέναντι στους πολιτικούς και την ψηφοφορία.

Στα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του, και παρά την κλονισμένη υγεία του, έγραψε το *Για την πολιτική ικανότητα της εργατικής τάξης*, το έργο του με τη μεγαλύτερη ίσως επιρροή: μια τελευταία διαθήκη που

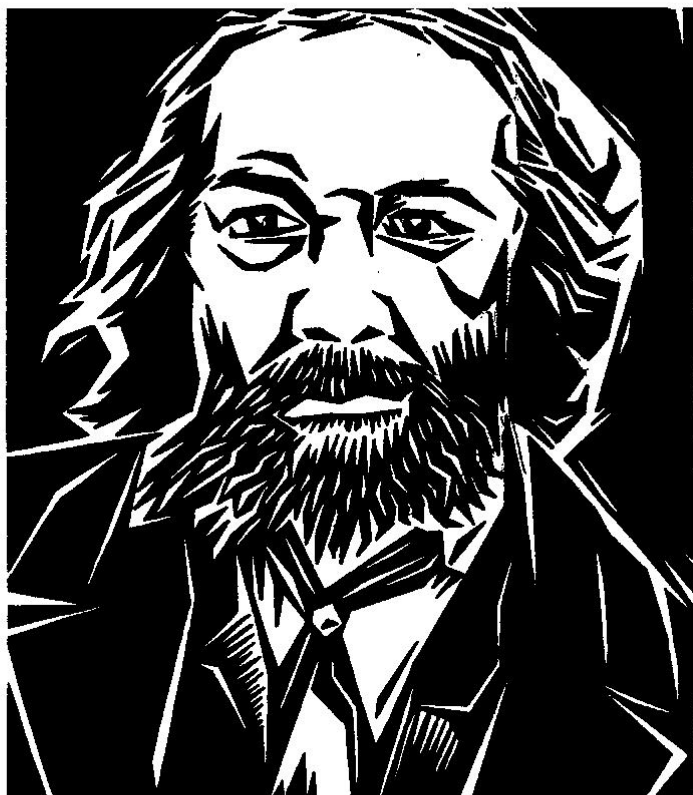
συνέπλεξε τα νήματα των διάφορων θεωριών του σε μια τελική, συνεκτική διατύπωση, σχετικά με την αποστολή του προλεταριάτου ως ανεξάρτητης δύναμης της κοινωνικής προόδου.

“Το να έχει κανείς πολιτική ικανότητα σημαίνει να έχει συνείδηση του εαυτού του ως μέλους της συλλογικότητας, να επιβεβαιώνει την ιδέα που απορρέει απ' αυτή τη συνειδητοποίηση και να αγωνίζεται για την πραγμάτωσή της. Όποιος πληροί αυτές τις τρεις προϋποθέσεις έχει πολιτική ικανότητα.”

Πίστευε ότι τώρα οι Γάλλοι εργάτες βρίσκονταν κοντά στο να πληρούν αυτές τις τρεις προϋποθέσεις. Είχαν ήδη συνειδητοποιήσει ότι ανήκαν σε μια συλλογικότητα –την εργατική τάξη– της οποίας τα συμφέροντα ήταν αντίθετα από των άλλων κοινωνικών τάξεων. Επιπλέον, η ταξική τους συνείδηση τους οδηγούσε προς την ιδέα της αμοιβαιότητας, την ιδέα μιας κοινωνίας οργανωμένης στη βάση της ισονομίας και του φεντεραλισμού, τα μέσα με τα οποία μπορούσε να επιτευχθεί η ισότητα.

Ο Προυντόν πέθανε τον Ιανουάριο του 1865. Λίγο πριν είχε λάβει με χαρά τα νέα για τη δημιουργία της Διεθνούς Ένωσης των Εργαζομένων, που εν πολλοίς οφειλόταν στις προσπάθειες των οπαδών του. Απόδειξη της αποδοχής των ιδεών του από ένα μεγάλο μέρος της εργατικής τάξης, ήταν η τεράστια νεκρική πομπή που σχηματίστηκε στην κηδεία του. Τούτη η αποδοχή εξασφάλιζε την ανάδυση του αναρχισμού ως σημαντικής δύναμης στη σύγχρονη ιστορία, και παρείχε στους κατοπινούς αναρχικούς μια σταθερή βάση για να θεμελιώσουν τη θεωρία τους.

ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ

«Καταμεσής της λαϊκής τρικυμίας...»

Ο **Μιχαήλ Μπακούνιν** γεννήθηκε το 1814 μέσα στη ρώσικη αριστοκρατία. Στα 21 του παράτησε τη Σχολή Πυροβολικού της Αγίας Πετρούπολης για να σπουδάσει φιλοσοφία στο Βερολίνο, όπου επηρεάστηκε από την «αριστερή» εγγελιανή φιλοσοφία. Ήταν η εποχή που διατύπωσε την περίφημη ρήση του: *«Η ορμή της καταστροφής είναι μια δημιουργική ορμή»*. Σε αντίθεση με την έμφαση που έδινε ο Χέγκελ στο θετικό στη διαλεκτική, η «επαναστατική άρνηση» του Μπακούνιν έβλεπε το αρνητικό σαν την κινητήρια δύναμη της ιστορίας.

Για τον νεαρό Μπακούνιν, ένας καινούργιος κόσμος θα μπορούσε να αναδυθεί μόνο απ' την ολοκληρωτική καταστροφή του παλιού. Ο αληθινός σκοπός της ιστορίας είναι η απελευθέρωση της ανθρωπότητας, και η αληθινή απελευθέρωση είναι πιθανή μόνο μέσω μιας απόλυτης ρήξης με το παρελθόν. Αυτή η απόλυτη ρήξη –η επανάσταση– είναι μια πράξη απόλυτης άρνησης του συνόλου της ανθρωπότητας εναντίον όλων των εξουσιών. Ο σκοπός –η ελευθερία– και το μέσον –η επανάσταση– πάνε χέρι-χέρι.

Ήταν ήδη καχύποπτος απέναντι στους κομμουνιστές.

«Η κοινωνία τους δεν είναι μια ελεύθερη κοινωνία, μια πραγματική ένωση ελεύθερων ανθρώπων, αλλά ένα κοπάδι ζώων, αφόρητα εξαναγκασμένων και ενωμένων δια της βίας, που ακολουθεί μόνο υλικούς σκοπούς, αγνοώντας παντελώς την πνευματική πλευρά της ζωής.»

Το 1844 συνάντησε στο Παρίσι τον Προυντόν και τον Μαρξ. Ωστόσο, ο ενθουσιασμός του για τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, και συγκεκριμένα για μια γενική εξέγερση που θα συνδεόταν με τις επαναστάσεις των υποδουλωμένων εθνών, έβρισκε σφόδρα αντίθετους τον Μαρξ και τον Ένγκελς. Δημιουργήθηκε ένα χάσμα μεταξύ τους, το οποίο συνέχισε να διευρύνεται. Το 1848, μια ομιλία του υπέρ της ανεξαρτησίας της Πολωνίας προκάλεσε την απέλασή του απ' τη γαλλική κυβέρνηση. Την επόμενη χρονιά ο Μπακούνιν έφτασε στη Δρέσδη, όπου σύμφωνα με τα λόγια του **Ρίχαρντ Βάγκνερ**, ήταν ένας «ικανός και ψύχραιμος ηγέτης» της εξέγερσης του Μαΐου. Όπως θυμάται ο Βάγκνερ, που βρέθηκε δίπλα του στα οδοφράγματα:

«Τα πάντα επάνω του ήταν κολοσσιαία. Ήταν γεμάτος πρωτόγονη ζωτικότητα και δύναμη.»

Αυτή η ζωντανία οδήγησε στη σύλληψή του στη Σαξονία, όπου καταδικάστηκε σε θάνατο. Ακολούθησε η έκδοσή του στην Αυστρία, όπου και καταδικάστηκε ξανά σε θάνατο. Στη συνέχεια, η Ρωσία απαίτησε τον επαναπατρισμό του και ο Μπακούνιν ρίχτηκε χωρίς δίκη στα κελιά του φρουρίου Πετροπαυλόσκ για έξι χρόνια. Η φυλάκιση και η εξορία στη Σιβηρία προκάλεσαν ανεπανόρθωτες βλάβες στην υγεία του. Κι όμως, το 1861 απέδρασε δραματικά. Όλη η Ευρώπη διάβαζε για το εντυπωσιακό ταξίδι του στο Λονδίνο, μέσω Ιαπωνίας και Αμερικής.

Η πρώτη ερώτηση του Μπακούνιν όταν έφτασε στη Βρετανία, ήταν, σε ποιο μέρος της Ευρώπης γίνονται αναταραχές. *«Η ησυχία»*, έγραφε, *«την οποία όλοι εκτιμούν ιδιαίτερος, είναι η μεγαλύτερη καταστροφή που μπορεί να βρει ένα ανθρώπινο ον»*. Μόλις άκουσε ότι πουθενά στην Ευρώπη δεν συνέβαιναν ταραχές, απάντησε: *«Τότε τι πρέπει να κάνουμε; Πρέπει να πάω στην Περσία ή την Ινδία για να αναμοχλεύσω τα πράγματα; Θα τρελαθώ αν μείνω άπραγος»*.

Για τρία χρόνια αφιέρωσε τις δυνάμεις του στο κίνημα για την ανεξαρτησία της Πολωνίας. Η αποτυχία της εξέγερσης του 1863 τον έκανε να στραφεί από τις εθνικές προς την διεθνή επανάσταση, και το 1864 δημιούργησε στην Ιταλία μια διεθνή μυστική εταιρεία, την **Αδελφότητα**: *«Αόρατοι καπετάνιοι καταμεσής της λαϊκής τρικυμίας»*.

Το 1868, ο Μπακούνιν έγινε μέλος της Διεθνούς Ένωσης Εργαζομένων –της Πρώτης Διεθνούς–, μιας ομοσπονδίας ριζοσπαστικών οργανώσεων απ' όλη την Ευρώπη. Η Διεθνής δεν είχε ενιαίο επίσημο πρόγραμμα. Η πολιτική της καθοριζόταν μέσα στις διάφορες ομοσπονδίες της και από τα τακτικά Συνεδριά της. Όμως μολονότι τμήματά της ήταν ποικίλες οργανώσεις, το Γενικό Συμβούλιο της ελεγχόταν από μια εξουσιαστική σοσιαλιστική φράξια γύρω απ' τον Μαρξ.

Σύμφωνα με τον Μαρξ, η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη όλων των ταξικών κοινωνιών διέπονταν από *«επιστημονικούς νόμους»* των οποίων τη λειτουργία μπορούσαν να κατανοήσουν μόνοι όσοι τους μελετούσαν προσεκτικά χρησιμοποιώντας τις μεθόδους του. Η κοινωνία εξελισσόταν σταδιακά για μεγάλα χρονικά διαστήματα, μέχρις ότου να συνέβαινε μια επαναστατική αλλαγή. Σε όλες τις προηγούμενες επαναστάσεις μια άρχουσα τάξη αντικαθίστατο από μια άλλη, η οποία είχε δυναμώσει *«στη μήτρα»* της παλιάς κοινωνίας. Επομένως, στον καπιταλισμό οι εργάτες θα πρέπει να σχηματίσουν ένα συγκεντρωτικά οργανωμένο,

πειθαρχημένο πολιτικό κόμμα που θα καταλάβει την κρατική εξουσία και θα εγκαθιδρύσει την «δικτατορία του προλεταριάτου». Ιδέες σαν αυτήν προκαλούσαν φρίκη στον Μπακούνιν.

Η κριτική του Μπακούνιν στον αυταρχισμό του Μαρξ άνοιξε τη συζήτηση πάνω στα δύο ζωτικά προβλήματα της σύγχρονης επαναστατικής θεωρίας και πρακτικής: τον ρόλο των ριζοσπαστών διανοούμενων, τους οποίους ο Μπακούνιν ειρωνικά αποκαλούσε «σοφούς», και την αντίληψη του Μαρξ για τον «επιστημονικό σοσιαλισμό».

Για τον Μπακούνιν, η επαναστατική «καταιγίδα» δημιουργείται από τον αναπότρεπτο ρου των γεγονότων και μπορεί να πυροδοτηθεί από ασήμαντες αφορμές. Οι οργανωμένες ομάδες μπορούν να βοηθήσουν τη γέννηση της επανάστασης μέσω της προπαγάνδας και της δράσης τους, αλλά μόνο εφόσον οι ιδέες αυτές αντανakλούν τις επιθυμίες των μαζών. Οι ομάδες αυτές δεν πρέπει να διαχωρίζονται ποτέ απ' τις μάζες και μάλιστα πρέπει να επιζητούν να εμποδίσουν τη συγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια μιας ελίτ, τονίζοντας συνεχώς την ελεύθερη ένωση.

Μόνο οι μάζες μπορούν να κάνουν αληθινή επανάσταση, συμμετέχοντας πλήρως σε αυτήν και ελέγχοντάς την απόλυτα. Η επανάσταση δεν μπορεί να γίνει εν ονόματί τους, οργανωμένη και κατευθυνόμενη από έναν «επαναστατικό» πυρήνα που πιστεύει ότι κατέχει την αλήθεια. Μια τέτοια επανάσταση, υποστήριζε ο Μπακούνιν, θα πρέπει να θεωρείται αντεπαναστατική. Οι σοφοί θεωρούν τους εαυτούς τους ανώτερους από τις μάζες και προορίζονται να γίνουν μια μελλοντική κυρίαρχη τάξη, μια νέα αριστοκρατία.

Σύμφωνα με τον Μπακούνιν, ο μαρξισμός είναι η ιδεολογία μιας νέας

τάξης που αναζητά εξουσία. Μιλάει για την ανατροπή του καπιταλισμού, την απελευθέρωση και το τέλος της εκμετάλλευσης, αλλά στην πραγματικότητα η ριζοσπαστική διάνοηση βλέπει την επανάσταση σαν μια λαμπρή ευκαιρία να διευρύνει τις προοπτικές καριέρας της. Αυτή η ελίτ, προκειμένου να έρθει στην εξουσία, θα χρησιμοποιήσει την «επιστήμη» της για να δικαιολογήσει την κυριαρχία της στις μάζες. Για τον Μπακούνιν, τέτοιοι άνθρωποι είναι η «πεμπτούσια και η επιστημονική έκφραση του πνεύματος και των συμφερόντων των αστών».

Τα λόγια του Μαρξ περί αντικειμενικών «επιστημονικών νόμων» της κοινωνικής εξέλιξης, οι οποίοι κατευθύνονται από τις αναπόφευκτες οικονομικές εξελίξεις —«νόμων» τους οποίους μόνο ο Μαρξ και οι μαθητές του μπορούσαν να «ερμηνεύσουν»— το μόνο που κάνουν είναι να προκαλούν σύγχυση στους εργάτες. Συνιστώντας υπομονή, αναβάλλοντας την εξέγερση και αντικαθιστώντας την επανάσταση με «συμμαχίες» με αστικά κοινοβουλευτικά κόμματα μέχρι να συμβεί η «αναπόφευκτη τελική κρίση» του καπιταλισμού, ο Μαρξ καταδίκασε την εργατική τάξη σε αιώνια σκλαβιά. Για τον Μπακούνιν, η στομφώδης θεωρητικολογία του Μαρξ ήταν μια ανόητη δεισιδαιμονία: μια νέα θρησκεία με ένα νέο ιερατείο του οποίου ο Επίγειος Παράδεισος, τοποθετημένος σε κάποιο άγνωστο μέλλον, ήταν απλώς μια ακόμα ιδεολογία καταπίεσης.

Ωστόσο, εκείνη την εποχή οι πιο δημοφιλείς ιδέες μέσα στη Διεθνή δεν ήταν αυτές του Μαρξ αλλά αυτές του Προυντόν, του οποίου ο φεντεραλισμός και η θεωρία της αμοιβαιότητας έβαλαν τα θεμέλια της έννοιας του **κολλεκτιβισμού**, που διατυπώθηκε απ' τον Μπακούνιν. Σε αντίθεση με τις εκκλήσεις του Μαρξ για κατάληψη του κράτους, ώστε να ελεγχθούν οι μηχανισμοί του, ο Προυντόν και ο Μπακούνιν προσδοκούσαν μια κοινωνία ελεύθερων ομοσπονδιών, ελεύθερων ενώσεων ελεύθερων εργατών.

Ο κολλεκτιβισμός σύντομα έγινε η δηλωμένη πολιτική της ιταλικής και της ισπανικής ομοσπονδίας, των μεγαλύτερων ομοσπονδιών της Διεθνούς, και γινόταν όλο και πιο δημοφιλής στα τμήματα της Ελβετίας, του Βελγίου και της Γαλλίας. Ο Μαρξ ανησυχώντας έντονα εξαιτίας της δημοτικότητας του αντιεξουσιαστικού κολλεκτιβισμού του Μπακούνιν, τον απείλησε με «Αφορισμό»! Ξεκίνησε μια εκστρατεία ψεμάτων και κατασυκοφάντησης, ενώ στήθηκε μια επιτροπή προκειμένου να διερευνήσει αυτές τις κατηγορίες, η οποία διέγραψε τον Μπακούνιν κατά πλειοψη-

φία. Ο Μαρξ συνειδητοποίησε ότι ήταν απαραίτητο να απομακρύνει τον Μπακούνιν αν ήθελε να μετασηματιστεί η μέχρι τότε δομή της Διεθνούς από μια συνομοσπονδία αυτόνομων ομοσπονδιών σε ένα σύστημα πολιτικών κομμάτων που θα διευθυνόταν από τον ίδιο.

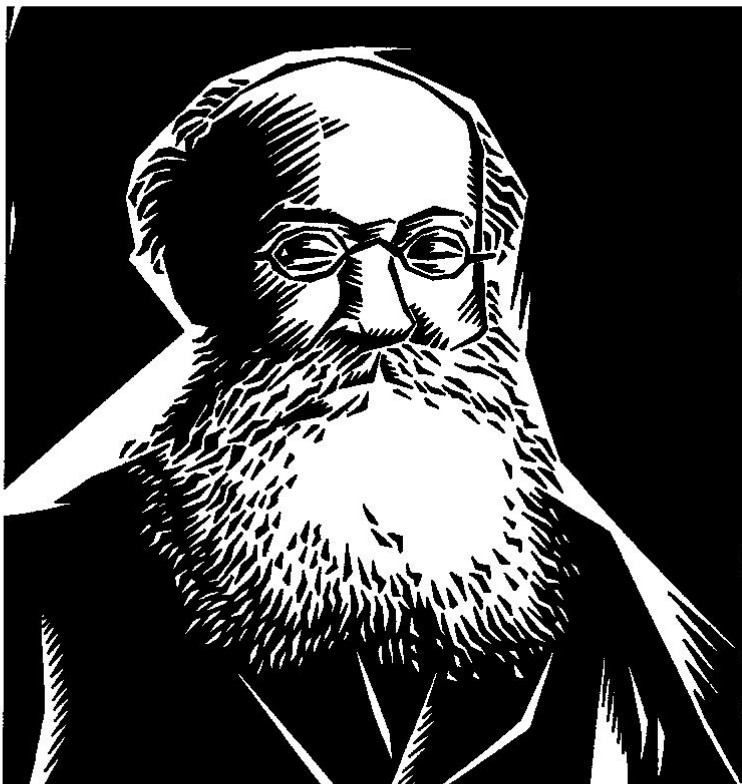
Εκείνη την εποχή, ο Μαρξ κατάφερε με δεσποτικές μεθόδους να προωθήσει μια λύση μέσα στη Διεθνή. Η ελβετική ομοσπονδία συγκάλεσε ένα έκτακτο Συνέδριο στο οποίο οι κατηγορίες αποδείχτηκαν αναληθείς. Επίσης, το Διεθνές Συνέδριο υποστήριξε πλήρως τον Μπακούνιν, καταδίκασε και απέρριψε ολοκληρωτικά το Γενικό Συμβούλιο του Μαρξ και τα σχέδιά του. Κατά τη γνώμη τους, καθήκον των εργατών ήταν η καταστροφή της πολιτικής εξουσίας. Απορρίπτονταν οι συμβιβασμοί με τους αστούς πολιτικούς και τον κοινοβουλευτισμό, ενώ η οργάνωση νέων θεσμών πολιτικής εξουσίας θεωρούνταν εξίσου επικίνδυνη με την οποιαδήποτε υπάρχουσα κυβέρνηση. Το Συνέδριο αποτέλεσε μια ολοκληρωτική ήττα για τον Μαρξ. Σε απάντηση, ο Μαρξ μετέφερε το Γενικό Συμβούλιο στην ασφάλεια της Νέας Υόρκης, όπου σιγά σιγά μαράθηκε.

Ο Μπακούνιν πέθανε στη Βέρνη την 1η Ιουλίου του 1876, εξαντλημένος από μια ζωή γεμάτη αγώνες και καταβεβλημένος απ' τις συκοφαντίες και τις ίντριγκες των μαρξιστών. Τα πρώτα πενήντα χρόνια του τον καθιέρωσαν σε ολόκληρη την Ευρώπη ως μία ηρωική – σχεδόν μυθική – μορφή.

Η κληρονομιά που άφησε είναι τεράστια. Οι ιδέες που ανέπτυξε τα τελευταία δέκα χρόνια της ζωής του διαδόθηκαν γρήγορα σε ολόκληρη τη Ρωσία και οι θεωρίες του κολλεκτιβιστικού αναρχισμού και της επανάστασης ήταν οι βάσεις του αναρχοσυνδικαλισμού, ο οποίος ενέπνευσε μαζικά κινήματα στη Γαλλία και την Ισπανική Επανάσταση του 1936. Αλλά τα πιο σημαντικά ήταν η εμβριθής και πρωτοποριακή κριτική που άσκησε στον εξουσιαστικό (ή κρατικό) σοσιαλισμό, και η αξιοσημείωτη προφητεία του για τις κατοπινές εξελίξεις, η οποία διατηρεί και σήμερα την αξία της.

“Το όνομά μου θα συνεχίσει να ζει, και στο όνομα αυτό θα αποδοθεί η πραγματικά δικαιολογημένη δόξα του ότι υπήρξε ο ανελέητος και ασυμβίβαστος αντίπαλος όχι των προσώπων, αλλά των εξουσιαστικών θεωριών τους και των γελοίων, αποκρουστικών τους αξιώσεων για παγκόσμια δικτατορία.”

ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ

«Το έργο μας είναι ξεκάθαρο...»

Ο **Πιοτς Κροπότκιν** γεννήθηκε πρίγκιπας μέσα σε μια επιφανή στρατιωτική οικογένεια, το 1842. Νέος μπήκε στη Σχολή Ευελπίδων, την πιο επίλεκτη ακαδημία της Ρωσίας, όπου έγινε ο καλύτερος μαθητής της και υπηρέτησε ως προσωπικός ακόλουθος του Τσάρου Αλέξανδρου. Μπροστά του διαγραφόταν ένα λαμπρό μέλλον. Αξιωματικός της Φρουράς, της οποίας σύντομα θα γινόταν στρατηγός και στη συνέχεια θα γινόταν κυβερνήτης κάποιας επαρχίας. Στα είκοσί του ξάφνιασε τους πάντες όταν, αντί για όλα αυτά, επέλεξε να ενταχθεί στο κατώτερο σύνταγμα των Κοζάκων του Αμούρ.

Ο νεαρός πρίγκιπας βρισκόταν ήδη απ' την πλευρά της φιλελεύθερης

μεταρρύθμισης και είχε αναπτύξει ένα πάθος για τις επιστημονικές ανακαλύψεις. Η τοποθέτησή του στη Σιβηρία του έδωσε την ευκαιρία να ικανοποιήσει και τα δύο ενδιαφέροντά του. Η πρώτη του δουλειά ήταν να κάνει μια έκθεση για τις φυλακές και τα αλατωρυχεία, όπου τα καταναγκαστικά έργα, η φυματίωση και το σκορβούτο, σε συνδυασμό με το δριμύ ψύχος, προκαλούσαν φρικτούς πόνους και θάνατο στους φυλακισμένους. Η εμπειρία αυτή του άνοιξε τα μάτια σχετικά με τη φύση της αριστοκρατικής κυβέρνησης.

“Άρχισα να καταλαβαίνω τη διαφορά ανάμεσα στο να ενεργείς σύμφωνα με την αρχή των διαταγών και της πειθαρχίας και στο να ενεργείς σύμφωνα με την αρχή της αλληλοκατανόησης. Ομολογώ, τώρα, ότι στη Σιβηρία έχασα την όποια πίστη διατηρούσα μέχρι τότε απέναντι στην κρατική πειθαρχία. Ήμουν έτοιμος να γίνω αναρχικός.”

Ο Κροπότκιν, για να ξεφύγει απ' αυτή τη σκληρή πραγματικότητα, άρχισε να εξερευνά τη Σιβηρία. Ταξίδεψε για χρόνια σε ολόκληρη την περιοχή παρέα με Κοζάκους και κυνηγούς, καλύπτοντας συνολικά περισσότερα από 50.000 χιλιόμετρα. Οι γεωλογικές και γεωγραφικές ανακαλύψεις του αποτέλεσαν μια τεράστια συμβολή στην επιστημονική γνώση και εδραίωσαν τη διεθνή του φήμη. Την εποχή αυτή ο Κροπότκιν συνάντησε αρκετούς πολιτικούς εξόριστους, μεταξύ των οποίων και τον ποπουλιστή μυθιστοριογράφο και ποιητή Μιχαήλοφ, ο οποίος είχε καταδικαστεί σε καταναγκαστικά έργα το 1861 γιατί είχε εκδώσει ανατρεπτι-

κές προσούρες. Ο Μιχαήλοφ, λίγο πριν πεθάνει από φυματίωση, μύησε τον Κροπότκιν στις ιδέες του Προυντόν.

Το 1886, μια ομάδα πολωνών φυλακισμένων απόπλισαν τους φρουρούς τους και ξεκίνησαν να διασχίσουν τα βουνά της Μογγολίας προς την Κίνα, ελπίζοντας τελικά να καταπλεύσουν προς την Ευρώπη και την ελευθερία. Κυνηγήθηκαν απ' τα στρατεύματα των Κοζάκων, συνελήφθησαν και αρκετοί εκτελέστηκαν. Ο Κροπότκιν σε ένδειξη διαμαρτυρίας παραιτήθηκε απ' τον στρατό και επέστρεψε στην Αγία Πετρούπολη προκειμένου να φοιτήσει στο πανεπιστήμιο και να συνεχίσει το γεωγραφικό του έργο. Το 1871 του πρόσφεραν την επίζηλη θέση του Γραμματέα της Ρωσικής Γεωγραφικής Εταιρείας, αλλά τώρα ήξερε ότι η επιλογή του βρισκόταν αλλού:

“Τι δικαίωμα είχα σ' αυτές τις ανώτερες χαρές όταν γύρω μου δεν επικρατούσε παρά μιζέρια και αγώνας για ένα μονχλιασμένο κομμάτι ψωμί· όταν οτιδήποτε έπρεπε να ξοδέψω για να μπορέσω να ζήσω σ' αυτόν τον κόσμο των ανώτερων συναισθημάτων έπρεπε να 'χει παρθεί απ' τα στόματα αυτών που καλλιεργούν το σιτάρι και δεν έχουν αρκετό ψωμί για τα παιδιά τους;”

Αρχικά ταξίδεψε στη Ζυρίχη, όπου εκατοντάδες ρώσοι εξόριστοι ήταν συγκεντρωμένοι γύρω από φιλομπακουνινικές και αντιμπακουνινικές φράξιες, έπειτα στη Γενεύη, και τελικά στα βουνά της Γιούρα, ένα προπύργιο του αναρχισμού. Εκεί γνωρίστηκε με τον **Τζέιμς Γκιγιώμ** και τον **Αντεμάρ Σουίτζκεμπελ**, οι οποίοι είχαν φέρει τις ιδέες του Μπακούνιν στους ωρολογοποιούς της περιοχής. Ο τρόπος με τον οποίο

αυτοί οι ανεξάρτητοι χωρικοί τεχνίτες συζητούσαν για τις αρχές και τις πιθανότητες της κοινωνικής δικαιοσύνης καθόρισαν τελικά τη στάση του Κροπότκιν:

“Οι σχέσεις ισοτιμίας που βρήκα στα βουνά της Γιούρα· η ανεξαρτησία της σκέψης και της έκφρασης που είδα να αναπτύσσονται στους εργάτες καθώς και η απεριόριστη αφοσίωσή τους στην υπόθεση, με γοήτευσαν έντονα και όταν έφυγα απ' τα βουνά, αφού είχα κάτσει μια εβδομάδα μαζί με τους ωρολογοποιούς, οι απόψεις μου σχετικά με τον σοσιαλισμό είχαν κατασταλάξει· ήμουν ένας αναρχικός.”

Επιστρέφοντας στη Ρωσία, ο Κροπότκιν ρίχτηκε σε μυστική δραστηριότητα ανάμεσα στους εργάτες της Αγίας Πετρούπολης. Το 1874 συνελήφθη και κλείστηκε στο φρούριο Πετροπαυλόσκ, όπου αρρώστησε βαριά. Δυο χρόνια αργότερα δραπέτευσε, και το 1877 έφτασε πάλι στη Γιούρα.

Ο Κροπότκιν έγινε αμέσως δεκτός στους ενδότερους κύκλους του αναρχικού κινήματος και αφιέρωσε τα επόμενα λίγα χρόνια στο να ταξιδεύει σε ολόκληρη τη δυτική Ευρώπη ως αγκιτάτορας και οργανωτής. Η Ελβετία ήταν η βάση του για κάποιο διάστημα, αλλά απελάθηκε το 1881 επειδή επαίνεσε τη δολοφονία του Τσάρου Αλέξανδρου Β' ως μια «*ηρωική πράξη*». Πήγε στη συνέχεια στη Γαλλία, αλλά το κύμα ταραχών και εκρηξέων βομβών που ακολούθησε εκεί είχε ως αποτέλεσμα να συλληφθεί και να φυλακιστεί για τρία χρόνια. Η διεθνής διαμαρτυρία και η κλονισμένη του υγεία οδήγησαν τελικά στην αποφυλάκισή του, και το 1886 έφτασε στην Αγγλία όπου έζησε για τα επόμενα τριάντα χρόνια.

Ο Κροπότκιν ένωσε τώρα πως το κίνημα έπρεπε να προχωρήσει πέρα απ' τις θεωρητικές συζητήσεις και να αναπτύξει συγκεκριμένες αναρχικές εναλλακτικές λύσεις για τα άμεσα κοινωνικά προβλήματα. Στην εφημερίδα του *Η εξέγερση* και σε αμέτρητες προσούρες και βιβλία, ο Κροπότκιν καταπιάστηκε, με ζωντανό, δημοσιογραφικό τρόπο, με σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα οικονομίας και ιστορίας. Η αισιοδοξία και η σαφήνειά του έκαναν τα γραπτά του τόσο δημοφιλή ώστε οι ιδέες του –που γενικά αποκαλούνταν **ελευθεριακές** ή **αναρχοκομμουνιστικές**– σύντομα διαδόθηκαν σε ολόκληρο τον κόσμο και επέδρασαν σημαντικά στο αναρχικό κίνημα, όπου αυτό υπήρχε.

Οι περισσότεροι αναρχικοί δεν έβλεπαν καμία αντίφαση ανάμεσα στον αναρχισμό του Μπακούνιν και του Κροπότκιν, θεωρώντας ότι ο

Μπακούνιν ασχολούνταν περισσότερο με το ζήτημα του πώς να ξεπεραστεί η υφιστάμενη τάξη πραγμάτων και ο Κροπότκιν με τις μορφές οργάνωσης που θα 'πρεπε να την αντικαταστήσουν.

Σε αντίθεση με την επανάσταση του Μπακούνιν –μια τεράστια καταστροφή ή ένα σώρωμα της παλιάς τάξης πραγμάτων– η επανάσταση του Κροπότκιν ήταν ακόμα και στο ξεκίνημά της της μια δημιουργική πράξη. Προκειμένου να εμποδίσουν την εγκαθίδρυση νέων μορφών εξουσίας, οι εργάτες πρέπει να ξέρουν ότι η επανάστασή τους είναι το σημείο εκκίνησης μιας απολύτως ελεύθερης κοινωνίας. Όλες οι απόπειρες να δημιουργηθεί μια νέα «επαναστατική κυβέρνηση» πρέπει να αναχαιτιστούν, ενώ κάθε βήμα προς ακόμα μεγαλύτερη ελευθερία και ισότητα πρέπει να ενθαρρυνθεί. Ο ρεφορμισμός και η διστακτικότητα είναι πράγματα ολέθρια· μόνο ο ολοκληρωτικός και άμεσος μετασχηματισμός μπορεί να αποτρέψει την επιστροφή στην παλιά τάξη πραγμάτων. Για τον Κροπότκιν, η Παρισινή Κομμούνια του 1871 έδειχνε ξεκάθαρα την κατεύθυνση της επανάστασης: η Κομμούνια θα γινόταν μια εθελοντική ένωση όλων των ομάδων και των ατόμων που βρίσκονταν μέσα σ' αυτήν, και θα ενώνονταν με άλλες κομμούνες ώστε να σχηματίσουν ένα ελεύθερο συνεταιριστικό περιφερειακό και παγκόσμιο δίκτυο το οποίο θα αντικαθιστούσε όλα τα κράτη και τις κυβερνήσεις.

“Όταν θα έρθουν εκείνες οι μέρες – και είναι στο χέρι σας να επισπεύσετε τον ερχομό τους – όταν μια ολόκληρη περιοχή, όταν μεγάλες πόλεις μαζί με τα προάστιά τους απαλλαχτούν απ' τους κυβερνήτες τους, το έρ-

γο μας θα είναι ξεκάθαρο· όλα τα μηχανήματα πρέπει να επιστραφούν στους αληθινούς ιδιοκτήτες τους, έτσι ώστε όλοι να έχουν το μερίδιό τους στην κατανάλωση, και η παραγωγή να συνεχιστεί για καθετί που είναι αναγκαίο και χρήσιμο. Έτσι, η κοινωνική ζωή όχι μόνο δεν θα διακοπεί αλλά θα συνεχιστεί με τη μεγαλύτερη ενέργεια.”

Στην αναρχοκομμουνιστική κοινωνία του Κροπότκιν δεν θα υπάρχουν μισθοί για την εργασία (τόσο η θεωρία της αμοιβαιότητας του Προυντόν όσο και ο κολλεκτιβισμός του Μπακούνιν περιλάμβαναν συστήματα πληρωμής για τον εργάσιμο χρόνο): για τον Κροπότκιν, κάθε είδος μισθού (ακόμη και με τη μορφή κουπονιών) ήταν μια μορφή καταναγκασμού. Στην κομμούνια όλα τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα διατίθενται δωρεάν σε οποιονδήποτε τα χρειάζεται. Οι ανάγκες, και όχι η εργασία, θα καθορίζουν πώς θα διανέμονται τα πράγματα, και σε μια ελεύθερη κοινωνία οι ανάγκες μπορούν να καθοριστούν μόνο ελεύθερα. Ο Κροπότκιν, όπως κι ο Προυντόν, αντιλαμβανόταν ότι ο κοινωνικός πλούτος δημιουργήθηκε συλλογικά –είναι αδύνατον να μετρηθεί η συνεισφορά του κάθε ατόμου– και συλλογικά πρέπει να χρησιμοποιείται.

Η ανισότητα και η ατομική ιδιοκτησία σε εργοστάσια, γη και ούτω καθεξής πρέπει να καταργηθούν, όμως ο καπιταλισμός δεν θα αντικατασταθεί από την κρατική ιδιοκτησία –όπως φιλοδοξούν οι εξουσιαστές σοσιαλιστές– αλλά από το διεθνές σύστημα του εθελοντικού συνεταιρισμού. Ο Κροπότκιν τόνιζε ότι στοιχεία ενός τέτοιου συστήματος υπάρχουν ήδη –το διεθνές ταχυδρομικό σύστημα είναι ένα παράδειγμα– και δεν υπάρχει καμιά λογική αιτία ώστε να μην μπορεί ένας τέτοιος εθελοντικός συνεταιρισμός να γίνει παγκόσμιος. Είναι πιο πρακτικό και λογικό να οργανωθεί έτσι μια σύνθετη, μοντέρνα κοινωνία, παρά με τον καπιταλιστικό ανταγωνισμό ή τον κρατικό σχεδιασμό, πόσο μάλλον που και τα περισσότερα δεινά του κόσμου προέρχονται απ' το χάος και την ερήμωση που σχετίζονται μ' αυτά τα συστήματα. Αν όλη η ενέργεια και η εργασία που αναλώνονται σε αντιπαραγωγικές δραστηριότητες όπως ο μιλιταρισμός και η γραφειοκρατία, πηγαιναν, αντ' αυτών, σε κοινωνικά χρήσιμες δραστηριότητες, θα ήταν αρκετές για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες όλων των ανθρώπων. Σε έναν ελεύθερο, αναρχικό κόσμο η παραγωγική διαδικασία επίσης θα είναι πολύ πιο διαφορετική απ' ό,τι είναι σήμερα στον καπιταλισμό. Ο καταμερισμός εργασίας, οι επικίνδυ-

νες συνθήκες που επικρατούν στα εργοστάσια, τα δίχως νόημα μαθήματα, η πλήξη, η ματαιώση, οι ελλείψεις και η καταπίεση θα αντικατασταθούν από την ικανοποίηση των ελεύθερα επιλεγμένων, ποικίλων και χρήσιμων ενασχολήσεων. Σε μια τέτοια κοινωνία, η ανθρώπινη δραστηριότητα, από τη στιγμή που θα εκλείψουν οι τεχνητοί περιορισμοί, θα προσανατολιστεί φυσικά προς το γενικό καλό.

“Αποκλειστικός σκοπός των ανθρώπων στη ζωή δεν είναι να τρώνε, να πίνουν και να βρίσκουν ένα κατάλυμα. Αφ’ ης στιγμής ικανοποιήσουν τις υλικές ανάγκες τους, θα ξεπροβάλουν άλλες ανάγκες, που γενικά μπορούν να περιγραφούν ως ανάγκες καλλιτεχνικής φύσεως. Οι ανάγκες αυτές έχουν πολύ μεγάλη ποικιλία: ποικίλουν από άτομο σε άτομο και όσο περισσότερο εκπολιτίζεται η κοινωνία, τόσο πιο πολύ θα αναπτύσσεται η ατομικότητα και τόσο πιο μεγάλη ποικιλία θα αποκτούν οι επιθυμίες.”

Ένα επιχείρημα που χρησιμοποιείται συνεχώς ενάντια σ’ αυτούς που πιστεύουν ότι η ανθρώπινη κοινωνία είναι ικανή για θεμελιώδη πρόοδο είναι ότι κάτι τέτοιο είναι *ενάντια στη φύση*. Στον Γκόντγουιν έλεγαν πως οποιαδήποτε βελτίωση στην κατάσταση του λαού θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε ταχύτερους ρυθμούς αναπαραγωγής των ανθρώπων, κι έτσι θα εκμηδενίζονταν οι όποιες πρόοδοι. Στα μέσα του 19ου αιώνα ήταν κοινός τόπος στην επιστημονική και πολιτική σκέψη ότι οι βασικοί νόμοι της κοινωνίας ήταν επίσης και οι βασικοί νόμοι της φύσης (μια άποψη που φυσικά συμεριζόνταν ο Γκόντγουιν και ο Προυντόν), αλλά

αυτή η ζωή στη φύση έχει παντού και πάντα *«ματωμένα δόντια και νύχια»*. Ο Δαρβίνος και οι συνεργάτες του μιλούσαν για τη ζωή των έμβιων όντων ως μία ατελείωτη *«παράσταση μονομάχων»*, όπου ο νόμος της δύναμης εξασφάλιζε την επιβίωση του ισχυρότερου και την εξαφάνιση του πιο αδύναμου, και επέκτειναν αυτή την ιδέα, περιγράφοντας και την πρωτόγονη ανθρώπινη κοινωνία ως μια *«συνεχή ελεύθερη πάλη»*.

Τα ταξίδια του Κροπότκιν στη Σιβηρία και τη Μαντζουρία, καθώς και οι επιστημονικές παρατηρήσεις που έκανε εκεί, τον είχαν πείσει ότι ίσχυε το αντίθετο. Υποστήριξε, ότι ένας τέτοιος αέναος αγώνας θα ήταν στην πραγματικότητα ολέθριος για οποιοδήποτε είδος, γιατί θα ακύρωνε τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την ομαδική ή κοινωνική διαβίωση. Πολύ περισσότερο, σε ό,τι αφορά στην ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας. Κατά τη γνώμη του, η συνεργασία και η κοινωνική αλληλεγγύη –και όχι ο αγώνας και ο ανταγωνισμός– είναι τα ζωτικά στοιχεία της επιτυχίας και της επιβίωσης των ζώων.

Στο βιβλίο του *Αλληλοβοήθεια* (1902), ο Κροπότκιν συγκέντρωσε εντυπωσιακές επιστημονικές αποδείξεις για να υποστηρίξει αυτές τις ιδέες. Εάν υπάρχει ένας αγώνας αυτός είναι ενάντια στις φυσικές συνθήκες –στο κλίμα, στην εξασφάλιση τροφής και ούτω καθεξής– και όχι ανάμεσα σε ξεχωριστά ζώα του ίδιου είδους.

“Η ζωή μέσα σε κοινωνίες δίνει τη δυνατότητα στα πιο αδύναμα ζώα να αντισταθούν στα, ή να προστατευθούν από, τα πιο τρομερά και σαρκοβόρα θηρία: τους επιτρέπει να μακροημερεύσουν· δίνει τη δυνατότητα στα διάφορα είδη ζώων να μεγαλώσουν τα μικρά τους με τη μικρότερη απώλεια ενέργειας· δίνει τη δυνατότητα στα ζώα που ζουν σε αγέλες να μετακινούνται προς αναζήτηση νέων τόπων διαμονής. Αν και δέχομαι ότι η δύναμη, η σβελτάδα, τα προσστατευτικά χρώματα και η ανθεκτικότητα στην πείνα και το κρύο είναι τόσες πολλές ικανότητες που κάνουν το άτομο ή τα είδη ανθεκτικότερα κάτω από διάφορες περιστάσεις, ισχυρίζομαι ότι κάτω από οποιεσδήποτε περιστάσεις η κοινωνικότητα είναι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα στον αγώνα για επιβίωση. Τα είδη που πρόθυμα την εγκαταλείπουν είναι καταδικασμένα να καταστραφούν· ενώ τα ζώα τα οποία ξέρουν καλύτερα πώς να ενώνονται, έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να επιβιώσουν και να εξελιχθούν, μολοντί μπορεί να υπολείπονται από τα άλλα σε κάθε ικανότητα, εκτός απ’ τη διανοητική.”

Η «διανοητική ικανότητα» είναι η μεγαλύτερη απόδειξη της σημασίας της κοινωνικότητας. Η γλώσσα, η εμπειρία, η γνώση, η κουλτούρα: όλα αυτά μπορούν να αναπτυχθούν μόνο μέσα από την κοινωνική ζωή, η οποία καθιερώνει την καθημερινή πρακτική ενός «συλλογικού αισθήματος δικαιοσύνης» – αυτού που, σύμφωνα με τον Κροπότκιν, βρίσκεται στην καρδιά της κοινωνίας. Η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η συνεργασία και η αλληλοβοήθεια είναι απαραίτητα στην ανθρώπινη κοινωνία. Δίχως αυτά, η καθημερινή ζωή θα φτάσει σύντομα σε ένα τέλμα. Αυτά είναι που διασφαλίζουν την ανάπτυξη και τη ζωτικότητα της κοινωνίας, όχι η καταναγκαστική, συγκεντρωτική εξουσιαστική διακυβέρνηση.

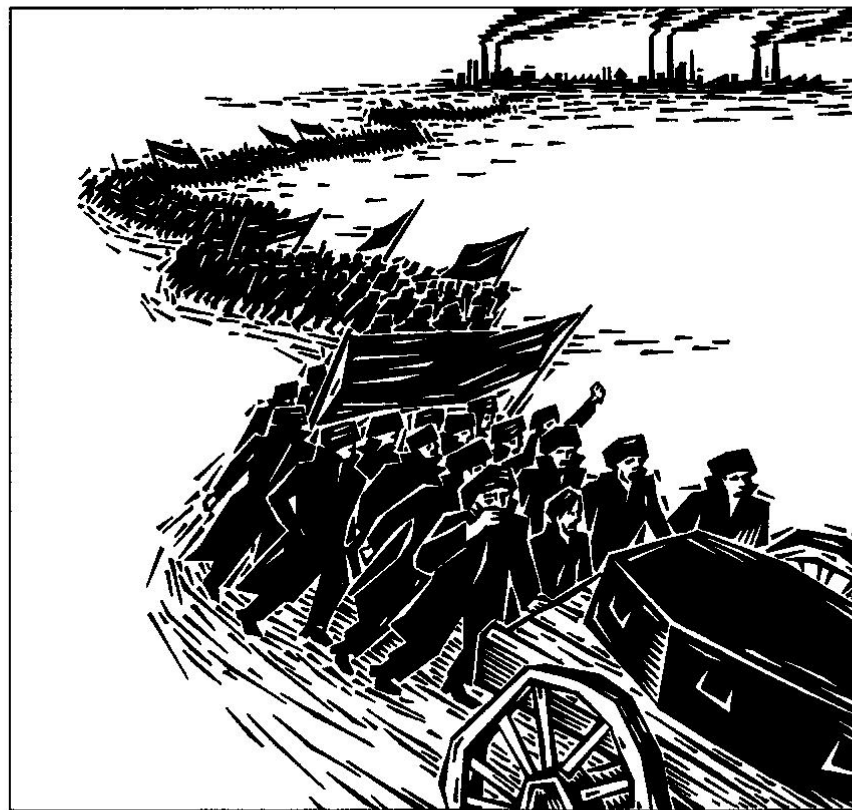
Η διαχρονική συνεισφορά του Κροπότκιν ήταν το ότι έθεσε την αναρχική θεωρία πάνω σε επιστημονική βάση, παρέχοντας συνάμα ένα αισιόδοξο και ελπιδοφόρο όραμα για το μέλλον. Είδε στον αναρχισμό την υψηλότερη έκφραση της βιολογικής ανάγκης των ζώων να σχηματίζουν κοινωνικές ομάδες. Οι επιστημονικές του σπουδές τού παρείχαν αποδείξεις ότι η γενική κατεύθυνση της ανθρώπινης ιστορίας ήταν συνεχώς προς την ελευθερία, εν αντιθέσει με οτιδήποτε επέβαλε η εξουσία, και ότι η περαιτέρω πρόοδος ήταν αναπόφευκτη. Ακολουθώντας μια κοινωνική επανάσταση που θα αγκάλιαζε τα πάντα, η κοινωνία θα συνεχίσει να αναπτύσσεται και να αλλάζει προς κατευθύνσεις που δεν μπορούν να φανταστούν οι άνθρωποι που ζουν στον παρόντα εξουσιαστικό κόσμο. Η κοινωνία αναπτύσσεται κατά τρόπο φυσικό ώστε να διασφαλίσει μια ζωή «ενημερίας για όλους», όπου η συλλογική παραγωγικότητα θα τεθεί σε συλλογική χρήση – τον αναρχισμό.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ήταν δυσάρεστα. Ο Κροπότκιν υποστήριξε τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, επειδή πίστευε ότι η Γερμανία ήταν περισσότερο εξουσιαστική απ' τους αντιπάλους της, μια θέση που τον διαχώρισε από τους περισσότερους αναρχικούς. Το 1917 επέστρεψε στη Ρωσία, όπου έγινε δεκτός σαν μεγάλος επαναστάτης. Σύντομα όμως συγκρούστηκε ανοιχτά με τον Λένιν και τους μπολσεβίκους. Γέρος, εξασθενημένος και απομονωμένος, συνέχισε παρ' όλα αυτά τις εκκλήσεις υπέρ της αναρχικής επανάστασης:

“Μια κοινωνική επανάσταση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από μια κεντρική κυβέρνηση... το να εμπιστευτεί κανείς τη μεγαλοφυΐα των κομματικών δικτατόρων σημαίνει ότι καταστρέφει όλους τους ανεξάρτητους

πυρήνες, τα συνδικάτα και τους τοπικούς συνεταιριστικούς οργανισμούς διανομής, μετατρέποντάς τους σε γραφειοκρατικά όργανα του κόμματος... Δεν είναι αυτός ο τρόπος να πραγματοποιήσουμε την επανάσταση.”

Ο Κροπότκιν πέθανε στις 8 Φεβρουαρίου του 1921. Καθώς το φέρετρό του περνούσε απ' τους δρόμους της Μόσχας, το συνόδευε μια πομπή πέντε χιλιομέτρων. Πάνω στα μαύρα πανό των αναρχικών ήταν γραμμένη με κόκκινα γράμματα η φράση: «*Όπου υπάρχει εξουσία δεν υπάρχει ελευθερία*».

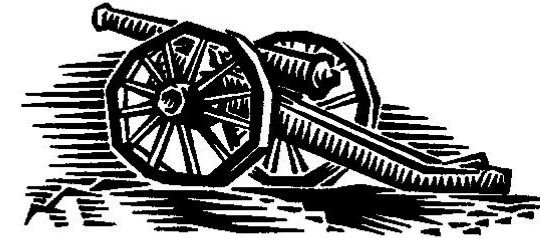

ΤΕΣΣΕΡΑ

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ

«Ένα μέρος όπου οι άνθρωποι ακόμα γελούν...»

Ριζωμένη σε μια μακρά παράδοση επαναστάσεων (που ξεκινούσε από την επανάσταση του 1789 και έφθανε μέχρι τις εργατικές εξεγέρσεις των δεκαετιών του 1830 και 1840), η Παρισινή Κομμούνα του 1871 ήταν η πρώτη μεγάλη αστική εξέγερση της σύγχρονης εποχής. Για τους αναρχικούς ήταν η επιβεβαίωση των απόψεών τους. Όπως έγραψε ο Κροπότκιν: «Μια νέα ιδέα έχει γεννηθεί ... το σημείο εκκίνησης των μελλοντικών επαναστάσεων».

Το 1870 η γαλλική κυβέρνηση υπέστη μια ταπεινωτική ήττα στον γαλλοπρωσικό πόλεμο. Η λαϊκή οργή εναντίον της κυβέρνησης προκάλεσε μια αλυσίδα εξεγέρσεων σε ολόκληρη τη Γαλλία. Καθώς ο πρωσικός στρατός περικύκλωνε το Παρίσι, ο απλός κόσμος έσπευσε να ενταχθεί στα συνοικιακά τάγματα της Εθνοφυλακής, και σύντομα ο αριθμός των εθελοντών έφτασε τις 340.000. Με τον λαό οπλισμένο, η κυβέρνηση εγκατέλειψε την πρωτεύουσα για τις Βερσαλλίες και σύναψε ειρήνη με τους Πρώσους. Ακολούθως, η κυβέρνηση έπρεπε να ανακτήσει τον έλεγχο ενός απείθαρχου Παρισιού, και στις 8 Μαρτίου του 1871 έστειλε στρατεύματα για να επανακτήσουν το κανόνι της Εθνοφυλακής. Όμως οι στρατιώτες αρνήθηκαν να πυροβολήσουν το αγριευμένο πλήθος και έστρεψαν τα όπλα τους εναντίον των αξιωματικών τους, πυροβολώντας τον διοικητή τους. Η Κομμούνα ήταν γεγονός.

Η Εθνοφυλακή, επικεφαλής της αυθόρμητης εξέγερσης, κατέσχεσε τα δημόσια κτήρια, τις εκκλησίες και τα σπίτια των πλουσίων και τα παρέδωσε στις πολυάριθμες πολιτικές «λέσχες» και επιτροπές που ξεφύτρω-

ναν. Ο λαός αναμείχθηκε στη διοίκηση της πόλης, αντιπρόσωποι εκλέγονταν με προσωρινή θητεία, υποχρεωμένοι συνεχώς να λογοδοτούν στις συνοικίες τους. Μέχρι τον Μάιο, λειτουργούσαν συνεταιριστικά 43 εργοστάσια και το μουσείο του Λούβρου είχε γίνει εργοστάσιο πυρομαχικών, τη λειτουργία του οποίου είχε αναλάβει ένα εργατικό συμβούλιο. Η Κομμούνια έδωσε προτεραιότητα στην εκπαίδευση –διαφορετικά ένα στα τρία παιδιά θα έμενε αγράμματο– και η Εθνοφυλακή έδωξε τις καλόγριες και τους ιερείς από τα σχολεία. Μια επιτροπή αποτελούμενη αμιγώς από γυναίκες, μεταξύ των οποίων και η αναρχική Λουίζ Μισέλ, οργάνωσε μαθήματα για γυναίκες και άνοιξε σχολεία θηλέων και βρεφονηπιακούς σταθμούς κοντά στα εργοστάσια.

Μια από τις πιο εντυπωσιακές πλευρές της Παρισινής Κομμούνιας ήταν η καρναβαλική της ατμόσφαιρα. Ήταν ένα “φεστιβάλ των καταπιεσμένων”: η πόλη είχε “όλα τα χαρακτηριστικά μιας πόλης που γιορτάζει. Ο ενθουσιασμός ήταν τόσο έντονος, που οι άνθρωποι κινούνταν σαν μέσα σε όνειρο...”. Το Παρίσι ήταν “ένας τόπος όπου οι άνθρωποι ακόμα γελούν”. Αυτό, όμως, έμελλε να κρατήσει μόνο για 73 ημέρες. Με την πόλη να βρίσκεται υπό συνεχή πολιορκία, τα τρόφιμα λιγότεψαν και οι πολύ υψηλές τιμές οδήγησαν σε μεγάλες στερήσεις. Την 1η του Μάη τα κυβερνητικά στρατεύματα μπήκαν στη λιμοκτονούσα πόλη. Ακολούθησαν επτά ημέρες σφοδρών μαχών πριν διαλυθούν, ένα ένα, όλα τα οδοφράγματα της Κομμούνιας. Ακολούθησε τρομερή σφαγή. Ομάδες στρατιωτών και οπλισμένων μελών της αστικής τάξης τριγύριζαν στους δρόμους, σκοτώνοντας και σακατεύοντας κόσμο κατά βούληση. Το αποτέλεσμα, τελικά, ήταν 30.000 νεκροί κομμουνάροι.

ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

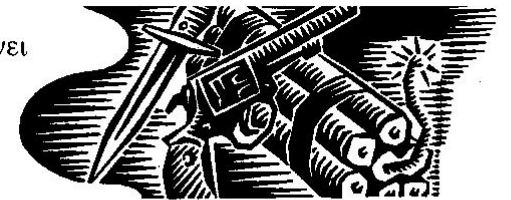

Η ήττα της Κομμούνας άφησε τους Γάλλους εργάτες ανυπεράσπιστους και παρέιχε στην αστική τάξη μια νέα σιγουριά. Η βιομηχανία, που την αποτελούσαν κυρίως μικρά εργαστήρια χειροτεχνών, μετασχηματίστηκε ταχύτατα λόγω της ανάπτυξης των εργοστασίων που λειτουργούσαν με αλυσίδες παραγωγής. Οι εργάτες ήταν αδύναμοι. Σκληρά ωράρια, χαμηλοί μισθοί και αυστηρή πειθαρχία σήμαιναν μεγαλύτερη φτώχεια· οποιαδήποτε προσπάθεια να οργανωθεί ένα συνδικάτο σήμαινε απόλυση και λιμοκτονία. Σε απάντηση, οι αναρχικοί ξεκίνησαν μια εκστρατεία βίας. Η εποχή της «Προπαγάνδας δια της πράξης» είχε ξεκινήσει.

“Η αστική τάξη κοιμάται ξένοιαστη και ατάραχη, αλλά η μέρα του τρόμου και του φόβου, των θυελλωδών τρικυμιών, της αιματηρής εκδίκησης πλησιάζει. Το άγριο, εκτυφλωτικό φως των εκρήξεων αρχίζει να φωτίζει τα όνειρά τους, η ιδιοκτησία τρέμει και ραγίζει κάτω από τις εκκωφαντικές εκρήξεις του δυναμίτη, τα πέτρινα παλάτια ανοίγουν δημιουργώντας ένα ρήγμα μέσα απ’ το οποίο θα εισέλθει το κύμα των φτωχών και λιμοκτονούντων. Έρθε η ώρα της εκδίκησης, οι βόμβες έχουν σημάνει την επίθεση – μέσω του Δυναμίτη στην Αναρχία!”

Για 20 χρόνια οι αναρχικοί χτυπούσαν με βόμβα, περίστροφο ή στιλέτο κάθε βασιλιά, πρόεδρο, υπουργό ή στρατιωτικό εντός εμβέλειας.

1878, Αγία Πετρούπολη:
Ο **Σεργκέι Κραβσίνσκι** σκοτώνει
τον διευθυντή της Ρωσικής
Μυστικής Αστυνομίας.

1878, Μαδρίτη: Ο **Τζιοβάνι Πασανάντε** αποπειράται να σκοτώσει τον Βασιλιά της Ιταλίας.

1880, Μαδρίτη: Ο **Οτέρο** αποπειράται να πυροβολήσει τον Βασιλιά και τη Βασίλισσα της Ισπανίας.

1884, Γερμανία: Ο **Αογκουστ Ρέινζντορφ** αποπειράται να ανατινάξει τον Κάιζερ Βίλχελμ.

1886, Παρίσι: Ο **Σαρλ Γκαλό** πετά βιτριόλι στους χρηματιστές, που βρίσκονταν στο χρηματιστήριο, φωνάζοντας: «*Ζήτω η Αναρχία! Θάνατος στην αστική τάξη! Είστε ένα μάτσο ηλίθιοι*».

1891, Βαρκελώνη: Ο **Παουλίνιο Πάγιας** αποπειράται να ανατινάξει τον Ισπανό Στρατηγό Κάμπος.

1891, Βαρκελώνη: Ο **Σαντιάγκο Σαλβαντόρ** πετά μια βόμβα μέσα σ' ένα κατάμεστο θέατρο, σκοτώνοντας 22 ανθρώπους.

1892, Πίτσιμποργκ: Ο **Αλεξάντερ Μπέρκιμαν** αποπειράται να σκοτώσει τον Χένρι Κλέυ Φρικ, διευθυντή των χαλυβουργείων.

1892, Παρίσι: Ο **Εμίλ Ανρί** τοποθετεί βόμβα στο αστυνομικό τμήμα, σκοτώνοντας 5 ανθρώπους. Τοποθετεί βόμβα σε ένα καφενείο, σκοτώνει έναν. Πυροβολεί 3 αστυνομικούς.

1892, Παρίσι: Ο **Ωγκύς Βαγιάν** ρίχνει βόμβες στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Κατά την εκτέλεσή του φωνάζει: «*Ζήτω η αναρχία! Θα υπάρξει εκδίκηση για τον θάνατό μου*».

1894, Λυών, Ο **Σάντο Κασέριο** σκοτώνει τον Γάλλο πρόεδρο Καρνό, ως εκδίκηση για το θάνατο του Βαγιάν.

1897, Βαρκελώνη: Ο **Μισέλ Αντζιολίγιο** σκοτώνει τον πρωθυπουργό της Ισπανίας Ντελ Κασίγιο.

1898, Γενεύη: Ο **Λουίτζι Λουτσένι** σκοτώνει την Αυτοκράτειρα της Αυστρίας Ελισάβετ.

1898, Παρίσι: Ο **Κλωντ Ετιεβάν** πυροβολεί δυο αστυνομικούς.

1900, Γενεύη: Ο **Γκαετάνο Ντρεσσί** πυροβολεί τον Βασιλιά της Ιταλίας Ουμβέρτο.

1901, Μπάφαλλο: Ο **Λέον Τσολγκότς** δολοφονεί τον Πρόεδρο των ΗΠΑ, Μακ Κίνλεϋ.

1906, Μαδρίτη: Ο **Ματέο Μοράλ** πετά μια βόμβα στον Βασιλιά και τη Βασίλισσα της Ισπανίας.

ΑΝΑΡΧΟΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ

Οι εργάτες δεν άργησαν να λάβουν το μήνυμα. Προηγουμένως ούτε καν τολμούσαν να μιλήσουν για αυξήσεις μισθών ή συνδικάτα, αλλά η «μυρωδιά του δυναμίτη» τα άλλαξε όλα. Άρχισαν να γίνονται εκτεταμένα σαμποτάζ· επιστάτες που έδειχναν υπερβάλλοντα ζήλο ξυλοκοπήθηκαν· επαύλεις των αφεντικών χτυπήθηκαν με βόμβες. Τα λαϊκά τραγούδια που υμνούσαν τις ενέργειες των αναρχικών και σιγοτραγουδιόνταν στα εργοστάσια ανάγκαζαν τα αφεντικά να το ξανασκεφτούν πριν απολύσουν κάποιον ταραχοποιό. Οι εργάτες ξαναβρήκαν το θάρρος τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ο Αναρχοσυνδικαλισμός, ένα μαζικό κίνημα που στόχευε στην κατάργηση της κυβέρνησης μέσω μιας Πανεθνικής Γενικής Απεργίας.

Ο αρχικός σκοπός των συνδικάτων στη Γαλλία, όπως και οπουδήποτε αλλού, ήταν σε μεγάλο βαθμό προσανατολισμένος στη βελτίωση των μισθών και των συνθηκών εργασίας. Η πιο φανερή πολιτική δραστηριότητα γενικά αφέθηκε στα πολιτικά κόμματα. Αλλά κατά τη δεκαετία του 1890 ο μαχητικός συνδικαλισμός ολοένα και περισσότερο θεωρούνταν ως η κύρια πηγή της επαναστατικής δράσης.

Οι ηγετικές φυσιογνωμίες αυτής της εξέλιξης ήταν ο **Φερνάντ Πελλουτιέ** και ο **Εμίλ Πουζέ**. Όταν το 1895 εκλέχτηκε Γενικός Γραμματέας του Ανεξάρτητου Οργανισμού Απασχόλησης, ο Πελλουτιέ άδραξε την ευκαιρία να υπερνικήσει την άγνοια των εργατών γύρω απ' τα συμφέροντά τους και τη δύναμή τους, μέσω της συστηματική πολιτικής εκπαίδευσης. Ξεκίνησε μεταμορφώνοντας τα Γραφεία Απασχόλησης σε εργατικά πανεπιστήμια· στη συνέχεια σε κέντρα αλληλοβοήθειας και τελικά σε κέντρα προπαγάνδας υπέρ του αναρχισμού. Το 1906 ο Οργανισμός ενώθηκε με τα συνδικάτα και προέκρινε η CGT –η Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας– η οποία έκοψε κάθε δεσμό με τα πολιτικά κόμματα για χάρη της άμεσης οικονομικής δράσης.

Ακρογωνιαίος λίθος του αναρχοσυνδικαλισμού ήταν η άμεση δράση – σπάσιμο μηχανών, καταναλωτικά μπουκόταζ, εκφο-

βισμός των απεργοσπαστών και άσκηση βίας κατά των αφεντικών και του πλούτου.

Οι αναρχοσυνδικαλιστές πίστευαν ότι αυτού του είδους η δράση, σε συνδυασμό με την αναρχική εκπαίδευση, θα ενδυνάμωνε την αλληλεγγύη μεταξύ των εργατών και ταυτόχρονα θα διεύρυνε το χάσμα μεταξύ εργατών και αφεντικών. Η άμεση δράση θα ενέτεινε την ταξική πάλη και τελικά θα οδηγούσε στη Γενική Απεργία. Με τους εργάτες ενωμένους στα συνδικάτα τους –τα οποία αποτελούσαν πρότυπα της αναρχικής κοινωνίας–, η Γενική Απεργία θα σηματοδοτούσε την ήττα του καπιταλιστικού συστήματος.

Από το 1902 μέχρι το 1914 η CGT κυριάρχησε στον χώρο της εργασίας στη Γαλλία. Οι ιδέες της εξαπλώθηκαν ταχύτατα, και άσκησαν βαθιά επίδραση στην αμερικάνικη IWW και την ισπανική CNT.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

Η αναγέννηση του αναρχισμού στα τέλη του 19ου αιώνα βρήκε υποστήριξη όχι μόνο από πλευράς των βιομηχανικών εργατών αλλά και από την πρωτοπορία των γάλλων καλλιτεχνών – ιδίως ζωγράφων και ποιητών. Η ποίηση των Συμβολιστών φημιζόταν ήδη ως η λογοτεχνία της εξέγερσης. Οι κυριότερες φυσιογνωμίες της – **Αρθούρος Ρεμπώ**, **Πωλ Βερλαίν**, **Στέφαν Μαλαρμέ** και **Σαρλ Μπωντλαίρ** – είχαν δημιουργήσει την ποίησή τους αντιτιθέμενοι στα καθιερωμένα δόγματα της αυστηρής δομής και της επιτηδευμένης, τεχνητής γλώσσας. Οι Συμβολιστές επέμεναν ότι οι ποιητές πρέπει να είναι απολύτως ελεύθεροι να δημιουργούν και να χρησιμοποιούν τις δικές τους φόρμες. Ακόμα πιο σημαντικό, οι κατευθυντήριες αρχές του κάθε ποιητή θα πρέπει να είναι οι μοναδικές, υποκειμενικές εμπειρίες του. Η ποίηση γράφεται και κατανοείται καλύτερα όταν αφήνουμε τη φαντασία να την ερμηνεύσει απολύτως ελεύθερα, όπως εξήγησε ο Συμβολιστής **Στιούαρτ Μέριλ**:

“Αυτό που αποτελεί τη δύναμη της θεωρίας των Συμβολιστών είναι ακριβώς η αναρχία της. Απαιτεί δηλαδή από τους ποιητές να είναι σημαντικοί, δηλαδή εξατομικευμένοι, και να αποκαλύπτουν τον εαυτό τους, τη σκέψη και τη συγκίνηση, με εικόνες όσο το δυνατόν πιο γενικές. Ο Συμβολιστής είναι ο αναρχικός της λογοτεχνίας.”

Ο *Μοναδικός* και η *ιδιοκτησία του*, τού Στίονερ, διαβάστηκε ευρέως στον κύκλο των Συμβολιστών, και συγγραφείς όπως οι **Φελίξ Φενεόν**,

Γιουστάβ Καν, **Εμίλ Βεργάρεν**, **Μπερνάρ Λαζάρ**, **Πιέρ Κιγιάρ** και **Πωλ Άνταμ** επιδοκίμαζαν ανοιχτά τον αναρχισμό. Ο τελευταίος μάλιστα, μιλώντας για τον Ραβασόλ, τον αναρχικό δολοφόνο, δήλωσε ότι «ένας άγιος γεννήθηκε ανάμεσά μας».

Η υποστήριξη του αναρχισμού ήταν ακόμα πιο έντονη στους κύκλους των ζωγράφων. Ο κορυφαίος μπρεσιονιστής ζωγράφος **Καμίγ Πισαρό**, έφτιαχνε τακτικά λιθογραφίες για λογαριασμό της εφημερίδας *Η εξέγερση*, και μολονότι συχνά δεν είχε χρήματα, έσωσε την εφημερίδα δύο φορές από πτώχευση, πληρώνοντας όλα τα χρέη της. Βασικές φυσιογνωμίες στο νεοίμπρεσιονιστικό κίνημα – μεταξύ αυτών ο **Πωλ Σινιάκ**, ο **Ανρί-Εντμόν Κρος**, ο **Σαρλ Ανγκράν**, ο **Τεό βαν Ρύσελμπεργκ** και ο **Μαξιμιλιάν Λουσέ** – ήταν επίσης αναρχικοί και συνεργάζονταν τακτικά με τον αναρχικό τύπο. Τα παιδιά του Πισαρό έγιναν καλλιτέχνες και αναρχικοί. Το βιβλίο *Ο Αναρχικός Κίνδυνος*, που εκδόθηκε το 1894, περιείχε 12 εικόνες φιλοτεχνημένες από τους γιους και τα εγγόνια του, Λυσιέν, Ζωρζ, Φελίξ και Ροντό. Το 1901 ο Λυσιέν εικονογράφησε ένα παιδικό βιβλίο του αναρχικού συγγραφέα **Ζαν Γκραβ**. Να πώς περιέγραφε ο συγγραφέας και αναρχικός **Οκτάβ Μιρμπώ** την οικογένεια Πισαρό:

“...στα γεράματά του ήταν περιτριγυρισμένος από εξαίρετους γιους, όλοι καλλιτέχνες, όλοι διαφορετικοί! Ο καθένας ακολουθούσε τη δική του φύση. Ο πατέρας δεν επέβαλε σε κανέναν τις θεωρίες του, τα δόγματά του, τον τρόπο που έβλεπε και αισθανόταν τα πράγματα. Τους άφηγε να αναπτυχθούν σύμφωνα με την αίσθηση της δικής τους οπτικής και της δικής του ατομικής ευφυΐας.”

Πισαρό:

“Είναι όμορφο και ευτυχές το ότι αυτά τα παιδιά αγαπούν την τέχνη τόσο πολύ. Η εποχή μας είναι τόσο θλιβερή ώστε δεν μένει παρά η δυνατότητα να αισθανθεί κανείς ότι ζει μέσα σ’ ένα όνειρο ομορφιάς.”

Ο αμερικάνικος αναρχισμός μπορεί να χωριστεί σε δύο ρεύματα: υπήρχε ο λεγόμενος «ιθαγενής» ατομικισμός, που απέρριβε από την πουριτανική παράδοση του σεβασμού για την προσωπική ελευθερία και συνείδηση, και ο ριζοσπαστισμός των νέων μεταναστών. Οι άνθρωποι που έφτασαν στην Αμερική στη διάρκεια του δευτέρου μισού του 19ου αιώνα, κυρίως, από τη νότια και ανατολική Ευρώπη, έφεραν μια προλεταριακή συνείδηση που είχε διαμορφωθεί από τις εμπειρίες της καταπίεσης που είχαν βιώσει στις πατρίδες τους. Αλλά στα μέσα του 19ου αιώνα η συνείδηση της αμερικάνικης κοινωνίας αφυπνίστηκε από την αγριότητα και την υποκρισία του συστήματος της δουλείας.

ΟΙ COME-OUTERS

Στην καρδιά του αμερικάνικου κινήματος του 1840 ενάντια στη δουλεία υπήρχε μια ισχυρή ομάδα αναρχικών που ασκούσε μεγάλη επιρροή, γνωστοί ως **Come-outers** ή **Μη οργανωμένοι**.

Οι Come-outers είχαν δύναμη κυρίως γύρω από το Κέιπ Κόντ, όπου αριθμούσαν γύρω στα 300 μέλη, και ανάμεσα στους εργάτες υφαντουργίας του Λυν, στην Μασαχουσέτη. Η αντίθεσή τους στη δουλεία που υπήρχε στο Νότο γρήγορα εξελίχθηκε σε πλήρη άρνηση της εκκλησίας,

της κυβέρνησης και κάθε μορφής «κοινωνικής δουλείας», συμπεριλαμβανομένου του γάμου και της ανισότητας των δύο φύλων. Πολλοί απ' τους "Κέιπ Κόντερς" απαρνούσαν το χρήμα και την ιδιοκτησία, κυκλοφορούσαν γυμνοί το καλοκαίρι και αποζητούσαν μια ζωή «αρμονικής αυτοδιακυβέρνησης»: μια αναρχική κοινωνία, οι νόμοι της οποίας θα 'ταν άγραφοι και θα βασιζόνταν αποκλειστικά στην ηθική επιδοκιμασία της κοινότητας.

Οι αδερφές **Σάρα και Αντζελίνα Γκρόιμκε** κατέφυγαν στους Come-outers, δραπετεύοντας, όπως είπαν, από την «πνευματική φυτεία» της εκκλησίας. Προέτρεπαν τον καθένα να ακολουθήσει τη μη βίαιη αντίσταση ενάντια «σε όλες τις δουλείες», να αρνηθεί να παρακολουθήσει τις εκκλησιαστικές λειτουργίες ή να πληρώσει φόρους.

Η Αντζελίνα, παντρεύτηκε την «αδερφή ψυχή της», τον **Θίοντορ Βέλντ**, χωρίς παπά και δίχως «να δεσμευτούν με λόγους», σε μια τελετή που οργάνωσαν οι φίλοι τους.

Πολλοί άλλοι θέλησαν να ζήσουν μια ζωή ελεύθερη από τις αλυσίδες της εκκλησίας και του κράτους, σχηματίζοντας κοινότητες αλληλοϋποστήριξης. Ομάδες γυναικών και ανδρών πάσχιζαν να βρουν καινούργιους τρόπους ζωής και σχέσεων βασισμένων στην ισότητα και την ατομική ελευθερία. Μερικοί, όπως η **Φράνσις Ράιτ**, αγωνίζονταν για την κατάργηση των διακρίσεων και προπαγάνδιζαν τα δικαιώματα των γυναικών. Άλλοι, μεταξύ των οποίων και ο **Τζοσία Γουόρεν**, ενδιαφέρονταν περισσότερο να εφαρμόσουν τις οικονομικές θεωρίες του Προυτόν. Η οικονομική αστάθεια και η ολοένα και πιο σκληρή διαμάχη γύρω από το ζήτημα της δουλείας έκαναν εντονότερη την αίσθηση αποξένωσης και απόγνωσης που ένιωθαν αυτοί οι ριζοσπάστες. Είδαν τον Εμφύλιο Πόλεμο της δεκαετίας 1860 με φρίκη. Οι τεράστιοι στρατοί κληρωτών, η μαζική κρατική οργανωμένη βία και το βιομηχανικό σύστημα που είχε αρχίσει να αναπτύσσεται, αποτελούσαν γι' αυτούς μορφές δουλείας χειρότερες από οποιαδήποτε προηγούμενη.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ 1877

Τη μεγάλη ανάπτυξη της βιομηχανίας ακολούθησε μια άγρια οικονομική ύφεση, στα χρόνια που ακολούθησαν τον αμερικάνικο Εμφύλιο Πόλεμο. Η αυξανόμενη μαχητικότητα των εργατών είχε ως αποκορύφωμα τον πανεθνικό ξεσηκωμό του Ιουλίου του 1877. Οι δραστικές περικοπές μισθών ανάγκασαν τους εργάτες των σιδηροδρόμων της Δυτικής Βιρτζίνια να απεργήσουν. Επενέβη ο στρατός και ξέσπασαν βίαια επεισόδια.

Η απεργία εξαπλώθηκε σε όλο το μήκος του σιδηροδρομικού δικτύου και η σπίθα της εξέγερσης μεταφέρθηκε στους εργάτες και στις στρατιές των ανέργων των πόλεων. Σύντομα, συμμετείχαν 100.000 άτομα σε αυτήν την αυθόρμητη, δίχως ηγέτες, απεργία, η οποία στην πόλη του Σαιντ Λούις εξελίχθηκε σε μια συστηματικά οργανωμένη γενική απεργία – την πρώτη στην ιστορία.

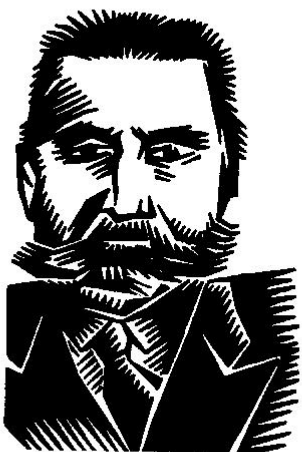
Η ΜΑΥΡΗ ΔΙΕΘΝΗΣ

Η αποτυχία των επαναστάσεων των μέσων του 19ου αιώνα και η καταστολή που ακολούθησε οδήγησε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους από την ανατολική και νότια Ευρώπη –την καρδιά του αναρχισμού– να μεταναστεύσουν στις ΗΠΑ και να εγκατασταθούν στις μεγάλες πόλεις της Νέας Υόρκης και του Σικάγο. Τον Οκτώβριο του 1881 έγινε στο Σικάγο το Συνέδριο της Μαύρης Διεθνούς, όπου εκπρόσωποι από 14 πόλεις διακήρυξαν ομόφωνα την αντίθεσή τους στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Κατά την άποψή τους, η αναρχική κοινωνία μπορούσε να εγκαθιδρυθεί μόνο με τη χρήση βίας.

ΓΙΟΧΑΝ ΜΟΣΤ

Το 1882 ο Γερμανός **Γιόχαν Μοστ** αποφυλακίστηκε μετά από δεκαεξάμηνο εγκλεισμό σε φυλακή του Λονδίνου (ήταν η πέμπτη φορά που κλεινόταν στη φυλακή), επειδή είχε επικροτήσει γραπτά τη δολοφονία του Τσάρου Αλέξανδρου. Αμέσως πήγε στις ΗΠΑ, όπου γυρούσε σε όλη τη χώρα προτρέποντας τους εργάτες να ξεσηκωθούν ενάντια στο κράτος, και εξέδωσε μια μπροσουρά με τίτλο: *Επιστήμη του επαναστατικού πολέμου: Εγχειρίδιο οδηγιών για χρήση και κατασκευή βομβών νιτρογλυκερίνης, δυναμίτη, βαμβακοπυρίτιδας, εκρηκτικού υδράργυρου, βομβών, φυτιλιών, δηλητηρίων, κ.λπ. κ.λπ. :*

“Δίνοντας τον δυναμίτη στα εκατομμύρια των καταπιεσμένων ανά τον κόσμο, η επιστήμη έκανε την καλύτερη δουλειά. Το πολύτιμο υλικό μπορεί να κουβαληθεί μες στην τσέπη χωρίς κίνδυνο, ενώ είναι ένα τρομερό όπλο ενάντια σε οποιαδήποτε στρατιωτική δύναμη, την αστυνομία ή τους μυστικούς αστυνομικούς που θέλουν να καταπνίξουν τις κραυγές των λεηλατημένων σκλάβων για δικαιοσύνη. Δεν είναι κάτι διακοσμητικό, αλλά κάτι πάρα πολύ χρήσιμο. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ενάντια σε πρόσωπα και πράγματα. Καλύτερα να χρησιμοποιείται ενάντια σε πρόσωπα παρά ενάντια σε τούβλα και τοίχους... ένα κιλό δυναμίτη έχει μεγαλύτερη δύναμη από 5 κιλά απατηλών ψήφων – μην το ξεχνάτε.”

Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟ

Ο Γιόχαν Μοστ οργάνωσε το 1883 στο Πίτσμπουργκ το Διεθνές Αναρχικό Συνέδριο, όπου συντάχθηκε ένα μανιφέστο:

Πρώτο: Καταστροφή της υπάρχουσας ταξικής δομής, με κάθε μέσο, με ενεργητική, ανυποχώρητη, επαναστατική και διεθνή δράση.

Δεύτερο: Εγκαθίδρυση μιας ελεύθερης κοινωνίας, βασισμένης στη συνεταιριστική οργάνωση της παραγωγής.

Τρίτο: Δωρεάν ανταλλαγή ισότιμων προϊόντων από και μεταξύ των παραγωγικών οργάνωσεων, χωρίς εμπόριο και εμπορικό κέρδος.

Τέταρτο: Οργάνωση της εκπαίδευσης σε μια βάση λαϊκή, επιστημονική και ισότητας των δύο φύλων.

Πέμπτο: Ίσα δικαιώματα για όλους, ανεξαρτήτως φύλου ή φυλής.

Έκτο: Ρύθμιση όλων των δημοσίων υποθέσεων με ελεύθερα συμβόλαια που θα βασίζονται σε μια ομοσπονδιακή βάση.

Στο Συνέδριο κυριαρχούσαν οι αναρχικοί του Σικάγο, οι οποίοι είχαν μια παράδοση ένοπλης αντίστασης (το 1877 οπλισμένες ομάδες εργατών, όπως οι Μποέμ Ελεύθεροι Σκοπευτές, είχαν παρελάσει δημοσίως). Το μίγμα συνδικαλισμού και ρωμαλέου αναρχισμού που στόχευε σε μια συλλογική, «χωρίς κυβέρνηση» κοινωνία – η “Ιδέα του Σικάγο” – ήταν η κινητήρια δύναμη των είκοσι δύο σωματείων που ενώθηκαν την επόμενη χρονιά και σχημάτισαν την Κεντρική Εργατική Ένωση. Αποφάσισαν: “Να απευθύνουν επιτακτική έκκληση στην τάξη των μισθωτών να οπλιστεί προκειμένου να μπορέσει να προβάλει ενάντια στους εκμεταλλευτές της ένα επιχείρημα, που από μόνο του θα ήταν αποτελεσματικό – τη βία.”

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΧΕΪΜΑΡΚΕΤ

Το 1886, δυο αναρχικοί, η Λούσι και ο Άλμπερτ Πάρσονς βάδιζαν πιασμένοι αγκαζέ μαζί με τα παιδιά τους στη Λεωφόρο Μίσιγκαν του Σικάγο. Προχωρούσαν στην κεφαλή μιας πρωτομαγιάτικης πορείας 80.000 εργατών, της πρώτης στην ιστορία.

Εκείνη τη στιγμή, 340.000 εργάτες σε 12.000 εργοστάσια σε ολόκληρη τη χώρα απεργούσαν διεκδικώντας το οχτάωρο, προκειμένου να εξασφαλιστεί δουλειά και στους χιλιάδες ανέργους που είχαν προκύψει εξαιτίας των καινούργιων μηχανημάτων που «εξοικονομούσαν εργασία». Την επομένη, η αστυνομία του Σικάγο επιτέθηκε στους ειρηνικούς διαδηλωτές με όπλα και γκλόμπι, δολοφονώντας και τραυματίζοντας αρκετούς. Στις 3 Μαΐου, οι αναρχικοί του Σικάγο οδήγησαν 6.000 απεργούς εργάτες ξυλείας προς βοήθεια των απεργών του εργοστασίου Μακρόρικ Χάρβεστερ. Πάλι η αστυνομία επιτέθηκε απρόκλητα και αρκετοί απεργοί δολοφονήθηκαν ή τραυματίστηκαν. Εξοργισμένοι οι αναρχικοί κάλεσαν μια συγκέντρωση διαμαρτυρίας για την επόμενη μέρα στην πλατεία Χέιμαρκετ, προτρέποντας τους εργάτες να πάνε οπλισμένοι.

Η συγκέντρωση ήταν ειρηνική και μια καταγίδα ανάγκασε το μεγαλύτερο μέρος του πλήθους να αποχωρήσει. Όταν απέμειναν μόνο 200 διαδηλωτές, η αστυνομία επιτέθηκε ξαφνικά.

Μεσ στη σύγχυση, μια βόμβα εκτοξεύτηκε στον αέρα και εξερράγη ανάμεσα στους αστυνομικούς, σκοτώνοντας έναν και τραυματίζοντας εβδομήντα. Σε απάντηση, η αστυνομία άνοιξε πυρ ενάντια στο πλήθος. Τέσσερις

εργάτες έπεσαν νεκροί και πολλοί περισσότεροι τραυματίστηκαν.

Ποτέ δεν εξακριβώθηκε ποιος έριξε τη βόμβα στην πλατεία Χέιμαρκετ, αλλά σίγουρα δεν ήταν κανείς απ' τους αναρχικούς που οδηγήθη-

καν σε δίκη γι' αυτό. Οι έξι από αυτούς δεν βρίσκονταν καν στον τόπο της έκρηξης· οι άλλοι δύο ήταν ολοφάνερα αθώοι. Κι όμως, μια δίκη με ψευδομάρτυρες, βαλτούς ενόρκους, προκατειλημμένους δικαστές και έναν υστερικό τύπο είχε ως αποτέλεσμα την καταδικαστική απόφαση.

Παρά την παγκόσμια κατακραυγή, και τη δεύτερη δίκη που έγινε, οι τέσσερις «Μάρτυρες του Χέιμαρκετ», συμπεριλαμβανομένου και του Άλμπερτ Πάρσονς, κρεμάστηκαν. Έξι χρόνια αργότερα, ο κυβερνήτης αποφυλάκισε όσους δεν είχαν εκτελεστεί, ομολογώντας ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις που να συνδέουν οποιονδήποτε απ' τους οχτώ με τη βόμβα στην πλατεία Χέιμαρκετ. Η Λούσι Πάρσονς παρέμεινε πολιτικά δραστήρια στο Σικάγο για 55 ακόμα χρόνια.

Η ΕΜΜΑ ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ ΚΑΙ Ο ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ ΜΠΕΡΚΜΑΝ

Το 1889, μια γυναίκα που μόλις είχε μεταναστεύσει από τη Ρωσία, η Έμμα Γκόλντμαν, καθόταν σε ένα καφέ στη Λόουερ Ήστ Σάιντ της Νέας Υόρκης. Παραδίπλα καθόταν

έναν άλλος Ρώσος, ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν. Έτσι ξεκίνησε μια ερωτική σχέση που κράτησε μια ολόκληρη ζωή και έκτοτε εμπνέει όλους τους αναρχικούς. Οι νεαροί ερωτευμένοι παρακολουθούσαν μαζί τις διαλέξεις του Γιόχαν Μοστ και συνειδητοποιούσαν την αξία της «προπαγάνδας δια της πράξης», την ευγλωττία της άμεσης δράσης.

Το 1892, απεργοί στα χαλυβουργεία του Χόμστεντ της Πενσυλβάνια δολοφονήθηκαν απ' την αστυνομία της εταιρείας. Ο Αλεξάντερ και η Έμμα κατευθύνθηκαν προς τα χαλυβουργεία οπλισμένοι με πιστόλια και σιλέτα· ο Αλεξάντερ μπήκε στο

γραφείο του διευθυντή της εταιρείας Χένρι Κλέυ Φρικ, τον πυροβόλησε δύο φορές κι ύστερα τον μαχαίρωσε. Τα τραύματα, ωστόσο, ήταν επιφανειακά. Ο Αλεξάντερ φυλακίστηκε για 14 χρόνια. Στο μεταξύ, η Έμμα οργάνωσε μια απεργία των γυναικών που δούλευαν στην ενδυματοποιία, προτρέποντάς τες να χρησιμοποιήσουν βία. «Ζητήστε δουλειά. Αν δεν σας δώσουν δουλειά, ζητήστε ψωμί. Αν δεν σας δώσουν δουλειά ή ψωμί, τότε πάρτε το ψωμί.»

Η ομιλία αυτή της στοίχισε έναν χρόνο φυλάκιση. Μόλις όμως αποφυλακίστηκε, άρχισε και πάλι να μιλά δημόσια: για το δικαίωμα ψήφου των γυναικών, για τον έλεγχο των γεννήσεων, τη σεξουαλικότητα και τον αναρχισμό. Η Έμμα ήταν στο εξής μια πανεθνικά γνωστή φιγούρα και στις ομιλίες της δημιουργούνταν το αδιαχώρητο. Ένας ακροατής, ο Πολωνός μετανάστης Λέον Τσολγκότζ, ενθουσιάστηκε τόσο

ώστε προμηθεύτηκε ένα όπλο και το 1901 πυροβόλησε και σκότωσε τον πρόεδρο των ΗΠΑ Γουίλιαμ Μακ Κίνλεϋ. Το αποτέλεσμα ήταν να ψηφιστεί σύντομα ένας νόμος που απαγόρευε την είσοδο στη χώρα στους αναρχικούς μετανάστες. Το 1906 ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν αποφυλακίστηκε και μαζί με την Γκόλντμαν εξέδωσαν τη μηνιαία εφημερίδα *Μητέρα Γη* για 11 χρόνια. Τα γραπτά και οι ομιλίες της Γκόλντμαν ενάντια στον γάμο και την πορνεία, καθώς και για την

αντισύλληψη και τον ελεύθερο έρωτα, την οδήγησαν στο δικαστήριο, όπως συνέβη και με την Λίλιαν Χάρμαν πριν από αυτήν (η Χάρμαν είχε φυλακιστεί το 1886 γιατί είχε υπερασπιστεί τις ενώσεις του ελεύθερου έρωτα) – στην περίπτωση της Γκόλντμαν επειδή «μίλησε για ιατρικά θέματα μη έχοντας αρμοδιότητα». Η εκστρατεία τους ενάντια στη συμμετοχή των ΗΠΑ στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο τους στοίχισε δύο ακόμα χρόνια φυλάκισης. Το 1919, στη διάρκεια της «Κόκκινης Τρομοκρατίας», «στάλθηκαν πίσω στη Ρωσία» μαζί με 249 ακόμη ριζοσπάστες.

Η I.W.W.

Το 1905 η Δυτική Ομοσπονδία των Εργατών Ορυχείων, με δύναμη 45.000 ανθρώπων και με παράδοση στις «διαπραγματεύσεις με δυναμότητα», έστειλε εκπροσώπους σε μια συνάντηση 200 εργατικών αντιπροσωπών. Έτσι ξεκίνησε η I.W.W. – Οι Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου.

Από την αρχή η I.W.W. ήταν αποφασισμένη να ανατρέψει τον καπιταλισμό. Τα όπλα της ήταν ο βιομηχανικός συνδικαλισμός, η αλληλεγγύη των εργατών, η ταξική πάλη και η άμεση δράση. Πάλευε σε δύο μέτωπα, όχι μόνο ενάντια στα αφεντικά αλλά και ενάντια στα υπάρχοντα συνδικάτα τα οποία διαιρούσαν τους εργάτες οργανώνοντάς τους σε αυστηρά συντεχνιακή βάση. Η I.W.W. οργανωνόταν «κατά μήκος» των βιομηχανιών, με σκοπό να δημιουργήσει «Ένα μεγάλο Συνδικάτο» που θα αγκάλιαζε όλους του εργάτες. Με αυτό τον τρόπο έλπιζε να γίνει Γενική Απεργία – «Μία Μεγάλη Απεργία» – η οποία θα εγκαινίαζε την αναρχική κοινωνία.

Πρώτοι στόχοι της ήταν οι ντόπιοι εργάτες των χωραφιών και οι ξυλοκόποι της δύσης. Σ' αυτούς τους «ρέμπελους», που ειδικεύονταν στην άμεση δράση αλλά περιφρονούσαν την πολιτική και συγκεντρωτική οργάνωση, οφειλόταν ο αναρχοσυνδικαλισμός της I.W.W. Στη συνέχεια, η I.W.W. στράφηκε προς τους άγρια εκμεταλλευόμενους εργάτες του Τέξας, του Αρκάνσας και της Λουιζιάνα, οι οποίοι ήταν έτοιμοι να δράσουν βίαια και ήταν δεκτικοί απέναντι στο μήνυμά της. Το 1912 η I.W.W. έφτασε στους Ιταλούς μιλωνάδες του Σαιν Λώρενς. Εικοσιπέντε χιλιάδες συμμετείχαν σε μια αιματηρή απεργία, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τον ολοκληρωτικό θρίαμβο των εργατών.

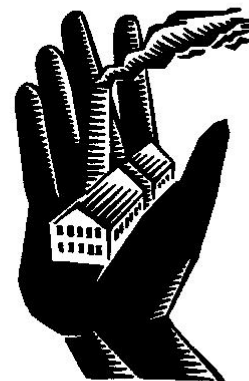
Σειρά είχε η λεγόμενη «εστία του αναρχισμού», η υφαντουργική πόλη Πάτερσον στο Ν. Τζέρσεϋ, όπου 25.000 απεργοί αγωνίζονταν ενάντια στη διεύθυνση σε όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού. Το 1913 βρήκε 20.000 στις φυτείες του Άκρον να απεργούν στο πλευρό της I.W.W. Η φήμη και μόνο της δράσης της ώθησε τον Χένρι Φορντ να αυξήσει τους μισθούς στο Ντιτρόιτ. Το 1916, 16.000 Φινλανδοί εργάτες στα ορυχεία σιδήρου της Μινεσότα κάλεσαν την I.W.W. να ηγηθεί της απεργίας, η οποία τους εξασφάλισε λιγότερες ώρες δουλειάς και υψηλότερα μεροκάματα. Ακολούθησαν 18.000 αγροεργάτες από το Κάνσας και την Οκλαχόμα. Τον επόμενο χρόνο τα μέλη της ξεπερνούσαν τις 100.000 και η I.W.W. είχε εξαπλωθεί στη Σουηδία, τη Φινλανδία, την Αργεντινή, τη Χιλή, το Μεξικό, τον Καναδά και την Αγγλία.

Όταν η I.W.W. αντιτάχθηκε σθεναρά στην είσοδο των ΗΠΑ στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η κυβέρνηση βρήκε την πρόφαση που γύρευε. Με μια συστηματική εκστρατεία τρόμου, τα οργανωμένα μέλη χτυπήθηκαν, βασανίστηκαν, φυλακίστηκαν, λυντσαρίστηκαν και εκτελέστηκαν. Τα γραφεία της δέχτηκαν επίθεση και καταστράφηκαν. Το ταμείο και το αρχείο κατασχέθηκαν. Μέσα σε δυο χρόνια η I.W.W. διαλύθηκε.

Η εκδοχή της I.W.W. για τον αναρχοσυνδικαλισμό έδινε έμφαση περισσότερο στη συμπλοκή – στην αγκιτάτσια, στην προπαγάνδα, στην άμεση δράση – παρά στη μακροπρόθεσμη συστηματική οργάνωση. Οι απεργίες ήταν γι' αυτήν μια ευκαιρία για επαναστατική προπαγάνδα: με το που τελείωνε η απεργία η I.W.W. αποχωρούσε. Αρνιόταν να υπογράψει συμφωνίες ή να έχει οποιαδήποτε σχέση με τα αφεντικά.

Η δομή της ήταν βαθιά δημοκρατική. Τα μέλη της δυσπιστούσαν απέναντι στους ηγέτες και περιφρονούσαν τους πολιτικούς – χαρρακτηριστικά που συνδυάζονταν με έναν αληθινό ενθουσιασμό για τις βίαιες μορφές πάλης, στην κατεύθυνση της επαναστατικοποίησης του κόσμου.

Δεν ήρθε μόνο η I.W.W. αντιμέτωπη με τις διώξεις του παρανοϊκού «Κόκκινου τρόμου» της κυβέρνησης. Μαζικές επιδρομές της αστυνομίας εκκαθάρισαν χιλιάδες ριζοσπάστες. Σε μια μόνο «κόκκινη επιδρομή» συνελήφθησαν

2.500 άνθρωποι. Η αστυνομία ενδιαφερόταν κυρίως για το ισχυρό αναρχικό κίνημα των κοινοτήτων των Ιταλών μεταναστών, και στις 3 Μαΐου του 1920, ο αναρχικός **Αντρέα Σαλαέντο** «σωριάστηκε» νεκρός την ώρα της σύλληψής του από την αστυνομία της Νέας Υόρκης. Δυο μέρες αργότερα, δυο Ιταλοί, ο τσαγκάρης **Νικόλα Σάκκο** και ο γυρολόγος ψαράς **Μπαρτολομέο Βαντσέτι**, συνελήφθησαν στη Μασαχουσέτη και κατηγορήθηκαν για ληστεία και φόνο. Μολονότι οι κατηγορίες ήταν ανυπόστατες, δικάστηκαν και κρίθηκαν ένοχοι. Παρά τις μαζικές διαδηλώσεις σε ολόκληρο τον κόσμο και χρόνια νομικών αγώνων που διακήρυσσαν την αθωότητά τους, καταδικάστηκαν σε θάνατο το 1927.

Η καταδίκη προκάλεσε θύελλα βίαιων αντιδράσεων. Χιλιάδες άνθρωποι πορεύτηκαν προς την αμερικάνικη πρεσβεία στο Λονδίνο· αγριεμένα πλήθη γέμισαν τους δρόμους του Παρισιού· στην Αργεντινή, την Ουρουγουάη και το Μεξικό κηρύχθηκαν γενικές απεργίες· στο Μαρόκο οι διαδηλωτές συγκρούστηκαν με την αστυνομία, κι ακόμα έγιναν συγκεντρώσεις στο Βουκουρέστι, τη Βιέννη, το Βερολίνο, τη Στοκχόλμη, τη Λισσαβόνα, τη Μαδρίτη, την Οτάβα, το Τόκιο, το Κέιπ Τάουν, την Πετρούπολη και τη Μόσχα. Στις ΗΠΑ, εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι έκαναν απεργία στη Ν. Υόρκη, στο Σικάγο η αστυνομία έριξε δακρυγόνα και χρησιμοποίησε όπλα εναντίον του πλήθους, ενώ 10.000 εργάτες μεταξιδιού στο Νιου Τζέρσεϋ κατέβηκαν σε απεργία.

Οι Σάκκο και Βαντσέτι οδηγήθηκαν στην ηλεκτρική καρέκλα στις 23 Αυγούστου του 1927. Καθώς το νέο διαδόθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, ξέσπασε ένα απίστευτο κύμα αγανάκτησης, με ταραχές στο Λονδίνο, τη Γενεύη και το Παρίσι. Στις ΗΠΑ λίγα πράγματα ήταν γνωστά για όλα αυτά, ωστόσο, στο Χόλιγουντ δόθηκε εντολή να καταστραφούν όλα τα “επίκαιρα” που προβάλλονταν στους κινηματογράφους. Πενήντα χρόνια αργότερα, ο κυβερνήτης της Μασαχουσέτης επισήμως έδωσε άφεση στους δύο αναρχικούς, κηρύσσοντάς τους αθώους.

ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

«Όχι με το καπέλο στα χέρια, αλλά μ' ένα τουφέκι σφιγμένο στις γροθιές σας...»

Ο αναρχισμός υπήρξε μια ισχυρή και δημοφιλή δύναμη σε ολόκληρη την Λατινική Αμερική από τότε που κατέφθασαν τα κύματα των ευρωπαϊκών μεταναστών στα τέλη του 19ου αιώνα. Ανάμεσα στο 1870 και το 1914, η Βραζιλία μόνο δέχτηκε περισσότερους από ένα εκατομμύριο μετανάστες από την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Ανάμεσά τους υπήρχαν πολλοί αναρχικοί, ένας από τους οποίους ήταν ο ακάματος ιταλός συγγραφέας και συνδικαλιστής **Ορέστε Φιστόρι**.

Ο αναρχοσυνδικαλισμός σύντομα κυριάρχησε στο ριζοσπαστικό κίνημα, αλλά η πλημμυρίδα βίας και αιματηρών απεργιών είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί η κρατική καταστολή και να απελαθούν πολλοί αναρχικοί. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος κατέστρεψε οικονομικά τους εργάτες και οι τιμές των τροφίμων ανέβηκαν στα ύψη. Τον Ιούλιο του 1917, 20.000 απεργοί στο Σάο Πάολο συγκρούστηκαν άγρια με την αστυνομία.

Την ίδια περίοδο, το αναρχικό κίνημα στην Αργεντινή ήταν ένα από τα μεγαλύτερα σε ολόκληρο τον κόσμο. Είχε ιδιαίτερη δύναμη ανάμεσα στους λιμενεργάτες, τους μηχανικούς, τους χτίστες και τους αρτοποιούς. Μέχρι το 1905 οι αναρχικοί κυριαρχούσαν στην Περιφερειακή Ομοσπονδία Αργεντινών Εργατών (FORA), και τον Μάιο του 1910 οργάνωσαν μια Γενική Απεργία. Η αστυνομία επιτέθηκε σε γραφεία συνδικάτων και εφημερίδων, και εκατοντάδες αναρχικοί φυλακίστηκαν ή απελάθηκαν. Σε απάντηση, μπήκε μια βόμβα στο μεγαλύτερο θέατρο του Μπουένος Άιρες, γεγονός που προκάλεσε ακόμα μεγαλύτερη καταστολή. Το 1922, εκπρόσωποι από την Αργεντινή και τη Χιλή αντιπροσώπευσαν 300.000 εργάτες στο Διεθνές Συνδικαλιστικό Συνέδριο του Βερολίνου, αλλά μέχρι τη δεκαετία του 1930 ο αναρχισμός στη Βραζιλία και την Αργε-

ντινή είχε πάψει να ασκεί πραγματική επιρροή.

Στο Περού και τη Βολιβία υπήρχε επίσης ένα δραστήριο αναρχικό κίνημα. Στο Περού το κίνημα ήταν επηρεασμένο από τον **Μανουέλ Πράντα**, ιδρυτή του Εθνικού Συνδικάτου και διευθυντή της Εθνικής Βιβλιοθήκης, η οποία ήταν ένα κέντρο του αγώνα για την ατομική ελευθερία και την κατάργηση του κράτους και της ατομικής ιδιοκτησίας. Ο Πράντα ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την καταπίεση των γυναικών και των Ινδιάνων από την εκκλησία. Ένας απ' τους οπαδούς του, ο **Βίκτωρ Χάγια**, ίδρυσε το λαϊκό Πανεπιστήμιο για τους Εργάτες και τους Ινδιάνους το 1921. Το 1923, ο Χάγια απελάθηκε έπειτα από μια μεγάλη αντιεκκλησιαστική διαδήλωση που είχε διοργανώσει και έληξε με τον θάνατο 5 διαδηλωτών.

Ο αναρχισμός επίσης εξαπλώθηκε στην Κεντρική Αμερική, στο Μεξικό και στην Κούβα. Το 1897, ο τυπογράφος **Ρομέρο Ρόσα** πρωτοστάτησε στον σχηματισμό του FRO, του πρώτου Εθνικού Συνδικάτου στο Πουέρτο Ρίκο, ενώ τεράστια πλήθη συνέρεαν να ακούσουν τη **Λουίζα Καπετίγιο**, μια αναρχική υπερασπίστρια των δικαιωμάτων των γυναικών και του ελεύθερου έρωτα. Υπήρχαν πολλές αναρχικές ομάδες στο Σαν Σαλβαντόρ, τη Γουατεμάλα και την Κόστα Ρίκα, κι ακόμα στη Νικαράγουα, όπου τη δεκαετία του 1920 ο αναρχοσυνδικαλιστής **Αογκούστο Σαντίνο** βρισκόταν στο επίκεντρο του ριζοσπαστικού αναβρασμού.

ΜΕΞΙΚΟ

Οι ρίζες της εξεγερτικής παράδοσης του Μεξικού εντοπίζονται στους ξεσηκωμούς των ινδιάνων ενάντια στην αυτοκρατορία των Αζτέκων, πολλά χρόνια πριν τους αγώνες κατά της ισπανικής αποικιοκρατίας. Η άφιξη των μεταναστών τη δεκαετία του 1860 μετέδωσε τις αναρχικές ιδέες στους ληστές της υπαίθρου, που τη εποχή εκείνη επιδίδονταν σε συνεχή ανταρτοπόλεμο ενάντια στους ιδιοκτήτες των τεράστιων ημιφειουδαρχικών αγροκτημάτων. Τα αιτήματα των αναρχικών *Agraristas* για τοπική αυτονομία, κατάσχεση της γης και τερματισμό της κυβερνητικής διαφθοράς κέρδισαν επίσης την υποστήριξη των ινδιάνων, των οποίων οι παραδόσεις περιλάμβαναν την αυτοδιακυβέρνηση και την ισονομία, καθώς και την καχυποψία απέναντι στην πολιτική. Αυτή η λαϊκή δράση έβαλε τα θεμέλια της επανάστασης του 1911 ενάντια στον υποστηριζόμενο απ' τις ΗΠΑ δικτάτορα Πορφύριο Ντίας.

Το 1865, σχηματίστηκε η μυστική μπακουνινική ομάδα *La Social*. Ο **Πλωτίνος Ροδοκανάτης**, ένας Έλληνας μετανάστης, άνοιξε στο Σάλκο ένα σχολείο χωρικών, για να τους διδάξει γραφή, ανάγνωση, τις τεχνικές της ρητορικής τέχνης και της οργάνωσης, καθώς και τις αρχές του αναρχισμού. Το 1869, ένας πρώην φοιτητής, ο **Τσάβας Λόπες**, ηγήθηκε μιας δυναμικής εξέγερσης 1.500 χωρικών η οποία, πριν τη σύλληψη και το θάνατο του Λόπες, εξαπλώθηκε σε αρκετές πόλεις. Μέχρι το 1878, η *La Social*, με εξήντα ομάδες σε ολόκληρη τη χώρα, αποτελούσε πηγή έμπνευσης για πολλές αυτόνομες αγροτικές κολεκτίβες.

Τα επόμενα χρόνια έγιναν εξεγέρσεις σε δώδεκα πολιτείες. Ο **Ζαλακόστα**, εκδότης της αναρχικής εφημερίδας *Η Διεθνής*, επί δεκαοχτώ μήνες, βρέθηκε επικεφαλής εκατοντάδων χωρικών σε μάχες με τα κυβερνητικά στρατεύματα, αρπαγές αγροκτημάτων και αναδιανομές γης. Με την δολοφονία του το 1880, κατέρρευσε ο συντονισμός των εξεγέρσεων και έτσι αυτές συντρίφτηκαν εύκολα.

Σιγά σιγά το καταπτοημένο κίνημα αναδιοργανώθηκε. Το 1910, ογδόντα οπλισμένοι χωρικοί οδηγούμενοι από τον **Εμιλιάνο Ζαπάτα** κατέλαβαν ένα αγρόκτημα και αναδιένειμαν τη γη. Εκατοντάδες χωρικοί συνέρευσαν στον Απελευθερωτικό Στρατό των Ζαπατίστας. Στο επαναστατικό του Σχέδιο της Αγιάλα, ο Ζαπάτα έκανε έκκληση:

“Η γη να είναι ελεύθερη, ελεύθερη για όλους, χωρίς επιστάτες και αφέντες. Ζητείστε δικαιοσύνη απ’ τις τυραννικές κυβερνήσεις, όχι με το καπέλο στα χέρια, αλλά με το τουφέκι στις γροθιές σας.”

Ακόμα και μετά την πτώση του Ντίας, άντρες και γυναίκες Ζαπατίστας έπρεπε να συνεχίσουν να αγωνίζονται για να απελευθερώσουν τη γη τους. Μέχρι τον επόμενο χρόνο, οι 12.000 στρατιώτες του Απελευθερωτικού Στρατού διεξήγαγαν ανταρτοπόλεμο, απέκρουαν τα κυβερνητικά στρατεύματα και εξαπέλυαν επιθέσεις ακόμα και στην πρωτεύουσα, την Πόλη του Μεξικού. Οργανωμένοι σε μικρές ομάδες, με βάση τα χωριά, οι Ζαπατίστας κατάφεραν να απωθούν τα κυβερνητικά στρατεύματα ξανά και ξανά.

Στις απελευθερωμένες περιοχές οι χωρικοί ελευθερώθηκαν από τους γαιοκτήμονες και την κυβέρνηση· αλλά αυτό δεν έμελλε να κρατήσει για πολύ. Το 1916 στάλθηκαν 30.000 στρατιώτες για να τους καταπνίξουν, κι όμως η αντίσταση των χωρικών δεν κάμφθηκε παρά μόνο το 1919, όταν ο Ζαπάτα έπεσε σε ενέδρα και δολοφονήθηκε.

Στις μέρες μας το Μεξικό αντιμετωπίζει αυξανόμενες αναταραχές στις πόλεις και την ύπαιθρο. Οι ακτήμονες χωρικοί συρρέουν στις άθλιες παραγκουπόλεις της Πόλης του Μεξικού, αυξάνοντας τον πληθυσμό της σε 20 εκατομμύρια. Το 1969 δημιουργήθηκαν οι νέοι “Ζαπατίστας”.

Το 1973, είκοσι στρατιώτες σκοτώθηκαν σε ενέδρες αγροτών στο Ακαπούλκο. Το 1976, στην Κουλιάκα εκατοντάδες χωρικοί κατέλαβαν γη. Σε ολόκληρο το Μεξικό πάνω από 500 άνθρωποι σκοτώθηκαν σε συγκρούσεις με κυβερνητικά στρατεύματα, ενώ την ίδια στιγμή η Ταξιαρχία των Χωρικών Εκτελεστών δραστηριοποιείται στο Μορέγιος, την ιδιαίτερη πατρίδα του Ζαπάτα.

ΚΟΥΒΑ

Ο αναρχισμός βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο του μακροχρόνιου αγώνα της Κούβας για ανεξαρτησία και ελευθερία· ένας αγώνας που συνεχίζεται και σήμερα.

Οι Ισπανοί εξόριστοι της δεκαετίας του 1880 ηγήθηκαν αυτής της εκστρατείας για 30 χρόνια. Οι αναρχικοί συνέταξαν το προσχέδιο του ψη-

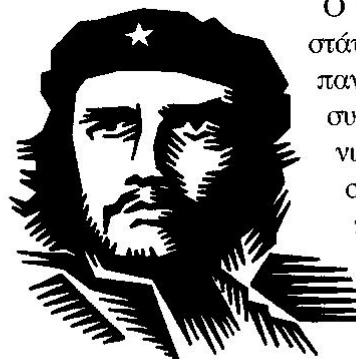
φίσματος για την Κουβανέζικη Ανεξαρτησία, στο πρώτο Εργατικό Συνέδριο το 1892, και η αναρχική Γενική Ένωση Εργατών ηγήθηκε της πρώτης Γενικής Απεργίας. Πολλοί αναρχικοί πολέμησαν στην εξέγερση του 1895 ενάντια στην ισπανική κυριαρχία, μεταξύ των οποίων ο στρατιωτικός διοικητής των ανταρτών **Αρμάντο Αντρέ**. Μετά την ανεξαρτησία του 1898, οι καπνεργάτες της Αβάνας, με ηγέτη τον αναρχικό **Γκονσάλες Λοσάνα**, κήρυξαν Γενική Απεργία, στη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκαν 20 εργάτες. Οι αναρχικοί έπαιζαν επίσης κεντρικό ρόλο στο ισχυρό συνεταιριστικό κίνημα στο οποίο συμμετείχαν 200.000 άτομα.

Παρά την αυξανόμενη καταστολή, ο αναρχισμός αναπτυσσόταν. Ο **Αλφρέντο Λόπες** εκλέχτηκε Γενικός Γραμματέας της Εθνικής Συνομοσπονδίας Κουβανών Εργατών (CNOC), και μέχρι το 1925, το πιο δυνατό κουβανέζικο συνδικάτο, αυτό των ζυθοποιών, ελεγχόταν από τους αναρχικούς. Κατά τη διάρκεια της άγριας δικτατορίας του στρατηγού Μασάντο, οι αναρχικοί που γλύτωσαν τη δολοφονία ή την απέλαση αναγκάζονταν να ζουν κρυμμένοι. Τον Αλφρέντο Λόπες τον πέταξαν ζωντανό στους καρχαρίες. Με τη βοήθεια του Μασάντο οι κομμουνιστές πήραν

τον έλεγχο της CNOC το 1931, αλλά η αντίσταση συνεχίστηκε και, το 1933, το αναρχικό Σωματείο Τροχιοδρομικών έκανε έκκληση για γενική απεργία. Οι κομμουνιστές προσφέρθηκαν να σπάσουν την απεργία, με αντάλλαγμα κυβερνητικές θέσεις, αλλά απέτυχαν, και το τυραννικό καθεστώς του Μασάντο ανατράπηκε. Οι κομμουνιστές, με την υπόσχεση να συνεχίσουν να έχουν τον έλεγχο των συνδικάτων, συνέχισαν να βοηθούν έναν άλλο δικτάτορα για να πάρει την εξουσία, τον Μπατίστα.

Για περισσότερα από 20 χρόνια, το αναρχικό κίνημα της Κούβας αποδυναμώθηκε από τις διώξεις και τις εξορίες, αλλά οι λιγοστοί εναπομείναντες αναρχικοί συνέχισαν να αγωνίζονται ενάντια στον Μπατίστα. Το 1959 ο Μπατίστα, περικυκλωμένος από την νικηφόρα ένοπλη αντίσταση, εγκατέλειψε τη χώρα. Ωστόσο, η νέα δικτατορία του Φιντέλ Κάστρο γέμισε αμέσως τις φυλακές με χιλιάδες Κουβανούς, οι οποίοι μόλις πριν λίγο μάχονταν ενάντια στον Μπατίστα. Η μυστική αστυνομία του Κάστρο έκλεισε την πόρτα στην ελευθερία: το συνεταιριστικό κίνημα συντρίφτηκε, οι εφημερίδες «επιτάχθηκαν» και πάνω από μισό εκατομμύριο Κουβανοί εγκατέλειψαν τη χώρα.

Ο **Τσε Γκεβέρα**, ο κορυφαίος Κουβανός επαναστάτης, άφησε την Κούβα για να επεκτείνει την επανάσταση στη Βολιβία. Κατηγορήθηκε από τους συντρόφους του κομμουνιστές ως “νέος Μπακούβιν”. Ο Γκεβέρα έδινε προτεραιότητα στην άμεση δράση, στη βίαιη αντιπαράθεση με το κράτος και στην προπαγάνδα δια της πράξης. Παρά το ότι η κυβέρνηση είχε απελάσει αρκετά οργανωμένα μέλη τη δεκαετία του 1950 και στις αρχές του '60, ο αναρχοσυνδικαλισμός παρέμεινε ακόμη μια ισχυρή δύναμη ανάμεσα στους

Βολιβιανούς εργάτες των ορυχείων. Το 1967, απομονωμένος στην ύπαιθρο, ο Τσε έπεσε θύμα ενέδρας και δολοφονήθηκε.

Ο **Αβραάμ Γκιγιέν**, ένας εξόριστος ισπανός αναρχικός, πίστευε, όπως κι ο Γκεβέρα, ότι μια χούφτα αποφασισμένων μαχητών μπορούσαν να νικήσουν τις κρατικές δυνάμεις. Παντρεύοντας τον μαχητικό μπακουνιστικό και τον ανταρτοπόλεμο, ο Γκιγιέν υποστήριξε στο βιβλίο του *Στρατηγική του αντάρτικου πόλης* ότι η επανάσταση μπορούσε να γενικευτεί μέσω οπλισμένων ομάδων και ότι οι δικτατορίες είναι ιδιαίτερα

ευάλωτες, λόγω της εχθρότητας με την οποία τις αντιμετωπίζει ο πληθυσμός. Αλλά, εν αντιθέσει με τον Γκεβέρα, ο οποίος προτιμούσε τη μάχη στην ύπαιθρο, ο Γκιγιέν υποστήριζε ότι η πόλη –η «ζούγκλα από μπετόν»– ήταν το προτιμότερο πεδίο μάχης.

Βαθιά επηρεασμένοι απ' τις θεωρίες του Γκιγιέν, οι Τουπαμάρος (το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα της Ουρουγουάης), επέλεξαν αυτό ακριβώς το πεδίο μάχης. Αυτοί οι αντάρτες πόλης, παρά τον μικρό τους αριθμό, απείλησαν σοβαρά την κυβέρνηση για περισσότερα από δέκα χρόνια.

ΙΣΠΑΝΙΚΟΣ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ

Ο αναρχισμός είχε τη μεγαλύτερη δύναμη και επιτυχία στην Ισπανία, όπου η παράδοση της αυτόνομης ζωής των χωρικών και των βίαιων εξεγέρσεων έκανε το έδαφος πρόσφορο. Μετά τη δημιουργία ενός τμήματος της Διεθνούς το 1868 στην Ισπανία, από τον Ιταλό οπαδό του Μπακούνιν, **Τζιουζέπε Φανέλι**, το κίνημα μεγάλωσε γρήγορα κι έφτασε να αριθμεί πάνω από 20.000 μέλη.

Ο ισπανικός αναρχισμός πέτυχε γιατί συνέδεσε την παράδοση συλλογικότητας, αλληλοβοήθειας και αυτοδιαχείρισης που υπήρχε στα χωριά με τους εργαζόμενους των νέων βιομηχανικών πόλεων. Οι Ισπανοί εργάτες, όπως αυτοί του Παρισιού το 1871, της Πετρούπολης το 1917 και του Γκντάνσκ το 1981, κινούνταν συνεχώς μεταξύ χωριού και πόλης, και διατηρούσαν ζωντανή την ανάμνηση μιας μη καπιταλιστικής κουλτούρας, η οποία ερχόταν σε αντίθεση με την εμπειρία των συστηματοποιημένων εργοστασίων και πόλεων.

Η Βαρκελώνη, ένα μεγάλο λιμάνι και υφαντουργικό κέντρο, είχε το 70% της ισπανικής βιομηχανίας και ήταν η πρωτεύουσα της Καταλωνίας. Οι ορδές των *mirchianos* –των ακτημόνων χωρικών– που στοιβάζονταν στις άθλιες παρακουπόλεις γύρω από τη Βαρκελώνη, ήταν το τεράστιο, απείθαρχο λούμπεν προλεταριάτο που παρείχε στον αναρχισμό τη μαζική του βάση. Εξήντα πέντε χρόνια συνεχούς αγιτάτσιας και οργάνωσης είχαν ως αποκορύφωμα το μεγαλύτερο, το πιο εκτεταμένο επαναστατικό κίνημα της σύγχρονης εποχής – μέχρι το 1936 η ημιπαράνομη **Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία (FAI)** είχε 30.000 ακτιβιστές και η αναρχοσυνδικαλιστική CNT 1.500.000 μέλη.

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Στις 11 Ιουλίου του 1909 η κυβέρνηση κήρυξε γενική επιστράτευση για τον πόλεμο στο Μαρόκο. Καθώς χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώνονταν στους σιδηροδρομικούς σταθμούς και τις αποβάθρες για να δουν την αποχώρηση των στρατιωτών, η θλίψη μετατράπηκε σε οργή. Οι γυναίκες έκλεισαν τις σιδηροδρομικές γραμμές για να σταματήσουν τα τρένα που μετέφεραν τους στρατιώτες, και μία Επιτροπή Γενικής Απεργίας, υπό την καθοδήγηση των αναρχικών **Χοσέ Ρεμέρο** και **Μιγκέλ Μορένο**, απήρθησε έκκληση σε χιλιάδες εργοστασιακούς εργάτες. Οι σοσιαλιστές προσπάθησαν μανιωδώς να περιορίσουν τις «*αναρχικές ταραχές*» σε μια απλή διαμαρτυρία ενάντια στον πόλεμο, αλλά το κάλεσμα των αναρχικών για εξέγερση εισακούστηκε στις εργατικές συνοικίες. Στήθηκαν οδοφράγματα και μοιράστηκαν όπλα. Άγριες επιθέσεις ενάντια στους στρατώνες της αστυνομίας την εξαφάνισαν απ' τους δρόμους.

Οι στρατιώτες αρνήθηκαν να πυροβολήσουν το πλήθος και πολλές γυναίκες, ιδίως πόρνες, συμμετείχαν στη μάχη. Η Βαρκελώνη βρισκόταν σε ανοιχτή εξέγερση για μια βδομάδα. Οι σιδηροδρομικές γραμμές ανατινάχτηκαν με δυναμίτη για να μην μπορεί ο στρατός να φτάσει στην πόλη, και ένα κύμα αντικληρικαλικής οργής οδήγησε στο κάψιμο 80 εκκλησιών. Αμέσως κατέφτασαν μεγάλες στρατιωτικές μονάδες και μέχρι τις 31 Ιουλίου, παρά τη λυσσαλέα αντίσταση, είχαν διαλυθεί από το πυροβολικό και τα τελευταία οδοφράγματα των εργατών, αφήνοντας πίσω 600 νεκρούς εργάτες. Κηρύχθηκε στρατιωτικός νόμος σε ολόκληρη την Ισπανία και 500 άτομα δικάστηκαν για εξέγερση.

Ο ΦΡΑΝΣΙΣΚΟ ΦΕΡΡΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Ανάμεσα σε αυτούς που οδηγήθηκαν στο στρατοδικείο ήταν και ένας δάσκαλος, ο **Φρανσίσκο Φερρέρ**. Κατηγορήθηκε ως «επικεφαλής της εξέγερσης», μολονότι δεν βρισκόταν καν κοντά στη Βαρκελώνη στη διάρκεια των ταραχών.

Ο Φερρέρ είχε έρθει σε επαφή με τον αναρχισμό στα καφέ και στα μπαρ του Παρισιού, όπου είχε εξοριστεί μετά τον δημοκρατικό ξεσηκωμό του 1885. Εκεί συνάντησε τον αναρχικό **Πολ Ρομπέν**, επικεφαλής του σχολείου Cempuis και εμπνευστή της **Λίγκας για την Ελευθεριακή Εκπαίδευση**. Ο εικοσιτετράχρονος, τότε, Φερρέρ οραματίστηκε να δημιουργήσει ένα παρόμοιο σχολείο στην Ισπανία. Με ένα εκατομμύριο φράγκα που είχε πάρει από έναν δωρητή, ο Φερρέρ άνοιξε το Σύγχρονο Σχολείο του στην Βαρκελώνη, στις 8 Σεπτεμβρίου του 1901. Μέχρι τότε, τα σχολεία της Ισπανίας ελέγχονταν αποκλειστικά από την εκκλησία. Μόνο μία στις τρεις πόλεις είχε σχολείο· όλα τα σχολεία είχαν ιερείς για διευθυντές, και οι καθηγητές ορκίζονταν να τηρούν το καθολικό δόγμα. Ο Φερρέρ σκόπευε να τα αλλάξει όλα αυτά με το Σύγχρονο Σχολείο του:

“Θέλω να φτιάξω ένα σχολείο χειραφέτησης, που θα καταδικάζει οτιδήποτε χωρίζει τους ανθρώπους, τις εσφαλμένες έννοιες της ιδιοκτησίας, της πατρίδας και της οικογένειας, έτσι ώστε να αποκτήσουμε την ελευθερία και την ευημερία που όλοι επιθυμούμε. Θα διδάξω μόνο την καθαρή αλήθεια. Δεν θα βάλω δόγματα στα μυαλά τους. Δεν θα αποκρύνω ούτε ίχνος αλήθειας. Δεν θα τους διδάξω τι να σκέφτονται αλλά πώς να σκέφτονται.”

Ο Φερρέρ ήταν αντίθετος στην κρατική και εκκλησιαστική εκπαίδευση:

“Οι κυβερνώντες ανέκαθεν ενδιαφέρονταν να ελέγξουν την εκπαίδευση

του λαού. Ήξεραν ότι η δύναμή τους βασιζόταν σχεδόν αποκλειστικά στο σχολείο και επέμεναν να διατηρούν το μονοπώλιό τους. Το σχολείο είναι ένα όργανο κυριαρχίας στα χέρια της άρχουσας τάξης.”

Το Σύγχρονο Σχολείο δεν είχε επιβραβεύσεις ή τιμωρίες, εξετάσεις ή βαθμούς – τα καθημερινά «βασανιστήρια» της συμβατικής εκπαίδευσης. Και επειδή η πρακτική γνώση είναι πιο χρήσιμη από τη θεωρητική, τα μαθήματα συχνά γίνονταν σε εργοστάσια, μουσεία ή στην ύπαιθρο. Στο σχολείο πήγαιναν ακόμα και γονείς, ενώ ο Φερρέρ σχεδίαζε ένα Λαϊκό Πανεπιστήμιο.

“Η ανώτατη εκπαίδευση, που προορίζεται για λίγους προνομιούχους, πρέπει να ανήκει σε όλο τον κόσμο, αφού ο κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στη γνώση και η επιστήμη, η οποία δημιουργείται από ερευνητές και εργαζόμενους όλων των χωρών και όλων των ηλικιών, δεν θα πρέπει να αποτελεί ταξικό προνόμιο.”

Το Σύγχρονο Σχολείο ήταν επίσης ένα κέντρο προπαγάνδας, ένα γήπεδο προπόνησης για την επαναστατική δράση:

“Δεν διαστάζουμε να πούμε ότι θέλουμε ανθρώπους που θα εξελίσσονται συνεχώς. Ανθρώπους ικανούς να καταστρέφουν και να ανανεώνουν τον περίγυρό τους και τον εαυτό τους: ανθρώπους των οποίων η μεγαλύτερη δύναμη θα είναι η πνευματική τους ανεξαρτησία, την οποία δεν θα εκχωρήσουν σε κανένα: πάντοτε διαθέσιμους για καλύτερα πράγματα, διψασμένους για τον θρίαμβο νέων ιδεών, ανθρώπους που να θέλουν να χωρέσουν πολλές ζωές μες στη μία ζωή που έχουν. Στόχος του σχολείου πρέπει να είναι το να δείξει στα παιδιά ότι θα υπάρχει τυραννία όσο ένα άτομο θα εξαρτάται από ένα άλλο.”

Σύντομα το σχολείο είχε 125 μαθητές και το παράδειγμά του διαδόθηκε. Μέχρι το 1905 υπήρχαν 50 παρόμοια σχολεία στην Ισπανία. Τη Μεγάλη Παρασκευή εκείνου του χρόνου, ο Φερρέρ ήταν επικεφαλής 1.700 παιδιών σε μια διαδήλωση για την ελεύθερη εκπαίδευση. Μέσα σε λίγες εβδομάδες η κυβέρνηση κινητοποιήθηκε και έκλεισε δια της βίας όλα τα σχολεία. Νωρίτερα, την ίδια εκείνη χρονιά, αναρχικοί είχαν πετάξει βόμβες δυο φορές στον Βασιλιά της Ισπανίας Αλφόνσο. Ένας απ' αυτούς, ο **Ματέο Μοράλ**, δούλευε στο τυπογραφείο του Σύγχρονου Σχο-

λείου και ήταν στενός φίλος του Φερρέρ. Εξαιτίας αυτού ο Φερρέρ φυλακίστηκε για ένα χρόνο. Με το που βγήκε από τη φυλακή, ταξίδεψε σε ολόκληρη την Ευρώπη διαδίδοντας το μήνυμα του Ελεύθερου Σχολείου.

Μετά την επιστροφή του στην Ισπανία, συνελήφθη και πάλι μετά την “Τραγική Εβδομάδα” του 1909, και οδηγήθηκε στο εκτελεστικό απόσπασμα. Αλλά ο θάνατός του δεν μείωσε καθόλου τη δύναμη των ιδεών του. “Σύγχρονα Σχολεία” όπως το δικό του ιδρύθηκαν στη Βρετανία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ιταλία, τη Γερμανία, την Ελβετία, την Πολωνία, την Τσεχοσλοβακία, τη Γιουγκοσλαβία, την Αργεντινή, τη Βραζιλία, το Μεξικό, την Κίνα, την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ.

ΤΟ ΜΟΝΤΕΡΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΣΤΕΛΤΟΝ

Στις ΗΠΑ τα επόμενα 50 χρόνια δημιουργήθηκαν περισσότερα από 30 τέτοια σχολεία. Το πιο γνωστό, στο Στέλτον του Νιου Τζέρσεϋ, λειτούργησε απ’ το 1913 μέχρι το 1953· το πλέον μακροχρόνιο πείραμα στην ιστορία της αναρχικής εκπαίδευσης και της κοινοβιακής ζωής. Ένας μαθητής, ο **Ρέι Μίλερ**, θυμάται:

“Αγόρια και κορίτσια κολυμπούσαν μαζί γυμνά για να είναι φυσιολογικά και να μην έχουν κόμπλεξ. Ένιωθα ότι οι αναρχικοί ήταν οι μόνοι άνθρωποι που είχαν τη σωστή αντίληψη για τη ζωή. Οι προσωπικές σχέσεις ήταν το σημαντικότερο πράγμα. Οι άνθρωποι ήταν ελεύθεροι να αναπτύξουν τις δυνατότητές τους. Δεν ζούσες σύμφωνα με αυστηρούς κανόνες, παρά μπορούσες να κάνεις ό,τι ήθελες, εφ’ όσον δεν έβλαπτες κανέναν.”

“Κάναμε τα πάντα μόνοι μας –ήμασταν κηπουροί, στοιχειοθέτες, μάγειροι– κάναμε τα πάντα με τα χέρια μας. Αντί απλώς να διαβάζουμε το ‘Όνειρο θερινής νυκτός, το παίζαμε, και μάλιστα στην ύπαιθρο. Συμμετείχαν και οι μεγάλοι. Ποτέ δεν απέφυγα να συμμετάσχω σε οτιδήποτε – ενώ αντίθετως αργότερα στο γυμνάσιο όλα μου φαινόταν σαν αγγαρεία. Τέσσερα χρόνια στο γυμνάσιο δεν έκανα ούτε έναν πραγματικό φίλο. Στο Στέλτον όλοι ήταν φίλοι μου. Δεν μπορώ να θυμηθώ τίποτα που να κάναμε στο γυμνάσιο ή κάποιον από τους καθηγητές μου εκεί, εκτός του ότι διαβάζαμε κάθε πρωί τη Βίβλο... το σχολείο ήταν ανούσιο. Αντίθετα, έχω τις καλύτερες αναμνήσεις απ’ το Στέλτον. Το Στέλτον δεν ήταν μόνο ένα σχολείο αλλά μια κοινότητα· δεν ήταν απλά εκπαίδευση – ήταν ζωή.”

ΜΟΝΤΕΡΝΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα ήταν μια εποχή έντονης επαναστατικής δραστηριότητας. Σε ολόκληρο τον κόσμο, από την Μόσχα μέχρι το Σαν Φρανσίσκο, η πίεση για ριζοσπαστικές αλλαγές έπαιρνε εκρηκτικές διαστάσεις.

Στη Ρωσία, η επανάσταση του 1905 έφερε την εμφάνιση των πρώτων εργατικών συμβουλίων – των Σοβιέτ. Το 1909 το βιομηχανικό κέντρο της Ισπανίας, η Βαρκελώνη, βρισκόταν σε ανοιχτή αναρχική εξέγερση. Οι γάλλοι εργάτες διαπνέονταν από το μαχητικό πνεύμα του αναρχοσυνδικαλισμού. Στις ΗΠΑ η δυναμική ΙWW φαινόταν ακαταμάχητη. Οι Μεξικάνοι χωρικοί, ξεσηκωμένοι από αναρχικά συνθήματα, ξεκινούσαν μια επανάσταση με απρόβλεπτες προεκτάσεις. Σημαντικός αριθμός εργατών της Νότιας Αμερικής ενστερνίζονταν τον αναρχοσυνδικαλισμό. Το βρετανικό φεμινιστικό κίνημα, στο οποίο συμμετείχαν πολλές αναρχικές γυναίκες, στρεφόταν προς την ακραία άμεση δράση στον αγώνα για κοινωνική ισότητα και ισότητα των φύλων. Η διεθνής καλλιτεχνική πρωτοπορία προσέγγιζε όλο και περισσότερο τις αναρχικές ιδέες στην ποίηση, τη λογοτεχνία, το θέατρο και τη ζωγραφική. Με Ελεύθερα Σχολεία σχεδόν σε κάθε χώρα, οι αναρχικές εκπαιδευτικές αρχές κέρδιζαν σε δημοτικότητα. Η υπάρχουσα τάξη πραγμάτων βαλλόταν επίμονα από παντού.

Την καταπληκτική ατμόσφαιρα εκείνης της εποχής μπορεί να τη νιώσει κανείς ριχνοντας έστω και μια ματιά στο μακρύ, θερμό καλοκαίρι της Εδουαρδιανής Αγγλίας του 1911. Ένα πρωτοφανές κύμα αναταραχών κατέκλυσε τη χώρα. Ξεκινώντας τον Ιούλιο απ' το λιμάνι του Σαουθάμπτον, μια απεργία των ναυτών εξαπλώθηκε ταχύτατα στο Λίβερπουλ και στο Χαλ, στους λιμενεργάτες και τους μυλωνάδες. Στο Χαλ η αύξηση μισθών που προσφέρθηκε στους 15.000 απεργούς έγινε δεκτή με την κραυγή: «*Πάμε να κάψουμε τις αποβάθρες!*». Ένας δημοτικός σύμβουλος που είχε ζήσει από κοντά την Παρισινή Κομμούνια, είπε ότι ποτέ δεν είχε δει τέτοιο πράγμα: «*ημίγυμνες γυναίκες με τα μαλλιά να ανεμίζουν, στριφογύριζαν στους δρόμους σπάζοντας και καταστρέφοντας!*».

Η απεργία εξαπλώθηκε στους σιδηροδρομικούς υπαλλήλους και στους περισσότερους εργαζόμενους στα μέσα μεταφοράς. Μέχρι τα μέσα Αυγούστου όλα τα σημαντικά λιμάνια και οι πόλεις είχαν εμπλακεί στην απεργία. Στην Ουαλία, ο στρατός πυροβόλησε και σκότωσε δύο απεργούς και μετά από οδομαχίες απέκτησε τον έλεγχο του Λίβερπουλ.

Μέχρι τις αρχές του Σεπτεμβρίου το θερμό κύμα είχε κοπάσει και η Αγγλία βρισκόταν σε κατάσταση ηρεμίας. Έπειτα, στις 5 Σεπτεμβρίου, σε ένα μικρό ουαλικό σχολείο, ένα σημείωμα που καλούσε σε αποχή από τα μαθήματα κυκλοφόρησε από χέρι σε χέρι. Όταν ο πρωταίτιος τιμωρήθηκε από τον δάσκαλο, οι συμμαθητές του εγκατέλειψαν την αίθουσα και κατέβηκαν στον δρόμο για να διαμαρτυρηθούν. Την επόμενη μέρα στα σχολεία του Λίβερπουλ έγιναν αποχές από τα μαθήματα και στη συνέχεια έγινε το ίδιο στα σχολεία του Μάντσεστερ. Από εκεί ο πυρετός εξαπλώθηκε νότια μέχρι το Πόρτσμουθ, βόρεια μέχρι τη Γλασκόβη και το Λείθ· μέχρι τα μέσα του Σεπτεμβρίου γίνονταν αποχές απ' τα μαθήματα σε τουλάχιστον 62 μικρές και μεγάλες πόλεις.

Σε ολόκληρη τη χώρα, παιδιά όλων των ηλικιών, ακόμα και τριχρονα, απείχαν απ' τα μαθήματα. Μόνο στο Νταντί, συμμετείχαν 1500 παιδιά. Τα αιτήματά τους μεταξύ άλλων ήταν, να σταματήσουν οι σωματικές τιμωρίες, να γίνονται λιγότερες ώρες μαθήματος, να δοθούν επιπλέον η-

μέρες διακοπών, καθώς και μαθητικός μισθός. Απολύτως αυτοοργανωμένα, με τους δικούς τους τρόπους επικοινωνίας, τα παιδιά έφτιαξαν απεργιακές επιτροπές, έκαναν πικετοφορίες και διαδηλώσεις, επιτέθηκαν στα σχολικά κτήρια και συγκρούστηκαν με απεργοσπάστες και με την αστυνομία. Μολονότι οι αποχές έληξαν σύντομα, έδειξαν ένα μέρος της έκτασης του ριζοσπαστικού αναβρασμού που υπήρχε στην κοινωνία τις παραμονές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Καθήκον των πατεράδων είναι να τιμωρούν τα απείθαρχα και ανυπότακτα παιδιά και οι κυβερνώντες μας μπορούν, πράγματι, να γίνουν πολύ αυστηροί πατεράδες. Ηγέτες όλων των ειδών –πολιτικοί, αφεντικά, γραφειοκράτες, ιερείς, στρατηγοί– σχεδίαζαν και προετοίμαζαν πυρετωδώς μια ιδιαίτερος σκληρή τιμωρία για τους ανυπότακτους υπηκόους τους, ως απάντηση στο κύμα της εξέγερσης που απείλησε να τους γκρεμίσει από τους θρόνους της εξουσίας τους.

Το μακελειό που ακολούθησε την ήττα της Παρισινής Κομμούνας ήταν μια προειδοποίηση του τι έμελλε να συμβεί. Η αστική τάξη, μολονότι θέλει να δείχνει έξυπνη, ευαίσθητη και πολιτισμένη, είναι ικανή για τέτοια απάνθρωπη βαρβαρότητα, μπροστά στην οποία ο κάθε φυσιολογικός άνθρωπος παραλύει απ' τη φρίκη. Πίσω από ένα προσωπίο πατριωτισμού, δημοκρατικότητας και πολιτισμού η άρχουσα τάξη οργάνωνε ένα σφαγείο στο οποίο, απ' το 1914 μέχρι το 1918, θα συγκεντρώνο-

νταν εξήντα εκατομμύρια άνθρωποι: πάνω από 8.000.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν και 16.000.000 τραυματίστηκαν. Η γαλλική κυβέρνηση, για παράδειγμα, έστειλε 8.500.000 ανθρώπους στα χαρακώματα. Νεκροί και τραυματίες: 4.500.000.

Τον πρώτο καιρό, ο κόσμος θαμπώθηκε από σημαίες, ζητωκραυγές και συνθήματα. Όμως μέχρι το 1917, οι επιζήσαντες είχαν απηυδύσει. Ολόκληρα γαλλικά συντάγματα εγκατέλειπαν τα οδοφράγματα και πήγαιναν προς το Παρίσι: επέστρεφαν στο μέτωπο μόνο υπό την πίεση του ιππικού και του πυροβολικού. Μαζικές ανταρσίες έφεραν τη Ρωσία στα πρόθυρα της επανάστασης. Ο 20ός αιώνας είχε αρχίσει για τα καλά.

«Συνέχεια ηγέτες... ας προσπαθήσουμε μια φορά χωρίς αυτούς...»

Ο νέος αιώνας βρήκε τη Ρωσία να μασιτίζεται από ένα λιμό που ανάγκαζε τους χωρικούς να κλέβουν σιτηρά και να κάνουν πλιάτσικο στα σπίτια των κυρίων τους. Η οικονομική ύφεση έπληξε τις βόρειες πόλεις, όπου ανθούσε το εμπόριο υφασμάτων, και τα ορυχεία, τις πετρελαιοπηγές, τα εργοστάσια και τα λιμάνια του νότου. Το 1903 οι εργάτες στις πετρελαιοπηγές του Μπακού συγκρούστηκαν με την αστυνομία. Ξεκινώντας από την Οδησό η γενική απεργία εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την Ουκρανία. Ο Υπουργός Παιδείας και ο Υπουργός Εσωτερικών δολοφονήθηκαν. Φοιτητές και νεαροί εργάτες, αποφασισμένοι να καταστρέψουν την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, στράφηκαν στα γραπτά του Μπακούνιν και του Κροπότκιν για να αντλήσουν ιδέες και, με δυναμική και περίστροφα, ρίχτηκαν ενάντια στο κράτος.

Το 1905, ο καταστροφικός Ρωσοϊαπωνικός Πόλεμος έφερε χιλιάδες ανθρώπους να διαμαρτύρονται στους δρόμους της Πετρούπολης. Περίπου χίλιοι απ' αυτούς δολοφονήθηκαν ή τραυματίστηκαν από στρατιώτες. Η είδηση για το έγκλημα της "Αιματοβαμμένης Κυριακής" μαθεύτηκε απ' άκρη σ' άκρη στη Ρωσία. Από την πρώτη στιγμή εμφανίστηκαν Εργατικά Συμβούλια –τα **Σοβιέτ**– για να συντονίσουν τη μαχητική δράση. Οι εργαζόμενοι, πολλοί από τους οποίους είχαν έρθει πρόσφατα από την ύπαιθρο για να βρουν δουλειά στα τεράστια νέα εργοστάσια, εξέλεξαν αντιπροσώπους μέσα από τις δικές τους τάξεις, τους οποίους μπορούσαν να εμπιστευτούν και είχαν τη δυνατότητα να τους ανακαλέσουν ανά πάσα στιγμή εάν δεν τους ικανοποιούσαν. Οι απεργίες παρέλυσαν την παραγωγή· καταπιεσμένες εθνικές ομάδες στις παραμεθώριες περιοχές ξεγέρθηκαν, οι χωρικοί έκαιγαν και λεηλατούσαν, και στη Μόσχα ξέσπασε εξέγερση.

Η εξέγερση, καίτοι βραχύβια, ενέπνευσε το νέο αναρχικό κίνημα. Παρά την αυξανόμενη καταστολή, τα "Αποσπάσματα Μάχης" έκαναν επιδρομές σε οπλοπωλεία και οπλοστάσια, ψάχνοντας για τα πιστόλια "Μπράουνινγκ" που ποθούσαν. Αξιωματούχοι, αστυνομικοί και αφεντικά δολοφονήθηκαν και έγιναν αμέτρητες «απαλλοτριώσεις» τραπεζών

και σπιτιών πλουσίων. Το πιστολίδι με την αστυνομία τελείωνε με θάνατο, φυλάκιση ή βασανιστήρια.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗ

Τον Φεβρουάριο του 1917, ξέσπασαν στην Πετρούπολη βίαιες ταραχές για το ψωμί, στις οποίες συμμετείχαν οι γυναίκες της πόλης. Ξέσπασαν απεργίες και ο λαός ξεσηκώθηκε ενάντια στην κυβέρνηση. Σύντομα, ο στρατός ενώθηκε με τους εξεγερμένους και ξαναδημιουργήθηκαν Σοβιέτ. Ο Τσάρος παραιτήθηκε από τον θρόνο, και δημιουργήθηκε μια Προσωρινή Κυβέρνηση. Αυτή η επανάσταση, όπως παρατήρησε ένας από τους συμμετέχοντες, ήταν «ένα εντελώς αυθόρμητο φαινόμενο, διόλου ένα αποτέλεσμα κομματικής προπαγάνδας». Οι άνθρωποι «φλέγονταν από ένα αίσθημα απεριόριστης ελευθερίας, ένα αίσθημα απελευθέρωσης από τους περιορισμούς της κοινωνίας τους».

Οι εργάτες του τεράστιου εργοστάσιου Ποντίλωφ διαδήλωσαν με το σύνθημα «κάτω η εξουσία και ο καπιταλισμός» γραμμένο σε μαύρο πανό. Οι ναύτες του στόλου της Βαλτικής ενώθηκαν με αναρχικές ομάδες εργατών από την περιφέρεια Βιμπόργκ και με τους εργάτες των ναυπηγείων της Κρονστάνδης. Οι αναρχικοί κατέλαβαν τα μέγαρα των πλουσίων. Ένα από αυτά έγινε το «Σπίτι της ανάπαυσης», με αίθουσες ανάγνωσης, συζητήσεων και αναψυχής, και μια παιδική χαρά στον κήπο. Η Προσωρινή Κυβέρνηση διέταξε τους αναρχικούς να εγκαταλείψουν το κτήριο, αλλά πενήντα ναύτες από την Κρονστάνδη έσπευσαν να τους υπερασπιστούν και οι εργάτες του Βιμπόργκ διαδήλωσαν ενάντια στην εκδίωξή τους απ' το σπίτι. Όταν οι αρχές καταδίκασαν την ενέργεια των αναρχικών να καταπατήσουν την κατοικία «χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των ιδιοκτητών», αυτοί απελευθέρωσαν τους φυλακισμένους μια παρακείμενης φυλακής και τους καλωσόρισαν στο μέγαρο.

Τα κυβερνητικά στρατεύματα επιτέθηκαν σκοτώνοντας έναν αναρχικό και συλλαμβάνοντας εξήντα ναύτες και εργάτες, προκαλώντας την εξέγερση του Ιούλη.

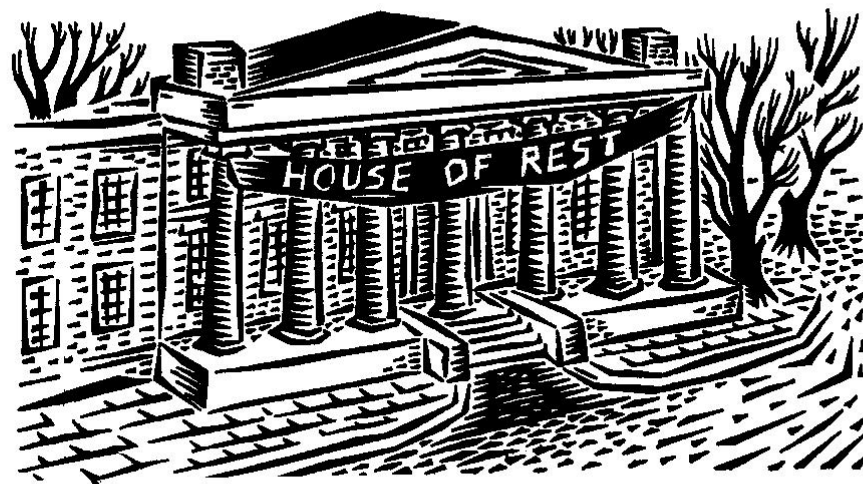
Οπλισμένοι ναύτες, στρατιώτες και εργάτες απαίτησαν δικαιοσύνη για τους διωκόμενους αναρχικούς. Οι αναρχικοί της Κρονστάνδης παρότρυναν το 1ο Σύνταγμα Πυροβολικού να ξεκινήσει μια καινούργια εξέγερση, ενώ ο Τρότσκι χρειάστηκε να διασώσει έναν υπουργό που τον είχαν απαγάγει οι ναύτες της Κρονστάνδης.

ΟΚΤΩΒΡΗΣ

Με την επιστροφή του στη Ρωσία, τον Απρίλη του 1917, ο Λένιν οσμίστηκε τον αναρχισμό στην ατμόσφαιρα. Αμέσως ακολούθησε το ρεύμα με τις λεγόμενες *Θέσεις του Απρίλη*, οι οποίες καλούσαν να αντικατασταθεί η κυβέρνηση από τα Σοβιέτ και ο στρατός και η αστυνομία από μια πολιτοφυλακή. Οι μαρξιστές σύντροφοί του έμειναν εμβρόντητοι. Όπως είπε κάποιος:

“Ο Λένιν έγινε τώρα υποψήφιος για έναν ευρωπαϊκό θρόνο που παρέμενε κενός εδώ και 30 χρόνια – τον θρόνο του Μπακούνιν! Τα καινούργια λόγια του Λένιν φέρνουν έναν παλιό αντίλαλο – τις απαρχαιωμένες αλήθειες του πρωτόγονου αναρχισμού.”

Τρόμαξαν ακόμη περισσότερο με το βιβλίο του Κράτος και Επανάσταση, στο οποίο προέτρεπε τους χωρικούς να αυτοοργανωθούν ελεύ-

θερα σε κομμούνες, εξαλείφοντας τον καπιταλισμό και μεταβιβάζοντας τον έλεγχο της οικονομίας σε «ολόκληρη την κοινωνία». «Όσο υπάρχει κράτος», διακήρυξε ο Λένιν, «δεν υπάρχει ελευθερία· και όταν θα υπάρχει ελευθερία, δεν θα υπάρχει κράτος».

Τα λόγια του Λένιν έπεισαν τους αναρχικούς να συνταχθούν με τους μπολσεβίκους στην ανατροπή της Προσωρινής Κυβέρνησης. Περιφρονώντας τις εκλογές για τη Συντακτική Συνέλευση, δεδομένου ότι «η πολιτική εξουσία δεν αξίζει ούτε ένα κλούβιο αυγό», οι αναρχικοί προέτρεπαν τους εργάτες να καταλάβουν τα εργοστάσια και τους χωρικούς τη γη. Όπως έγραψε μια αναρχική:

«*Τέρμα τα λόγια! Τέρμα τα ψηφίσματα! Ζήτω η πράξη! Ζήτω η δημιουργική δουλειά των μαζών που μοχθούν!*».

Οι αναρχικοί ακολούθησαν την Επαναστατική Στρατιωτική Επιτροπή του Τρότσκι, που τον Οκτώβρη οργάνωσε την ανατροπή της κυβέρνησης.

ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Όμως ο μήνας του μέλιτος μεταξύ αναρχικών και μπολσεβίκων έληξε την επόμενη μέρα. Σχηματίστηκε εγκαίρως ένα παντοδύναμο Κεντρικό Σοβιέτ, που αποτελούνταν, όμως, μόνο από μπολσεβίκους.

Τώρα οι αναρχικοί έκαναν λόγο για ένα «*τρίτο και τελευταίο στάδιο της επανάστασης*», και οι ναύτες της Κρονστανδής προειδοποιούσαν ότι θα μπορούσαν κάλλιστα να στρέψουν τα κανόνια τους προς την μπολσεβίκικη κυβέρνηση, όπως είχαν κάνει και εναντίον της προσωρινής. Όπως έλεγαν, «*Εκεί που αρχίζει η εξουσία, τελειώνει η επανάσταση*».

Σε ολόκληρη τη Ρωσία οι αναρχοσυνδικαλιστικές αρχές των εργοστασιακών επιτροπών και του εργατικού ελέγχου κέρδιζαν οπαδούς, ιδίως στα ναυπηγεία και στα λιμάνια, στα αρτοποιεία, στα ορυχεία και ανάμεσα στους εργαζόμενους των ταχυδρομείων και του τηλεγράφου. Στην αρχή οι μπολσεβίκοι υποστήριζαν αυτές τις ιδέες, αλλά με το που βρέθηκαν στην εξουσία πίεζαν για συγκεντρωτικό κρατικό έλεγχο. Οι αναρχικοί, επαναλαμβάνοντας τα λόγια του Μπακούιν, κατηγορούσαν τους μπολσεβίκους ως «*διοικητές διανοσόμενους*» που ανέβηκαν στην εξουσία στις πλάτες των εργατών και των αγροτών. Μέχρι την άνοιξη του 1918, η ρήξη ήταν ολοκληρωτική. Μια νύχτα του Απριλίου, η Τσεκά –η μυστική αστυνομία των μπολσεβίκων– εισέβαλε σε είκοσι έξι αναρχικά στέκια στη Μόσχα.

Στο «*Σπίτι της Αναρχίας*», οι Μαύροι Φρουροί αντιστάθηκαν, σκοτώνοντας 12 αστυνομικούς, αλλά 50 αναρχικοί σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν και 500 ρίχτηκαν στη φυλακή.

ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Οι αναρχικοί, ξεφεύγοντας από την μπολσεβίκικη τρομοκρατία, κατευθύνθηκαν προς την «*κοιτίδα*» του κινήματος, τις «*άγριες εκτάσεις*» της Ουκρανίας. Το φθινόπωρο του 1918 δημιουργήθηκε στο Χάρκοβο η **Ναμπάτ**, η Συνομοσπονδία Αναρχικών Οργανώσεων. Καταγγέλλοντας το κόμμα των μπολσεβίκων ως ένα «*επίσημο, διοικητικό-πολιτικό κι ακόμα*

αστυνομικό μηχανισμό του καινούργιου αφεντικού-εκμεταλλευτή – του κράτους», η Ναμπάτ καλούσε σε παγκόσμια επανάσταση που θα βασιζόταν σε ελεύθερες ομοσπονδίες αστικών και αγροτικών κοινοτήτων.

Πρώτα, όμως, έπρεπε να νικηθούν τα στρατεύματα των «Λευκών» –των αντεπαναστατικών δυνάμεων που εισέβαλαν με την υποστήριξη και στρατιωτική βοήθεια των Βρετανών, Γάλλων, Αμερικανών και άλλων ξένων. Ο εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στον Κόκκινο Στρατό του Τρότσκι και στους Λευκούς μαινόταν σε ολόκληρη την Ουκρανία. Η Ναμπάτ πολεμούσε ανεξάρτητα, με έναν αναρχικό αντάρτικο στρατό, ο πυρήνας του οποίου ήταν η αντάρτικη ομάδα του Μάχνο.

ΜΑΧΝΟ

Το 1908 ο Νέστωρ Μάχνο είχε καταδικαστεί σε ισόβια για τη δολοφονία ενός αστυνομικού διευθυντή. Απελευθερώθηκε το 1917 και εκλέχτηκε επικεφαλής του Σοβιέτ των Αγροτών και των Εργατών του Γκουλιάι Πόλε. Με μια ένοπλη ομάδα να πορεύεται πίσω από ένα τεράστιο μαύρο πανό που έγραφε «Ελευθερία ή Θάνατος – Η γη στους αγρότες, τα εργοστάσια στους εργάτες», ο Μάχνο ξεκίνησε να αναδιανέμει τα κτήματα στους χωρικούς. Το 1918, όταν στρατεύματα των Αυστριακών και Λευκών εισέβαλαν στην Ουκρανία, οι αντάρτες του Μάχνο αντιστάθηκαν: «Θα νικήσουμε, όχι για να ακολουθήσουμε το παράδειγμα του παρελθόντος και ν' αφήσουμε την τύχη μας σε κάποιους νέους ηγέτες,

αλλά για να την πάρουμε στα χέρια μας και να ζήσουμε τις ζωές μας σύμφωνα με τη δική μας θέληση και σύμφωνα με το πώς αντιλαμβανόμαστε την αλήθεια.»

Μέχρι την επόμενη άνοιξη οι εισβολείς είχαν απωθηθεί και το Γκουλιάι Πόλε ήταν ελεύθερο από εξωτερική επιβολή. Οργανώνοντας τοπικές συνελεύσεις χωρικών, εργατών και ανταρτών, ο Μάχνο ξεκίνησε να εγκαθιδρύει αναρχικές κομμούνες, βασισμένες στην ισότητα και την αλληλοβοήθεια.

Αρχικά οι μπολσεβίκοι τον χαιρέτησαν ως «γενναίο αντάρτη» και «μεγάλο επαναστάτη», στη συνέχεια όμως του επιτέθηκαν σαν «αναρχοληστή».

Στάλθηκαν δυο πράκτορες της Τσεκά για να τον δολοφονήσουν, αλλά συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν.

Όταν ο Μάχνο προσκάλεσε άνδρες του Κόκκινου Στρατού στο Συνέδριο, ο Τρότσκι εξοργισμένος τον κήρυξε παράνομο, απαγόρευσε το Συνέδριο και έστειλε στρατεύματα να διαλύσουν τις αναρχικές κομμούνες.

Την ίδια στιγμή, οι Λευκοί εισέβαλαν ξανά και κατευθύνθηκαν προς τη Μόσχα. Μπολσεβίκοι και αναρχικοί παρέβαιναν, ωστόσο ο στρατός του Μάχνο αντεπιτέθηκε επιτυχώς. Στον Τρότσκι δόθηκε χρόνος για να αναδιοργανώσει τον Κόκκινο Στρατό.

Μέχρι τα Χριστούγεννα οι Λευκοί είχαν εκδιωχθεί. Οι αναρχικοί του Μάχνο γρήγορα μπήκαν στο Αικατερινοσλάβ, άνοιξαν τις φυλακές και είπαν στον λαό ότι στο εξής είναι ελεύθερος να οργανώσει τη ζωή του. Διακηρύχθηκε η ελευθερία του λόγου, του τύπου και των συναθροίσεων για όλους εκτός από τα εξουσιαστικά κόμματα, τα οποία διαλύθηκαν. Τους μπολσεβίκους τους συμβούλεψαν «να πάνε κάνουν καμιά τίμια δουλειά».

“Είναι στο χέρι των εργατών και των αγροτών να αυτοοργανωθούν και να επιτύχουν αλληλοκατανόηση σε όλες τις πτυχές της ζωής τους με οποιοδήποτε τρόπο κρίνουν σωστό. Αρκετούς ηγέτες είχαμε! Ας προσπαθήσουμε μια φορά χωρίς αυτούς!”

Εναντίον ο Τρότσκι κήρυξε παράνομο τον Μάχνο, και για ένα οχτάμηνο μαινόταν σοβαρές μάχες, ώσπου εισέβαλαν οι Λευκοί γι’ άλλη μια φορά. Ο Τρότσκι ζήτησε τη βοήθεια του Μάχνο, και σε αντάλλαγμα υποσχέθηκε να απελευθερώσει όλους τους φυλακισμένους αναρχικούς και να δώσει πλήρη ελευθερία της έκφρασης, αρκεί να μην προπαγανδιζόταν η ανατροπή της μπολσεβίκικης κυβέρνησης. Οι Λευκοί τελικά ηττήθηκαν.

Με τη νίκη εξασφαλισμένη, ο Τρότσκι εκτέλεσε όλους τους Μαχνοβίτες στρατιωτικούς διοικητές, επιτέθηκε στο στρατηγείο του Μάχνο και το κατέστρεψε ολοσχερώς. Η Τσεκά συνέλαβε μέλη της Ναμπάτ στο Χάρκοβο· σε ολόκληρη τη Ρωσία, αναρχικοί σύλλογοι, ομάδες και γραφεία εφημερίδων δέχτηκαν επιδρομές και έκλεισαν. Ο Μάχνο, αν και βαριά τραυματισμένος, μαζί με τα απομεινάρια του αντάρτικου στρατού του, ξέφυγε από τους μπολσεβίκους για έναν ολόκληρο χρόνο. Κατέφυγε τελικά στο Παρίσι και πέθανε το 1934, αλκοολικός και φυματικός.

Οι επιζήσαντες αναρχικοί εξαπέλυσαν μια εκστρατεία τρόμου κατά των μπολσεβίκων. Τον Σεπτέμβρη του 1921, ανατίναξαν το αρχηγείο του κομμουνιστικού κόμματος στη Μόσχα σκοτώνοντας και τραυματίζοντας 67 άτομα.

ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ

Στη διάρκεια του 1920 έγιναν αγροτικές εξεγέρσεις ενάντια στους μπολσεβίκους σε 22 επαρχίες, και υπήρχαν 118 εστίες αντίστασης. Στην επαρχία Ταμπόφ η Εργατική Ένωση Χωρικών έλεγχε την περιοχή για έναν χρόνο, ώσπου ηττήθηκε από μια μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επέμβαση το 1921.

Η μπολσεβίκικη πολιτική της επιβολής του «Πολεμικού κομμουνισμού», που εφαρμόστηκε απ’ τον Κόκκινο Στρατό, δημιούργησε συνθήκες πολύ χειρότερες από αυτές που υπήρχαν πριν την επανάσταση· τα δημοκρατικά κατάσχονταν και οι χωρικοί μαστιγώνονταν και εκτελούνταν μαζικά. Το λαϊκό μίσος γι’ αυτό το νέο σύστημα, στο χωριό και το εργοστάσιο, επικεντρώθηκε σε ένα πρόσωπο: στον Τρότσκι, τον ηγέτη του Κόκκινου Στρατού.

Στη διάρκεια της θητείας του ως αρχηγού του στρατού, ο Τρότσκι ανέπτυξε μερικές ανησυχητικές νέες μαρξιστικές ιδέες, που τον τοποθετούσαν στα δεξιά των μπολσεβίκων. Κατά τη άποψή του, το νέο σοσιαλιστικό κράτος θα έπρεπε να γίνει «η πιο ανελέητη μορφή διακυβέρνησης που μπορεί κανείς να διανοηθεί». Ο ίδιος ο σοσιαλισμός οριζόταν ως «η οργάνωση των εργατών σε νέες γραμμές παραγωγής, η προσαρμογή τους σ’ αυτές, και η επανεκπαίδευσή τους, με στόχο μια συνεχή αύξηση της παραγωγικότητας». Δικαιολογούσε αυτήν την επιστροφή στη δουλοπαροικία ισχυριζόμενος ότι: «από ορισμένες συνθήκες, η δουλειά σήμαινε πρόοδο», επειδή «οδηγούσε σε αύξηση της παραγωγής». Ο Κόκκινος Στρατός ήταν το μέσο για να εξασφαλιστεί η πολυπόθητη αυτή αύξηση. Οι εργάτες θα «στρατιωτικοποιούνταν». Οι μη εργαζόμενοι — «οι λιποτάκτες από το μέτωπο της εργασίας» — θα έπρεπε «να συγκεντρώνονταν σε πειθαρχικά τάγματα· αλλιώς, να στέλνονται σε στρατόπεδα συγκέντρωσης». Οι ιδέες αυτές, για λόγους ακατανόητους στον Τρότσκι,

δεν έγιναν δεκτές με ενθουσιασμό από τους βιομηχανικούς εργάτες της Ρωσίας.

ΚΡΟΝΣΤΑΝΔΗ

Ένας χρόνιος λιμός σάρωνε τώρα μια Ρωσία κυριαρχούμενη από ένα άκαμπτο μονοκομματικό κράτος. Οι εργοστασιακές επιτροπές και οι συνελύσεις των χωριών είχαν σιγήσει και ο εργατικός έλεγχος είχε αποκηρυχτεί. Η Τσεκά συγκέντρωνε χιλιάδες επαναστάτες σε στρατόπεδα, ή απλώς τους εκτελούσε επί τόπου.

Τον Φεβρουάριο του 1921, οι εργάτες της Πετρούπολης κατέβηκαν στους δρόμους για να διαμαρτυρηθούν. Οι μπολσεβίκοι επέβαλλαν απαγόρευση της κυκλοφορίας και κήρυξαν στρατιωτικό νόμο. Η ναυτική βάση κοντά στην Κρονστάνδη έστειλε αντιπροσώπους να ενωθούν με τους εργάτες. Τον Μάρτιο, οι ναύτες της στασίασαν. «*Εν όψει του γεγονότος ότι τα παρόντα Σοβιέτ δεν εκφράζουν τη θέληση των εργατών και των αγροτών*», μοίρασαν ένα πρόγραμμα 15 θέσεων για να αναζωογονηθεί η επανάσταση:

1. Νέες εκλογές στα Σοβιέτ με μυστική ψηφοφορία και ελεύθερο προεκλογικό αγώνα για όλους τους εργάτες και τους αγρότες.
2. Ελευθερία του λόγου και του τύπου για όλους τους εργάτες και αγρότες, για τους αναρχικούς και τα αριστερά σοσιαλιστικά κόμματα.
3. Ελευθερία συγκεντρώσεων στα εργατικά συνδικάτα και στις αγροτικές συγκεντρώσεις.
4. Σύγκληση μιας εξωκομματικής συνδιάσκεψης των εργατών, των στρατιωτών του Κόκκινου Στρατού και των ναυτών της Πετρούπολης, της Κρονστάνδης και της επαρχίας της Πετρούπολης.
5. Απελευθέρωση όλων των πολιτικών κρατουμένων των σοσιαλιστικών κομμάτων καθώς και όλων των εργατών, αγροτών, στρατιωτών και ναυτών που φυλακίστηκαν εξ αιτίας των εργατικών και αγροτικών κινημάτων.
6. Εκλογή μιας επιτροπής η οποία θα επανεξετάσει όλες τις περιπτώ-

"KRONSTADT"

RESOLUTION

σεις των κρατουμένων σε φυλακές ή σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

7. Κατάργηση όλων των πολιτικών τμημάτων στις ένοπλες δυνάμεις. Κανένα κόμμα δεν θα πρέπει να έχει ειδικά προνόμια ή να λαμβάνει κρατική οικονομική ενίσχυση για να προπαγανδίζει τις ιδέες του. Αντ' αυτού, να ιδρυθούν μορφωτικές και εκπαιδευτικές επιτροπές που θα εκλέγονται κατά τόπους και θα χρηματοδοτούνται από το κράτος,

8. Κατάργηση όλων των μπλόκων στους δρόμους που συνδέουν τις πόλεις και την ύπαιθρο.

9. Ίση προμήθεια τροφίμων για όλους τους εργαζόμενους, πλην εκείνων που κάνουν ανθυγιεινές εργασίες.

10. Κατάργηση όλων των κομμουνιστικών αποσπασμάτων σε όλες τις μονάδες του στρατού, καθώς και των κομμουνιστικών φρουρών στα εργοστάσια και στους μύλους. Σε περίπτωση που κριθεί αναγκαία η ύπαρξη τέτοιων φρουρών ή αποσπασμάτων, θα ορίζονται στο στρατό από τους στρατιώτες και στα εργοστάσια από τους εργάτες.

11. Πλήρης ελευθερία δράσης των αγροτών όσον αφορά στη γη τους, και δικαίωμα να έχουν ζώα, υπό τον όρο ότι θα τα συντηρούν με δικιά τους μέσα και δεν θα προσλαμβάνουν μισθωτούς εργαζόμενους.

12. Να ζητηθεί από όλες τις στρατιωτικές μονάδες, συμπεριλαμβανομένων των ευελπίδων, να εγκρίνουν το πρόγραμμά μας.

13. Να δοθεί από τον τύπο ευρεία δημοσιότητα στο πρόγραμμά μας.

14. Να οριστούν περιοδεύουσες εργατικές επιτροπές ελέγχου.

15. Να επιτραπεί η βιοτεχνική παραγωγή, χωρίς τη χρήση μισθωτής εργασίας.

Η απάντηση του Τρότσκι ήταν άμεση: μια αεροπορική επιδρομή, την οποία ακολούθησαν ημέρες άγριων κανονιοβολισμών και ακόμα περισσότερων βομβών. Η φρουρά και οι πολίτες της Κρονστάνδης απάντησαν με μανία στα πυρά και ετοιμάζονταν να αντιμετωπίσουν την επικείμενη σφοδρή επίθεση του Κόκκινου Στρατού.

Η επίθεση ξεκίνησε στις 8 Μαρτίου. Δύο τάγματα του 561ου Συντάγματος προωθήθηκαν κατά μήκος του πάγου, αλλά καθώς έφταναν στις γραμμές των επαναστατών παραδόθηκαν, αφήνοντας τους αξιωματικούς τους να επιστρέψουν μόνοι τους. Στη συνέχεια, το Σύνταγμα της Ορχάνα αρνήθηκε να επιτεθεί. Και όταν δύο ακόμη συντάγματα προτίμησαν να στασιάζουν και να μην προχωρήσουν, αποπλίστηκαν δια της βίας.

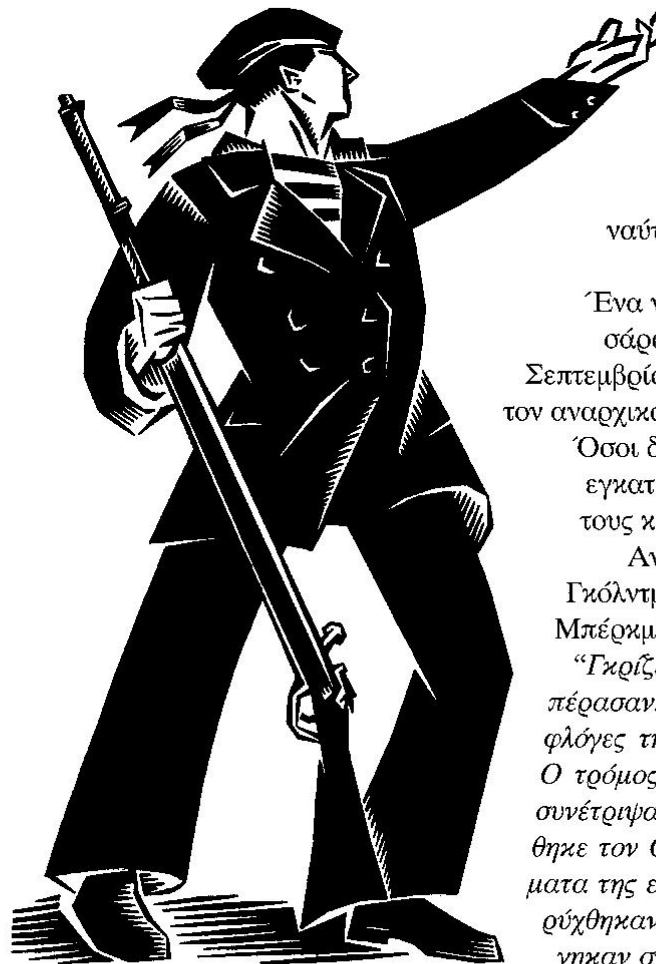
Στο μεταξύ, το πυροβολικό του Τρότσκι συνέχιζε να σφυροκοπά την Κρονστάνδη. Καίτοι «αναδιοργανωμένο», το 561ο Σύνταγμα αρνήθηκε και πάλι να πολεμήσει «ενάντια στα αδέρφια μας». Μερικές μονάδες του Κόκκινου Στρατού έχασαν τους μισούς άνδρες από φίλια πυρά – πίσω τους έβαλλαν πολυβόλα «για να εμποδίσουν την παράδοσή τους στους αντίρτες».

Αντιμέτωποι με το ενδεχόμενο ανταρσίας, οι μπολσεβίκοι έστειλαν «αξιόπιστα» στρατεύματα από τη μακρινή Κιργισία και το Μπασκίρ, προτού ο διοικητής τους Τουχασέφσκι ετοιμαστεί για την τελική επίθεση στους εξαντλημένους απ' την πολιορκία εξεγερμένους.

Στις 16 Μαρτίου, ένα τετράωρο μπαράζ του πυροβολικού, που συνοδεύτηκε με επίθεση από αέρος, ξεκίνησε την επίθεση. Τα μεσάνυχτα προέλασε ο Κόκκινος Στρατός. Χρειάστηκαν πέντε ώρες για να καταφέρει να μπει στην πόλη, και 24 ώρες σφοδρών και τρομερών οδομαχιών προτού μπορέσουν να καταβάλουν την πολιτοφυλακή των ναυτών

και των εργατών.

Τα επίσημα στοιχεία μιλάνε για τουλάχιστον 5.000 νεκρούς και τραυματίες απ' την πλευρά της κυβέρνησης. Δεν θα μάθουμε ποτέ τις απώλειες των επαναστατών. Χιλιάδες πέθαναν ή εξαφανίστηκαν στα «επαναστατικά δικαστήρια» που ακολούθησαν.

Οχτώ χιλιάδες άτομα διέφυγαν πάνω απ' τον πάγο από την Κρονστάνδη στην Φινλανδία, και δεκαπέντε χιλιάδες ναύτες εκδιώχτηκαν από τον στόλο. Ένα νέο κύμα συλλήψεων σάρωσε τη χώρα. Στις 21 Σεπτεμβρίου η Τσεκά εκτέλεσε τον αναρχικό ποιητή **Λεβ Τσέρνι**. Όσοι διέφυγαν τη σύλληψη εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και έζησαν εξόριστοι. Ανάμεσά τους η Έμμα Γκόλντιμαν και ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν ο οποίος έγραψε: «Γκρίζες είναι οι μέρες που πέρασαν. Μία προς μία οι φλόγες της ελπίδας έσβησαν. Ο τρόμος και ο δεσποτισμός συνέτριψαν τη ζωή που γεννήθηκε τον Οκτώβρη. Τα συνθήματα της επανάστασης αποκηρύχθηκαν, τα ιδανικά της πνίγηκαν στο αίμα του λαού. Η πνοή του χθες καταδικάζει εκατομμύρια σε θάνατο· η σκιά του σήμερα κρέμεται σαν μαύρο σύννεφο πάνω απ' τη χώρα. Η δικτατορία ποδοπάτησε τις μάζες. Η επανάσταση

είναι νεκρή· το πνεύμα της κλαίει στην ερημιά... Έχω αποφασίσει να φύγω από τη Ρωσία.”

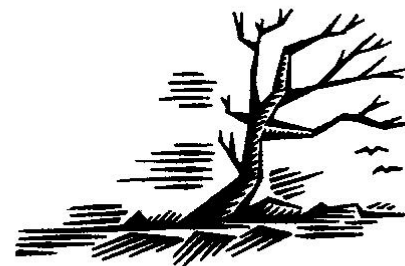
Στις 8 Φεβρουαρίου του 1921, ο Πιοτρ Κροπότκιν πέθανε από πνευμονία. Η πρόταση του Λένιν να γίνει η κηδεία δημοσία δαπάνη αγνοήθηκε, και 20.000 άνθρωποι πορεύτηκαν πίσω απ' το φέρετρό του, στην τελευταία πορεία αναρχικών που έγινε στη Μόσχα. Κρατούσαν μαύρα πανό που διακήρυσσαν το μίσος τους για τη νέα τάξη πραγμάτων: «Όπου υπάρχει εξουσία, δεν υπάρχει ελευθερία» και «Η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο των ίδιων των εργατών». Καθώς η πομπή περνούσε μπροστά απ' τη φυλακή Μπουτύρκι οι κρατούμενοι τραγουδούσαν αναρχικά τραγούδια, χτυπώντας τα κάγκελα των κελιών τους.

Οι αναρχικοί επηρέασαν πάρα πολύ τη λαϊκή επανάσταση, γιατί οι στόχοι τους συνέπιπταν με την επιθυμία του λαού να σαρωθεί το κράτος και το κεφάλαιο.

Για ένα σύντομο χρονικό διάστημα φαινόταν πιθανό ότι μια κοινωνική επανάσταση θα κατέστρεφε κάθε εξουσία και θα δημιουργούσε μια αποκεντρωμένη κοινωνία, εθελοντικά συνεργαζόμενων ελεύθερων ατόμων. Όμως η προειδοποίηση των αναρχικών ότι η εξουσία διαφθείρει όλους όσοι την ασκούν –ότι η εξουσία καταπνίγει το επαναστατικό πνεύμα και στερεί την ελευθερία των ανθρώπων– αγνοήθηκε.

Έτσι, ένας νέος δεσποτισμός αναδύθηκε απ' τις στάχτες του τσαρικού κράτους. Με την ήττα της Κρονστάνδης ολοκληρώθηκε η τελευταία πράξη του αγώνα για ελευθερία στη Ρωσία. Όπως δήλωσε ο Λένιν: «*Ηρθε η ώρα να βάλουμε ένα τέλος στις αντιπολιτεύσεις, να βάλουμε μια ταφόπλακα. Αρκετά με τις αντιπολιτεύσεις*». Αυτό ήταν το πραγματικό επίτευγμα των μπολσεβίκων – το ότι κατάφεραν τόσο γρήγορα και τόσο ολοκληρωτικά να ανακόψουν την επανάσταση, και στη θέση της να επιβάλουν μια ανταρχική εξουσία. Όπως έγραψε από την εξορία ο Αλεξάντερ Μπέρκμαν: «*Ο μπολσεβικισμός ανήκει στο παρελθόν, το μέλλον ανήκει στον λαό και στην ελευθερία του*».

OKTO

ΝΤΑΝΤΑ

«Η ολοκληρωτική άρνηση όλων όσα υπήρχαν πριν...»

Η ουδέτερη Ελβετία, όσο διαρκούσε ο πόλεμος, ήταν ένας παράδεισος για τους ριζοσπάστες, λιποτάκτες, ειρηνιστές και καλλιτέχνες που ήθελαν να ξεφύγουν απ' το παρανοϊκό μακελειό. Το 1916, στο Καμπαρέ Βολταίρ της Ζυρίχης, ένας νεαρός ποιητής και σκηνοθέτης θεάτρου, ο **Χούγκο Μπαλ**, και η **Έμυ Χένινγκς**, χορεύτρια και τραγουδίστρια του καμπαρέ, ξεκίνησαν ένα κίνημα που στόχευε, μέσω της καταστροφής της Τέχνης, να επιτεθεί σε ολόκληρη την αστική τάξη πραγμάτων.

Μια πλειάδα καλλιτεχνών, εκπροσώπων διαφόρων κινήματων όπως ο κυβισμός, ο εξπρεσιονισμός, ο μετασυμβολισμός και ο φουτουρισμός, που συναποτελούσαν τη διεθνή ριζοσπαστική καλλιτεχνική πρωτοπορία, έλκονταν από το Καμπαρέ. Στις 14 Ιουλίου, ο αναρχικός ποιητής **Τριστάν Τζαρά** απάγγειλε με στόμφο το *Μανιφέστο του Κυρίου Πυροσβεστήρα*. Το Νταντά ήταν γεγονός. Το «ποίημα» εκείνο επιχειρούσε, δημιουργώντας κλίμα χάους, αταξίας και κραυγαλέων αντιφάσεων, να καταστρέψει –να «αρνηθεί»– την κατεστημένη τάξη πραγμάτων. Τα ντανταϊστικά σουαρέ γίνονταν όλο και πιο αφηρημένα και ακραία. Το *Ο Ναύαρχος ψάχνει να νοικιάσει Σπίτι* απαγγελόταν από αρκετούς ανθρώπους ταυτόχρονα σε διαφορετικές γλώσσες, συνοδεία σφουριγμάτων, κρότων, βογκητών, κουδουνιών, τυμπάνων και χτυπημάτων στα τραπέζια. Ο Τζαρά εξηγούσε, στις *Σημειώσεις για τους Αστούς*, ότι αυτά τα ποιήματα «παρείχαν τη δυνατότητα στους θεατές να κάνουν συνειρμούς και συσχετισμούς ταιριαστούς με χαρακτηριστικά στοιχεία της δικής τους προσωπικότητας...».

Οι ντανταϊστές έβλεπαν την τέχνη σαν το ύψιστο σύμβολο της αστικής κουλτούρας, και ως τέτοιο της επιτίθεντο αμείλικτα. Αλλά, ταυτόχρονα, πίστευαν ότι η τέχνη θα μπορούσε να οριστεί εκ νέου ως η ενσωμάτωση της συνολικής εμπειρίας της ύπαρξης του κόσμου. Έτσι, το Νταντά είχε δύο στόχους: πρώτον, να καταστρέψει μέσω της τέχνης ολόκληρη την κοινωνική τάξη· δεύτερον, να επιτύχει μέσω της τέχνης την απόλυτη ελευθερία. Αυτή η ελευθερία δεν είναι απλά το τέλος της τυραννίας της αστικής κουλτούρας, ή μια διεύρυνση της πολιτικής ελευθερίας, αλλά η

πλήρης απελευθέρωση από την ίδια την τάξη. Δηλαδή, στόχευαν στο τέλος κάθε υπαρκτής ορθολογικότητας και λογικής, του κανονικού και αποδεκτού. Όπως εξηγούσε ο **Χανς Ρίχτερ**:

“Η Τέχνη πρέπει να στραφεί σε νέες λειτουργίες, οι οποίες μπορούν να γίνουν γνωστές μόνο μετά την ολοκληρωτική άρνηση όλων όσα έχουν υπάρξει μέχρι τώρα – ως τότε, ταραχή, καταστροφή, πρόκληση, σύγχυση. Ο ρόλος της αλλαγής δεν είναι η διεύρυνση του οπτικού πεδίου της τέχνης, αλλά μια κατ’ αρχήν διάλυση και αναρχία στην Τέχνη – αντιΤέχνη.”

Το Νταντά ζητούσε να σπάσει τα δεσμά που περιορίζουν και καθορίζουν τον ενσυνείδητο νου, δεσμά που δεν επιτρέπουν να δημιουργηθεί ή να αναγνωριστεί η ελευθερία από ένα νου τόσο μπερδεμένο απ’ τις παράλογες αντιφάσεις του σύγχρονου κόσμου – ενός κόσμου όπου, για παράδειγμα, οι κυβερνήσεις εκτελούν εγκληματίες για το «έγκλημα» του φόνου, αλλά αλληλοσφάζονται μαζικά. Το Νταντά θεωρούσε ότι αυτά τα δεσμά μπορούσαν να σπάσουν, επιτρέποντας στο τυχαίο, την ανορθολογικότητα και την αταξία να αναπτυχθούν, γεγονός που θα αποκάλυπτε τις δυνατότητες για ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο, χωρίς κανόνες: ένα κόσμο συνεχούς, αυθόρμητης, ατομικής δημιουργικότητας – ένα κόσμο Τέχνης.

Η εξέγερση στο Βερολίνο το 1918 έδωσε στους ντανταϊστές την τέλεια ευκαιρία να θέσουν τις ιδέες του σε εφαρμογή. Ο **Ρίχαρντ Χύλσενμπεκ** και ο **Ραούλ Χάουσμαν** έσπευσαν στην πόλη τον Απρίλιο και συγκρότησαν το Ντανταϊστικό Επαναστατικό Κεντρικό Συμβούλιο. Το μανιφέστο τους διακήρυξε:

Τη διεθνή επαναστατική ένωση όλων των δημιουργικών και πνευματι-

κών ανδρών και γυναικών στη βάση του ριζοσπαστικού κομμουνισμού.

Σταδιακή εισαγωγή της ανεργίας μέσω της καθολικής μηχανοποίησης κάθε πεδίου δραστηριότητας.

Μόνο μέσω της ανεργίας έχει το άτομο τη δυνατότητα να αποκτήσει βεβαιότητες όσον αφορά στην αλήθεια της ζωής και τελικά να εξοικειωθεί με την εμπειρία.

Άμεση απαλλοτρίωση της ατομικής ιδιοκτησίας – δηλαδή, την κοινωνικοποίησή της – και την παροχή φαγητού για όλους. Επιπλέον, την ανέγερση των πόλεων του φωτός, οι κήποι των οποίων θα ανήκουν στο σύνολο της κοινωνίας και θα προετοιμάζουν την ανθρωπότητα για ένα καθεστώς ελευθερίας.

Καθημερινά γεύματα δημοσία δαπάνη για όλους τους δημιουργούς και τους πνευματικούς ανθρώπους.

Υποχρεωτική τήρηση των “Ντανταϊστικών Άρθρων Πίστης” από όλους τους ιερείς και τους δασκάλους.

Υιοθέτηση ενός ντανταϊστικού ποιήματος ως κρατικής προσευχής.

Την υποχρεωτική επίταξη των εκκλησιών για εκδηλώσεις ντανταϊστικής μουσικής και ποίησης.

Δημιουργία 150 τσίρκων για τη διαφώτιση του προλεταριάτου.

Άμεση ρύθμιση όλων των σεξουαλικών σχέσεων σύμφωνα με τις απόψεις του Διεθνούς Ντανταϊσμού, μέσω της ίδρυσης ενός Ντανταϊστικού Σεξουαλικού Κέντρου.

Το επαναστατικό Συμβούλιο του Βερολίνου ανταποκρίθηκε στο ντανταϊστικό σχέδιο διορίζοντας τον Χύλσενμπεκ Κομισάριο Καλών Τεχνών! Γύρω του συγκεντρώθηκαν καλλιτέχνες όπως ο **Φράντς Γιούνγκ**,

οι Τζον και Βίλαντ Χάρτφιλντ, ο Τζωρτζ Γκρος, ο Βάλτερ Μέρινγκ, ο Χανς Ρίχτερ και ο Κουρτ Σβίττερς.

Στο μεταξύ, στην Κολωνία, οι Μαξ Έρνστ και Γιοχάνες Μπιάαργκελντ είχαν ιδρύσει τη **Συνομοσία Νταντά της Ρηνανίας**. Το αναρχικό περιοδικό τους, *Ο Ανεμιστήρας*, έφτασε να πουλά 20.000 αντίτυπα, πριν απαγορευθούν οι αρχές την κυκλοφορία του. Το 1920, συναντήθηκε μαζί τους ο Χανς Άρπ για να παρουσιάσουν την πρώτη μεγάλη έκθεση Νταντά. Η μοναδική είσοδος στην έκθεση (η οποία γινόταν στην πίσω αυλή ενός καφενείου), ήταν μέσω μιας δημόσιας τουαλέτας. Καθώς έμπαιναν οι θεατές, τους υποδεχόταν ένα νεαρό κορίτσι απαγγέλλοντας ανήθικους στίχους, και ντυμένο κατάλληλα για τη Θεία Μετάληψη. Ανάμεσα στα εκθέματα ήταν ένα γλυπτό του Μαξ Έρνστ φτιαγμένο από υπερβολικά σκληρό ξύλο· δίπλα του βρισκόταν ένα τσεκούρι και πάνω του ένα σημείωμα που προέτρεπε το κοινό να καταστρέψει το έργο.

Πίσω στο Βερολίνο, ο αναρχικός και ντανταϊστής Γιοχάνες Μπιάαργκελντ είχε ανακηρύξει τον εαυτό του «*Σουπερνταντά, Πρόεδρος της Λίγκας των Σουπερντανταϊστικών διατελουρικών εθνών και εκπρόσωπο του γραφείου του δασκάλου Χάγκεντορφ*». Στην τελετή ορκωμοσίας της νέας γερμανικής κυβέρνησης το 1919, ο Μπιάαργκελντ έριξε μέσα στο κοινό αφίσες οι οποίες τον πρότειναν για Πρόεδρο του Κόσμου.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΑΚΟΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ

Σε όλη τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου τα σοσιαλιστικά κόμματα και τα συνδικάτα κάθε χώρας στοιχήθηκαν πίσω απ' τα κυβερνητικά προγράμματα μαζικής σφαγής, ενώ στο εσωτερικό μέτωπο συνεργάστηκαν με τις κυβερνήσεις στην αποτροπή και το σπάσιμο απεργιών.

Οι εργάτες, με τις δραστηριότητές τους να έχουν κηρυχθεί παράνομες, αναγκάστηκαν να δημιουργήσουν νέες μορφές οργάνωσης. Απεργίες ερήμην των συνδικαλιστικών φορέων σάρωσαν την Ευρώπη. Στη Βρετανία, το συνδικαλιστικό κίνημα εμποροϋπαλλήλων σύντομα παραγκώνισε τα συνδικάτα των ορυχείων, των ναυπηγείων και των εργοστασίων πυρομαχικών. Με το τέλος του πολέμου σημειώθηκε έκρηξη δημιουργίας εργατικών συμβουλίων σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στην Ουγγαρία,

την Γενική Απεργία του 1918 ακολούθησε ένα κύμα σαμποτάζ και βίαιων απεργιών, καθώς και πολλές καταλήψεις εργοστασίων από εργατικά συμβούλια στη διάρκεια της Δημοκρατίας των Σοβιέτ του 1919. Την ίδια χρονιά, οι Ιταλοί μεταλλεργάτες δημιούργησαν ένα δίκτυο συμβουλίων, το οποίο οργάνωσε μαζικές καταλήψεις εργοστασίων το 1920.

Αλλά το καλύτερο παράδειγμα Συμβουλιακού Κομμουνισμού το είδαμε στη Γερμανία. Το 1918 οι ανταρσίες στο ναυτικό, στα λιμάνια του Κίελου και του Αμβούργου, πυροδότησαν μια γενική εξέγερση. Στις περισσότερες πόλεις και περιοχές η εξουσία των αρχών αντικαταστάθηκε από αυθόρμητα συμβούλια εργατών, στρατιωτών και αγροτών. Η Βαυαρία έγινε η πρώτη Συμβουλιακή Δημοκρατία, με τους αναρχικούς **Γκούσταβ Λαντάουερ** και **Έριχ Μύζαμ** να συμμετέχουν στο συμβούλιο του Μονάχου. Η Βαυαρική Δημοκρατία καταπνίγηκε βίαια από 100.000 στρατιώτες. Ο Λαντάουερ δολοφονήθηκε στο δρόμο. Ο Μύζαμ άφησε την τελευταία του πνοή στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Οράνιενμπουργκ, το 1934.

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Στις 13 Ιανουαρίου του 1933, ο ηγέτης του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος Αδόλφος Χίτλερ εξελέγη Καγκελάριος της Γερμανίας. Ένας νεαρός Ολλανδός, ο **Γιόχαν Βαν Ντερ Λούμπε**, έφτασε με ωτοστόπ στο Βερολίνο, ανυπομονώντας να πάρει μέρος στην αναμενόμενη μάχη ανάμεσα στους εργάτες και τους φασίστες. Δεν βρήκε όμως αυτό που περίμενε:

«Ήμουν κομμουνιστής μέχρι το 1929. Αυτό που δεν μου άρεζε στο Κόμμα ήταν ο τρόπος που χειραγωγούσε τους εργάτες – οι μάζες πρέπει να αποφασίσουν τι θα κάνουν από μόνες τους. Αποφάσισα να πάω στη Γερμανία για να δω με τα ίδια μου τα μάτια. Μίλησα με τους εργάτες στους δρόμους, συζήτησα για μέσα και τρόπους, τους ζήτησα να διαδηλώσουν – η μόνιμη απάντησή ήταν “απευθύνσου στο Κόμμα”. Αφού οι εργάτες δεν κάνουν τίποτα, έπρεπε να κάνω κάτι μόνος μου. Δεν ήθελα να βλάψω ανθρώπους, αλλά το ίδιο το σύστημα: επίσημα κτήρια – το γραφείο πρόνοιας, το δημαρχείο, το παλάτι. Αυτές οι φωτιές δεν έφεραν αποτέλεσμα, οπότε θεώρησα το Ράιχσταγκ σαν το κέντρο ολόκληρου του συστήματος.»

Οι Ναζί χρησιμοποίησαν την καταστροφή του Ράιχσταγκ [του γερμανικού κοινοβουλίου] για να εξασφαλίσουν τον θρίαμβό τους στις εκλογές. Η πράξη απείθειας του Βαν Ντερ Λούμπε ήταν σχεδόν μοναδική. Γιατί η πλειονότητα των Γερμανών δεν αντιτάχθηκε στην άνοδο του φασισμού;

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ

Σύμφωνα με τον **Βίλχελμ Ράιχ**, η απάντηση βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εθίζονται στη διάρκεια της παιδικής τους ηλικίας να αποφεύγουν τις φυσικές και ενστικτώδεις πράξεις – ειδικά τις σεξουαλικές:

«Υπό φυσιολογικές συνθήκες, οι ζωτικές ενέργειες αυτορυθμίζονται αυθόρμητα χωρίς καταπιεστικά αισθήματα καθήκοντος ή ηθικότητας.»

Στις πατριαρχικές αυταρχικές κοινωνίες, η συναισθηματική έκφραση εμποδίζεται και η σεξουαλική επιθυμία αναστέλλεται με τον αυστηρότερο τρόπο. Υπό αυτές τις συνθήκες τα παιδιά σύντομα αποκτούν «*άγχος μπροστά στην ηδονή*» – ένα φόβο για τις απολαυστικές συγκινήσεις, ο οποίος τελικά καταστρέφει την ικανότητα για πλήρη και ολοκληρωμένο οργασμό.

Η αξόδευτη ενέργεια συσσωρεύεται στο σώμα και τροφοδοτεί διάφορες παθολογικές αλλά «*φυσιολογικές*» καταστάσεις, όπως η υποτακτικότητα και η βαναυσότητα. Επίσης, εμφανίζεται σε αυτό που ο Ράιχ αποκαλούσε «*θωράκιση του χαρακτήρα*»: άκαμπτες στάσεις του σώματος, καθ' ἑξίν εκφράσεις του προσώπου, χρόνιους μυϊκούς σπασμούς και δύσκαμπτες, αδέξιες κινήσεις. Αυτή η συμπεριφορά, παρατήρησε, είναι διαδεδομένη ανάμεσα στους ανθρώπους όλων των εξουσιαστικών καθεστώτων, ιδιαίτερα όμως των φασιστικών. Σύμφωνα με τον Ράιχ:

«Το ανοργασμικό άτομο αναπτύσσει έναν ανειλικρινή χαρακτήρα και ένα φόβο για κάθε απρόβλεπτη συμπεριφορά.»

Ανίκανα να συμπεριφερθούν αυθόρμητα και φυσικά, τα άτομα κρύβονται πίσω από ασφαλείς, «*έγκυρες*» πράξεις, αναζητώντας ασφάλεια σε ένα σύστημα που υπαγορεύει τι να κάνουν. Οι φραγμοί στη σεξουαλική ικανοποίηση προκαλούν επίσης μίσος· και το μίσος, όταν εσωτερικεύεται, δημιουργεί χαρακτήρες πειθήνιους απέναντι στην αυταρχικότητα των εξουσιαστών· οι άνθρωποι θυσιάζουν την ευτυχία για την άνεση που παρέχει η πειθαρχημένη συμμόρφωση.

Η ιδανική κοινωνία του Ράιχ, μια «*εργατική δημοκρατία*» των «*αυτοκυβερνούμενων*» ατόμων, χωρίς εξουσία, εξάρτηση και σκληρότητα, μπορούσε να επιτευχθεί μόνο αν εξαλειφόταν ο καταπιεστικός γάμος και η πατριαρχική οικογένεια – τα πλέον καταπιεστικά μας συστήματα –, και αν διασφαλιζόταν για όλους η δυνατότητα απόλαυσης της σεξουαλικότητας, χωρίς εμπόδια και χωρίς τον φόβο της εγκυμοσύνης. Τέτοια αυτόνομα άτομα δεν θα εξαρτώνταν από ανορθολογικές πολιτικές δομές ούτε θα τις ανέχονταν ποτέ, και θα τους ενδιέφερε η ικανοποίηση όλων των κοινωνικών αναγκών. Δεν θα ήταν αναγκαία ούτε καν η επιβολή πάνω σε ένα έθνος υπηρεσιών όπως ο σιδηρόδρομος ή τα ταχυδρομεία – αυτές απλώς θα προέκυπταν και θα αναπτύσσονταν από τις κοινωνικές ανάγκες της μεταφοράς και της διανομής της αλληλογραφίας. Κοντολογίς, η ίδια η κυβέρνηση σύντομα θα εξαφανιζόταν.

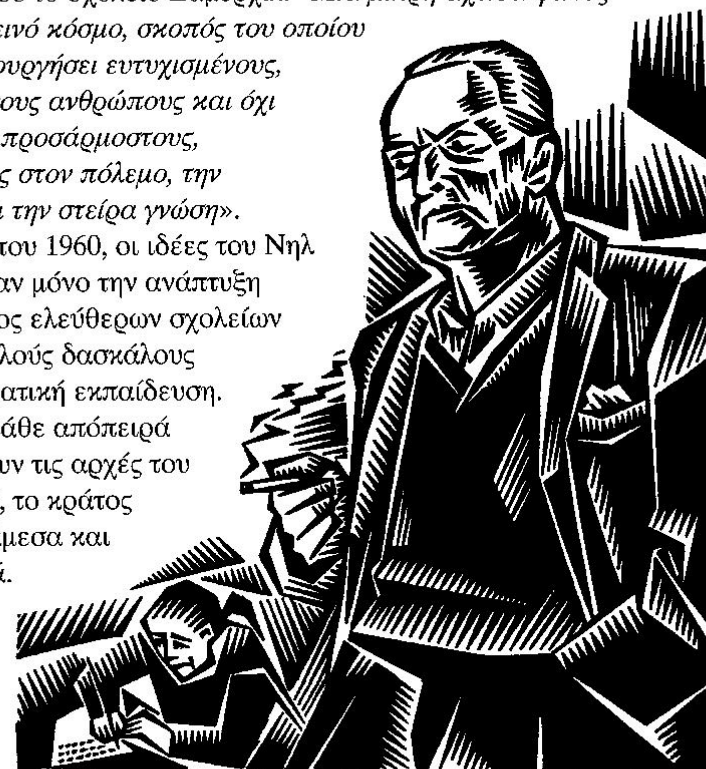
Α.Σ. ΝΗΛ

Ο Α.Σ. Νηλ, ένας στενός συνεργάτης του Ράιχ, τόνιζε επίσης ότι η ανατροφή των παιδιών υπόκειται σε εξουσιαστικές κοινωνικές δομές. Όντας δάσκαλος, είχε εγκαταλείψει το κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα επειδή «τα κρατικά σχολεία είναι υποχρεωμένα να παράγουν μια νοοτροπία δούλου, γιατί μόνο μια νοοτροπία δούλου μπορεί να προστατέψει το σύστημα απ' τον θρυμματισμό του».

Εάν η οικογένεια είναι μια μικρογραφία του κράτους όσον αφορά την εκπαίδευση των παιδιών στην υπακοή, το σχολείο είναι μια μεγάλη οικογένεια, με τον δάσκαλο στον ρόλο του πατέρα. Και τα δυο τρέφονται από την ενοχή. Ο Νηλ ήθελε να τα αντικαταστήσει με «ένα ελεύθερο σχολείο, με αυτοδιαχείριση και αυτοκαθορισμό του παιδιού-ατόμου».

Το 1921 ίδρυσε το σχολείο Σάμερχιλ: «Μια μικρή αχτίδα φωτός σε έναν σκοτεινό κόσμο, σκοπός του οποίου ήταν να δημιουργήσει ευτυχισμένους, ευχαριστημένους ανθρώπους και όχι πολιτιστικά απροσαρμοστούς, αφοσιωμένους στον πόλεμο, την παράνοια και την στείρα γνώση».

Τη δεκαετία του 1960, οι ιδέες του Νηλ δεν επηρέασαν μόνο την ανάπτυξη ενός κινήματος ελεύθερων σχολείων αλλά και πολλούς δασκάλους μέσα στην κρατική εκπαίδευση. Ωστόσο, σε κάθε απόπειρά τους να θέσουν τις αρχές του σε εφαρμογή, το κράτος αντιδρούσε άμεσα και κατασταλτικά.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Όποια και αν ήταν η ιστορική του προέλευση, ο φασισμός στα μέσα της δεκαετίας του 1930 φαινόταν ασταμάτητος. Στην Ισπανία, ωστόσο, αναχαιτίστηκε για κάποιο διάστημα από το πιο ισχυρό αναρχικό κίνημα του κόσμου.

Η Ισπανική Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (CNT) δημιουργήθηκε το 1911 από μια ομοσπονδία ενώσεων εργατών και αγροτών, επηρεασμένων από τον γαλλικό αναρχοσυνδικαλισμό. Ήταν απολύτως ανεξάρτητη, και ως στόχο είχε την ανατροπή του καπιταλισμού και του κράτους, και την εγκαθίδρυση μιας αναρχοκομμουνιστικής κοινωνίας. Τα μέλη της πίστευαν ότι αυτό μπορούσε να γίνει μόνο αν οι εργάτες και οι αγρότες καταλάμβαναν τα μέσα παραγωγής ώστε να παράγουν και να διανείμουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες προς το συμφέρον της κοινότητας.

ΔΟΜΗ

Η CNT ήταν μια μη ιεραρχική –ή οριζόντια– ομοσπονδία πολλών εργατικών ενώσεων – των *syndicatos*. Τα συνδικάτα αποτελούνταν από ομάδες επαγγελματιών σωματείων. Ενώνονταν σε τοπικές ομοσπονδίες, οι οποίες με τη σειρά τους ομαδοποιούνταν κατά περιφέρειες. Η CNT σχηματίστηκε από αυτές τις περιφερειακές ομοσπονδίες. Οι τακτικές συνε-

λεύσεις εξέλεγαν εκπροσώπους σε όλες τις οργανώσεις. Ήταν γνωστό ως το “Συνδικάτο της θυσίας”: δεν υπήρχαν μόνιμοι γραφειοκράτες ή έμμισθοι υπάλληλοι και όλη η δουλειά που αφορούσε το συνδικάτο γινόταν μετά τις ώρες της δου-

λειάς. Η εθνική ομοσπονδία λογοδοτούσε άμεσα στις περιφέρειες και αυτές με τη σειρά τους στη βάση – στις συνελεύσεις των εργατών και των αγροτών.

ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Μέχρι το 1919, τα μέλη της CNT έφταναν το ένα εκατομμύριο. Διαρκώς εκτός νόμου, οργάνωνε μαζικές γενικές απεργίες. Αρχικά, υποστήριξε την Ρωσική Επανάσταση, αλλά απ’ τη στιγμή που αποκαλύφθηκε η φύση της δικτατορίας των μπολσεβίκων έκοψε κάθε δεσμό με τη Μόσχα.

Αμέτρητες φορές μέσα στη δεκαετία του 1920 η CNT συγκρούστηκε ένοπλα με την αστυνομία και τους φασίστες. Με την πτώση της μοναρχίας το 1930, προετοιμαζόταν για την επανάσταση. Η πρώτη εξέγερση, στην Καταλωνία το 1932, καταπνίγηκε αμέσως. Την επόμενη χρονιά, οι εργάτες και οι αγρότες στην Καταλωνία και την Ανδαλουσία πήραν τα όπλα αλλά και αυτοί ηττήθηκαν με απίστευτη βιαιότητα. Το 1934 ο στρατός έσφαξε εκατοντάδες εξεγερμένους εργάτες ορυχείων στην Ασιούρια.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

18 Ιουλίου 1936. Ο στρατός, με ηγέτη τον στρατηγό Φράνκο, προχωρεί σε πραξικόπημα ενάντια στην κυβέρνηση. Αντί για έναν εύκολο θρίαμβο συναντά την άμεση, μαζική αντίσταση του λαού. Με τους στασιαστές να έχουν την υποστήριξη του στρατού και της αστυνομίας, και την κυβέρνηση διαλυμένη, οι εργάτες και οι αγρότες ανέλαβαν τη διοίκηση της χώρας και οργάνωσαν μια εθελοντική επαναστατική πολιτοφυλακή για να πολεμήσουν τους καλά οπλισμένους φασίστες. Οι εργατικές επιτροπές, οι συνελεύσεις των αγροτών και η δημοκρατική πολιτοφυλακή ήταν παρόμοιες με αυτές της Παρισινής Κομμούνας και της Ρώσικης Επανάστασης. Ο ισπανικός λαός δεν πολεμούσε για να υπερασπιστεί την κυβέρνηση αλλά για να δημιουργήσει μια επαναστατική κοινωνία.

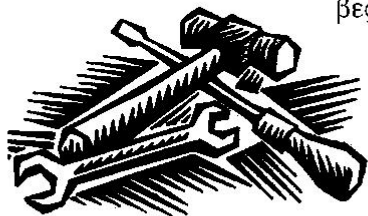
ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΟΠΟΙΗΣΗ

Πίσω απ' τις γραμμές μάχης, μια σαρωτική κοινωνική επανάσταση μετασχημάτιζε την ισπανική κοινωνία .

Εβδομήντα χρόνια αδιάκοπου αγώνα, αναρχικής εκπαίδευσης και οργανωτικής δράσης της CNT

είχαν προετοιμάσει τους ανθρώπους για να κάνουν πράξη "Την Ιδέα". Οι κολλεκτίβες δημιουργήθηκαν από την ελεύθερη πρωτοβουλία των ανθρώπων, δεν επιβλήθηκαν με διατάγματα. Τα εργοστάσια, οι μύλοι, τα ορυχεία, τα λιμάνια, τα εργαστήρια, οι μεταφορές, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι υπηρεσίες κοινής ωφελείας και τα καταστήματα αναδιοργανώθηκαν και λειτούργησαν χωρίς αφεντικά, διευθυντές και κρατικό έλεγχο. Στην ύπαιθρο, οι σοδειές αυξήθηκαν πάνω απ' το μισό, όταν τρία εκατομμύρια χωρικοί οργανώθηκαν σε δύο χιλιάδες αναρχικές κολλεκτίβες.

Σε αυτό τον επαναστατικό μετασχηματισμό συμμετείχαν οχτώ εκατομμύρια άντρες, γυναίκες και παιδιά που αγωνίστηκαν ενάντια στις πιο αντίξοες συνθήκες για να πραγματοποιήσουν την αναρχική τους κοινωνία.

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Η επανάσταση αυτή υπονομεύτηκε από την αρχή. Ενώ η φασιστική Ιταλία και η Γερμανία ενίσχυαν τους πραξικοπηματίες με πολεμοφόδια και έμπυχο υλικό, οι «δημοκρατίες» αρνήθηκαν να βοηθήσουν τους Δημοκράτες. Η ίδια η Δημοκρατική κυβέρνηση παρακρατούσε χρήματα και πόρους που κανονικά έπρεπε να διοχετευτούν στις αναρχικές κολλεκτίβες.

Μόνο ο Στάλιν έστειλε όπλα· αλλά κι αυτό με τον όρο ότι θα δίνονταν κυβερνητικές θέσεις στο μικρό Ισπανικό Κομμουνιστικό Κόμμα και θα «αναδιοργανώνονταν» οι λαϊκές πολιτοφυλακές. Οι κομμουνιστές αρ-

νήθηκαν να δώσουν όπλα στις πολιτοφυλακές της CNT στο μέτωπο και άρχισαν να αποπλίζουν τους εργάτες της Βαρκελώνης· οι επιθέσεις ενάντια στους αναρχικούς πλήθαιναν. Στις 2 Μαΐου του 1937, η CNT εξέδωσε μια προειδοποίηση:

"Η εγγύηση της επανάστασης είναι το οπλισμένο προλεταριάτο. Όποιος επιχειρεί να αποπλίζει τον λαό, θέτει τον εαυτό του στην απέναντι πλευρά των οδοφραγμάτων. Κανένας δημοτικός σύμβουλος ή αστυνομικός διευθυντής, ασχέτως ποιος είναι, δεν μπορεί να διατάξει τον αφοπλισμό των εργατών, οι οποίοι μάχονται τον φασισμό με μεγαλύτερη αυτοθυσία απ' ό,τι όλοι οι πολιτικοί στα μετόπισθεν, η ανικανότητα και η ανεπάρκεια των οποίων είναι γνωστή σε όλους. Μην επιτρέψετε, για οποιονδήποτε λόγο, να σας αφοπλίσουν!"

ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Την επόμενη μέρα δέχτηκε επίθεση το κεντρικό τηλεφωνικό κέντρο της Βαρκελώνης, που λειτουργούσε υπό τη διοίκηση της CNT. Χιλιάδες οπλισμένοι εργάτες βρέθηκαν πίσω απ' τα οδοφράγματα. Η μάχη εξαπλώθηκε και σύντομα τα κυβερνητικά και κομμουνιστικά στρατεύματα περικυκλώθηκαν στα οχυρά τους. Οι αναρχικές πολιτοφυλακές ήταν έτοιμες να εγκαταλείψουν το μέτωπο για τη Βαρκελώνη. Αλλά μερικοί από τους ηγέτες της CNT, που τώρα κατείχαν κυβερνητικά πόστα, αντί να καθοδηγήσουν τον αγώνα, προσπάθησαν να σταματήσουν τη μάχη και να επιτύχουν ένα συμβιβασμό. Στο μεταξύ, πολλά κυβερνητικά στρατεύματα κατευθύνονταν προς την πόλη. Οι εργάτες, σε σύγχυση και καταπτοημένοι από την προδοσία της ηγεσίας τους, έπαυσαν πυρ και κατέβασαν τα όπλα.

ΗΤΤΑ

Με τον αναρχισμό της Καταλωνίας τσακισμένο, οι κομμουνιστές πήραν την εξουσία. Η επανάσταση είχε χαθεί, αν και ο πόλεμος συνεχίστηκε για δύο ακόμα αιματοβαμμένα χρόνια.

Τα εργοστάσια επιστράφηκαν δια της βίας στους ιδιοκτήτες τους και

οι κολλεκτίβες τέθηκαν υπό κρατικό έλεγχο. Το ηθικό στο μέτωπο κατέρρευσε: οι στρατιώτες φοβούνταν περισσότερο τα εκτελεστικά αποσπάσματα των κομμουνιστών παρά τις σφαίρες των φασιστών. Το λαϊκό μίσος προς τους κομμουνιστές ήταν τέτοιο που ένας κομμουνιστής στρατηγός είπε:

“Δεν μπορούμε να υποχωρήσουμε. Πρέπει να παραμείνουμε στην εξουσία με κάθε κόστος, αλλιώς θα μας καταδιώξουν σαν αρπακτικά ζώα στους δρόμους.”

Το τέλος πλησίαζε. Ο «αναδιοργανωμένος» Δημοκρατικός στρατός επιχείρησε μια τελευταία επίθεση στο μέτωπο του Έβρου. Οι απώλειές του έφτασαν τις 70.000. Καθώς δεκάδες χιλιάδες κατέφευγαν στη Γαλλία, ο φασιστικός στρατός του στρατηγού Φράνκο μπήκε στη Βαρκελώνη, στις 26 Ιανουαρίου του 1939. Η επανάσταση είχε εκπνεύσει.

ΕΝΑ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ

Με την ήττα του ισχυρότερου αναρχικού κινήματος στον κόσμο, το εξουσιαστικό κράτος –δημοκρατικό, κομμουνιστικό, φασιστικό– θριάμβευε πλέον παντού, και το πεδίο ήταν ελεύθερο για την τελική έκφραση του θριάμβου του – τον πόλεμο. Λίγους μήνες μετά την πτώση της Βαρελώνης, ο κόσμος καταπονιζόταν στην καταστροφή και τον θάνατο.

Οι συμφορές, το χάος και οι απώλειες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είναι ασύλληπτης κλίμακας: οι αριθμοί χάνουν κάθε νόημα. Όπως στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κι ακόμη περισσότερο, πολιτικοί, γραφειοκράτες, βιομήχανοι και στρατηγοί οργίασαν με τη λατρεία του θανάτου. Κοινωνίες ολόκληρες κινητοποιήθηκαν για πόλεμο. Πληθυσμοί ολόκληροι ξεριζώθηκαν και διασκορπίστηκαν. Πόλεις με ιστορία αιώνων αφανίστηκαν μέσα σε μια νύχτα. Τεράστιοι στρατοί έδωσαν μάταιες μάχες σε ερήμους και σε χιονισμένες πεδιάδες. Ο υλικός πλούτος όλου του κόσμου συγκεντρωνόταν στην καταστροφή. Επιστήμονες επικέντρωσαν τις πνευματικές τους δυνάμεις στη δημιουργία τρομερών όπλων που θα σκότωναν ταχύτερα ακόμη περισσότερους ανθρώπους. Μετά από έξι χρόνια, το τερατώδες όργιο αποκορυφώθηκε σε ένα τελικό κλάσμα δευτερολέπτου πάνω από τις ιαπωνικές πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι. Τουλάχιστον 45 εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Σχεδόν οι μισοί από αυτούς Ρώσοι.

Όταν κατακάθισε ο κουρνιαχτός, αποκαλύφθηκε ακόμα μεγαλύτερος τρόμος: μια λίστα ονομάτων που τώρα συμβολίζουν την ικανότητα μαζικής εξόντωσης από πλευράς του σύγχρονου κράτους: Οράνιενμπουργκ, Ράβενσμπρουκ, Μπούχεβαλντ, Τρεμπλίνκα, Νταχάου, Μπίργκεναου, Μπέλσεν και Άουσβιτς. Ένας τεράστιος κρατικός οργανισμός είχε δημιουργηθεί με μοναδικό καθήκον να εξαφανίσει τους ανθρώπους με όσο το δυνατόν μικρότερο οικονομικό κόστος. Γραφειοκράτες και υπάλληλοι κανόνιζαν όλες τις λεπτομερείς διαδικασίες της εξόντωσης: πίνακες δρομολογίων, οργάνωση των μεταφορών από κάθε περιοχή της Ευρώπης μέχρι τα σημεία εκφόρτωσης στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, θανάτωση εννέα εκατομμυρίων ανθρώπων. Η αποκάλυψη αυτής της σύγχρονης βαρβαρότητας δεν μπορούσε παρά να προκαλέσει την πιο βαθιά

απαισιοδοξία. Όπως έγραψε ο Τζώρτζ Όργουελ: “Αν θέλετε μια εικόνα του μέλλοντος, φανταστείτε μια πατημασιά στρατιωτικής αρβύλας πάνω σ’ ένα ανθρώπινο πρόσωπο – για πάντα.”

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Ο Στάλιν πέθανε στις 6 Μαρτίου του 1953. Μέσα σε λίγους μήνες μια εξέγερση των εργατών στην Τσεχοσλοβακία συντρίφτηκε αμέσως. Λίγο αργότερα, άλλη μία εξέγερση των οικοδόμων του Βερολίνου εξαπλώθηκε στην Ανατολική Γερμανία και καταπνίγηκε από τα σοβιετικά τανκς ύστερα από μερικές μέρες οδομαχιών. Τον Ιούνιο του 1956, οι Πολωνοί εργάτες κατέβηκαν σε απεργία στο Πόζναν, ζητώντας εργατικό έλεγχο, υψηλότερους μισθούς και χαμηλότερες τιμές. Καθώς η απεργία εξαπλωνόταν, χιλιάδες άνθρωποι βγήκαν στους δρόμους. Τα συνθήματα “Ψωμί και ελευθερία” και “Εξω οι Ρώσοι” σίγησαν μόνο με τη χρήση των τανκς.

Στην Ουγγαρία, το 1956, το Συνέδριο της Ένωσης Συγγραφέων κατήγγειλε “το καθεστώς της τυραννίας”. Ο ποιητής Κόνυα ρώτησε:

“Εν ονόματι ποιας ηθικής νομιμοποιούνται οι κομμουνιστές να διαπράττουν αυθαιρεσίες ενάντια στους πρώην συμμάχους τους, στήνοντας δίκες-μαγισσών, διώκοντας αθώους ανθρώπους, αντιμετωπίζοντας γνήσιους επαναστάτες σαν να ήταν προδότες, φυλακίζοντας και σκοτώνοντας τους; Εν ονόματι ποιας ηθικής;”

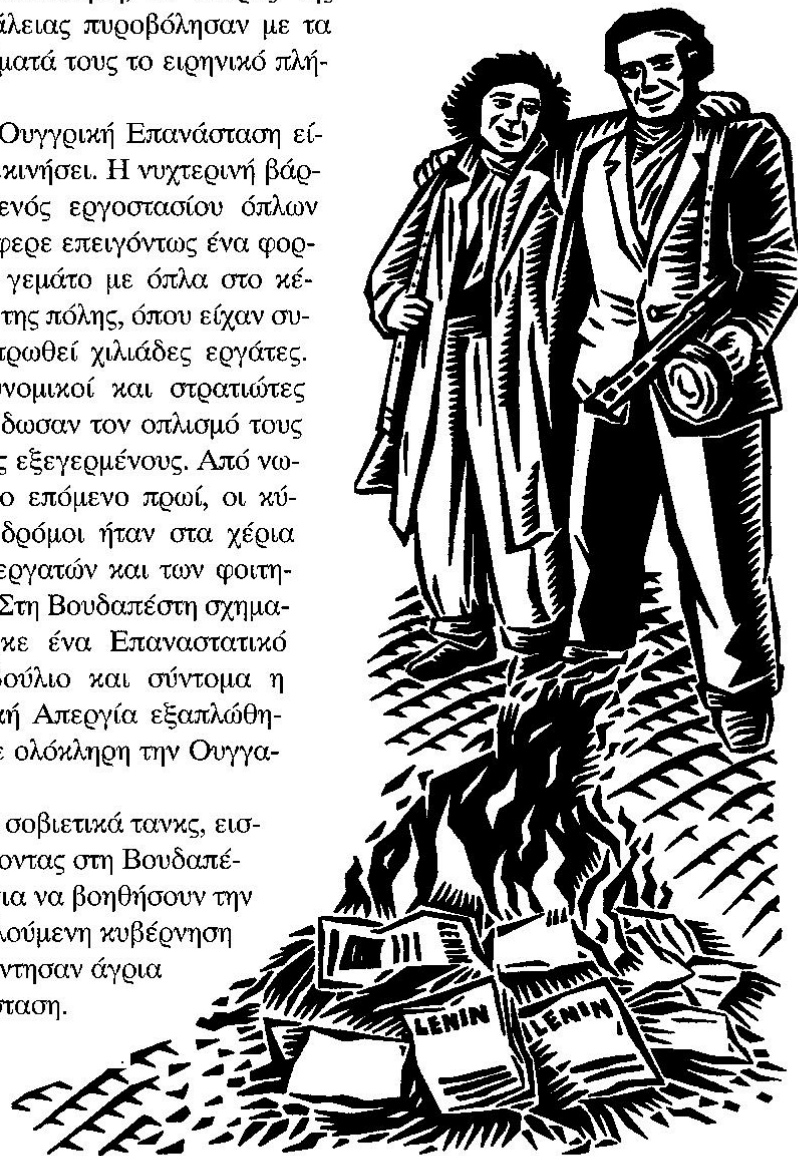
Στις 23 Οκτωβρίου του 1956, στη Βουδαπέστη, 155.000 άνθρωποι διαδήλωσαν «σε ένδειξη αλληλεγγύης προς τους αδερφούς Πολωνούς». Κα-

θώς βιάδιζαν προς τον ραδιοφωνικό σταθμό, σταμάτησαν για να κατεδαφίσουν ένα τεράστιο άγαλμα του Στάλιν. Ο ραδιοφωνικός σταθμός περικυκλώθηκε απ’ την ΑΒΟ, τη μισητή υπηρεσία ασφαλείας. Χωρίς καμιά προειδοποίηση, οι άνδρες της ασφάλειας πυροβόλησαν με τα αυτόματά τους το ειρηνικό πλήθος.

Η Ουγγρική Επανάσταση είχε ξεκινήσει. Η νυχτερινή βάρδια ενός εργοστασίου όπλων μετέφερε επειγόντως ένα φορτηγό γεμάτο με όπλα στο κέντρο της πόλης, όπου είχαν συγκεντρωθεί χιλιάδες εργάτες. Αστυνομικοί και στρατιώτες παρέδωσαν τον οπλισμό τους στους εξεγερμένους. Από νωρίς το επόμενο πρωί, οι κύριοι δρόμοι ήταν στα χέρια των εργατών και των φοιτητών. Στη Βουδαπέστη σχηματίστηκε ένα Επαναστατικό Συμβούλιο και σύντομα η Γενική Απεργία εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την Ουγγαρία.

Τα σοβιετικά τανκς, εισβάλλοντας στη Βουδαπέστη για να βοηθήσουν την απειλούμενη κυβέρνηση συνάντησαν άγρια αντίσταση.

Με ελαφρύ οπλισμό και βόμβες μολότωφ χιλιάδες άνθρωποι στάθηκαν αντιμέτωποι με τους Σοβιετικούς. Μετά από τρεις μέρες είχαν καταστραφεί τριάντα τανκς, και τα πληρώματά τους άρχισαν να προσχωρούν στους εξεγερμένους.

Σχηματίστηκαν εργατικά συμβούλια σε εργοστάσια, χαλυβουργεία, ενεργειακούς σταθμούς, λιγνιτωρυχεία και σιδηροδρομικούς σταθμούς σε ολόκληρη την Ουγγαρία. Οι αγρότες οργάνωσαν αυθόρμητα τα δικά τους συμβούλια, αναδιένειμαν τη γη και προμήθευαν τις πόλεις με τρόφιμα. Από την πρώτη μέρα, ελεύθεροι ραδιοφωνικοί σταθμοί μετέδιδαν ειδήσεις σε ολόκληρη τη χώρα.

Με την ολοκλήρωση της Γενικής Απεργίας, τα συμβούλια ξεκίνησαν να ομοσπονδοποιούνται, και μέσα σε μία εβδομάδα εγκαθίδρυσαν μια Δημοκρατία των Συμβουλίων. Κυβέρνηση έπαψε να υπάρχει. Τα εργατικά συμβούλια εξέδωσαν τότε ένα τελεσίγραφο – η απεργία θα συνεχιζόταν μέχρι να εγκαταλείψουν τη χώρα όλα τα ρωσικά στρατεύματα. Στις 30 Οκτωβρίου, τα τανκς του Κόκκινου Στρατού αποχώρησαν από την Ουγγαρία. Όλα έδειχναν ότι ο λαός είχε νικήσει.

Στις 4 Νοεμβρίου όμως τα τανκς επέστρεψαν. Δεκαπέντε ρωσικές μεραρχίες, με έξι χιλιάδες τανκς, έχοντας ανασυγκροτηθεί μακριά απ' τα σύνορα, επιτέθηκαν στον ουγγρικό λαό. Όλες οι μεγάλες πόλεις σφυροκοπήθηκαν από πυρά πολυβόλων. Στη Βουδαπέστη οι εργάτες αμύνθηκαν όσο καλύτερα μπορούσαν, αλλά η πόλη βομβαρδιζόταν συνεχώς επί τέσσερις μέρες. Έπειτα από δέκα ημέρες τρομερών μαχών, με χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες, ο λαός τελικά ενέδωσε. Ομάδες ανταρτών συνέχισαν να πολεμούν και την επόμενη χρονιά, αλλά τα τελευταία εργατικά συμβούλια διαλύθηκαν στις 17 Νοεμβρίου. Απεργίες και διαδηλώσεις συνεχίστηκαν μέχρι το 1959.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ

«Οι ιδέες μας βρίσκονται στα μυαλά όλων...»

Τα διδάγματα της Ουγγαρίας δεν πήγαν χαμένα για μια μικροσκοπική ομάδα διαφωνούντων δυτικών ριζοσπαστών και καλλιτεχνών, οι οποίοι το 1957 σχημάτισαν την **Καταστασιακή Διεθνή**. Ολόκληρη την επόμενη δεκαετία, άσκησαν σημαντική και προφανή επίδραση πάνω στο σύνολο της επαναστατικής σκέψης και δράσης.

Η Καταστασιακή Διεθνή στα χρόνια ανάμεσα στην ίδρυσή της και την αυτοδιάλυσή της το 1972, επεξεργάστηκε μια πολύ εξεζητημένη και συνεκτική ανάλυση της σύγχρονης καταπιεστικής κοινωνίας και των στόχων και τακτικών που απαιτούνται ώστε να «παραγκωνιστεί» και να φτάσουμε σε ένα καινούργιο κόσμο απόλυτης ελευθερίας. Οι ιδέες και οι μέθοδοί της βρίσκονται στην καρδιά της εξέγερσης του Μάη του '68 στη Γαλλία και έχουν διαμορφώσει ή επηρεάσει ριζοσπαστικές ομάδες και ρεύματα σε δεκάδες χώρες ανά τον κόσμο.

Μολονότι ο πυρήνας της ομάδας δεν ξεπέρασε ποτέ τα δεκαπέντε άτομα, και κατά καιρούς αποτελούνταν από λιγότερα των δέκα, η επίδρασή της και η κληρονομιά που άφησε ήταν τεράστιες, καθώς η πλήρης δυναμική των καταστασιακών ιδεών ενδεχομένως δεν έχει γίνει ακόμη πλήρως κατανοητή. Οι ιδέες αυτές εμφανίστηκαν ανάμεσα στο 1958 και το 1969, στα δώδεκα τεύχη του περιοδικού τους, την *Καταστασιακή Διεθνή*, και σε αρκετά φυλλάδια, μπροσούρες και βιβλία, εκ των οποίων τα σημαντικότερα ήταν η *Επανάσταση της Καθημερινής Ζωής* και *Η Βίβλος των Ηδονών* του **Ραούλ Βανεγκέμ**, και *Η Κοινωνία του Θεάματος* του **Γκυ Ντεμπόρ**, ο οποίος ήταν και ο εκδότης του περιοδικού.

Τα γραπτά τους περιέχουν μια αμείλικτη, ανελέητη κριτική της ατομίας και των περιορισμών των περισσότερων «ριζοσπαστικών» αντιπολιτεύσεων, συμπεριλαμβανομένου του αναρχισμού, ενώ καταδίκαιζαν την αριστερά, τα συνδικάτα και τα κόμματα για τη συμμετοχή τους στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων. Το συμπέρασμα της καταστασιακής θεωρίας είναι ότι «η μεγαλύτερη επαναστατική ιδέα είναι η απόφαση να ξαναχτίσουμε ολόκληρο τον κόσμο σύμφωνα με τις ανάγκες των εργατικών συμβουλίων...». Η Ουγγαρία του '56 ήταν μόνο το πιο πρόσφατο παράδειγμα αυτής της δημοφιλούς απόπειρας να παρακαμφθεί το κράτος και

να επιτευχθεί μια αυτοδιαχειριζόμενη άμεση δημοκρατία· σε κάθε επαναστατικό ξεσηκωμό του 20ού αιώνα αναδύονταν συμβούλια – στην Πετρούπολη το 1905 και το 1917, στη Γερμανία το 1919, στο Τορίνο το 1920 και στις ισπανικές αγροτικές και βιομηχανικές κολεκτίβες του 1936.

Οι Καταστασιακοί υποστήριζαν ότι όλες οι άλλες φωνές πολιτικής ή πολιτιστικής αντίστασης ήταν είτε απελπισμένοι συμβιβασμοί, είτε στερούνταν οποιασδήποτε αληθινής διαύγειας: «*Τα εργατικά συμβούλια είναι η μόνη απάντηση. Κάθε άλλη μορφή επαναστατικού αγώνα έληξε με το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα αυτού που αρχικά επιδίωκε.*»

Δεν ήταν οι μόνοι που είχαν αυτήν την πίστη στα εργατικά συμβούλια. Και άλλοι Γάλλοι ριζοσπάστες είχαν την ίδια πεποίθηση – για παράδειγμα οι αναρχικοί του *Κόκκινου και Μαύρου* ή οι πρώην τροτσκιστές της ομάδας *Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα*. Αλλά οι Καταστασιακοί πήγαν πιο μακριά και άρθρωσαν μια διαυγή κριτική του σύγχρονου κόσμου. Η προέλευσή της βρισκόταν σε έναν συνδυασμό ακραίου ριζοσπαστισμού, πρωτοποριακής τέχνης (αρκετοί ήταν πρώην μέλη του νεοντανταϊστικού *Δετριστικού Κινήματος*) και στις θεωρίες του ποιητή **Λωτρεαμόν**, ο οποίος είχε υποστηρίξει ότι «*η ποίηση πρέπει να φτιάχνεται από όλους*».

Η παράδοση των ριζοσπαστικών καλλιτεχνικών κινήματων – μετασυμβολιστική ποίηση, ντανταϊσμός, πρώιμος σουρεαλισμός – θεωρούσε ότι ο τελικός σκοπός της τέχνης ήταν η επανάσταση, και αντιστρόφως. Φιλοδοξούσαν να ζήσουν σε έναν κόσμο στον οποίο η τέχνη γίνεται ζωή και η ζωή τέχνη. Οι καλλιτέχνες γίνονται επαναστάτες μέσω της επιθυμίας τους να συνειδητοποιήσουν τι υπάρχει μέσα τους – μέσω της υποκειμενικότητάς τους. Η δημιουργική υποκειμενικότητα είναι επί της ουσίας επαναστατική, επειδή στην προσπάθειά της να πραγματοποιήσει τους στόχους της, θα έρθει αντιμέτωπη με τους περιορισμούς αυτής της καταπιεστικής κοινωνίας. Προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της, πρέπει να σπάσει όλα τα δεσμά.

Η ριζοσπαστική δημιουργική δραστηριότητα, έχοντας στόχο την ολοκληρωτική απελευθέρωση όλων των επιθυμιών, ήταν ο οδοδείκτης της ρότας που έπρεπε να ακολουθήσουν οι Καταστασιακοί στην αναζήτηση του «*Βορειοδυτικού Περάσματος*», της διεξόδου από την καταπιεστική υπαρκτή πραγματικότητα. Εντόπισαν αυτή την διεξοδο από τον κόσμο όπως αυτός «εμφανίζεται» – από την κοινότυπη τυραννία της σύγχρονης αστικής τάξης – προς τον κόσμο που «δεν έχει υπάρξει ποτέ», μέσα στον

χάρτη της τέχνης του 20ού αιώνα: ένα τοπίο ελευθερίας και πειραματισμού με την καθημερινή ζωή. Όπως είχε πει 40 χρόνια πριν ο Ντανταϊστής ποιητής Τριστάν Τζαρά, «ο σύγχρονος καλλιτέχνης δεν ζωγραφίζει αλλά δημιουργεί απευθείας... Ζωή και Τέχνη είναι Ένα».

Το 1916 στο Καμπαρέ Βολταίρ, οι Ντανταϊστές είχαν επιχειρήσει την ολοκληρωτική αναδημιουργία της καθημερινής ζωής, ενώ κατήγγειλαν τις αξιώσεις της τέχνης να είναι ανώτερη και ξεχωριστή, αποσκοπώντας να καταργήσουν την τέχνη μια για πάντα. Τη δεκαετία του 1920, οι Σουρεαλιστές προσπάθησαν να επανακατευθύνουν την καλλιτεχνική παρόρμηση σε μια επαναδημιουργία της καθημερινής ζωής, ενώ την ίδια στιγμή συνέχιζαν να παράγουν έργα τέχνης – ώστε «να πραγματοποιηθεί η τέχνη χωρίς να καταπιγεί». Ωστόσο, πρόθεση των Καταστασιακών ήταν να ξεπεραστεί η τέχνη: να καταργηθεί, τελικά, ως μια ειδική, ξεχωριστή δραστηριότητα –ως «Κουλτούρα»– και να μεταμορφωθεί σε καθημερινή ζωή.

Η κυριαρχία της αστικής εξουσίας πάνω στην καθημερινή ζωή μπορεί να ξεπεραστεί μέσω μιας ριζοσπαστικής τέχνης. Αυτό ήταν το σημείο εκκίνησης των Καταστασιακών, που οδηγούσε σε μια ολομέτωπη επίθεση ενάντια στη φύση της σύγχρονης κοινωνίας –τον καταμερισμό εργασίας, το σχίσμα ανάμεσα στην εργασία και τη σκέψη, την αφθονία των υλικών αγαθών και τη φτώχεια της καθημερινής ύπαρξης– μια κοινωνία όπου «οι νέοι όλων των χωρών, αντιμετωπίζοντας το δίλημμα της επιλογής ανάμεσα στον έρωτα και στην χωματερή, έχουν επιλέξει τη χωματερή».

Σε μια κοινωνία που είναι οργανωμένη γύρω απ' την επιλογή του τι να καταναλώσει, η τέχνη δεν διαφέρει από την χωματερή. Ο καταναλωτικός καπιταλισμός επιβάλλει μια παγκόσμια δομή που βασίζεται στο εμπόρευμα, το οποίο επεκτείνεται σε κάθε εμπειρία – στην κουλτούρα, στον ελεύθερο χρόνο, στις πολιτικές οργανώσεις. Στην πραγματικότητα, η ζωή στο σύνολό της κυριαρχείται από το εμπόρευμα, και ο καθένας συμμετέχει

στην κοινωνική ζωή ως καταναλωτής. Η σύγχρονη ζωή γίνεται απλή επιβίωση, κυριαρχούμενη απ' την οικονομία της κατανάλωσης. Τον 19ο αιώνα η αλλοτρίωση εντοπιζόταν στην καπιταλιστική παραγωγή: τον 20ό αιώνα έχει μετατοπιστεί στην καθημερινή ζωή. Οι άνθρωποι δεν είναι πια απλώς αλλοτριωμένοι παραγωγοί αλλά, επιπλέον, και αλλοτριωμένοι καταναλωτές, με όλες τις ανθρώπινες σχέσεις να διαμορφώνονται με βάση τη συναλλαγή και την κατανάλωση. Αλλοτριωνόμαστε από τις ίδιες τις ζωές μας, οι οποίες γίνονται αντικείμενα προς κατανάλωση. Οι Καταστασιακοί όρισαν αυτή την κατάσταση ως «Θέαμα».

«Η πρώτη φάση της κυριαρχίας της οικονομίας πάνω στην κοινωνική ζωή επέφερε τον υποβιβασμό του Είναι σε Έχειν. Η ολοκληρωτική κυριαρχία του Θεάματος πάνω στην κοινωνική ζωή οδηγεί στην μετατροπή του Έχειν σε Φαίνεσθαι.»

Η ανθρωπότητα γίνεται ένα τεράστιο ακροατήριο του Θεάματος, μιας μονόδρομης επικοινωνίας της εμπειρίας, ενός σόου στο οποίο οι άνθρωποι δεν μπορούν να αντιδράσουν –θεατές της ίδιας τους της ζωής, περιορισμένοι σε μια κατάσταση άθλιας απομονωμένης παθητικότητας–, «της Θεαματικής-Καταναλωτικής Κοινωνίας». Αυτή επιβάλλεται παντού στην καθημερινή ζωή μέσω μιας «ολοκληρωτικής διαχείρισης», η οποία διαμορφώνει το πώς επιθυμούμε να συμπεριφερόμαστε. Αντικαθιστά τη δράση με την παθητικότητα, τη σκέψη με τη βουβή προσήλωση, τη ζωή με την κατοχή υλικών αγαθών και την επιθυμία με τις ανάγκες. Λέει: «Αυτό που φαίνεται είναι καλό, αυτό που είναι καλό φαίνεται», ενώ σε εποχές «κρίσεων» δεν υπόσχεται τίποτα: απλώς λέει, «έτσι είναι τα πράγματα».

“Η παράσταση τελειώσε. Το κοινό σηκώνεται, έτοιμο να αποχωρήσει. Ώρα να πάρουν τα πανωφόρια τους και να πάνε σπίτι. Στρέφονται... Δεν υπάρχουν πανωφόρια ούτε σπίτι ... Ο θεατής δε νιώθει πουθενά σαν στο σπίτι του, επειδή το θέαμα βρίσκεται παντού.”

Έτσι έβλεπαν τα πράγματα οι Καταστασιακοί. Το πεδίο του επαναστατικού αγώνα δεν εντοπιζόταν πλέον στην καπιταλιστική οικονομική παραγωγή αλλά στην καθημερινή ύπαρξη. Η ίδια η ζωή έχει κλαπεί. Το επαναστατικό πρόταγμα, επομένως, είναι να αναδημιουργήσουμε –να αναδομήσουμε– τη ζωή. Οι Καταστασιακοί ξεκίνησαν να ξεσκεπάσουν τις καθημερινές αντιφάσεις που υπάρχουν στην κοινότητα της σύγχρονης ζωής, αντιφάσεις που ζει ο καθένας –“οι ιδέες μας βρίσκονται στο μυαλό όλων”– αν και όχι ακόμα ως ιδέες, αλλά ως επιθυμίες. Γιατί αυτό το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στις επιθυμίες και στις ιδέες, ανάμεσα στο τι αποδέχονται οι άνθρωποι και στο τι θέλουν, είναι τώρα μέρος της ζωής του καθενός. Πρόθεσή τους ήταν να γεφυρώσουν το χάσμα ανάμεσα στις επιθυμίες και τις ιδέες: να αναδείξουν τις αντιφάσεις με τόση σαφήνεια, ώστε ο καθένας να δράσει στη βάση αυτής της συνειδητότητας. Μολονότι η επιθυμία να αναδομήσουμε την καθημερινή ύπαρξη είναι σχεδόν αόρατη υπό την συντριπτική σκιά του θεάματος, εν τούτοις είναι καθολική. Με χίλιους δυο τρόπους, με πράξεις άρνησης και εξέγερσης, σκόρπιοι και απομονωμένοι άνδρες και γυναίκες επιχειρούν να επαναδημιουργήσουν τις ζωές τους μέσα από τις επιθυμίες τους. Ακριβώς όπως το θέαμα είναι ταυτόχρονα «το αποτέλεσμα και το πρόταγμα του υπάρχοντος τρόπου παραγωγής», αυτή η αναδόμηση της ζωής είναι ταυτόχρονα το αποτέλεσμα και το πρόταγμα της επανάστασης. Αυτός είναι ο τρόπος να ξεπεράσουμε –να «αφήσουμε»– τους μοντέρνους καιρούς: “Ο δικός μας τρόπος είναι μέχρι τώρα ο καλύτερος για να βγούμε από τον εικοστό αιώνα”.

Η καταστασιακή θεωρία έδινε έμφαση στην επιβεβαίωση της απόλαυσης και του έρωτα. Η επιθυμία απελευθερωμένη θα “σάρωνε όλες τις αξίες και τους κανόνες της καθημερινής συμπεριφοράς”.

“Οι άνθρωποι που μιλούν για επανάσταση και ταξική πάλη χωρίς να αναφέρονται ρητά στην καθημερινή ζωή, χωρίς να κατανοούν τι ανατρεπτικό υπάρχει στον έρωτα και τι θετικό στην άρνηση των περιορισμών, έχουν ένα πτώμα στο στόμα τους.”

Προέτρεπαν τους ανθρώπους να “θεωρήσουν τις επιθυμίες τους ως πραγματικότητα”, και παρέθεταν τον ουτοπικό φιλόσοφο του 19ου αιώνα **Σαρλ Φουριέ**:

“Ποτέ μην θυσιάσετε το παρόν καλό για το μελλοντικό. Απολαύστε τη στιγμή. Αποφύγετε κάθε συζυγική ή άλλη σχέση που δεν σας ικανοποιεί απ’ την αρχή. Γιατί να πρέπει να δουλέψετε για το καλό που θα ’ρθει όταν πια θα είναι αργά και δεν θα σας έχει μείνει παρά μόνο η δυσαρέσκεια για τ’ ότι δεν θα είστε ικανοί να διπλασιάσετε τη διάρκεια των ημερών ώστε να μπορέσετε να γευτείτε όλες τις απολαύσεις που θα σας είναι διαθέσιμες;”

ΟΙ ΠΡΟΒΟΣ

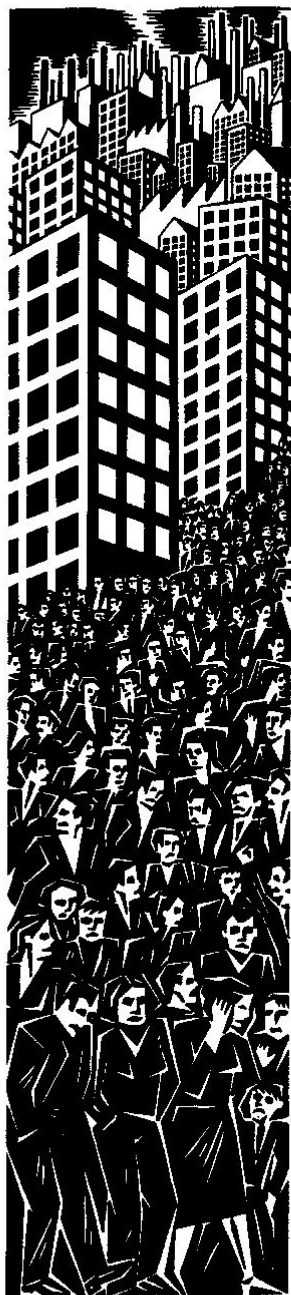
Η έμφαση που έδιναν οι Καταστασιακοί στην τέχνη ως τακτική και ως σκοπό ταυτόχρονα, σε συνδυασμό με την επίθεση ενάντια σε όλες τις εξειδικευμένες καλλιτεχνικές μορφές, συνάντησε ευρεία αποδοχή στους κύκλους των καλλιτεχνών. Πρότεινε για λογαριασμό τους μια συγκεκριμένη στρατηγική αντιμετώπισης των κοινωνικών συνθηκών. Τις ιδέες τους άδραξαν αμέσως οι αναρχικοί και καλλιτέχνες του Άμστερνταμ, μιας παραδοσιακά αντιεξουσιαστικής πόλης.

Ο αναρχικός καλλιτέχνης **Ρόμπερτ Γκρότβελτ** ξεκίνησε τα «*χάπενινγκ*» του το 1964, και μαζί με τον **Ρόελ Βαν Ντάιν**, τον **Ρομπ Στοκ** και άλλους ξεκίνησαν να εκδίδουν το περιοδικό *Πρόβο*. Στο πρώτο του τεύχος αναδημοσίευσαν μια μπροσούρα του 1910 με τίτλο *Ο Πρακτικός Αναρχικός*, με θέμα την κατασκευή βομβών. Με κυκλοφορία πάνω από 30.000 αντίτυπα στην ολλανδική νεολαία, το *Πρόβο* σύντομα εξελίχθηκε σε ένα μαζικό κίνημα.

Τον Μάρτιο του 1966, η Ολλανδή πριγκίπισσα του στέμματος Βεατρίκη παντρεύτηκε έναν Γερμανό πρίγκιπα, τον Κλάους φον Άμσπεργκ, άνθρωπο για τον οποίο υπήρχαν υπόνοιες ότι είχε διασυνδέσεις με νεοναζί. Οι Πρόβος μετέτρεψαν τους βασιλικούς γάμους σε μια τέλεια «κα-

τάσταση». Ύστερα από μια επίθεση στη βασιλική άμαξα με καπνογόνο βόμβα, η αστυνομία αντέδρασε με άγρια χτυπήματα, η διαδήλωση κλιμακώθηκε, και επί μέρους το Άμστερνταμ συγκλονίστηκε από τις ταραχές.

Η δημοτικότητα των Πρόβος σύντομα επιβεβαιώθηκε, όταν πήραν 13.000 ψήφους στις δημοτικές εκλογές, εν μέρει χάρη στη δυναμική των “Λευκών Σχεδίων” τους για την επίλυση κρίσιμων αστικών προβλημάτων. Για παράδειγμα, άρχισαν να ασχολούνται με το πρόβλημα της στέγασης βάζοντας άσπρες τις πόρτες άδειων κτηρίων –συμπεριλαμβανομένου του Δημαρχείου–, και προτρέποντας τους νέους ή τους άστεγους να τα καταλάβουν.

Μια από τις πιο γνωστές δραστηριότητές τους ήταν ο τρόπος που αντιμετώπισαν τις καταστροφικές συνέπειες των αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης: αφήνοντας στους δρόμους λευκά ποδήλατα που μπορούσε να τα χρησιμοποιήσει ο καθένας.

ΤΟ ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΩΝ ΠΡΟΒΟΣ

“Πολίτες του Άμστερνταμ! Αρκετά κράτησε ο τρόμος της ασφάλτου που προκαλεί η μηχανοκίνητη μπουρζουαζία. Καθημερινά γίνονται ανθρωποθυσίες σ’ αυτό το είδωλο των ηλιθίων: τη δύναμη των αυτοκινήτων. Το αποπνικτικό μονοξείδιο του άνθρακα είναι το λιβάδι του, ενώ η εικόνα του μολύνει χιλιάδες δρόμους και κανάλια.

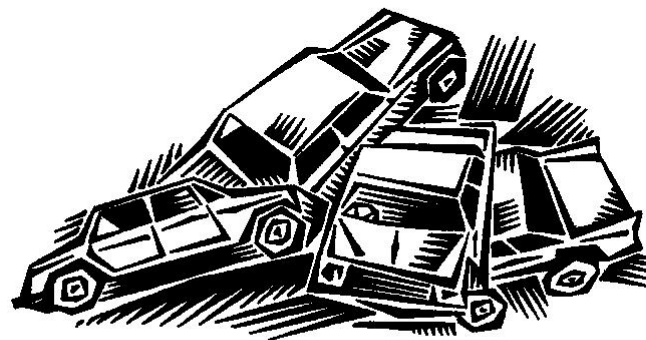
Το ΠΟΔΗΛΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΩΝ ΠΡΟΒΟΣ θα μας απελευθερώσει από το τέρας του αυτοκινήτου. Οι Πρόβος παρουσιάζουν το ΛΕΥΚΟ ΠΟ-

ΔΗΛΑΤΟ, ένα κομμάτι της ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ.

Το λευκό ποδήλατο δεν είναι ποτέ κλειδωμένο. Το λευκό ποδήλατο είναι το πρώτο δωρεάν μέσο μεταφοράς δημόσιας χρήσης. Το λευκό ποδήλατο είναι μια πρόκληση ενάντια στην καπιταλιστική ατομική ιδιοκτησία, γιατί το λευκό ποδήλατο είναι αναρχικό.

Το λευκό ποδήλατο μπορεί να το χρησιμοποιεί οποιοσδήποτε το χρειάζεται και μετά θα το αφήνει για να το χρησιμοποιήσει κάποιος άλλος. Θα υπάρχουν όλο και περισσότερα λευκά ποδήλατα, έως ότου ο καθένας να μπορεί να τα χρησιμοποιεί, και να παρέλθει ο κίνδυνος του αυτοκινήτου. Το λευκό ποδήλατο είναι ένα σύμβολο απλότητας και καθαριότητας, σε αντίθεση με τη ματαιοδοξία και τη βρωμιά του εξουσιαστικού αυτοκινήτου. Με άλλα λόγια: «ΕΝΑ ΠΟΔΗΛΑΤΟ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΙ, ΑΛΛΑ ΣΧΕΔΟΝ ΤΙΠΟΤΑ!»

Η πρακτική αυτή εξαπλώθηκε γρήγορα, ώσπου η αστυνομία άρχισε να τα κατάσχει με την αιτιολογία ότι ήταν «πολύ πιθανό να κλαπούν»!

Η ΑΝΤΙΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Οι ιδέες αυτές –ουτοπικές και πραγματοποιήσιμες συνάμα– δεν θα μπορούσαν να περιοριστούν για πολύ καιρό σε μία μόνο χώρα, ούτε και σε μία μόνο ήπειρο. Διαδόθηκαν σαν μια μεταδοτική αρρώστεια, με φορείς τις πολιτιστικές και πολιτικές πρωτοπορίες, στο Λονδίνο, τη Νέα Υόρκη και στην περιοχή του Σαν Φρανσίσκο γνωστή ως Χέιτ Άσμπιουρι.

Οι συνταγές των Καταστασιακών για την ανατροπή της “Θεαματικής

εμπορευματικής κοινωνίας” περιλάμβαναν «άγριες» (δηλ. ερήμην των συνδικαλιστικών φορέων) απεργίες, σαμποτάζ, λεηλασίες και ταραχές κατά τη άποψή τους, αυτές ήταν οι γνήσιες μορφές που θα έπαιρναν οι αγώνες στο μέλλον και όχι οι πιο παραδοσιακές πολιτικές στρατηγικές. Το μακρύ θερμό καλοκαίρι του 1965 έδειχνε να τους επιβεβαιώνει.

ΓΟΥΑΤΣ

Τον Αύγουστο, στο γκέτο των μαύρων Γουάτς στο Λος Άντζελες, ξέσπασε μια ανοιχτή εξέγερση που κράτησε τρεις μέρες. Οι απόπειρες των αρχών για ειρηνευτικές συνομιλίες απέτυχαν ολοκληρωτικά: δεν υπήρχαν ηγέτες της αυθόρμητης εξέγερσης με τους οποίους να συνομιλήσουν. Αρχίζοντας από τις κάβες και τα οπλοπωλεία, το πλήθος ξεκίνησε ένα καροναβάλι συστηματικού πλιάτσικου, λεηλασιών και εμπρησμών. Η τάξη αποκαταστάθηκε με τη χρήση μιας ολόκληρης μεραρχίας πεζικού ενισχυόμενης από τανκς. Σκοτώθηκαν 32 άνθρωποι, τραυματίστηκαν 800 και συνελήφθησαν 3.000. Μόνο οι φωτιές προξένησαν στην πόλη ζημιές 30 εκατομμυρίων δολαρίων.

Για τους Καταστασιακούς, το Γουάτς ήταν μια «εξέγερση των εργατών καταναλωτών ενάντια στα εμπορεύματα. Στερούμενοι το μέλλον, αρνήθηκαν, μέσω της κλοπής και της δωρεάς, την εμπορευματική συναλλαγή». Στη Νέα Υόρκη, η ριζοσπαστική ομάδα **Μαύη Μάσκα** συνέδεσε την εξέγερση με τον δικό της αγώνα ενάντια στο καλλιτεχνικό κατεστημένο.

«Ένα νέο πνεύμα ανατέλλει. Όπως στους δρόμους του Γουάτς, ποθούμε την επανάσταση. Κάνουμε επίθεση στους θεούς σας... Τραγουδάμε τον θάνατο σας... ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΤΕ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ...

Ο αγώνας μας δεν μπορεί να κρέμεται στους τοίχους. Ας καταρρεύσει το παρελθόν, με τα χτυπήματα της εξέγερσης. Οι αντάρτες πόλης, οι μαύροι, οι άνθρωποι του μέλλοντος, είμαστε όλοι ξοπίσω σας. Στο διάολο η κοιλτούρα σας, οι επιστήμες σας, οι τέχνες σας. Ποιους σκοπούς υπηρετούν; Οι μαζικές δολοφονίες σας δεν μπορούν να κρυφτούν. Ο βιομήχανος, ο τραπεζίτης, η μουρτζουαζία, με την απεριόριστη υποκρισία και τη χυδαιότητά τους, συνεχίζουν να συσσωρεύουν τέχνη την ίδια στιγμή που σφάζουν την ανθρωπότητα. Η ζωή σας έχει αποτύχει. Ο κόσμος ξεσηκώνεται ενάντια στην καταπίεσή σας. Υπάρχουν άνθρωποι προ των πυλών που αναζητούν έναν καινούργιο κόσμο. Η μηχανή, η κατάκτηση του χώρου και του χρόνου, είναι οι σπόροι του μέλλοντος οι οποίοι, θρεμμένοι απ' την βαρβαρότητά σας, θα μας πάνε μπροστά. Είμαστε έτοιμοι... ΑΣ ΞΕΚΙΝΗΣΕΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ.»

ΟΙ ΜΠΗΤ

Στο μεταξύ, αλλού στις ΗΠΑ, σε διαμερίσματα, σε τζαζ μπαρ και καφέ, η γενιά των συγγραφέων και ποιητών γνωστών με το όνομα Μπητ, καλούσαν τον κόσμο να πάρει μια νέα κατεύθυνση. Μολονότι οι θέσεις τους ποτέ δεν υπήρξαν ξεκάθαρες, αν οι Μπητ είχαν κάποια πολιτική φιλοσοφία αυτή ήταν αναρχική, πράγμα που εκφραζόταν σαφέστατα στην ποίησή τους – ιδιαίτερα των Άλεν Γκίνζμπεργκ, Κένεθ Ρέξροθ, Λώρενς Φερλινγκέτι, Νταϊάν ντι Πρίμα και Τούλι Κούπφερμπεργκ.

“...Το Τσάρλεστον της οδού Τσάρλς
να παρουσιάζει την Αδερφή μου Αϊλίν
και τους ναύτες της Κρονστάνδης...
Πολίτες να λένε στους αστυνομικούς να απομακρυνθούν...
Ο κόσμος ένα έργο τέχνης
Η ζωή μια απόλαυση
Το χωριό ξαναζωντανεύει...”

—το Γκρίνγκιτς Βίλατζ των ονείρων μου, του Τούλι Κούπφερμπεργκ.

“... το να υποστηρίζεις την ανατροπή της κυβέρνησης είναι έγκλημα
το να την ανατρέψεις είναι κάτι άλλο

τα δυο μαζί, μερικές φορές ονομάζονται επανάσταση αλλά μην κοροϊδεύομαστε: η κυβέρνηση δεν είναι το θέμα: είναι μόνο μια καλή αρχή.

1. Σκοτώστε τον επικεφαλής της Dow Chemical

2. Καταστρέψτε το εργοστάσιο

3. Κάντε το ασύμφορο να το ξαναχτίσουν, δηλαδή, καταστρέψτε την ιδέα του χρήματος όπως το ξέρουμε, απαλλαγείτε από συμφέροντα, αποταμιεύσεις, κληρονομίες...»

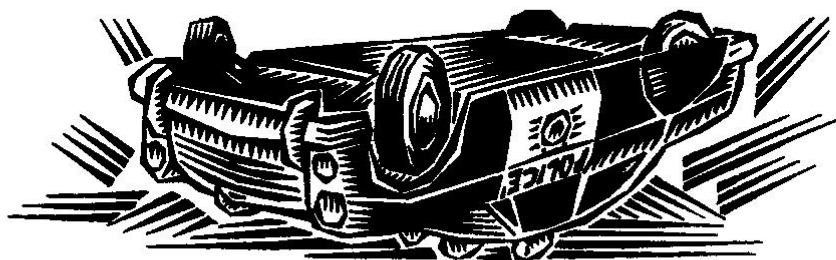
—Επαναστατική Επιστολή Νο. 9 της Νταϊάν ντι Πρίμα.

Στο πάρκο του Golden Gate
τα παγόνια
Σκουίζουν,
ανάμεσα στα πεσμένα φύλλα.
Οι ναύτες της Κρονστάνδης
παρελαύνουν στους δρόμους
της Βουδαπέστης.
Οι πέτρες των οδοφραγμάτων
σηκώνονται, θρυμματίζονται
Σε φηγούρες.
Παίρνουν το σχήμα της στρατιάς
των αγροτών του Μάχνο.
Τους δρόμους φωτίζουν δαυλοί.
Μουσκεμένα με βενζίνη τα κορμιά
των αναρχικών του Σολοβέτσκι
Καίγονται στις γωνίες των δρόμων.

*Το πτώμα του Κροπότκιν κουβαλημένο
Μπροστά από
Γραφεία ζαρωμένων απ' τον φόβο γραφειοκρατών
Σε όλες τις ομάδες εξόριστων
Της Σιβηρίας κατατάσσονται οι νεκροί αντάρτες
Ο Μπερνέρι, ο Ανδρέας Νιν,
Έρχονται απ' την Ισπανία με μια λεγεώνα
Ο Κάρολος Τρέσκα διασχίζει
Τον Ατλαντικό με την Ταξιαρχία Μπέρκμαν.
Ο Μπουχάριν έχει προσχωρήσει στο Έκτακτο
Οικονομικό Συμβούλιο. Είκοσι εκατομμύρια
Νεκροί Ουκρανοί αγρότες στέλνουν στάρι...*

— Noretap-Noretsyh, του Κένεθ Ρέξροθ

ΜΠΕΡΚΛΕΪ

Η πανεπιστημιούπολη του Μπέρκλεϋ της Καλιφόρνια υπήρξε, το 1964, το σημείο ανάφλεξης του φοιτητικού κινήματος. Στην προσπάθειά τους να ανακόψουν τη διάδοση των ριζοσπαστικών ιδεών, οι πανεπιστημιακές αρχές κάλεσαν την αστυνομία για να συλλάβει έναν ακτιβιστή φοιτητή. 7.000 φοιτητές κύκλωσαν το περιπολικό και το κράτησαν «σε ομηρία» για δύο ημέρες έως ότου ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους. Το «Κίνημα του Ελεύθερου Λόγου» είχε γεννηθεί.

Την επόμενη χρονιά, οι φοιτητές ενόθησαν με τη νεολαία της περιο-

χής σε έναν αγώνα ενάντια στα σχέδια του Πανεπιστημίου για την ανάπλαση ενός κενού οικοπέδου. Οι διαμαρτυρόμενοι κατέλαβαν τον χώρο, βάζοντας βόμβες και καίγοντας μηχανήματα κατασκευής και κτήρια, για να δημιουργήσουν το “Πάρκο του Λαού”.

ΟΙ ΣΚΑΦΤΙΑΔΕΣ (DIGGERS)

Το 1966 το Σαν Φρανσίσκο αντιμετώπιζε σοβαρή κρίση όταν χιλιάδες νέοι, εγκαταλείποντας τους γονείς, τα σχολεία και τις δουλειές τους, άρχισαν να καταφτάνουν άστεγοι και απένταροι στην πόλη. Οι αρχές τούς αρνήθηκαν κάθε βοήθεια, κι έτσι ο κόσμος βρήκε δικές του λύσεις μέσω της εθελοντικής δράσης και της αλληλοβοήθειας.

Οι Σκαφτιάδες, που πήραν το όνομά τους απ' του άγγλους αναρχικούς του 17ου αιώνα, καταπιάστηκαν με την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Αρχικά, άνοιξαν μια κλινική για να σταματήσουν τη διάδοση των αφροδίσιαων νοσημάτων και των ναρκωτικών, στην οποία η περιθαλψη παρεχόταν δωρεάν· στη συνέχεια ένα κατάστημα όπου μοιράζονταν δωρεάν πράγματα που είχαν χαριστεί. Κατόπιν, οι Σκαφτιάδες οργάνωσαν τη δωρεάν στέγαση υπό κοινοβιακή μορφή, και ανέπτυξαν ένα δίκτυο πληροφόρησης μέσω ελεύθερων εφημερίδων. Τελικά, ανακήρυξαν το Χέιτ Άσμπιουρι “Ελεύθερη Πόλη”.

Το παράδειγμα των Σκαφτιάδων βρήκε μιμητές σε πολλά μέρη των ΗΠΑ. Τέτοιο πράγμα δεν είχε ξαναδεί ο κόσμος, από την εποχή του “Ελεύθερου Πνεύματος”. Μέσω χιλιάδων underground εφημερίδων με εκατομμύρια αναγνώστες η “Αντιουλτούρα” διαδόθηκε σαν πυρκαγιά και πήρε τα μυαλά μια ολόκληρης γενιάς. Όλες οι παγιωμένες αντιλήψεις τέθηκαν υπό αμφισβήτηση, ενώ διατυπώνονταν εναλλακτικές απόψεις και προτάσεις αναφορικά με την πολιτική, τη σεξουαλικότητα, την τέχνη, την εκπαίδευση, την ψυχολογία, την εργασία, την οικογένεια και τις διαπροσωπικές σχέσεις.

Σε χρόνο μηδέν, όλες οι ιδέες γίνονταν πράξη, καθώς οι άνθρωποι έστηναν Ελεύθερα Σχολεία, κοινόβια και κολλεκτιβίστικα εργαστήρια, ή απλώς γυρνούσαν την πλάτη τους στον κόσμο της κατανάλωσης και μ' έναν υπνόσακο έπαιρναν τους ανοιχτούς δρόμους.

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

Ο απόηχος της εξέγερσης των φοιτητών του Μπέργλεϋ έφτασε στη Γαλλία. Το 1966 στο Στρασβούργο οι φοιτητές εξέλεξαν πέντε Καταστασιακούς στη γραμματεία της Φοιτητικής Ένωσης. Η πρώτη τους πράξη, με το που πήραν τον έλεγχο, ήταν να χρησιμοποιήσουν όλα τα χρήματα της Ένωσης για να τυπώσουν μία καταστασιακή μπροσούρα με τίτλο “Για την αθλιότητα των φοιτητικών κύκλων”. Η δεύτερη ήταν να διαλύσουν την Ένωση.

Εξοργισμένες οι πανεπιστημιακές αρχές οδήγησαν τους Καταστασιακούς σε δίκη με την κατηγορία της «κατάχρησης φοιτητικών κονδυλίων». Ο δικαστής έκλεισε την αγόρευσή του με τα εξής λόγια:

“Οι κατηγορούμενοι δεν αρνήθηκαν ποτέ την κατηγορία. Παραδέχτηκαν αβίαστα ότι χρησιμοποίησαν 5.000 φράγκα από το ταμείο της Φοιτητικής Ένωσης για να τυπώσουν 10.000 μπροσούρες εμπνευσμένες από τις ιδέες της Καταστασιακής Διεθνούς. Τα κείμενα αυτά εκφράζουν ιδέες που δεν έχουν καμία σχέση με τους στόχους μιας Φοιτητικής Ένωσης. Αρκεί κανείς να τα διαβάσει για να καταλάβει πως αυτοί οι πέντε φοιτητές, που μόλις άφησαν πίσω τους την εφηβεία, που δεν έχουν καμιά πείρα απ’ την αληθινή ζωή, με τα μυαλά τους μπερδεμένα από κακοχωνεμένες φιλοσοφικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές θεωρίες, βαριεστημένοι από την γκριζα μονοτονία της καθημερινής τους ζωής, γεμάτοι κενοδοξία

και αλαζονεία, έχουν την θλιβερή αξίωση να γίνουν κριτές των πάντων, κι ακόμη, να υβρίζουν τους συμφοιτητές και τους καθηγητές τους, τον Θεό, τη θρησκεία, τον κλήρο, την κυβέρνηση και τα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα όλου του κόσμου. Απορρίπτοντας κάθε μορφή ηθικής και περιορισμών, ο κνισμός τους δεν διστάζει να εγκωμιάσει την κλοπή, το τέλος όλων των σπουδών, την κατάργηση της εργασίας, την πλήρη ανατροπή και μια παγκόσμια επανάσταση με μόνο στόχο την ανεμπόδιστη απόλαυση. Ο αναρχικός χαρακτήρας αυτών των θεωριών και η προπαγανδισή τους είναι κοινωνικά επιβλαβείς. Η ευρεία διάδοσή τους τόσο στους φοιτητικούς κύκλους όσο και στο ευρύτερο κοινό, μέσω του τοπικού, εθνικού και διεθνούς τύπου συνιστά απειλή ενάντια στην ηθικότητα, τις σπουδές και το καλό όνομα του πανεπιστημίου, απειλή, επομένως, ενάντια στο ίδιο το μέλλον των φοιτητών τους Στρασβούργου.”

Ο δικαστής είχε δίκιο. Τέτοιες ιδέες όντως απειλούσαν τους 600.000 Γάλλους φοιτητές – ιδίως η προοπτική της «ανεμπόδιστης απόλαυσης». Στο Στρασβούργο ακολούθησαν συζητήσεις γύρω απ’ τη σεξουαλική απελευθέρωση στις οποίες συμμετείχε πλήθος κόσμου· στο Άντονυ, το φυλάκιο που χώριζε τις εστίες θηλέων δέχτηκε επίθεση και κατεδαφίστηκε, ενώ στο Ζυσιέ οι φοιτητές κατάργησαν όλους τους κανονισμούς που αφορούσαν στις σεξουαλικές σχέσεις. Στη Ναντέρ, κοντά στο Παρίσι, οι **Λυσσασμένοι**, μια μικρή ομάδα «περιθωριακών του κολλεγίου» ευθυγραμμισμένων με τις ιδέες της Καταστασιακής Διεθνούς, οδήγησαν ομάδες φοιτητών και φοιτητριών στην κατάληψη των χωριστών εστιών. Πολύ γρήγορα, αυτή η πράξη μιας μικροσκοπικής ομάδας σχεδόν γονάτισε ολόκληρο το γαλλικό κράτος και επανέφερε στον σύγχρονο κόσμο το όραμα της επανάστασης.

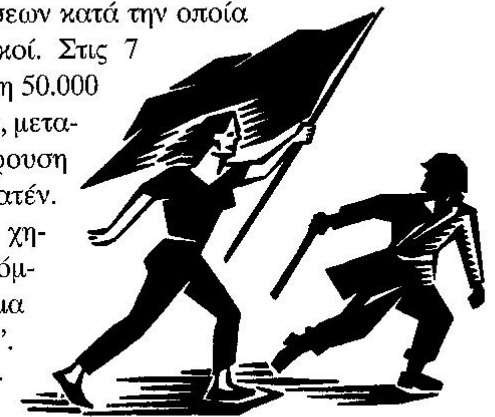
ΜΑΗΣ ΤΟΥ '68

«Μια ικανοποιητική κατάληξη...»

Οι αναρχικοί προχώρησαν αμέσως σε πορεία διαμαρτυρίας, επικεφαλής της οποίας ήταν ο **Ντανιέλ Κον Μπεντίτ** που μόλις είχε αποβληθεί από τις πανεπιστημιακές αρχές της Ναντέρ. Η άφιξη 80 αστυνομικών εξόργισε πολλούς φοιτητές, οι οποίοι εγκατέλειψαν τα μαθήματά τους για να πάρουν μέρος στη σύγκρουση και να απομακρύνουν την αστυνομία από το πανεπιστήμιο. Ενθουσιασμένοι από την υποστήριξη οι αναρχικοί, κατέλαβαν το κτήριο της διοίκησης, όπου συγκάλεσαν μαζική συνέλευση. Η κατάληψη εξαπλώθηκε, το πανεπιστήμιο της Ναντέρ περικυκλώθηκε απ' την αστυνομία και οι πανεπιστημιακές αρχές ανέστειλαν τη λειτουργία του.

Την επομένη, οι φοιτητές της Ναντέρ συγκεντρώθηκαν γύρω απ' τον Κον Μπεντίτ στο πανεπιστήμιο της Σορβόνης στο κέντρο του Παρισιού. Κάτω από συνεχή αστυνομική πίεση, και με περισσότερες από 500 συλλήψεις, η οργή των φοιτητών τελικά ξέσπασε σε οδομαχίες που κράτησαν πέντε ώρες. Η αστυνομία επιτέθηκε με γκλομπ και δακρυγόνα ακόμη και σε περαστικούς. Ο Κον Μπεντίτ συνελήφθη και κρατήθηκε για «ανάκριση».

Η ολοκληρωτική απαγόρευση των διαδηλώσεων και το κλείσιμο της Σορβόνης έφεραν χιλιάδες φοιτητές στους δρόμους. Η αυξανόμενη αστυνομική βία στάθηκε αφορμή να στηθούν τα πρώτα οδοφράγματα. Ακολούθησε μια νύχτα συγκρούσεων κατά την οποία τραυματίστηκαν 350 αστυνομικοί. Στις 7 Μαΐου, μια δυναμική διαδήλωση 50.000 ανθρώπων κατά της αστυνομίας, μεταβλήθηκε σε ολόήμερη σύγκρουση στους δρόμους του Καρτιέ Λατέν. Οι διαδηλωτές απάντησαν στα χημικά αέρια της αστυνομίας με βόμβες μολότοφ και με το σύνθημα «Ζήτω η Παρισινή Κομμούνα». Το ξημέρωμα βρήκε 250 αστυνομικούς τραυματισμένους.

Μέχρι τις 10 Μαΐου, οι συνεχείς μαζικές διαδηλώσεις ανάγκασαν τον Υπουργό Παιδείας να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με τον Κον Μπεντί. Αλλά ακόμη και στη διάρκεια των συνομιλιών, έξω στους δρόμους στήθηκαν 60 οδοφράγματα. Αυτή τη φορά ενώθηκαν με τους φοιτητές νεαροί εργάτες, ενώ τα επίσημα συνδικάτα καταδίκασαν την αστυνομική βία. Οι τεράστιες διαδηλώσεις σε ολόκληρη τη Γαλλία έφτασαν στο α-

ποκορύφωμά τους στις 13 Μαΐου, με ένα εκατομμύριο κόσμο να βρίσκεται στους δρόμους του Παρισιού.

Αντιμέτωπη με αυτή τη μαζική διαμαρτυρία, η αστυνομία εγκατέλειψε το Καρτιέ Λατέν. Οι φοιτητές κατέλαβαν αμέσως τη Σορβόννη, εκλέγοντας έναν Λυσσασμένο, τον **Ρενέ Ριεζέλ**, επικεφαλής της Επιτροπής Κατάληψης. Σύντομα ακολούθησαν καταλήψεις σε όλα τα γαλλικά πανεπιστήμια. Από τη Σορβόννη ξεχυνόταν μια πλημμύρα προπαγανδιστικών φυλλαδίων, προκηρύξεων και αφισών, αλλά και μια σειρά από τηλεγραφήματα προς τους κυβερνήτες του κόσμου:

“17 Μαΐου/ 1968/ Πολιτικό γραφείο Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας/ Πύλη της εποράνιας ειρήνης/ Πεκίνο/ Τρέμετε, γραφειοκράτες/ Η διεθνής εξουσία των εργατικών συμβουλίων σύντομα θα σας σαρώσει/ Η ανθρωπότητα θα εντυχήσει μόνο όταν ο τελευταίος γραφειοκράτης κρεμαστεί απ’ τα έντερα του τελευταίου καπιταλιστή/ Ζήτω οι καταλήψεις εργοστασίων/ Ζήτω η μεγάλη προλεταριακή επανάσταση του 1927, που προδόθηκε από τους σταλινικούς/ Ζήτω το προλεταριάτο της Καντώνας, που σήκωσε τα όπλα ενάντια στον αποκαλούμενο Λαϊκό Στρατό/ Ζήτω οι εργάτες και φοιτητές της Κίνας που επιτέθηκαν ενάντια στην αποκαλούμενη Πολιτιστική Επανάσταση και τη γραφειοκρατική μαοϊκή τάξη πραγμάτων/ Ζήτω η Επανάσταση/ Κάτω το κράτος/ Επιτροπή Κατάληψης της Αυτόνομης και Λαϊκής Σορβόννης!”

Οι παραδοσιακές «ριζοσπαστικές» σχέτες ήταν πια απομονωμένες και αναζητούσαν μανιωδώς υποστήριξη. Οι εξελίξεις σύντομα ξεπέρασαν ακόμα και τους Λυσσασμένους.

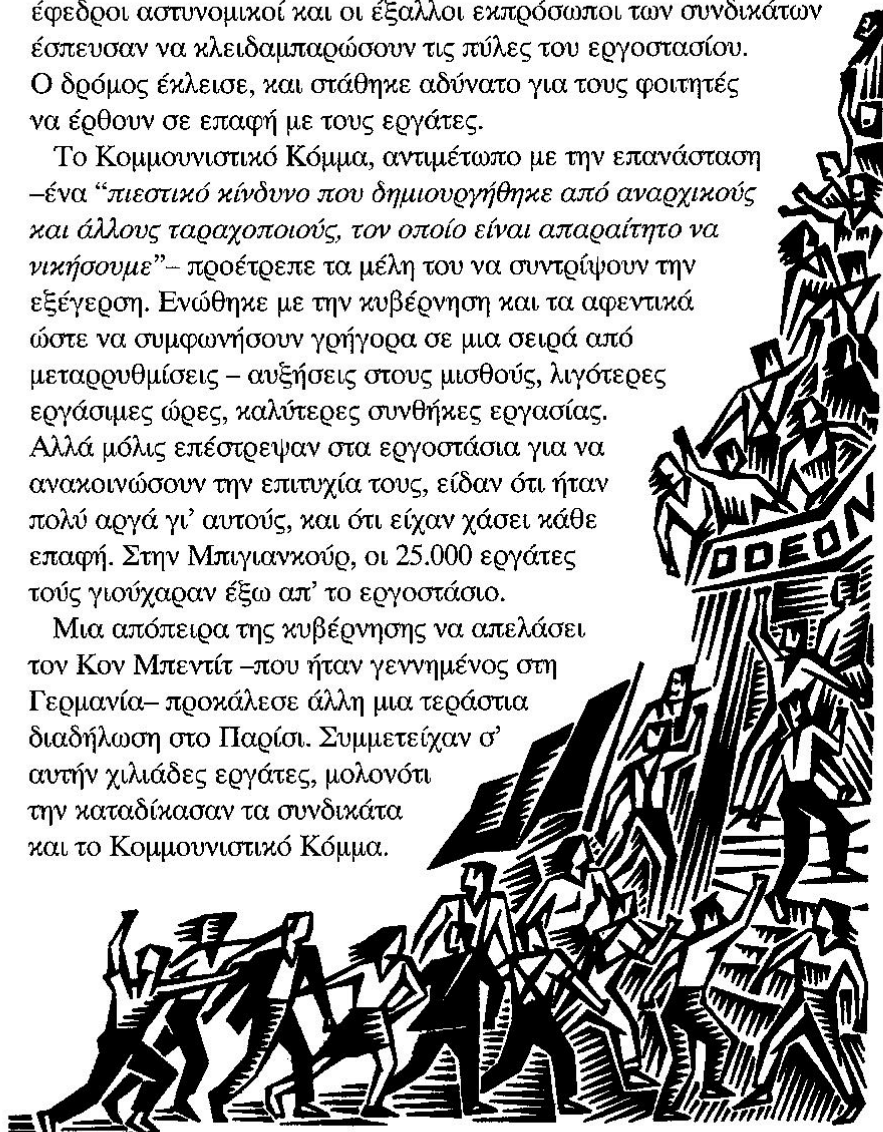
Στις 15 Μαΐου οι εργάτες της Sud-Aviation κλείδωσαν τα διευθυντικά στελέχη στα γραφεία της διεύθυνσης και κατέλαβαν το εργοστάσιο. Την επόμενη μέρα έγινε κατάληψη στην Κλεόν-Ρενό και ακολούθησαν το Λόκχιντ-Μπωβέ και το Μυσέλ-Ορλεάν. Εκείνη τη νύχτα, το Εθνικό Θέατρο του Παρισιού, το Οντεόν, κατελήφθη για να μετατραπεί σε χώρο διαρκούς μαζικής συνέλευσης. Την επομένη έγινε κατάληψη στο μεγαλύτερο γαλλικό εργοστάσιο, τη Ρενώ-Μπιγιανκούρ. Μέχρι τις 17 Μαΐου εκατό εργοστάσια στο Παρίσι βρίσκονταν στα χέρια των εργατών. Μέσα σε τρεις μέρες οι απεργίες και οι καταλήψεις γενικεύτηκαν, με τη συμμετοχή έξι εκατομμυρίων ανθρώπων. Οι Λυσσασμένοι της Σορβόννης αμέσως ετοιμάστηκαν να ενωθούν με τους εργάτες της Ρενώ. Τέσ-

σερις χιλιάδες φοιτητές, κάτω από τα μαυροκόκκινα πανό των αναρχικών, κατευθύνθηκαν προς το κατελιμμένο εργοστάσιο.

Το κράτος και τα συνδικάτα ζούσαν τώρα τον χειρότερο εφιάλτη τους – μια συμμαχία εργατών-φοιτητών. Κλήθηκαν δέκα χιλιάδες έφεδροι αστυνομικοί και οι έξαλλοι εκπρόσωποι των συνδικάτων έσπευσαν να κλειδαμπαρώσουν τις πύλες του εργοστασίου. Ο δρόμος έκλεισε, και στάθηκε αδύνατο για τους φοιτητές να έρθουν σε επαφή με τους εργάτες.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα, αντιμέτωπο με την επανάσταση –ένα “πιστικό κίνδυνο που δημιουργήθηκε από αναρχικούς και άλλους ταραχοποιούς, τον οποίο είναι απαραίτητο να νικήσουμε”– προέτρεπε τα μέλη του να συντρίψουν την εξέγερση. Ενώθηκε με την κυβέρνηση και τα αφεντικά ώστε να συμφωνήσουν γρήγορα σε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις – αυξήσεις στους μισθούς, λιγότερες εργάσιμες ώρες, καλύτερες συνθήκες εργασίας. Αλλά μόλις επέστρεψαν στα εργοστάσια για να ανακοινώσουν την επιτυχία τους, είδαν ότι ήταν πολύ αργά γι’ αυτούς, και ότι είχαν χάσει κάθε επαφή. Στην Μπιγιανκούρ, οι 25.000 εργάτες τούς γιούχαραν έξω απ’ το εργοστάσιο.

Μια απόπειρα της κυβέρνησης να απελάσει τον Κον Μπεντίτ –που ήταν γεννημένος στη Γερμανία– προκάλεσε άλλη μια τεράστια διαδήλωση στο Παρίσι. Συμμετείχαν σ’ αυτήν χιλιάδες εργάτες, μολονότι την καταδίκασαν τα συνδικάτα και το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Καθώς οι ειδικές δυνάμεις της αστυνομίας είχαν κλείσει τον δρόμο προς το Δημαρχείο, ξέσπασαν οι σφοδρότερες μέχρι τότε συγκρούσεις. Κάηκε το Χρηματιστήριο και λεηλατήθηκαν δυο αστυνομικά τμήματα. Την ίδια μέρα έγιναν συγκρούσεις στη Λυών, το Μπορντό, τη Νάντ και το Στρασβούργο.

Το μέλλον τώρα διακυβευόταν. Καθώς εντεινόταν οι διαδηλώσεις στους δρόμους και οι καταλήψεις συνεχίζονταν, ο Πρόεδρος Ντε Γκωλ, προετοιμαζόταν να χρησιμοποιήσει “άλλα μέσα”. Κρυφά, οι αρχιστράτηγοί του έθεσαν σε επιφυλακή 20.000 πιστούς στρατιώτες για να τους χρησιμοποιήσουν στο Παρίσι.

Στις 30 Μαΐου, ένα εκατομμύριο υποστηρικτές της κυβέρνησης διαδήλωσαν μέσα στην πρωτεύουσα φωνάζοντας το σύνθημα “ο Κον Μπεντίτ στον θάλαμο αερίων” – καθώς ο Κον Μπεντίτ ήταν Εβραίος. Ο Ντε Γκωλ ανακοίνωσε την επιλογή: γενικές εκλογές ή εμφύλιος πόλεμος.

Άρχισαν να εμφανίζονται παραστρατιωτικές ομάδες, τα τηλεοπτικά στούντιο καταλήφθηκαν απ’ την αστυνομία και ύστερα από αιμαχίες, πάνοπλοι αστυνομικοί κατέκλυσαν το υπό κατάληψη ταχυδρομείο στη Ρουέν. Στις 7 Ιουνίου, η αστυνομία επιτέθηκε στα χαλυβουργεία Φλυν και ξεκίνησαν συγκρούσεις που κράτησαν τέσσερις μέρες και είχαν ως αποτέλεσμα έναν νεκρό εργάτη και εκατό τραυματίες. Τρεις μέρες αργότερα, οι εργάτες της Ρενώ δέχτηκαν πυροβολισμούς από την αστυνομία: δύο σκοτώθηκαν και έντεκα τραυματίστηκαν σοβαρά.

Σε απάντηση ξέσπασαν νέες συγκρούσεις γύρω από τα 73 οδοφράγματα στο Καρτιέ Λατέν, που κατέληξαν στο κλείσιμο της Σορβόνης. Οι τραυματίες ξεπέρασαν τους χίλιους. Στις 12 Ιουνίου, όλες οι διαδηλώσεις απαγορεύτηκαν, οι ριζοσπαστικές ομάδες τέθηκαν εκτός νόμου και τα μέλη τους συνελήφθησαν. Η Γενική Απεργία και οι καταλήψεις, δεχόμενες ολομέτωπη επίθεση, με την κρα-

τική βία να κλιμακώνεται διαρκώς, την έντονη αντίδραση και το ξεπούλημα των κομμουνιστών και των συνδικάτων, διαλύθηκαν.

Ο Μάης του '68 συνοψίστηκε από τους Καταστασιακούς ως εξής:

“Αν απέτυχε, αυτό συνέβη μόνο επειδή ο αυθόρμητος προσανατολισμός του προς τα Εργατικά Συμβούλια έγινε δίχως προπαρασκευή.... Την «χαρραγή, που σε μια στιγμή έρχεται να φωτίσει ολόκληρο το σχήμα ενός καινούργιου κόσμου», αυτό είδαμε ετούτο τον Μάη στη Γαλλία. Οι κόκκινες και μαύρες σημαίες της εργατικής δημοκρατίας ανέμισαν μαζί. Το τσεκούρι είναι ακουμπισμένο στη ρίζα του δέντρου. Τώρα είμαστε βέβαιοι ότι όλα όσα κάναμε θα έχουν μια ικανοποιητική κατάληξη.”

Η ΑΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Αυτοί οι άνθρωποι – θέλουν επανάσταση...»

Ο παγκόσμιος αντιεξουσιαστικός αναβρασμός στη Γαλλία της δεκαετίας του '60 σηματοδότησε μια κρίσιμη καμπή της σύγχρονης κοινωνίας. Ο νέος αυτός ριζοσπαστισμός αμφισβητούσε κάθε πλευρά της κοινωνικής ζωής – τις σεξουαλικές σχέσεις, την οικογένεια, την ιδιοκτησία, την εκπαίδευση, την κουλτούρα, την πολιτική, το χρήμα. Μολονότι η αμφισβήτηση αρχικά εκδηλώθηκε στα λύκεια και στα πανεπιστήμια, στη Γαλλία εξαπλώθηκε και στα εργοστάσια, και η εξαίλωσή της ανακόπηκε μόνο χάρη στη συνδρομή μιας απεγνωσμένης και εξάλλης αριστεράς. Αυτό όμως ήταν προσωρινό. Μέσα σ' ένα χρόνο, ο αγώνας έμελλε να συνεχιστεί με ακόμα μεγαλύτερη δύναμη, αυτή τη φορά στοχεύοντας στην ίδια την καρδιά του καπιταλισμού – στην ιδέα της εργασίας.

Η ψευδαίσθηση της μεταπολεμικής πολιτικής ηρεμίας και του συμβιβασμού έγινε θρύψαλα. Ο ρόλος των σοσιαλιστικών και των μαρξιστικών κομμάτων αναγνωρίστηκε ως μια απάτη, η συγκεντρωτική γραφειοκρατία αποκαλύφθηκε ως βαθιά εξουσιαστική και οι ηγέτες των συνδικάτων φάνηκε ότι δρούσαν υπέρ των συμφερόντων του καπιταλισμού. Ποτέ ξανά δεν θα μπορούσαν οι πολιτικοί, οι γραφειοκράτες, οι αριστεροί και τα αφεντικά των συνδικάτων να εξομαλύνουν τα πράγματα. Στο μέλλον, θα απαιτούνταν λιγότερο εκλεπτυσμένες μέθοδοι.

ΙΤΑΛΙΑ 1969

«...μια κακή χρονιά για την παραγωγή...»

Η Ιταλία, όπως οι περισσότερες χώρες του κόσμου, είχε γνωρίσει μεγάλες ταραχές στα πανεπιστήμιά της, μόνο που εδώ οι φοιτητές είχαν δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς με τα εργοστάσια, ιδίως της Φιάτ στο Τορίνο και της Πιρέλλι στο Μιλάνο.

Το 1969 ξεκίνησε, όπως πάντα, με τα αφεντικά και τα συνδικάτα να αρχίζουν τις τελετουργικές διαπραγματεύσεις γύρω απ' τους μισθούς και την παραγωγικότητα. Ξαφνικά, στις εγκαταστάσεις της Φιάτ, γνω-

στές και ως «κάτεργα», οι εργασίες διακόπηκαν και χιλιάδες νεαροί εργάτες κατέλαβαν το εργοστάσιο. Πίσω από τα οδοφράγματα τους, αφηφώντας το συνδικάτο τους, οι απεργοί επέβαλαν τα δικά τους αιτήματα για υψηλότερους μισθούς και μικρότερο φόρτο εργασίας. Στη διάρκεια του "Θερμού Φθινοπώρου", οι αυτόνομες απεργιακές κινητοποιήσεις απλώθηκαν από το Τορίνο στο Μιλάνο και στην υπόλοιπη Ιταλία.

Κινητήρια δύναμη των αγώνων στη Φιάτ ήταν οι νεοφερμένοι μετανάστες από τον νότο. Εξοργισμένοι με τους απάνθρωπους ρυθμούς της αλυσίδας παραγωγής, η πρώτη τους αντίδραση ήταν να αρνηθούν να εμφανιστούν στην δουλειά. Το 1969, η Φιάτ έχασε 20 εκατομμύρια εργατοώρες: καθημερινά, το 10% των 180.000 του εργατικού δυναμικού δεν χτυπούσε κάρτα. Οι απεργίες στοίχισαν στη Φιάτ άλλα 20 εκατομμύρια εργατοώρες. Όμως σύντομα οι εργάτες ανέπτυξαν ακόμα πιο σκληρές μορφές πάλης ενάντια στις μισητές συνθήκες εργασίας. Η λεπτομερής γνώση του πολύπλοκου εργοστασίου τους επέτρεπε να σταματούν τα πάντα, κάνοντας απλώς μια μικρή απεργία στο σωστό σημείο της γραμμής παραγωγής. Στις συνεχείς απεργίες είχε προστεθεί ένα ατελείωτο κύμα αυθόρμητων «συγκεντρώσεων» και συγχώνυμης σαμποτάζ που κόστιζαν στο εργοστάσιο πολλά χρήματα.

Δεν ήταν η εργασία ο μόνος στόχος. Εδώ και πολύ καιρό τα συνδικάτα συνεργάζονταν με τα αφεντικά για να

διασφαλιστεί η απρόσκοπτη πορεία της παραγωγής. Τώρα όμως οι νεαροί εργάτες πίστευαν ότι η δύναμή τους βρίσκεται στη μαζική τους παρουσία μέσα στο εργοστάσιο και όχι στους μεμονωμένους συνδικαλιστές εκπροσώπους τους που διαπραγματεύονται στα γραφεία των διευθυντών. Εάν η διεύθυνση ήθελε να συζητήσει για κάποιες αλλαγές θα έπρεπε να συναντηθεί με τους εργάτες, πρόσωπο με πρόσωπο, μέσα στο εργοστάσιο – αν τολμούσε. Αυτός ο νέος τρόπος διαπραγμάτευσης κατέστησε περιττά τα συνδικάτα και προκάλεσε τα αφεντικά. Όπως το έθεσε ο Ανιέλι, το αφεντικό της Φιάτ:

“Σήμερα, η απειθαρχία και η παρανομία έχουν εξαπλωθεί: απεργίες, στάσεις εργασίας και πορείες μέσα στο εργοστάσιο. Διαδηλώσεις ενάντια στην εντατικοποίηση, ενάντια στην βαθμολόγηση – ενάντια σε όλα! Τα συνδικάτα λένε πως δεν ξέρουν τίποτα και μπορώ κάλλιστα να τα πιστέψω. Αυτοί οι άνθρωποι δεν αγωνίζονται για μεταρρυθμίσεις – θέλουν επανάσταση!”

Η επιτυχία «αυτών των ανθρώπων» ανάγκασε το κράτος να εφαρμόσει μια νέα πολιτική, τη “Στρατηγική της Έντασης”. Δημιουργήθηκε σκόπιμα μια ατμόσφαιρα ανασφάλειας και φόβου για να διευκολύνει το πέρασμα σκληρών μέτρων ενάντια στους ριζοσπάστες.

Αυτή η «νέα πολιτική» εγκαινιάστηκε στο Μιλάνο, στις 12 Δεκεμβρίου του 1969. Μια έκρηξη βόμβας σε μια τράπεζα γεμάτη κόσμο προκάλεσε 16 θανάτους και 88 τραυματισμούς. Αυτή η βόμβα, και πολλές άλλες που ακολούθησαν, ήταν έργο φασιστικών ομάδων που είχαν στενές σχέσεις με την Ιταλική Μυστική Αστυνομία. Κατηγορήθηκαν όμως οι αναρχικοί και ακολούθησαν σκληρές διώξεις. Συνελήφθησαν και ανακρίθηκαν δυο μιλανέζοι αναρχικοί, ο **Τζιοβάνι Πινέλι**, εργάτης σιδηροδρόμων, και ο **Πιέτρο Βαλπρέντα**, χορευτής. Σύμφωνα με την αστυνομία, ο Πινέλι «ομολόγησε», αλλά κατάφερε, παρουσία έξι αστυνομικών, να φτάσει σ’ ένα παράθυρο, να το ανοίξει και να πηδήξει από τον τέταρτο όροφο.

Παρά τη στρατηγική αυτή –145 εκρήξεις βομβών, μαζικές επιχειρήσεις-σκούπα της αστυνομίας και 10.000 εργάτες υπόδικοι– η «άρνηση της εργασίας» ξεχύθηκε από τα εργοστάσια έξω στην κοινωνία. Αυτό που ξεκίνησε ως αίτημα για μείωση των εργασιμών ωρών της εβδομάδας σε 40 και για διακοπές, μετατράπηκε σε αντίσταση ενάντια στην ε-

νατικοποίηση, σε σαμποτάζ στη γραμμή παραγωγής, απόρριψη των συνδικάτων και κατάληψη των εργοστασίων, για να οδηγήσει τελικά στην απόρριψη ολόκληρου του συστήματος εργασίας. Η άρνηση εξαπλώθηκε σε κάθε πλευρά της ζωής, επηρεάζοντας ολόκληρη την ιταλική κοινωνία. Βρήκε πρόσφορο έδαφος στις νέες φουρνιές φοιτητών, στη νεολαία των πόλεων, και στους μαθητές (τον Δεκέμβριο του 1970 πάνω από 500 σχολεία βρισκόνταν υπό κατάληψη), και οδήγησε σε πράξεις όπως άρνηση πληρωμής εισιτηρίου στα μέσα μεταφοράς, άρνηση πληρωμής ενοικίου και καταλείψεις χιλιάδων σπιτιών από άστεγους.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 η εξέγερση είχε μετατραπεί σε ένα μαζικό κίνημα –την **Αυτονομία**– το οποίο συγκέντρωνε στους κόλπους του νεαρούς εργοστασιακούς εργάτες, φοιτητές, τη νεολαία των πόλεων, «περιθωριακούς» και άνεργους. Από τις εμπειρίες των τελευταίων χρόνων της δεκαετίας του '60 το κίνημα είχε κληρονομήσει μια βαθιά δυσπιστία προς τα συνδικάτα, το Κομμουνιστικό Κόμμα και άλλες μορφές συγκεντρωτικής πολιτικής, και προτιμούσε τη δημιουργία νέων τρόπων οργάνωσης. Οι νεαροί εργάτες, καταλαμβάνοντας ολόκληρες γειτονιές στις μεγάλες πόλεις, δημιούργησαν μεγάλες κομμουνές: οι παραδοσιακοί τρόποι ζωής παραμερίστηκαν για χάρη συλλογικών πειραματισμών (μεταξύ των οποίων και πολλά κοινόβια ομοφυλόφιλων). Τα πάντα μετασχηματίζονταν, ιδιαίτερα χάρη στον φεμινισμό. Ανεξάρτητοι ραδιοσταθμοί, όπως το **Ράδιο Αλίχη** στη Μπολόνια, κρατούσαν το κίνημα σε επαφή με τον εαυτό του.

Στο Μιλάνο το 1976, 20.000 νέοι μαζεύτηκαν για ένα μουσικό φεστιβάλ προτού βγουν στους δρόμους και συγκρουστούν με την αστυνομία. Το φθινόπωρο εκείνης της χρονιάς, το κίνημα έστρεψε την δράση του στην *“αυτόνομη τιμολόγηση”* –τη λεγόμενη «αυτομείωση τιμών». Δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι κατέβαιναν στο κέντρο του Μιλάνου, της Ρώμης και της Μπολόνια για να απαλλοτριώσουν αγαθά από τα πολυτελή καταστήματα και να διακηρύξουν μείωση των τιμών στους κινηματογράφους, τα θέατρα και τα εστιατόρια.

Η πιο δραστική απόπειρα «μείωσης τιμών» έγινε τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς, στη Σκάλα του Μιλάνου. Στις 7 του μήνα ήταν η έναρξη της νέας σαιζόν για την όπερα (ενός ετήσιου ξεφαντώματος της αστικής τάξης της πόλης, όπου η τιμή του εισιτηρίου ξεπερνούσε το βδομαδιατικό ενός εργάτη). Οι αυτόνομοι του Μιλάνου ανακοίνωσαν ότι δεν μπορούσαν να επιτρέψουν αυτήν την *“εσκεμμένη πρόκληση”*. Η πρεμιέρα βρήκε την όπερα περικυκλωμένη από χιλιάδες βαριά οπλισμένους άνδρες των ειδικών δυνάμεων της αστυνομίας. Η ολονύχτια μάχη είχε ως αποτέλεσμα 7 νεαρούς βαριά τραυματίες και 300 συλλήψεις. Η παράσταση της όπερας έγινε κανονικά.

ΠΑΝΚ

«Πρέπει να είναι Ρώσοι...»

Η ιταλική εξέγερση σύντομα οδηγήθηκε προς νέες κατευθύνσεις από τη νεολαία της Βρετανίας. Το 1975 ήταν χρονιά μεγάλης ανεργίας και απότομης αύξησης του κόστους ζωής. Εκείνο το χειμώνα, μια Παρασκευή βράδυ, ένα καινούργιο συγκρότημα, που έπαιζε μπροστά σε φοιτητές της σχολής καλών τεχνών, εξόργισε τόσο τους διοργανωτές της συναυλίας ώστε έκοψαν την παροχή ρεύματος δέκα μόλις λεπτά αφ'ότου είχε ανέβει το συγκρότημα στη σκηνή. Οι **Sex Pistols** είχαν καταφτάσει. Όπως είπε αργότερα ένας κριτικός για τη μουσική τους: *“Το γεγονός ότι δεν είναι πειθαρχημένη με εμποδίζει να τη συμπαθήσω”*.

Οι Sex Pistols ήταν ένας καταλύτης: η «χαμένη γενιά» του '70, ανδρώθηκε στο πανκ κίνημα μέσω της μουσικής τους και της μουσικής πολλών άλλων συγκροτημάτων που ακολούθησαν. Συνδυάζοντας μουσική και στίχους ακραίου θυμού και ενέργειας, μιλούσαν για το κοινό τους:

“Αυτό ενοχλεί τα παιδιά σήμερα. Αισθάνονται περιορισμένα σε οτιδήποτε προσπαθούν να κάνουν... Με τους Pistols εισπράττουν ένα είδος ελευθερίας. Στην εποχή μας, σ’ αυτήν την ηλικία πρέπει να μάθεις να φτύνεις κατάμουτρα την εξουσία, αλλιώς θα σε υποτάξουν.”

Το 1976 η δημοτικότητα του πανκ μεγάλωνε και οι Sex Pistols κυκλοφόρησαν το πρώτο τους σίνγκλ, το *Anarchy in the UK*. Τον Δεκέμβριο εμφανίστηκαν σε τηλεοπτικό σόου μαζί με τον μάνατζέρ τους, τον Μάλκομ Μακκλάρεν, πρώην φοιτητή της σχολής καλών τεχνών που γνώριζε τις θεωρίες των αναρχικών και των Καταστασιακών. Ο Μακκλάρεν εξήγη-

σε στους τηλεθεατές πώς οι Sex Pistols ακολουθούσαν τη θεωρία του Μπακούνιν ότι «για να δημιουργήσεις πρέπει πρώτα να καταστρέψεις». Οι τηλεθεατές εξοργίστηκαν με όσα είδαν και άκουσαν εκείνο το βράδυ. Ένας φορτηγατζής «σπγχύστηκε τόσο πολύ που κλώτσησε την οθόνη της έγχρωμης τηλεόρασής του, αξίας 380 λιρών», για να μη βλέπει άλλο η οικογένειά του.

Το θέαμα όμως έμελλε να συνεχιστεί. Το 1977 έκλειναν 25 χρόνια από την στέψη της Βασίλισσας Ελισάβετ Β΄. Το έθνος αγαλλιούσε. Ως συνεισφορά στους εορτασμούς, οι Sex Pistols κυκλοφόρησαν το τραγούδι *God save the Queen*, το οποίο, μεταξύ άλλων, περιέγραφε τη Βασίλισσα ως «καθυστερημένη». Ένα μπλουζάκι των Sex Pistols, που έδειχνε την Αυτής Μεγαλειότητα με μια παραμμένα περασμένη στη

μύτη, προκάλεσε ακόμη μεγαλύτερη δημόσια κατακραυγή. Ένας αναγκασμένος αναγνώστης έγραψε σε μια εφημερίδα: «*Ελπίζω, όποιος τύπωσε αυτό το επαίσχυντο μπλουζάκι να τιμωρηθεί αυστηρά. Πρέπει να είναι Ρώσοι...*». Άλλοι ακολούθησαν ακόμη σκληρότερη γραμμή. Στις 20 Ιουνίου, ο τραγουδιστής των Sex Pistols **Τζώνυ Ρότεν** έπεσε θύμα ενέδρας μιας ομάδας μεσήλικων που του χάραξαν το πρόσωπο με ξυράφια.

Κανείς δεν ήταν ασφαλής. Σε μια παρέλαση στο Λονδίνο ένας νεαρός πανκ ξέφυγε απ' το πλήθος και πυροβόλησε τη Βασίλισσα – μ' ένα ψεύτικο πιστολάκι. Με τον Τζώνυ Ρότεν στιγματισμένο πλέον ως τον υπ' αριθμ. 1 Δημόσιο Εχθρό, απαγορεύτηκε στους Sex Pistols να παίξουν στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπως επίσης απαγορεύτηκε η ραδιοφωνική μετάδοση των τραγουδιών του δίσκου τους. Ακόμα κι έτσι, το *God save the Queen* έφτασε στην κορυφή των τσάρτς.

Το πανκ, τώρα, έκανε την εμφάνισή του σε ολόκληρη τη Βρετανία. Μια κυνική και απογοητευμένη νεολαία υιοθετούσε το απλό και άμεσο μήνυμα της αναρχίας, δημιουργώντας με το ντύσιμό της μια ορατή μεταφορά της φιλοσοφίας της. Έναν αιώνα πριν, ο **Όσκαρ Ουάιλντ**, που έβλεπε με συμπάθεια τον αναρχισμό, είχε πει: «*Πρέπει κανείς είτε να είναι ένα έργο τέχνης είτε να φορά ένα έργο τέχνης*». Ο Μακλάρεν άνοιξε στο Τσέλσι ένα «αντι-μοδάτο» ρουχάδικο, το «*Sex*», που αργότερα μετονομάστηκε σε «*Seditionaries*». Η πανκ μόδα παρωπούσε την κοινωνία της εποχής εκείνης, με ενσυνείδητη ειρωνεία. Σύμβολα σκλαβιάς και υποδούλωσης –όπως αλυσίδες και δέρματα–, άρνησης και εξέγερσης –όπως το μαύρο και η λέξη «αναρχία»–, φτώχειας και στέρησης –όπως σκισμένα και μπαλωμένα υφάσματα– συνδυάζονταν για να δημιουργήσουν μια αντιμόδα. Οι πανκ έγιναν οι ίδιοι έργα τέχνης – ή αντι-τέχνης· ο καθένας ένα μοναδικό. Όπως έγραψε ένας παρατηρητής εκείνης της εποχής: «*Το πανκ είναι ένας συρμός της αναρχίας όπως κάποτε υπήρξε το ντανταϊστικό “Καμπαρέ Βολταίρ”. Και ποιος το 'χει ακουστά;*»

ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

«Ο φεμινισμός εφαρμόζει τα κηρύγματα του αναρχισμού...»

Ο φεμινισμός και ο αναρχισμός ήταν πάντοτε στενά συνδεδεμένοι. Η αρχαιότερη αναρχική εφημερίδα, η *Freedom*, εκδόθηκε το 1886 από μια γυναίκα, την **Σάρλοτ Ουίλσον**. Πολλές επιφανείς φεμινίστριες ήταν και αναρχικές, όπως η πρωτοπόρος **Μαρί Γουόλστοουνκραφτ** και η ακάματη υπέρμαχος της γυναικειάς απελευθέρωσης, η **Έμμα Γκόλντμαν**:

“Τα εκπληκτικά επιτεύγματα των γυναικών σε όλους τους επαγγελματικούς χώρους έχουν αποστομώσει για πάντα όσους φλυαρούσαν περί κατωτερότητας του γυναικείου φύλου. Αν κάποιος παραμένει προσκολλημένος σε τέτοια φετίχ, είναι επειδή μισούν όσο τίποτε άλλο το γεγονός ότι απειλείται η εξουσία τους. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό όλων των εξουσιών, είτε πρόκειται για τον αφέντη δούλων τους οποίους εκμεταλλεύεται, είτε για τον άνδρα που διαφεντεύει τη γυναίκα. Ωστόσο, παντού η γυναίκα δραπετεύει απ’ το κλουβί της. Παντού προχωρά μπροστά με ελεύθερες, μεγάλες δρασκελιές.”

Αν και οι τάσεις αμφισβήτησης κάθε μορφής εξουσίας ήταν διαδεδομένες στους κύκλους των φεμινιστριών του 19ου αιώνα, ωστόσο το «δεύτερο κύμα» φεμινιστριών της δεκαετίας του 1960, είχε σαφώς αναρχικές βάσεις. Το νέο φεμινιστικό κίνημα ανέπτυξε δικές του μορφές οργάνωσης, κυρίως τις μικρές ομάδες «συνειδησιακής εργήγορσης», που συνήθως αποτελούνταν από στενές φίλες. Από μια βάση χιλιάδων τέτοιων ομάδων αναπτύχθηκε το μεγάλο διεθνές κίνημα. Αυτή η δομή απηχούσε τις «συγγενικές ομάδες» που διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στην εξάπλωση και την επιτυχία του αναρχικού κινήματος στην Ισπανία.

Τα πρώτα χρόνια το φεμινιστικό κίνημα ήταν απολύτως απαλλαγμένο από ηγέτες και καθοδήγηση. Αποκεντρωμένο και ομοσπονδιακό – χαρακτηριστικά που αμέσως διαπιστώνει κανείς ανατρέχοντας στα χιλιάδες περιοδικά, τις εφημερίδες και τις μπροσούρες που συνένωναν το κίνημα. Η απουσία δόγματος, η απόρριψη οποιασδήποτε μοναδικής ιδεολογίας ή γραμμής και, το σημαντικότερο όλων, η απαξίωση κάθε ιεραρχίας μέσα στο κίνημα – όλα αυτά εμφανίστηκαν αυθόρμητα, χωρίς καμία προηγούμενη προγραμματική διακήρυξη ή καθοδήγηση εκ των άνω. Όπως είχε γράψει η Κάθυ Λήβαϊν:

«Σε ολόκληρη τη χώρα, ανεξάρτητες ομάδες γυναικών άρχισαν να λειτουργούν χωρίς την δομή, τους ηγέτες και τους άλλους συντελεστές της ανδρικής αριστεράς, χτίζοντας –ανεξάρτητα μεταξύ τους αλλά και ταυτόχρονα–, ορ-

γνώσεις παρόμοιες μ' εκείνες που έστηναν οι αναρχικοί, επί δεκαετίες και σε πολλά μέρη του κόσμου. Δεν είναι τυχαίο αυτό.»

Η Πέγκυ Κόρνεγκερ επιστούσε την προσοχή στη στενή σχέση με τον αναρχισμό, φανερή όχι μόνο στις πρακτικές του φεμινισμού αλλά και στις ιδέες του.

“Η ριζοσπαστική φεμινιστική προοπτική είναι σχεδόν απόφιος αναρχισμός. Η βασική θεωρία θεωρεί δεδομένο ότι η πυρηνική οικογένεια είναι η βάση κάθε εξουσιαστικού συστήματος. Το μάθημα που διδάσκονται τα παιδιά –από τον πατέρα μέχρι τον δάσκαλο, και από το αφεντικό μέχρι τον θεό– είναι να ΥΠΑΚΟΥΝ στη μεγάλη ανώνυμη φωνή της Εξουσίας. «Αποφοιτώντας» κάποιος από τη νεανική ηλικία και περνώντας στην ενηλικίωση, γίνεται ένα κανονικό αυτόματο, ανίκανο να διερωτηθεί ή έστω να σκεφτεί καθαρά. Μπαίνουμε στη μέση ηλικία πιστεύοντας όλα όσα μας έχουν πει, και αποδεχόμενοι μονδιασμένα την καταστροφή της ζωής γύρω μας.”

Η αυτόνομη άμεση δράση απέιχε μόνο ένα βήμα από αυτές τις θέσεις. Όπως γράφει η Κάρολ Έρλιχ:

“Το να αναπτύσσεις εναλλακτικές μορφές οργάνωσης σημαίνει να χτίζεις κλινικές αυτοβοήθειας αντί να αγωνίζεσαι να εκλεγεί ένας ριζοσπάστης στο διοικητικό συμβούλιο ενός νοσοκομείου· σημαίνει γυναικείες ομάδες βιντεοσκοπήσεων και γυναικείες εφημερίδες, αντί της εμπορικής τηλεόρασης· σημαίνει ζωντανές κολλεκτίβες αντί των μεμονωμένων πυρηνικών οικογενειών· σημαίνει κέντρα αντιμετώπισης βιασμών· ελεύθερα σχολεία· συνεταιριστικά τυπογραφεία· εναλλακτικές ραδιοφωνικές ομάδες κ.ο.κ.”

Ωστόσο, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 αυτή η εμπειρία κινδύνευε να ξεχαστεί, όταν ο φεμινισμός επηρεάστηκε και σύντομα κυριαρχήθηκε από τις αριστερές ιδεολογίες. Την ίδια εποχή άρχισε να απομακρύνεται από την ανεξάρτητη άμεση δράση, κλίνοντας προς τις μαζικές ρεφορμιστικές εκστρατείες, αποκτώντας ιεραρχική και συγκεντρωτική οργάνωση, με κατεύθυνση την υπέρτατη πηγή εξουσίας, το κράτος.

Για τις φεμινίστριες που ασπάζονταν τις αναρχικές ιδέες οι κίνδυνοι ήταν γνωστοί και προφανείς. Σε απάντηση, εμφανίστηκε ένα μικρό κί-

νημα με δυνατή φωνή – ο «αναρχοφεμινισμός». Για μια σύντομη περίοδο οι ιδέες του είχαν κάποια απήχηση, αλλά από το 1980 και μετά ουσιαστικά έπαψε να υπάρχει ως οργανωμένο ρεύμα. Ελάχιστα υποστηρίχτηκε από το ανδροκρατούμενο αναρχικό κίνημα, που είδε τον αναρχοφεμινισμό ως ένα είδος απειλής· από την άλλη, συνάντησε μεγάλη αντίδραση από πλευράς των μαρξιστριών και ρεφορμιστριών που επιζητούσαν τον έλεγχο του φεμινιστικού κινήματος.

Έκτοτε πολλές αναρχοφεμινίστριες στράφηκαν προς άλλες δραστηριότητες, κυρίως προς το αναπτυσσόμενο αντιπυρηνικό και φιλειρηνικό κίνημα.

ΠΑΣΙΦΙΣΜΟΣ

Πολλοί αναρχικοί απορρίπτουν τη βία. Η ειρηνιστική παράδοση μέσα στον αναρχισμό είναι μακρά και ξεκινά απ' τους Αθυρόστομους, περνά απ' τον Λέοντα Τολστόι και φτάνει μέχρι τα σύγχρονα κινήματα ειρήνης, όπου ο αναρχισμός διατηρεί σημαντική επιρροή.

Όλοι οι αναρχικοί είναι αντιμιλιταριστές και αντιτίθενται στους καπιταλιστικούς πολέμους, αλλά πολλοί υποστηρίζουν την επαναστατική βία, με το επιχείρημα ότι η φυσική βία είναι απαραίτητη για να ανατρέψει την εδραιωμένη εξουσία και για να αντισταθείς στην κρατική επιθετικότητα. Για τους ανθρώπους αυτούς, το ζήτημα της επαναστατικής βίας είναι δευτερεύον. Όπως εξηγούσε ο Αλεξάντερ Μπέρκεμαν:

«Είναι σαν να σηκώνεις τα μανίκια για να δουλέψεις, και να θεωρείς ότι αυτό που κάνεις είναι η δουλειά. Το μαχητικό κομμάτι της επανάστασης δεν είναι παρά το σήκωμα των μανικιών. Το πραγματικό, αληθινό

καθήκον, έρχεται μετά.»

Αλλά μερικοί αναρχικοί έχουν διαφορετική άποψη. Υποστηρίζουν ότι αναρχισμός και βία είναι δυο πράγματα ασυμβίβαστα. Το να αναγκάσεις κάποιον, με την απειλή ή χρήση φυσικής βίας, να πράξει οτιδήποτε ενάντια στη θέλησή του, είναι μια εξουσιαστική πράξη. Οι αναρχικοί πρέπει να αντιτίθενται στην εξουσία, όχι να τη χρησιμοποιούν. Πολλοί πιστεύουν, επίσης, ότι η βία είναι αντιπαραγωγική. Η κοινωνική ανυπακοή και η μη βίαιη άμεση δράση παρέχουν καλύτερες διεξόδους προς τη ριζοσπαστική αλλαγή.

Το 1917, στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Έμμα Γκόλντμαν και ο Αλεξάντερ Μπέργκμαν οργάνωσαν την “Ένωση ενάντια στην Στρατολόγηση”, για να ενθαρρύνουν την αντίσταση στον πόλεμο. Κατηγορήθηκαν για συνωμοσία, φυλακίστηκαν για δύο χρόνια και στη συνέχεια απελάθηκαν. Η οργάνωση Βιομηχανικοί Εργάτες του Κόσμου (IWW) επίσης τόνιζε την αξία της μη βίας: Η βία, «η βάση κάθε πολιτικής κατάστασης που υπάρχει, δεν έχει θέση σ’ αυτήν την οργάνωση», και τόνιζαν στους απεργούς εργάτες ότι «η δύναμή τους βρίσκεται στα σταυρωμένα τους χέρια». Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος, η IWW κάλεσε σε Γενική Απεργία, με το επιχείρημα ότι «οι εργάτες πολεμούν, τα αφεντικά καρπάζονται τα κέρδη». Αλλά η απειλή ενός ριζοσπαστικού αντιπολεμικού κινήματος πυροδότησε την ανελέητη κυβερνητική καταστολή. Εκατοντάδες φυλακίστηκαν και η IWW διαλύθηκε για πάντα.

Πενήντα χρόνια αργότερα, ένας άλλος πόλεμος –στο Βιετνάμ– στάθηκε αφορμή για να ξεσπάσει ένα ακόμη μεγαλύτερο αντιπολεμικό κίνημα, και πάλι με ισχυρή αναρχική παρουσία. Σημαντικό τα πρώτα χρόνια ήταν το Νεοϋορκέζικο Εργαστήριο της Μη Βίας, που εξέδιδε το αναρχικό περιοδικό *WIN*. Ανάμεσα στα μέλη του ήταν οι αναρχικοί πασιφιστές **Τζούλιαν Μπεκ** και **Τζούντιθ Μελίνα** του Living Theatre, ο αναρχικός ποιητής **Τούλι Κούπφερμπεργκ** και η ομάδα “Γενική Απεργία για την Ειρήνη”. Μαζί με τον πασιφιστικό “Κύκλο” του Σαν Φρανσίσκο, μέλος του οποίου ήταν και ο ποιητής Κένεθ Ρέξτροθ, έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην καθοδήγηση της αυξανόμενης αντίστασης ενάντια στον μιλιταρισμό και το κράτος.

Ο αναρχικός συγγραφέας, δάσκαλος και ποιητής **Πολ Γκούντμαν**, υπήρξε ένας από τους κυριότερους εμπνευστές του κινήματος ειρήνης.

Γεννημένος το 1911, ξεκίνησε να γράφει τη δεκαετία του '30. Αν και είχε επηρεάσει την αναρχική, μποέμικη και καλλιτεχνική σκηνή της δεκαετίας του '50 στη Νέα Υόρκη και είχε συνδεθεί στενά με το Living Theatre, δεν κέρδισε τη διεθνή αναγνώριση παρά μόνο το 1960 με το βιβλίο του *Μεγαλώνοντας Παράλογα*. Ο Γκούντμαν προέτρεπε τους νέους να απορρίψουν τη σεξουαλική συμβατικότητα, τον ρατσισμό και τη βία, και να γιορτάσουν τη ζωή και τον έρωτα.

“Σε μια κοινωνία τόσο συγκεντρωτική και παραφορτωμένη με σαβούρα, πρέπει να στοχεύουμε στην απλοποίηση και την αποκέντρωση.”

Οι προτροπές του για τη δημιουργία ενός λαϊκού, μη βίαιου ειρηνιστικού κινήματος σε μαζική βάση, είχαν τεράστια επιρροή. Κλήθηκε ακόμη και για να μιλήσει σε ένα κυβερνητικό συνέδριο τεχνοκρατών, όπου μεταξύ άλλων είπε:

«Είστε ακατάλληλοι λόγω των δεσμεύσεών σας, των εμπειριών σας, της στρατευότητάς σας, της ηθικής σας προδιάθεσης. Είσαστε το στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα των ΗΠΑ, το πιο επικίνδυνο σώμα ανθρώπων στον σημερινό κόσμο, όχι μόνο γιατί εφαρμόζετε τις καταστροφικές πολιτικές, αλλά και γιατί αποτελείτε ένα λόμπι που τάσσεται συντριπτικά υπέρ αυτών. Γιατί διευρύνετε και μονιμοποιείτε τη λανθασμένη χρήση πόρων, εγκεφάλων, και ερ-

γασίας, έτσι ώστε καθίσταται δύσκολη η αλλαγή. Κατά πάσα πιθανότητα, οι τάσεις που εκπροσωπείτε θα ανακοπούν από έναν κνεκώνα εξεγέρσεων, αλλοτρίωσης, οικολογικών καταστροφών, πολέμων και επαναστάσεων. Επομένως, οι τωρινοί μακροπρόθεσμοι σχεδιασμοί –συμπεριλαμβανομένου και αυτού του συνεδρίου– είναι άστοχοι.»

Το κίνημα ειρήνης ένωσε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ. Μαζικές καμπάνιες υπέρ της κοινωνικής ανυπακοής, αρνήσεις στρατιωτικής κατάταξης και μη βίαιη άμεση δράση, όλα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο να ειρηνεύσει το Βιετνάμ. Τα σημερινά ειρηνιστικά κινήματα συνεχίζουν την πρακτική της μη βίας στον αγώνα ενάντια στα πυρηνικά όπλα. Και πάλι η κοινωνική ανυπακοή και η άμεση δράση είναι η κύρια τακτική όσων διαμαρτύρονται, κάνουν διαδηλώσεις, πικετοφορίες και αποκλεισμούς, και καταπατούν απαγορευμένες περιοχές: κάποιιο παίρνουν τεράστιο ρίσκο όταν εκούσια μπαίνουν σε περιοχές πυρηνικών δοκιμών. Ο ριζοσπαστικός πασιφισμός παραμένει μια ισχυρή δύναμη ενάντια στο κράτος, καθώς όλο και περισσότερο αντηχεί η παλιά κραυγή:

«Οι πόλεμοι θα τελειώσουν όταν οι άνθρωποι αρνηθούν να πολεμήσουν.»

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Η διεθνής διαμαρτυρία ενάντια στην πυρηνική ενέργεια υιοθέτησε τις ίδιες τακτικές με το αντιπολεμικό κίνημα. Οι αντιπυρηνικές εκστρατείες γεννήθηκαν από τον αγώνα του οικολογικού κινήματος να σταματήσει η καταστροφή του πλανήτη και να τεθούν εναλλακτικές προτάσεις έναντι των βραχυπρόθεσμων, καταστροφικών προτεραιοτήτων του βιομηχανικού κράτους.

Η λίστα των πυρηνικών καταστροφών –*Άμπερφαν, Τόρν Κάννον, Θρι Μάιλ Άιλαντ, Σεβέζο, Φλίξμπορο, Μποπάλ, Τσέρνομπιλ, Άνω Ρήνος*– μακραίνει, και η πιθανότητα μιας καταστροφής ακόμη μεγαλύτερων διαστάσεων μεγαλώνει μέρα με τη μέρα. Το πυρηνικό κράτος υπόσχεται έναν νέο ολοκληρωτισμό, καθώς επιχειρεί να κατασιγάσει τον μαζικό φόβο με το ψέμα και την συγκάλυψη, τη στιγμή που οι μεγα-τεχνολογίες απειλούν να ερημώσουν τον πλανήτη.

Ακριβώς όπως το κίνημα ειρήνης επηρεάστηκε εν τη γενέσει του από τον αναρχισμό του Πωλ Γκούντμαν, πρωτοπόρος της οικολογίας ήταν ένας άλλος αναρχικός, ο **Μάρει Μπούκτιν**. Χρόνια προτού εκδηλωθεί το σημερινό μεγάλο ενδιαφέρον για το περιβάλλον, ο Μπούκτιν είχε αναλύσει με διορατικότητα τα προβλήματα της περιβαλλοντικής κρίσης, και με τα γραπτά του έθεσε τις βάσεις του οικολογικού κινήματος.

Σε βιβλία όπως

Το συνθετικό μας περιβάλλον, Κρίση στις πόλεις μας, Ο Αναρχισμός της μετα-ένδειας, Τα όρια της πόλης, Προς την Οικολο-

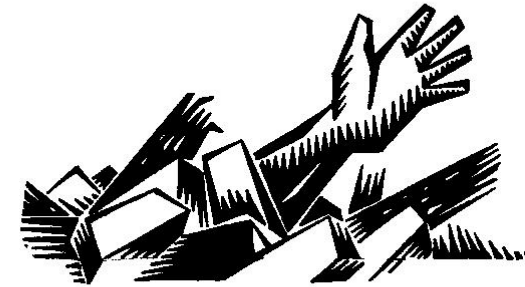

γική Κοινωνία και Η οικολογία της ελευθερίας, ο Μπούκτιν εξετάζει τα ζητήματα της οικολογίας, της πυρηνικής ενέργειας, της μόλυνσης, της κρίσης των πόλεων και της διάλυσης της κοινότητας. Οι λύσεις του για μια «κοινωνική οικολογία» είναι σταθερά αναρχικές: Υποστηρίζει την απελευθερωτική δυνατότητα της τεχνολογίας σε μια αποκεντρωμένη κοινωνία και την απόλυτη ανάγκη να κλείσει η ρωγμή ανάμεσα στη φύση και την ανθρωπότητα. Με την επιμονή του σε μια αντιεξουσιαστική πολιτική, ο Μπούκτιν έβαλε τον αναρχισμό στο επίκεντρο του οικολογικού κινήματος.

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ

«Δεν έχουμε κανέναν φόβο...»

Το πρωί της 18ης Σεπτεμβρίου του 1985, καθώς τα 18 εκατομμύρια των κατοίκων της Πόλης του Μεξικού ξεκινούσαν την μέρα τους, η πόλη χτυπήθηκε από ισχυρό σεισμό. Όταν το έδαφος σταμάτησε να δονείται και η σκόνη κατακάθισε, αποκαλύφθηκε μια τεράστια καταστροφή. Το πυκνοκατοικημένο κέντρο, περίπου το 10% της πόλης, είχε ισοπεδωθεί. Η πολυπληθής συνοικία Τεπίτο, που βρισκόταν στο επίκεντρο του σεισμού, καταστράφηκε ολοσχερώς. Τα πολυόροφα κτήρια γύρω απ' το Τεπίτο γκρεμίστηκαν, ρίχνοντας χιλιάδες τόνους από μπετόν και ασφάλι στα σπίτια που βρίσκονταν χαμηλότερα. Κάτω απ' το χάος των ασάλινων δοκαριών και των χαλασμάτων παρέμεναν παγιδευμένοι και αβοήθητοι πολλοί άνθρωποι.

Γρήγορα κατέφθασαν εθελοντές διασώστες: με το που σταμάτησε να τρέμει το έδαφος, οι επιζώντες ξεκίνησαν το έργο της διάσωσης. Σύντομα έσπευσαν να τους βοηθήσουν άνθρωποι απ' τις γύρω περιοχές που δεν είχαν πληγεί σοβαρά. Χωρίς τεχνικά μέσα, μόνο με φτυάρια και με τα γυμνά τους χέρια, πάλευαν να βρουν τους γείτονές τους μέσα στα χαλάσματα. Δούλευαν ασταμάτητα, σκάβοντας μέσα στα ερείπια, απομακρύνοντας τεράστιους όγκους από μπάζα για να φτάσουν στους επιζώντες – πολλοί από αυτούς με κίνδυνο της ζωής τους.

Καθώς συνεχιζόταν το έργο της διάσωσης, όλο και περισσότεροι άνθρωποι κατέφθαναν για να προσφέρουν βοήθεια. Γύρω από το επίκεντρο της καταστροφής ξεφύτρωσε ένα δίκτυο βοήθειας και αρωγής. Οι άστεγοι επιζώντες φιλοξενούνταν από συγγενείς, γείτονες και αγνώ-

στους. Μοιράστηκαν δωρεάν φαγητά και ρούχα στα θύματα, σε ένα απολύτως αυθόρμητο και αυτοοργανωμένο κίνημα αλληλοβοήθειας και συνεργασίας. Ένα παράδειγμα, ανάμεσα στα πολλά, που δείχνει το μέτρο της ανθρώπινης αλληλεγγύης που επέδειξαν οι απλοί κάτοικοι της Πόλης του Μεξικού, είναι το ακόλουθο: μια γυναίκα, από τη χαρά της που βρήκε τον άντρα της ζωντανό, έδωσε όλα της τα χρήματα για να δωροδοκηθεί ένας αστυνομικός που δεν επέτρεπε σε μια μητέρα να θάψει το νεκρό παιδί της.

Πού βρισκόταν η κυβέρνηση μέσα σε όλα αυτά; Όταν κατέφτασαν τα επίσημα σωστικά συνεργεία, τα περισσότερα θύματα είχαν ήδη σωθεί χάρη στις προσπάθειες του κόσμου. Εγκλωβισμένοι παρέμειναν μόνο αυτοί που για να σωθούν απαιτούνταν βαριά ανυψωτικά μηχανήματα, τα οποία δεν υπήρχαν. Στις μέρες που ακολούθησαν, η κυβέρνηση επιχειρώντας να διαχειριστεί την κρίση συνέχιζε να επιδεικνύει αξιοθρήνητη ανεπάρκεια, και ο λαός είδε καθαρά πως αν η κατάσταση αφηνόταν στην κυβέρνηση, η ταλαιπωρία θα ήταν ακόμα μεγαλύτερη. Μπροστά στην αναποτελεσματικότητα των πυροσβεστικών ομάδων και των ομάδων εκτάκτου ανάγκης, καθώς και την ανικανότητα των αξιωματικών και των αστυνομικών, μόνο χάρη στην αυθόρμητη προσπάθεια των απλών ανθρώπων μπόρεσαν να βοηθηθούν και να συντηρηθούν όσοι επέζησαν από την καταστροφή.

Αλλά τα ΜΜΕ παγκοσμίως παρουσίασαν τα πράγματα διαφορετικά. Τηλεοράσεις και εφημερίδες εμφάνιζαν μιαν αβόητη, σακατεμένη πόλη, κατοικημένη από παθητικά, εμβρόντητα, ταλαιπώρα θύματα. Η κυβέρνηση δήλωνε στους δημοσιογράφους ότι τα θύματα «βρίσκονταν υπό πλήρη έλεγχο». Τόσο η κυβέρνηση όσο και τα ΜΜΕ εθελουφλούσαν μπροστά στην πραγματικότητα των ερειπωμένων δρόμων.

Το λαϊκό κίνημα αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης δεν εμφανίστηκε από το πουθενά. Για τους απλούς ανθρώπους στις πυκνοκατοικημένες φτωχογειτονιές, τις παραγκουπόλεις και τις λαϊκές πολυκατοικίες της Πόλης του Μεξικού, η ζωή είναι με πολλούς τρόπους μια μακριά σειρά από καταστροφές, ταλαιπωρίες, φτώχεια, κακουχίες και χάος. Χωρίς ένα ισχυρό και διαρκώς ευρηματικό δίκτυο υποστήριξης δεν θα κατάφεραν ούτε καν να επιβιώσουν. Η κυβέρνηση, που ενδιαφέρεται μόνο να διατηρεί μια ψευδαίσθηση «τάξης», βοηθάει ελάχιστα· εάν κάνει κάτι, αυτό είναι να αυξάνει τη δυστυχία.

Ο Ισπανός αναρχικός **Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι**, λίγο πριν τον θάνατό του, το 1936 στο μέτωπο της Αραγονίας, μιλώντας περί καταστροφής είπε τα εξής:

“Διόλου δεν φοβόμαστε τα ερείπια. Θα κληρονομήσουμε τη γη· δεν υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία επ’ αυτού. Η αστική τάξη μπορεί να ανατινάξει και να ερειπώσει τον δικό της κόσμο προτού φύγει απ’ το προσκήνιο της ιστορίας. Κουβαλάμε έναν καινούργιο κόσμο, εδώ, μες στις καρδιές μας. Τούτος ο κόσμος τη στιγμή αυτή μεγαλώνει.”

ΜΙΛΑΕΙ ΕΝΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

«Μισώ τη γλοιώδη αντικειμενικότητα...»

Ο συγγραφέας ή ο καλλιτέχνης που επαινείται από τις εφημερίδες διαπιστώνει ότι το έργο του έχει γίνει κατανοητό: μια άθλια φόδρα σ' ένα παλτό δημόσιας χρήσης. Μερικοί εμβριθείς δημοσιογράφοι το βλέπουν σαν μια τέχνη για μωρά.

Έχω καταγράψει με αρκετή ακρίβεια την Πρόοδο, τον Νόμο, τα Ήθη και όλες τις άλλες μεγαλειώδεις αξίες για τις οποίες διάφοροι πολύ ευφυείς άνθρωποι έχουν συζητήσει σε τόσα βιβλία προκειμένου, τελικά, να πουν ότι ακόμη και έτσι ο καθένας τους έχει χορέψει στο δικό του προσωπικό ρυθμό και ότι ο δικός του ρυθμός είναι σωστός.

Οι άνθρωποι νομίζουν ότι μπορούν να εξηγήσουν ορθολογικά, με τη βοήθεια της σκέψης, ό,τι γράφουν. Αυτό όμως είναι πολύ σχετικό. Η σκέψη ενδείκνυται για τη φιλοσοφία, είναι όμως σχετική. Δεν υπάρχει υπέρτατη αλήθεια.

Πιστεύουν πραγματικά οι άνθρωποι ότι με τη σχολαστική λεπτολογία της λογικής έχουν αποδείξει την αλήθεια και έχουν εδραιώσει την ορθότητα των απόψεών τους; Κολλώντας ετικέτες στα πράγματα, εξαπολύθηκε η μάχη των φιλοσόφων – συμφέροντα, χρήμα, ευτελή και «προσεγμένα» μέτρα και σταθμά. Μισώ τη γλοιώδη αντικειμενικότητα, την επιστήμη που θεωρεί ότι τα πάντα βρίσκονται σε τάξη εσαεί.

Ο καλλιτέχνης διαμαρτύρεται: κάθε σελίδα πρέπει να εκρηγνύεται είτε λόγω του ζαλισμένου παραλογισμού της είτε λόγω του ενθουσιασμού που εμπνέουν οι αρχές της είτε λόγω της τυπογραφίας. Δεν έχω δικαίωμα να σύρω κανέναν στο κατόπι μου. Δεν υποχρεώνω κανέναν να με ακολουθήσει, γιατί ο καθένας κάνει τέχνη με τον δικό του τρόπο. Κάνουμε τέχνη για να βγάλουμε λεφτά, προς τέρψιν της μπουρζουαζίας;

Καταστρέφω τα συρτάρια του εγκεφάλου και της κοινωνικής οργάνωσης. Οδηγημένοι από την ηθική και τη λογική έχουμε καταστεί

ανήμποροι για κάτι άλλο πέραν του να μένουμε απαθείς απέναντι στους αστυνομικούς, την αιτία της σκλαβιάς. Βρωμεροί αρουραίοι. Η ηθικότητα ενσταλάζει σοκολάτα στις φλέβες του καθενός. Αυτό δεν οφείλεται σε υπερφυσικές δυνάμεις, αλλά στην εμπιστοσύνη στους εμπόρους ιδεών και στο ακαδημαϊκό μονοπώλιο.

Είμαι ενάντια στα συστήματα: το πιο αποδεκτό σύστημα είναι η απουσία συστήματος ή αρχών. Από τη μια, υπάρχει ένας κόσμος σε επαφή με όλο το φάσμα της κόλασης, που παραπαίει σε μια πτήση τρελή: από την άλλη, οι καινούργιοι άνθρωποι: ανάγωγοι, καλπάζουν, καβάλα στον λόξιγκα. Οι άνθρωποι που έρχονται με το μέρος μας διατηρούν την ελευθερία τους. Δεν δεχόμαστε καμιά θεωρία.

Όλοι πρέπει να φωνάξουν – Έχουμε ένα τεράστιο καταστροφικό, αρνητικό έργο να επιτελέσουμε. Να σκουπίσουμε, να καθαρίσουμε. Η καθαριότητα του ατόμου υλοποιείται αφού περάσουμε μέσα απ' την τρέλα, την επιθετική, ολοκληρωτική τρέλα ενός κόσμου παραδομένου στα χέρια ληστών οι οποίοι έχουν κατεδαφίσει και καταστρέψει τους αιώνες. Χωρίς σκοπό και σχέδιο, χωρίς οργάνωση – αχαλίωτη τρέλα, αποσύνθεση.

Σας διαβεβαιώνω, δεν υπάρχει αρχή και δεν φοβόμαστε. Δεν είμαστε συναισθηματικοί. Μοιάζουμε με άγριο άνεμο που σκίζει τα ρούχα των νεφών και των προσευχών, προετοιμάζουμε το μεγάλο θέαμα της καταστροφής, την πυρκαγιά και την αποσύνθεση. Ετοιμαζόμαστε να βάλουμε ένα τέλος στο πένθος και να αντικαταστήσουμε τα δάκρυα με σειρήνες που θα εκτείνονται απ' τη μια ήπειρο στην άλλη, σάλπιγγες ευφροσύνης, απαλλαγμένοι από τη δηλητηριώδη θλίψη.

Μετά το μακελειό μείναμε με την ελπίδα μιας εξαγνισμένης ανθρωπότητας. Από ανάγκη ανεξαρτησίας, από μια δυσπιστία προς την κοινότητα, για να αποκαταστήσουμε τη φαντασία του κάθε ατόμου. Το να αγωνιστούμε υπέρ και κατά της σκέψης μπορεί αίφνης, σατανικά, να μας σπρώξει στο μυστήριο του επιούσιου άρτου και στα κρίνα του πεδίου της οικονομίας.

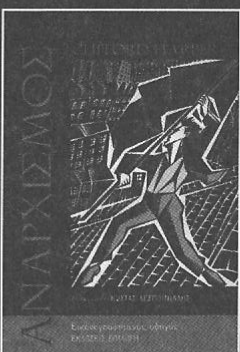
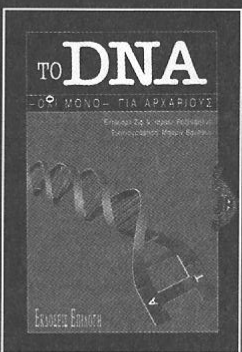
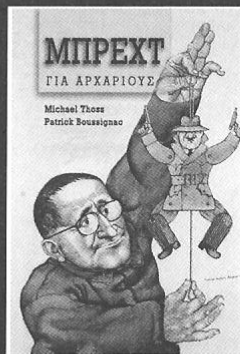
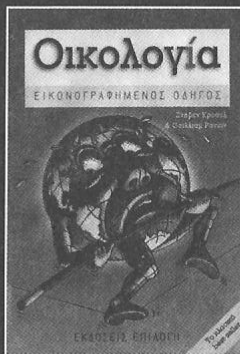
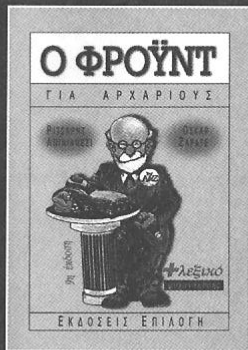
Κάθε προϊόν αηδίας που μπορεί να μετατραπεί σε άρνηση της οικογένειας είναι νταντά. Η διαμαρτυρία με τις γροθιές ολόκληρου του είναι προς την καταστροφική δράση – NTANTA. Η εξοικείωση με όλα

εκείνα τα μέσα, τα οποία μέχρι τώρα απέρριπτε η σεμνοτυφία των εύκολων συμβιβασμών και των καλών τρόπων – ΝΤΑΝΤΑ. Η κατάργηση της λογικής, αυτού του χορού των ανίκανων να δημιουργήσουν – ΝΤΑΝΤΑ. Η ελευθερία – ΝΤΑΝΤΑ ΝΤΑΝΤΑ ΝΤΑΝΤΑ. Ο βουχηθμός τους συσπασμένου πόνου, η συνύφανση των αντιθέσεων και όλων των αντιφάσεων, των παραδοξοτήτων και της ασυναρτησίας – ΖΩΗ.

– Αποσπάσματα από το *Ντανταϊστικό Μανιφέστο* του Τριστάν Τζαρά (1918), σε ελεύθερη διασκευή.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΙ ΟΔΗΓΟΙ
ΣΕΙΡΑ «ΓΙΑ ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ»

Η Αναρχία αποτελεί ένα ευρύ φάσμα πεποιθήσεων και πρακτικών. Παρά τις φαινομενικές αντιφάσεις –σοσιαλισμός και ατομικισμός, τρομοκρατία και πασιφισμός, φιλοσοφία και αγωνιστική κινητοποίηση– δύο πράγματα ενώνουν όλους τους Αναρχικούς: η απόλυτη απόρριψη της κρατικής εξουσίας και η ακλόνητη πίστη στις δημοκρατικές δυνατότητες των ελεύθερων ανθρώπων όντων.

ISBN 9789608097 68 1

9 789608 109768 1